

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI

MAKTABGACHA TA'LIM METODIKASI KAFEDRASI

MAKTABGACHA PEDAGOGIKA

O'QUV- USLUBIY MAJMUA

Termiz – 2018

O'quv uslubiy majmua fanning ishchi o'quv rejasi va hamda Universitet Kengashi tomonidan 2018 yil __ _____dagi __- sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan namunaviy fan dasturiga muvofiq tuzilgan.

Tuzuvchi:

M.Norbosheva -Maktabgacha ta'lim metodikasi kafedrası katta o'qituvchisi

Taqrizchilar:

M.Norbosheva - Maktabgacha ta'lim metodikasi kafedrası mudiri, dotsent.

F.Yuldosheva - Maktabgacha ta'lim metodikasi kafedrası katta o'qituvchisi

Termiz davlat universiteti O'quv-Uslubiy Kengashining 2018 yil 28.08 dagi 1-yig'ilish bayonnomasi bilan tasdiqlangan.

MUNDARIJA

№	O'quv-uslubiy majmua bo'limlari	bet
1.	Ma'ruzalar matni	
2.	Amaliy mashg'ulotlar	
3.	Mustaqil ta'lim mashg'ulotlari	
4	Glossariy	
5.	Ilovalar	
5.1.	Fan dasturi	
5.2.	Ishchi fan dasturi	
5.3.	Tarqatma materiallar	
5.4.	Testlar	
5.5.	Baholash mezonlari	

I.Ma'ruzalar matni

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI

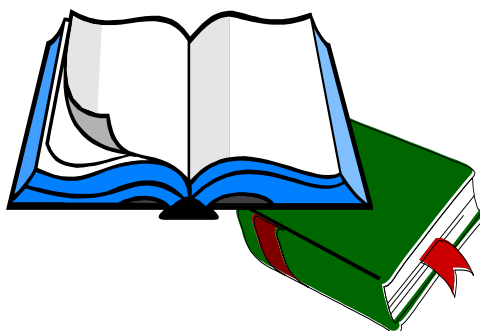
PEDAGOGIKA FAKUL'TETI

MAKTABGACHA TA'LIM METODIKASI KAFEDRASI

Maktabgacha pedagogika

modulidan

MA`RUZALAR MATNI

Termiz – 2018

Mazkur ma`ruzalar matni 5111800-Maktabgacha ta`lim yo`nalishi 1-kurs talabalari uchun mo`ljallangan bo`lib, undan talabalar hamda o`qituvchilar foydalanishlari mumkin.

Tuzuvchi: kat. o`qit. M.O.Norbosheva

Mazkur ma`ruzalar matni Pedagogika fakulteti ilmiy-uslubiy Kengashining 2017 yil _____dagi _____-sonli qarori bilan foydalanishga tavsiya etilgan.

«Diplomga ega bo'lish-bu hali tom ma'nodagi ziyoli emas. Ziyoli odam o'z tafakkur saviyasi, pok yuragi, ichki madaniyati bilan mutlaqo bo'lakcha inson bo'ladi».

O'zbekiston Respublikasi birinchi Prezidenti Islom KARIMOV.

1-MODUL.MAKTABGACHA TA'LIMGA KIRISH

1-MAVZU:MAKTABGACHA PEDAGOGIKANING PREDMETI VA VAZIFALARI

Reja :

1. Maktabgacha pedagogikaning predmeti
2. Maktabgacha pedagogikaning vazifalari

Tayanch tushunchalar: barkamol shaxs, maktabgacha ta'lim-tarbiya, pedagogika.

Maktabgacha pedagogikaning predmeti va uning vazifalari

Insonni har tamonlama barkamol etib tarbiyalash, xalqimizning azaliy orzusi bo'lib, ajdodlarimiz ma'rifat, ma'naviyat va madaniyat qanday qilib yosh avlodga o'rgatish - ularni komillikka etaklash yo'llari, qonun-qoidalarini muttasiy izlaganlar. Bu esa pedagogika fanini maydonga kelishiga sabab bo'lgan. Chunki insonni ma'rifatli va ma'naviy komillikka erishishi pedagogika fanining etakchiligida amalga oshiriladi.

Pedagogika - grekcha so'z bo'lib, «bola yetaklovchi» - ma'nosini bildiradi. Insonlarni ma'rifiy va ma'naviy barkamollikka munosabatlarni o'zgartirib borishi natijasida pedagogika fani xalq orasida o'z mavqeiga ega bo'ldi. SHu tariqa insonni tarbiyalovchi fan sifatida pedagogika dunyoviy fanlar tizimi qatoridan alohida o'rin egallagan. Uning bosh masalasi tarbiyadir. Bundan uch ming yillar ilgari Zardushtiylik dinining muqaddas kitobi «Avesto»da ta'lim-tarbiya masalalariga katta ahamiyat berilgani holda, uning ibodatxonalari qoshida maktablar tashkil etilib,kohinlar tomonidan bolalarning ta'lim-tarbiya tizimi ishlab chiqilgan. Bu ta'lim- tarbiya tizimi quyidagi tartibda amalga oshirilgan: diniy va axloqiy tarbiya, jismoniy tarbiya, o'qish vayozi shga o'rgatish.

Ota-bobolarimiz azal-azaldan bola tarbiyasiga alohida e'tibor qaratganlar. Imom al-Buxoriy, Iso at-Termiziy, Abu Rayhon Beruniy, Az-Zamaxshariy, Abdurauf Fitrat, Abdulhamid - Cho'lpon, Abu Ali Ibn Sino, Alisher Navoiy singari ulug' olimu adiblar, fozilu-fuzalolar ta'lim-tarbiya borasida ko'p asarlar bitganlar.

SHarq pedagogikasining asoschilari Abu Nasr Farobiyning «Fozil odamlar shahri», Yusuf Xos Xojibning «Qutadg'u bilig» asari, Alisher Navoiyning «Maxbub ul-qulub»i, Kaykovusning «Qobusnoma»si kabi asarlar bunga dalildir.

Mazkur ta'limiy asarlarda inson shaxsini ma'naviy kamolga etkazish yuksak xulq-odob, ilm-fanni egallash asosidagina amalga oshirish mumkin, degan g'oya ilgari surilgan. Haqiqiy bilimga asoslangan ta'limiy uslub shakllanadi. Natijada ta'lim-tarbiya olimlar diqqat markazida bo'ldi.

Farobiy ta'lim-tarbiyaga bag'ishlangan asarlarida inson takomilida ta'lim-tarbiyaning muhimligi, unda nimalarga e'tibor berish zarurligi, ta'lim-tarbiya usul va uslublari haqida fikr yuritilgan. «Fozil odamlar shahri», «Baxt saodatga erishuv to'g'risida», «Ilmlarning kelib chiqishi» kabi maorifiy asarlarida olimning tarbiyaviy qarashlari o'z ifodasini topgan.

Abu Rayhon Beruniyning bilimlarni egallash yo'llari haqidagi fikrlari hozirgi davr uchun ham dolzarbdir. O'quvchiga bilim berishda ularni zeriktirmaslik, uzviylik, izchillik va hokazolarni e'tiborga olish kerakligini uqtiradi. Beruniy inson kamolotida uch narsa muhimligini ta'kidlaydi. Bu hozirgi zamon pedagogikasida e'tirof etiluvchi irsiyat, muhit va tarbiyadir.

Ibn Sino insonlarni kamolotga erishishining birinchi mezoni sanalgan bilim egallashga da'vat etadi. Bilimsiz kishilar johil bo'ladi, ular haqiqatni bila olmaydilar, ular etuk bo'lmagan kishilar deydi. Ibn Sino bilim olishda boialarni engildan og'irga borish orqali bilim berish, olib boriladigan mashqlar bolalar yoshiga mos bo'lishi, bilim berishda bolani qiziqishi va qobiliyatlarini hisobga olish, o'qitishni jismoniy mashqlar bilan olib borish kerakligini uqtiradi.

Pedagogik fikrni rivojlanishida rus pedagogi K.D. Ushinskiyning pedagogik, nazariy qarashlari «Inson tarbiya predmeti sifatida» degan mukammal asarida bayon qilib berilgan. «Ona tili», «Bolalar dunyosi» kitoblari barchaga yaxshi ma'lum bo'lib, u ta'limning ko'rgazmaliligi, ongli va uzviy olib borish masalalarini ishlab chiqdi.

Pedagogika fan sifatida rivojlanishida chex pedagogi, olimi YAn Amos Komenskiy (1592-1670)ning hissasi katta bo'ldi. Uning «Buyuk didaktika» asari haqli ravishda pedagogika sohasida yaratilgan birinchi ilmiy asar hisoblanadi. Undan tashqari «Onalar maktabi» degan maktabgacha tarbiya qo'llanmasi va bir qancha kitoblari diqqatga sazovordir. Komenskiy o'zining pedagogik nazariyasida tarbiyaning tabiatga uyg'un bo'lishi to'g'risidagi tushunchani ilgari suradi. Pedagog bolani tarbiyalaganda, bog'bon daraxtning biologik o'sish qonuniyatini hisobga olgani kabi, undagi tabiiy bilish xususiyatlarini hisobga olishi shart, deydi. Komenskiy o'qishga hammaning tortilishini, hamma umumta'lim olishi kerakligini uqtiradi.

Ta'lim to'g'risida»gi Qonun, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» qabul qilinganiga qadar ham biz maktabgacha tarbiya to'g'risida fikr yuritib kelganmiz. Bugun esa bu masalaga yangicha yondashmoqdamiz. Zero dasturimiz talablariga asosan maktabgacha ta'lim turi - bolani maktabga tayyorlash bilan birga, uni sog'lom bo'lib o'sishini ta'minlaydi, muntazam ta'lim olishga tayyorlaydi, unda o'qishga intilish hissini uyg'otadi.

Keyingi yillarda maktabgacha ta'lim muassasalarining yangi tarmog'i shakllanib bormoqda. Misol tariqasida oilaviy ta'limning ko'rinishlaridan biri «Davlat MTMlari», «Nodavlat MTM» larini keltirish mumkin. Bolalarga xoreografiya, tasviriy va musiqa san'ati, kompyuter savodxonligini o'rgatuvchi guruhlar soni kundan-kunga ko'payib bormoqda. Bularning hammasi maktabgacha yoshdagi farzandlarimizni «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» talablari asosida tarbiyalash uchun shart-sharoit yaratmoqda. «Ta'lim to'g'risida»gi Qonunning 11-moddasi maktabgacha ta'limga bag'ishlanadi. Maktabgacha ta'lim shaxsni sog'lom va etuk qilib tarbiyalab, maktab ta'limiga tayyorlaydi. Bu ta'lim 6-7 yoshgacha oilada, bolalar bog'chasida olib boriladi.

Yangi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 30 sentyabrdagi PQ-3305-son «O'zbekiston Respublikasi Maktabgachata'lim vazirligining faoliyatini tashkilot sifatida»gi qarori hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 29 dekabrda gi PQ-2707-son «2017 — 2021 yillarda maktabgachata'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qaroriga muvofiq buyuraman:

1.

O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari tasdiqlandi.

Bola tug'ilgan kundan boshlab, uni maktabga borishga qadar bo'lgan davrda har tomonlama etuk barkamol etib tarbiyalash qonuniyatlarini o'rganish maktabgacha ta'lim pedagogikasining muvzuidir. U maktabgacha ta'lim muassasalari va oilaning tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishi birligini, maktabgacha ta'lim muassasasi va maktab ishida aloqadorlikni, boialarni maktabda o'qishga tayyorlashni ta'minlab, ijtimoiy maktabgacha tarbiya sharoitida tarbiya va ta'lim berish ishlarining vazifalarini, tamoyillarini, mazmunini, metodlarini, shakllarini va uni tashkil etishni ishlab chikdi. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi pedagogika fanlar tizimida uning ajralmas qismi bo'lib shakllandi.

Maktabgacha ta'lim pedagogikasining nazariyasi va amaliyoti maktabgacha yoshdagi bolalarga har tomonlama tarbiya berishning maqsadi, bolaning imkoniyatlari va uni ilk yoshdan boshlab tarbiyalashning roli, maktabgacha tarbiyani hayot, zamon bilan bog'lab olib borishning zarurligi, bola shaxsining shakllanishida ijtimoiy muhitning hal qiluvchi ahamiyatiga asoslanadi.

Pedagogika fani tarbiyani pedagogik xodisa sifatida o'rganib, bir qator tushunchalarni o'z ichiga oladi. Pedagogikada tarbiya, ta'lim, ma'lumot asosiv tushunchalar hisoblanadi.

2.

Maktabgacha tarbiya pedagogikasining boshqa fanlar bilan bog'liqligi

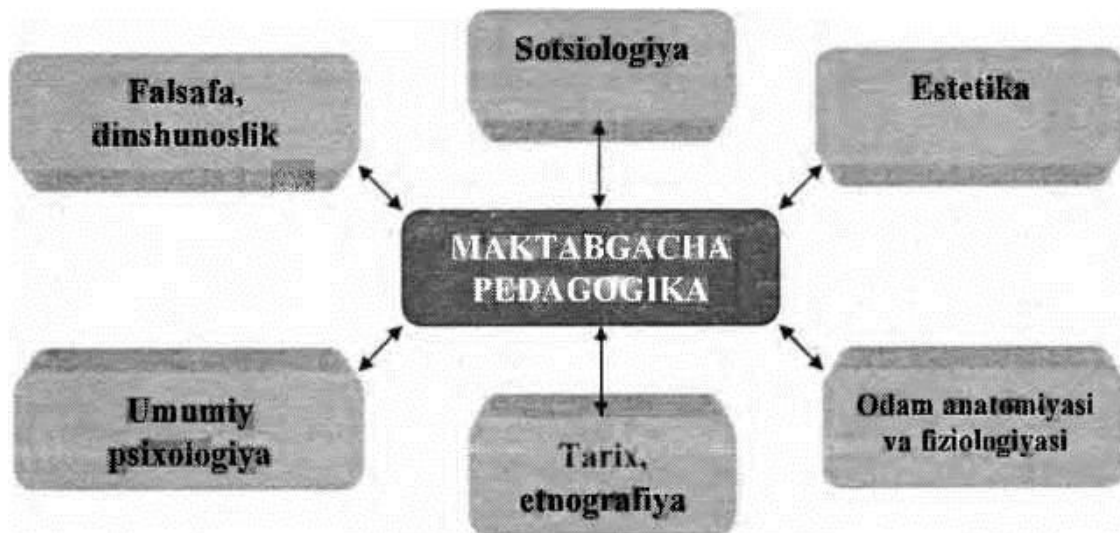
Maktabgacha ta'lim pedagogikasi jamiyat va insonni o'rganuvchi fanlar bilan chambarchas bog'langan. Pedagogika ijtimoiy hodisa sifatida tarbiyani o'rganar ekan, sotsiologiya, anatomiya, fiziologiya, psixologiya, umumiy pedagogika fanlari, falsafa bilan chambarchas bog'liqdir. Chunki mazkur fanlar tarbiyaning maqsadi va vazifalarini o'rganish metodologiyasini belgilaydi. Jamiyat to'g'risidagi materialistik falsafa tarbiya masalasiga asoslangan holda yondashish imkonini beradi.

Tarixiy materializm pedagogika tarbiyaning sinfiy mohiyatini ochib berish, uning paydobo'lishi va rivojlanishi ijtimoiy xodisa ekanligini, jamiyathayotidavakishishaxsining rivojlanishidatarbiyaning rolinibaholashgayordam beradi. Didaktik masalalarni ishlab chiqishda pedagogika bilish nazariyasiga suyanadi, axloqiy tarbiya masalalarini o'rgatishda pedagogika etikaning axloq to'g'risidagi ta'limotiga, estetik tarbiyaning maqsadini, yo'llarini, metodlarini belgilashda etika faniga asoslanadi.

Etika ahloqni nazariy jihatdan asoslab, yosh avlodni, uning axloqiy tarbiyasi muammolarini, inson shaxsini shakllantirishda axloqiy g'oyalar rolini tushunishni chuqurlashtiradi.

Estetika - insonlarni voqelikka, san'atga estetik munosabatlarni rivojlanishining umumiy qonuniyatlarini o'rganadi, nafosat tarbiyasining ilmiy asosi bo'lib xizmat kiladi. **Fiziologiya** pedagogikaning tabiiy-ilmiy bazasi bo'lib, u birinchi navbatda inson oliy nerv faoliyatining rivojlanishi, nerv sistemasining xususiyatlari, sezgi organlari, tayanch-harakat apparati, yurak-tomir va nafas olish sistemalari va shu kabilarning rivojlanishi haqidagi ma'lumotlarga tayanadi. Hozirgi zamon fiziologiyasi eng muhim pedagogik muammolarni to'g'ri hal etishda: bola rivojlanishiga, uning qobiliyatlarini shakllantirishga muhit, irsiyat va tarbiyaning ta'siri va shu singarilarni belgilashda pedagogikaga yordam beradi. O'sib borayotgan organizm tuzilishining va harakat qilish qonuniyatlarining asosiy tamoyillarini ochib beruvchi yosh fiziologiyasi ta'lim-tarbiya berish masalalarini ishlab chiqish uchun katta ahamiyatga ega. Fiziologiyaning oliy nerv faoliyati, nerv sistemasining tipologik xususiyatlari to'g'risidagi xulosalarni pedagogikaga o'quv-tarbiya jarayoni metodikasini ishlab chikishda, bolalar faoliyatlari uchun yaxshiroq sharoitlar yaratishda yordam beradi.

Maktabgacha pedagogika bola tarbiyasida uning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olib boradi. SHu bois pedagogika uchun pedagogik psixologiyaning bola xususiyatlari, ularda o'tadigan psixik jarayonlarining qonuniyatlari haqidagi ma'lumotlar muhimdir. SHunga ko'ra pedagogikaning psixologik fani bilan bog'liqligi an'anaviy tus olgan.

Hozirgizamon pedagogikasiko'ptarmoqlifanbo'lib, avvaloutarbiyaijtimoiyhodisaekanligijihatidan pedagogikatarixibilanbog'lanadi. Pedagogi kaningboshqafanlarbilanbog'lanishtizimida etnografiya, xalq pedagogikasialohida o'rintutadi.

Umumiy pedagogikaguruhi - uzluksiz ta'lim jarayonining o'zigaxosligini asoslab beruvchi - oila pedagogikasi, maktabgacha pedagogika, maktab pedagogikasi, kasb-hunarta'lim pedagogikasi, oliya'lim pedagogikasi, maxsus pedagogika degan tarmoqlarga bo'lingan.

Maktabgacha pedagogikaning obyekti, predmeti, maqsad va vazifalari

Maktabgacha pedagogika maktabgacha ta'lim-tarbiyaning umumiy qonuniyatlari, muayyan jamiyatda yagona ijtimoiy maqsadga muvofiq maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash hamda unga ta'lim berishning mohiyati va muammolarini o'rganadigan fan. Maktabgacha pedagogika ijtimoiy fanlar tizimiga kiruvchi fan sanalib, maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy va ruhiy kamolotini tarbiyalash, ularga ta'lim berish muammolarini o'rganadi.

Maktabgacha pedagogika tug'ilgandan to yetti yoshgacha bo'lgan bolalarga har tomonlama tarbiya berish qonuniyatlarini o'rganadi va maktabgacha ta'lim muassasasi sharoitida ta'lim-tarbiya ishini tashkil etishning mazmuni, shakl, uslub va vositalar hamda maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning yosh va o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda ularning har tomonlama uyg'un rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan shart-sharoitlarni ishlab chiqadi. U maktabgacha ta'lim muassasalari, oila va maktab ishidagi izchillikni ta'minlaydi hamda bolalarni maktab ta'limiga tayyorlaydi¹.

Maktabgacha pedagogika umumiy pedagogikaning alohida sohasi bo'lib, uning umumiy qonuniyatlari, tamoyillari, uslubologik asosi, tashkiliy shakl, uslub va vositalariga tayanadi. Maktabgacha pedagogikaning nazariyasi va amaliyoti maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga yaxlit tarbiya berishning maqsadi. bolaning

¹ Yusupova F. Maktabgacha tarbiya pedagogikasi.-T.: O'qituvchi, 1993.- 11-b.29

yosh imkoniyatlari va uni ilk yoshdan boshlab tarbiyalashning roli, maktabgacha ta'limni hayot, amaliyot va zamonaviylik bilan bog'liqlikda olib borishning zarurligi, bola shaxsining shakllanishida muhitning hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligiga asoslaniladi.

Maktabgacha pedagogika fani bola shaxsini rivojlantirishning ikki muhim jihati - uni o'qitish va tarbiyalashga asosiy e'tibomi qaratganligi bois didaktika (ta'lim nazariyasi) va tarbiya nazariyasi fanning muhim tarkibiy qismlari hisoblanadi. Didaktika (ta'lim nazariyasi, yunoncha didaktikos - "o'rgatuvchi", didasko - "o'rganuvchi") ta'limning nazariy jihatlari, ta'lim jarayonining mohiyati, tamoyillari, qonuniyatlari, tarbiyachi va tarbiyachi faoliyatlari, ta'limning maqsadi, mazmuni, shakl, uslub, vositalari, natijasi, ta'lim jarayonini takomillashtirish yo'llari kabi muammolarni tadqiq etadi. Tarbiya nazariyasi - pedagogikaning muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, tarbiya jarayoni mazmuni, shakl, uslub, vosita va usullari, uni tashkil etish muammolarini o'rganadi.

Maktabgacha pedagogika fanining obyekt - yaxlit maktabgacha pedagogik jarayon.

Maktabgacha pedagogika fanining predmet - maktabgacha ta'lim- tarbiya jarayoni, mazmuni, qonuniyatlari, shakl, uslub va vositalari.

Maktabgacha pedagogikaning vazifalari Maktabgacha pedagogika fani bola shaxsini shakllantirishdek ijtimoiy buyurtmani bajarish asosida jamiyat taraqqiyotini ta'minlashga alohida hissa qo'shadi. Maktabgacha pedagogika fani maqsadi va vazifalarining belgilanishida ijtimoiy munosabatlar mazmuni, davlat va jamiyat qurilishi, uning hayotida yetakchi o'rin tutuvchi g'oyalar mohiyati muhim ahamiyatga ega.

O'zbekiston Respublikasida demokratik, insonparvar hamda huquqiy jamiyatni barpo etish sharoitida mazkur fan maktabgacha yoshdagi bola- larni har tomonlama uyg'un rivojlantirish, ularni maktab ta'limiga tayyorlash vazifasini muvaffaqiyatli hal etadi. Mazkur jarayonda **quyidagi vazifalarni** bajarishga e'tibor qaratiladi:

1. Har tomonlama uyg'un rivojlangan bola shaxsini rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik jarayonning mohiyatini o'rganish.
2. Bola shaxsini har tomonlama kamol toptirish qonuniyatlarini aniq- lash.
3. Ijtimoiy taraqqiyot darajasidan kelib chiqqan holda, rivojlangan xorijiy mamlakatlar maktabgacha ta'lim tizimi tajribasini o'rganish asosida ta'lim tizimini takomillashtirish.
4. Maktabgacha ta'lim muassasalari hamda ularda faoliyat olib borayot- gan tarbiyaehilar faoliyati mazmunini asoslash.
5. Ilg'or pedagogik tajribalami umumlashtirish va amaliyotga joriy etish.
6. Tarbiyachilarni maktabgacha ta'lim pedagogikagasiga oid bilimlar hamda ta'lim- tarbiya usullari bilan qurollantirish.
7. Ta'lim-tarbiya birligi hamda ijtimoiy tarbiya yo'nalish-lari o'rtasidagi o'zaro aloqadorlikni ta'minlashning pedagogik shart-sharoitlarini o'rga- nish.

NAZORAT UCHUN SAVOL VA TOPSHIRIQLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”ning maqsad va vazifalari nimalardan iborat?
2. Kadrlar tayyorlash Milliy modelining tarkibiy qismlariga nimalar kiradi?
3. Uzluksiz ta’lim tizimida shaxs qanday vazifalarni bajaradi?
4. Davlat va jamiyatning kadrlar tayyorlash jarayonidagi asosiy vazifalari nimalardan iborat?
5. Uzluksiz ta’limning asosiy vazifalarini sanang.
6. Fan va ishlab chiqarishning uzluksiz ta’lim tizimidagi vazifalarini sharhlang.
7. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunda maktabgacha ta’limga qanday ta’rif berilgan?
8. Maktabgacha ta’limning maqsad va vazifalari nimalardan iborat?

MAVZU YUZASIDAN TEST TOPSHIRIQLARI

1. Davlatimiz tarixida ilk marotaba “Ta’lim to‘g‘risidagi” Qonun nechanchi yil qabul qilingan?
A) 1991-yil B) 1999-yil
C) 1992-yil D) 1993-yil
2. “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” necha bosqichda araaliyotga tadbiiq etilmoqda?
A) 4 bosqichda B) 3 bosqichda
C) 2 bosqichda D) bitta va umumiy tarzda
3. Shaxs. Davlat va jamivat. uzluksiz ta’lim, fan va ishlab chiqarish qaysi qonuniy hujjatning tarkibiy qismlari hisoblanadi?
A) Kadrlar tayyorlash milliy dasturi
B) Ta’lim to‘g‘risidagi qonun
C) Kadrlar tayyorlash milliy modeli
D) Maktabgacha ta’lim to‘g‘risidagi Nizom
4. “Maktahgacha ta’lim” atamasi qachon va qaysi tashkilot tomonidan qabul qilingan?
A) 1998-yil Xalq Ta’limi Vazirligi
B) 1997-yil YuNESKO
C) 1999-yil YuNISEF
D) 1997-yil Xalq ta’limi bo‘limlari

2-MAVZU: MAKTABGACHA PEDAGOGIKANING UMUMIY ASOSLARI

Reja :

- 1. Maktabgacha pedagogikaning metodologik asoslari**
- 2. Maktabgacha pedagogikaning nazariy va amaliy asoslari**

Tayanch tushunchalar: metodologik asos, nazariy va amaliy asoslar, maktabgacha ta'lim-tarbiya, pedagogika.

Maktabgachapedagogika— pedagogikaning maktabgachayoshdagibolalargata'lim-tarbiyaberishhamdaularningshaxsiyatinishakllantirishqonuniyatlari, tamoyillari, vositalari, shakl, usulvametodlarinio'rganuvchisohasi. Maktabgacha yoshdagi bolalar pedagogikasib.p.bola psixologiyasi, yosh anatomiyasi va fiziologiyasi, tibbiyot, gigiyena, shuningdek, tilshunoslik, nafosat tarbiyasi, axloq fanlari bilan uzviy bog'liq. 19-asrning 2-yarmida umumiy ped. dan ajralib chiqqan. Bu bir tomondan yosh psixologiyasining rivojlanishi va ilmning alohida tarmog'i sifatida namoyon bo'lishi bilan bog'liq bo'lsa, ikkinchi tomondan ayollarning f-ka va zavodlarga jalb etilishi natijasida bolalar muassasalarining vujudga kelishi bilan izoxlanadi. Ingliz utopik sotsialisti R. Ouen birinchi bo'lib bolalarga ilk yoshdan ijtimoiy tarbiya berish g'oyasini asoslab berdi va proletar bolalari uchun maktabgacha yoshdagi bolalar muassasasini ochdi. Xuddi shu vaqtdan boshlab Maktabgacha yoshdagi bolalar pedagogikasib.p.fanning maxsus tarmog'i sifatida shakllandi va rivojlana boshladi. 20-asr boshlarida erkin tarbiya jarayonida bola shaxsiyatini rivojlantirish g'oyasi keng tarqaldi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar pedagogikasib.p.ning asosiy vazifasi — maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashning mazmun, shakl va metodlarini ishlab chiqishdan iborat. Maktabgacha yoshdagi bolalar pedagogikasib. p.ning metodologik asosini dialektik bilish nazariyasi hamda shaxsning evolyusion tarzda taraqqiy etish qonuniyatlari, O'zRning 1997 yilgi "Ta'lim to'grisida"gi qonuni va "Kadrlar tayyorlash milliy lasturi", o'zbek xalqining ma'naviy-axloqiy merosi hamda bola tarbiismga oid tarixiy tajribasi, il-gor mamlakatlardagi pedagogik qarashlar, ped., psixologiya, falsafa, etika, estetika, tilshunoslik, tibbi-yot, odam fiziologiyasi va gigiyenasi, antropologiya kabi fanlarning ilmiy asoslari, xulosalari hamda qonuniyatlari tashkil qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar pedagogikasib.p.dan tadqiqotlar kuzatish, pedagogik tajriba, suhbat, hujjatlarni o'rganish, bolalar faoliyati mahsulini taviil qilish metodlari orqali amalga oshiriladi. Bu metodlar asosida tadqiqotlar mazkur soxa bilan shug'ullanuvchi tadqiqotchi va tarbiyachilar tomonidan olib boriladi. Har bir kuzatish jarayoni batafsil yoziladi va ilmiy jihatdan taxlil qilinadi. Pedagogik tajribada birinchi navbatda bola, uning rivojlanishi uchun yaratiladigan pedagogik shart-sharoitlar nazarda tutiladi. Pedagogik tajriba ehtiyotkorlik bilan ob'yektiv ravishla olib borilganlagina amalga oshiriladigan tadqiqot natijalarining ob'yektivligini ta'minlash imkoniyati tug'iladi.

Suhbat metodi u yoki bu bolani, yoki bir gurux bolalarni yaxshiroq o'rganish imkonini yaratadi, ta'limtarbiya jarayonida yo'l qo'yilgan xatolar aniqlanadi.

Bolalar bilan suhbat ularning qiziqishlarini, nutqidagi o'ziga xoslikni, atrof muhit hamda kishilarga munosabatini aniqlashga yordam beradi. Hujjatlar, ya'ni bog'cha va aloqida tarbiyachilarning reja va hisobotlarini urganish ham nazariy xulosalar chiqarish muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga mazkur hujjatlar maktabgacha ta'lim muassasalaridagi tashkiliy ishlar xaqida aniq xulosalar chiqarish imkonini yaratadi. Ushbu xulosalar uz navbatida tarbiya usullarini kashf etishga yordam beradi. Bolalar faoliyati mahsulini tahlil qilish metodi Maktabgacha yoshdagi bolalar pedagogikasib.p.ning muhim ta-dqiqot metolilir. Bolalar faoliyati taxlili ularni shakllantirishda juda yamii natijalar beradi.

O'zbekistonda Maktabgacha yoshdagi bolalar pedagogikasib.p.masalalari O'zbekiston ped. fanlari i.t. instituti, Toshkent ped. unti va boshqa ilmiy ta-dqiqot muassasalarida ishlab chiqiladi. Jumlan, 1996-2000 yillarda O'zbekiston ped. fanlari i.t. instituti tomonidan amalga oshirilgan maktabgacha ta'lim jarayenining mazmunini yangilashga yo'naltirilgan bir kator tadqiqotlar, xususan, "Maktabgacha yoshdagi bolalarning tayyorgarlik darajasiga qo'yilgan davlat talablari", "Uchinchi ming yillik bolasi" kabi tayanch das-turlarning yaratilishi diqqatga sazovor. Maktabgacha yoshdagi bolalar pedagogikasib.p.da amalga oshirilgan tadqiqotlarning eng muhimi sensor tarbiya tizimi nazariy asoslarining yaratilganligidir. Chunki sensor tarbiyaning asosiy maqsadi bolalar faoliyatining har xil turlarini amalga oshirish jarayonila uning sensor qobiliyatini taraqqiy ettirishdan iborat. Barkamol inson tarbiyasi avlod-ajdodlarimizning azaliy orzusi bo'lib, bola olamga kelishidanoq unga odob-axloq, jismoniy va ma'naviy rivojlanish qonun- qoidalarini mutassil o'rgatganlar. Pedagogika fani tarkibida maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasi muammolari bilan shug'ulianuvchi Maktabgacha pedagogika fani yaratilgan.

Maktabgacha yoshdagi boialarni ta'lim-tarbiyasidagi sifat o'zgarishlar va samaradorlik ko'proq milliy pedagogika tariximizning ildizlari va zamonaviy ta'iim- tarbiya sohasidagi yutuqlari bilan uyg'unlashtirish bilan yuksakdir. Maktabgacha pedagogika fanining rivojida Respublikamizda olib borilgan bir qator islohotlar, talablar, «Ta'lim to'g'risida»gi Qonun, «Kadriar tayyorlash milliy dasturi», shuningdek, «O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim to'g'risida Nizom», «Maktabgacha yoshdagi bolalarning ta'lim tarbiyasiga qo'yiladigan davlat talablari», O'zbekiston Respublikasining «Maktabgacha ta'lim Kontseptsiyasi» kabi davlat hujjatlari qabul qilindi.

Maktabgacha pedagogikaning nazariy asoslari insonning aqliy kamolotini yuksaltirishga qaratilgan. Maktabgacha pedagogikaning milliy asoslari xalq merosi va umuminsoniy qadriyatlarga asoslanadi.

«Maktabgacha pedagogika» fanining o'rganish orqali talabalar tug'ugandan etti yoshggacha bo'lgan boialarni oilada va MTMda ta'lim-tarbiya ishlari mazmuni va metodlarini, uni tashkil etish shakllarini, boialarni maktabga tayyorlashning samarali metodlarini bilib oladilar.

Totalitar boshqaruv usuli asosida ish yuritilayotgan xalq ta'limi tizimida yuzaga kelgan muammolarni hal etish vazifasi Respublika hukumati hamda mutasaddi tashkilotlarni taTim tizimida ham jiddiy o'zgarishlarni amalga oshirishga undadi.

Bu boradagi sa'i-harakatlarning samarasi sifatida 1992-yil iyul oyida mustaqil O'zbekistonning ilk "TaTim to'g'risida"gi qonuni qabul qilindi. Mazkur qonun mazmunida Respublika ta'lim tizimi, uning asosiy yo'nalishlari, maqsad-vazifalari, ta'lim bosqichlari va ulaming mohiyati kabi masalalar o'z ifodasini topdi. Biroq, 1997-yilga kelib, O'zbekiston Respublikasining "Talim to'g'risida"gi qonuni va uning mazmunida ilgari surilgan g'oyalarning amaliyotga tatbiqi tahlil etilganda, bu borada muayyan kamchilik- larga yo'1 qo'yilganligi aniqlandi. O'tkazilgan tahlil natijalariga ko'ra, ta'lim tizimida olib borilayotgan islohot aksariyat o'rinlarda chuqur ilmiy asoslarga ega bo'lmaganligi ma'lum bo'ldi hamda kadrlar tayyorlash tizimini isloh qilish zarurligi belgilandi.

Shu bois O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining IX sessiyasidagi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasining "TaTim to'g'risida"gi Qonuni va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" qabul qilindi.

"Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" O'zbekiston Respublikasining "TaTim to'g'risida"gi qonunining qoidalariga muvofiq, milliy tajribaning tahlili va taTim tizimidagi, jahon miqyosidagi yutuqlar asosida tayyorlangan hamda yuksak umumiy va kasb-hunar madaniyatiga, ijodiy va ijtimoiy faollikka, ijtimoiy-siyosiy hayotda mustaqil ravishdagi talimni to'g'ri o'las bilish mahoratiga ega bo'lgan, istiqbol vazifalarini ilgari surish va hal etishga qodir kadrlarning yangi avlodini shakllantirishga yo'naltirilgan.

Nazorat savollari:

1. Maktabgacha pedagogikaning nazraiylar asoslari haqida gapiring.
2. Ta'lim to'g'risidagi Qonun haqida nimalarni bilasiz?
3. Kadrlar tayyorlash Milliy modelni mohiyatini yoritib bering
4. Ilk qadam MTM o'quv Dasturi bo'yicha nimalarni bilib oldingiz?

Test savollari:

1. Qaysi davlat hujjatining uchinchi yakuniylar bosqichi 2018 -2020- yillarga mo'ljallangan?
 - A) Maktabgacha ta'lim to'g'risidagi Nizom
 - B) Kadrlar tayyorlash milliy dasturi
 - C) Ta'lim to'g'risidagi qonun
 - D) Maktabgacha ta'lim Konsepsiyasi
2. Maktabgachata'lim muassasasining Davlat o'quv dasturini ma deb nomlanadi?
 - A) Ilk qadam
 - B) Bolajon
 - C) MTM Nizom
 - D) Birinchi qadam

3-MAVZU: KADRLAR TAYYORLASH MILLIY MODELII.

REJA:

1. “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”ning maqsadi
2. Kadrlar tayyorlash milliy modelining tarkibiy qismlari
3. Kadrlar tayyorlash tizimini rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlari

Tayanch so‘z va iboralar:

«Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi», milliy dasturning maqsadi va vazifasi, kadrlar tayyorlash milliy modeli, kadrlar tayyorlash milliy modelining tarkibiy qismlari, tarbiyachi - pedagoglar oldiga qo‘yilgan talablar.

Mustaqil Respublikamiz uchun yosh avlodni har tomonlama etuk inson qilib tarbiyalash xayotiy muhim vazifalardan birihisoblanadi. CHunki har qanday jamiyatning ravnaqi, ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy farovonligi fuqarolarning aqliy va axloqiy salohiyati hamda ularning ma‘naviy darajada yuksak rivojlanishiga bogliq.

Darhaqiqat, jamiyatimizning taraqqiy etishi, ijtimoiy yo‘naltirilgan bozor iqtisodiyotini shakllantirish, jahon hamjamiyatiga qo‘shilishini ta‘minlaydigan huquqiy demokratik davlat qurishni etuk va malakali kadrlarsiz hal etib bo‘lmaydi. SHu bois Respublikada amalga oshirilayotgan isloxotlarning asosiy maqsadi va vazifasi inson va uning har tomonlama usib ulg‘ayishi, kamol topishi va farovonligi, shaxs manfaatlarini ro‘yobga chiqarishning sharoitlarini va ularning ijtimoiy xulq atvorning andozalarini o‘zgartirishga qaratiladi.

SHuningdek, xalqimizning boy intellektual merosi va umumbashariy qadriyatlar asosida zamonaviy fan, texnika va texnologiyalar, iqtisodiyot yutuqlari asosida kadrlar tayyorlashning mukammal tizimini shakllantirish masalasiga hamkeng e‘tibor qaratilmokda. Ayniqsa, O‘zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligiga erishgach, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishning o‘ziga xos yo‘lini tanladi va kadrlar tayyorlash masalasiga alohida ahamiyat qaratildi. Bu borada ham qator chora - tadbirlar ko‘rildi va amalda qo‘llanildi.

Ma‘lumki, 1992 yil iyul oyida Mustaqil O‘zbekistonning ilk «Talim to‘grisidagi Qonuni qabul qilindi. Mazkur qonun mazmunida Respublika ta‘lim tizimi uning asosiy yunalishlari, maqsad vazifalari, ta‘lim bosqichlari va ularning mohiyati kabi masalalar o‘z ifodasini topdi. 1997 yil yanvar oyiga kelib, «Ta‘lim» to‘grisidagi qonun va unda ilgari surilgan goyalarning amaliyotga tatbiqi, mavjud ahvol, yutuq va kamchiliklar o‘rganildi va tahlil etildi. O‘tkazilgan tahlil natijalariga ko‘ra ta‘lim tizimida olib borilayotgan islohotlar aksariyat o‘rinlarda chuqur ilmiy asosga ega bo‘lmaganligi ma‘lum bo‘ldi. SHu bois O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining maxsus farmoniga asosan O‘zbekiston Respublikasi «Ta‘lim to‘g‘rigida»gi qonunning

yangi tahriri hamda «Kadrlar tayyorlash» milliy dasturini ishlab chikuvchi maxsus komissiya tarkibi tayinlandi. 1997 yilning iyul oyida xar ikki me'yoriy hujjat mazmuni o'rganib chiqildi va umumxalq e'tiboriga havola etildi.

Umumxalq muhokamasidan o'tgan «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining IX sessiyasida qabul qilindi.

"Kadrlar tayyorlash milliy dasturi", «Ta'lim to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi qonuni talablariga muvofiq holda tayyorlangan bo'lib, milliy tarbiyani, ta'lim tizimida jahon miqyosidagi yutuqlar asosida yuksak umumiy va kasb - hunar madaniyatiga, ijodiy va ijtimoiy siyosiy hayotga mustaqil ravishda mo'ljalni to'rti ola bilish qobiliyatiga ega bo'lgan, istiqbol vazifalarini ilgari surish va hal etishga qodir bo'lgan kadrlarning yangi avlodini shakllantirishga yo'naltirilgandir.

Mazkur dastur kadrlar tayyorlash milliy modelini ruyobga chiqarish, ta'lim va kasb-hunar dasturini ongli ravishda tanlash va keyinchalik puxta o'zlashtirish uchun ijtimoiy siyosiy, huquqiy, psixologik - pedagogik va boshqa sharoitlarni yaratish, jamiyat, davlat va oila oldida o'z javobgarligini his etadigan fuqarolarni tarbiyalashni nazarda tutadi.

Talim muassasalari xalq xo'jaligining turli sohalari uchun tayyorlayotgan kadrlarning kasbiy mahorati, aqliy salohiyati, ijodiy qobiliyati hamda ma'naviy barqarorligiga qarab mustaqil O'zbekistonni kelajagini ko'rish mumkin degan g'oya «Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi» ning yaratilishi uchun asos bo'ldi. SHu bois mazkur xujjat respublika ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar mazmunini ochib beradi. Unda ta'lim sohasidagi islohotlarning asosiy maqsadi - inson, uning har tomonlama uyg'un kamol topishi va farovonligini ta'minlash muhim ekanligi aloxida qayd etib o'tildi.

KAMCHILIKLAR VA MUAMMOLAR

1. Kadrlar tayyorlash tizimining demokratik o'zgarishlar va bozor islohotlari talablariga muvofiq emasligi;
2. O'quv jarayonining moddiy-texnika va axborot bazasi etarli emasligi;
3. YUqori malakali pedagog kadrlarning etishmasligi;
4. Sifatli o'quv-uslubiy, ilmiy adabiyotlar hamda didaktik materiallarning kamligi;
5. Ta'lim tizimi, fan va ishlab chiqarish o'rtasida puxta o'zaro hamkorlik va o'zaro foydali integratsiyaning yo'qligi;
6. Ta'lim-tarbiya va o'quv jarayonlarining tarkibini, bosqichlarini bir-biri bilan uzviy bog'lanmaganligi, ya'ni uzluksiz ta'lim-tarbiya tizimini tashkil qilish muammolari hal qilinmaganligi;
7. Ta'lim tizimi zamonaviy, taraqqiy topgandemokratik davlatlar talablariga javob bermasligi;
8. Mutaxassislar tayyorlash, ta'lim-tarbiya tizimi jamiyatda bo'layotgan islohot, yangilanish jarayonlari talablari bilan bog'lanmaganligi va xokazolar.

Kadrlar tayyorlash tizimini tubdan isloh qilishning muhim omillari

1. Respublikaning demokratik huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati qurish yoʻlidan izchil ilgarilab borayotganligi;
2. Mamlakat iqtisodiyotida tub oʻzgartirishlarning amalga oshirilayotganligi;
3. Respublika iqtisodiyoti asosan xom ashyo yoʻnalishidan raqobatbardosh pirovard mahsulot ishlab chiqarish yoʻliga izchil oʻtayotganligi;
4. Mamlakat eksport salohiyatining kengayayotganligi;
5. Davlat ijtimoiy siyosatida shaxs manfaati va taʼlim ustuvorligi qaror topayotganligi;
6. Milliy oʻzlikni anglashning oʻsib borishi, vatanparvarlik, oʻz vatani uchun iftixor tuygʻusining shakllanayotganligi;
7. Boy milliy madaniy-tarixiy anʼanalarga va xalqimizning intellektual merosiga hurmat xissini qaror topganligi;
8. Oʻzbekistonning jahon hamjamiyatiga integratsiyasi, respublikaning jahondagi mavqei va obroʻ-eʼtiborining mustahkamlanib borayotganligi va xokazolar.

Dasturning maqsadi - taʼlim sohasini tubdan isloh qilish, uni oʻtmishdan qolgan mafkuraviy qarashlar va sarqitlardan toʻla xalos etish, rivojlangan demokratik davlatlar darajasida, yuksak maʼnaviy va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali kadrlar tayyorlash Milliy tizimini yaratishdir.

Ushbu maqsadni roʻyobga chiqarish quyidagi vazifalarni hal etishni talab etadi:

- birinchidan, taʼlim va kadrlar tayyorlash tizimini respublikada amalga oshirilayotgan uzgarishlar va yangilanish jarayonlariga moslash;
- ikkinchidan, kadrlar tayyorlash tizimi muassasalarini yuqori malakali mutaxassislar bilan taʼminlash hamda pedagogik faoliyatning nufuzi va ijtimoiy maqomini oshirish.
- uchinchidan, taʼlim va kadrlar tayyorlash tizimi muassasalarini attestatsiyadan oʻtkazish va akkreditatsiya qilish.
- Toʻrtinchidan, taʼlim va kadrlar tayyorlash sohasida oʻzaro hamkorlikni rivojlantirish.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturining maqsad va vazifalari bosqichma - bosqich amalga oshirilib boriladi. Har bir bosqich muayyan vazifalarni hal etishni nazarda tutadi. 1-bosqich (1997 – 2001) - mavjud kadrlar tayyorlash tizimining ijobiy salohiyatini saqlab qolish asosida ushbu tizimni isloh qilish va rivojlantirish uchun huquqiy, ilmiy-uslubiy, moliyaviy - moddiy shart - sharoitlar yaratish. 2 - bosqich (2001 -2005) - milliy dasturni toʻliq roʻyobga chiqarish, mehnat bozorining rivojlani va real ijtimoiy iqtisodiy sharoitlarni hisobgaolgan holda oʻta aniqliklar kiritish. 3-bosqich (2005 va undan keyingi yillar) toʻplangan tajribani tahlil etish va umumlashtirish asosida mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish

istiqbollari muvofiq kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish va yanada rivojlantirish.

Milliy dastur asosini O'zbekistonning taraqqiyotini ta'minlay oladigan, uni jahondagi ilg'or mamlakatlar darajasiga ko'tarishga hissa qo'shuvchi, dadil, mustaqil fikrli, bilimli malakali mutaxassis, ayni paytda ijobiy insoniy sifatlarga ega bo'lgan kadrlarni tarbiyalab voyaga etkazish jarayonini tashkil etadi.

Komil inson hamda etuk malakali mutaxassis milliy model mohiyatini ifoda etadi.

Kadrlar tayyorlash milliy modeli faqat ta'lim-tarbiyadanga iborat bo'lib qolmay balki, bir-biriga bog'liq bo'lgan ko'pgina hayotiy bosqichlarni ham o'z ichiga oladi. Milliy model bu shaxs davlat va jamiyat, uzluksiz ta'lim, fan va ishlab chikarishning o'zaro uzviy birligi va hamkorligi, ularning bir-biriga aloqasini aks ettiradi. Ayniqsa, uzluksiz ta'lim tizimining faoliyat olib borishi davlat ta'lim standartlari ososidagi darajalardagi ta'lim dasturlarining izchilligi asosida ta'minlanadi. Chunki uzluksiz ta'lim - malakali raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning asosi bo'lib, ta'limning barcha turlarini davlat ta'lim standartlarini, kadrlar tayyorlash tizimi tuzilmasi va uning faoliyat ko'rsatish muhitini o'z ichiga oladi.

Uzluksiz ta'lim jarayoni shaxsning har tomonlama qaror topishi uchun eng qulay davr hisoblanadi. Mazkur davrda shaxs fan asoslari hamda kasb - hunar ma'lumotlarini o'zlashtiradi, komil inson va etuk malakali mutaxassis qiyofasida aks etishi lozim bo'lgan sifatlarga egabo'lib boradi. Demak uzluksiz talim milliy modelning asosiy tarkibiy qismlaridan biridir. Uzluksiz ta'lim quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Maktabgacha ta'lim.
- Umumiy o'rta ta'lim.
- O'rta maxsus kasb - hunar ta'limi.
- Oliy ta'lim.
- Oliy o'huv yurtidan keyingi ta'lim.
- Kadrlar malakasini oshirish va qayta tayyorlash.
- Maktabdan tashqari ta'lim.

“Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”ning maqsadi - ta'lim sohasini tubdan isloh qilish, uni o'tmishdan qolgan mafkuraviy qarash va sarqitlardan to'la xalos etish. rivojlangan demokratik davlatlar darajasida, yuksak ma'naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali kadrlar tayyorlash milliy tizimini yaratishdan iboratdir³.

“Kadrlar tayyorlash milliy dastur”da ilgari surilgan maqsadlarni to'laqonli ro'yobga chiqarish bir qator vazifalarning ijobiy hal qilinishini nazarda tutadi. Dasturda bu boradagi vazifalarning quyidagilardan iboratligi ko'rsatiladi:

- “Ta'lim to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi qonuniga muvofiq ta'lim tizimini

isloh qilish, davlat va nodavlat ta'lim muassasalari hamda ta'lim va kadrlar tayyorlash sohasida, raqobat muhitini shakllantirish negizida ta'lim tizimini yagona o'quv. ilmiy-ishlab chiqarish majmui sifatida izchil rivojlantirishni ta'minlash;

- ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimini jamiyatda amalga oshirilayotgan demokratik huquqiy davlat qurilishi jarayonlariga moslashtirish;

- kadrlar tayyorlash tizimi muassasalarini yuqori malakali mutaxassislar bilan ta'minlash, pedagogik faoliyatning nufuzi va ijtimoiy maqomini ko'tarish;

- kadrlar tayyorlash tizimi va mazmunini mamlakatning ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyoti istiqbollariidan, jamiyat ehtiyojlaridan, fan, madaniyat, texnika va texnologiyaning zamonaviy yutuqlaridan kelib chiqqan holda qayta qurish;

- ta'lim oluvchilarni ma'naviy axloqiy tarbiyalashning va ma'rifiy ishiarning samarali shakllari hamda uslublarini ishlab chiqish va joriy etish;

- ta'lim va kadrlar tayyorlash, ta'lim muassasalarini attestatsiyadan o'tkazish va akkreditatsiya qilish sifatiga baho berishning xolis tizimini joriy qilish;

- yangi ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarda ta'limning talab qilinadigan darajasi va sifatini, kadrlar tayyorlash tizimining amalda faoliyat ko'rsatishi va barqaror rivojlanishining kafolatlarini, ustuvorligini ta'minlovchi normativ, moddiy-texnika va axborot bazasini yaratish;

ta'lim, fan, ishlab chiqarishning samarali integratsiyalashuvini ta'minlash, tayyorlanayotgan kadrlarning miqdori va sifatiga nisbatan davlatning talablarini, shuningdek, nodavlat tuzilmalari, korxonalar va tashkilotlarning buyurtmalarini shakllantirishning mexanizmlarini ishlab chiqish;

- uzluksiz ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimiga byudjetdan tashqari mablag'lar, shu jumladan, chet el investitsiyalari jalb etishning real mexanizmlarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish;

- kadrlar tayyorlash sohasida o'zaro manfaatli xalqaro hamkorlikni rivojlantirish⁴.

Milliy dasturning maqsad va vazifalari bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Har bir bosqichda muayyan vazifalarning hal etilishi nazarda tutiladi. Ushbu vazifalar quyidagilardan iboratdir:

Birinchi bosqich (1997-2001-yillar) - mavjud kadrlar tayyorlash tizimining ijobiy salohiyatini saqlab qolish asosida ushbu tizimni isloh qilish va rivojlantirish uchun huquqiy, kadrlar jihatidan - ilmiy-uslubiy, moliyaviy shart-sharoitlarni yaratish;

Ikkinchi bosqich (2001-2005-yillar) - Milliy dasturni to'liq ro'yobga chiqarish, mehnat bozorining rivojlanishi va real ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarni hisobga olgan holda unga aniqliklar kiritish;

Bu bosqichda, shuningdek, ta'lim muassasalarini maxsus tayyorlangan malakali pedagog kadrlar bilan to'ldirish ta'minlanadi, ulaming faoliyatida raqobatga asoslangan muhit vujudga keltiriladi.

Uchinchi bosqich (2005 va undan keyingi yillar) - to'plangan tajribani tahlil etish va umumlashtirish asosida, mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish istiqbollariiga muvofiq kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish va yanada rivojlantirish.

Bu bosqichda, yana shuningdek,

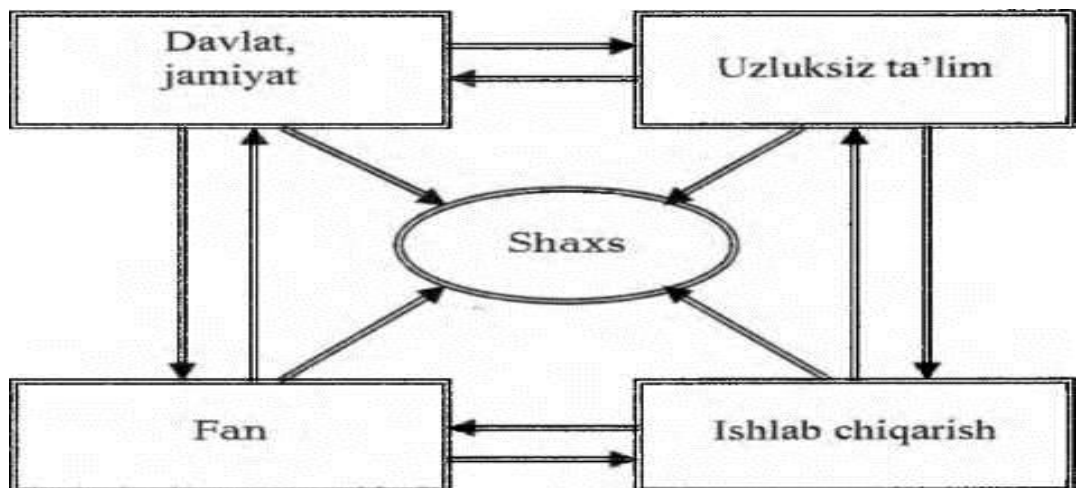
- ta'lim muassasalarining resurs, kadrlar va axborot bazalarini yanada mustahkamlash;

- o'quv-tarbiya jarayoni yangi o'quv-uslubiy majmualar, ilg'or pedagogik texnologiyalar bilan to'liq ta'minlanishi;
- milliy (elita) oliy ta'lim muassasalarini qaror toptirish va rivojlantirish;
- ta'lim jarayonini axborotlashtirish, uzluksiz ta'lim tizimi ja- hon axborot tarmog'iga ulanadigan kompyuter axborot tarmog'i bilan to'liq qamrab olinishiga erishish kabi vazifalarning ham ijobiy yechimi ta'minlanadi.

- Kadrlar tayyorlash milliy modelining tarkibiy qismlari

Kadrlar tayyorlash milliy modeli faqat, ta'lim-tarbiya jarayoninigina qamrab olmay, ishlab chiqarish va ijtimoiy munosabatlarni ham o z ichiga oladi

Kadrlar tayyorlash milliy modeli shaxs, davlat va jamiyat, uzluksiz ta'lim, fan va ishlab chiqarish kabi tarkibiy qismlarning o'zaro hamkorligi, ular o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik asosida "yuksak ma'naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali kadrlarni tayyorlash Milliy tizimi" mohiyatini aks ettiruvchi andoza, loyiha hisoblanadi

Kadrlar tayyorlash milliy modelining asosiy tarkibiy qismlari quyi- daglardan iboratdir:

1. **Shaxs** kadrlar tayyorlash tizimining bosh subyekti va obyekt, ta'lim sohasidagi xizmatlarning iste'molchisi va ularni amalga oshiruvchisidir;
2. **Davlat va jamiyat** ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimining faoliyatini tartibga solish va nazorat qilishni amalga oshiruvchi hamda kadrlarni tayyorlash va ularni qabul qilib olishning kafillaridir;
3. **Uzluksiz ta'lim** malakali, raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning asosi bo'lib, ta'limning barcha turlari, davlat ta'lim standartlarini, kadrlar tayyorlash tizimi tuzilmasi va uning faoliyat ko'rsatish muhitini o'z ichiga oladi;
4. **Fan** yuqori malakali mutaxassisni tayyorlovchi va ulardan foydalanuvchi, ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarini ishlab chiqaruvchi bo'lib, Kadrlar tayyorlash milliy tizimida tabiat va jamiyat taraqqiyoti qonuniyatlari to'g'risidagi yangi fundamental va amaliy bilimlardan foydalanishni, yuqori malakali ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlar tarkibini shakllantirishni, ulardan ta'lim tizimida unumli foydalanishni, shuningdek, kadrlar tayyorlash jarayonining ilmiy tadqiqotlar infrastrukturasi yaratish, ta'limning axborot tarmoqlarida foydalanish uchun bilimning turli sohalari bo'yicha axborot bazasini shakllantirishni hamda ilmiy tad-

qiqotlar darajasiga yangicha qarashlar zahirida yosh olimlarning, ilmiy- pedagogik xodimlarning ijtimoiy mavqeyi va obro'sini oshirishni va shu kabilarni qamrab oladi»;

5. Ishlab chiqarish - kadrlarga bo'lgan ijtimoiy ehtiyojni, shuningdek ularning tayyorgarlik sifati va saviyasiga nisbatan qo'yiladigan talablarni belgilovchi asosiy buyurtmachi, kadrlar tayyorlash tizimini moliyaviy va moddiy-texnika jihatdan ta'minlash jarayonining qatnashchisi.

Globalashuv va jamiyatni isloh etish sharoitida yangicha fikrlovchi shaxslarni tarbiyalash ta'lim tizimida ham jiddiy o'zgarishlar kiritishni talab etadi.

Kadrlar tayyorlash milliy modelining asosiy tarkibiy qismlari

SHaxs - kadrlar tayyorlash tizimining bosh sub'ekti va ob'ekti, ta'lim sohasidagi xizmatlarning iste'molchisi va ularni amalga oshiruvchi;

Davlat va jamiyat - ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimining faoliyatini tartibga solish va nazorat qilishni amalga oshiruvchi kadrlar tayyorlash va ularni qabul qilib olishning kafillari;

Uzluksiz ta'lim - malakali raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning asosi bo'lib, ta'limning barcha turlarini o'z ichiga oladi;

Fan - yuqori malakali mutaxassislar tayyorlovchi va ulardan foydalanuvchi, ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarini ishlab chiquvchi;

Ishlab chiqarish - kadrlarga bo'lgan ehtiyojni, shuningdek ularning tayyorgarlik sifati va saviyasiga nisbatan qo'yiladigan talablarni belgilovchi asosiy buyurtmachi, kadrlar tayyorlash tizimini moliya va moddiy-texnika jihatidan ta'minlash jarayonining qatnashchisi.

Kadrlar tayyorlash tizimini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari

1. Ta'limning uzluksizligini ta'minlash;
2. Pedagog va ilmiy-pedagog kadrlar tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish;
3. Ta'lim jarayonini mazmunan isloh qilish;
4. Ma'naviy-axloqiy tarbiya va ma'rifiy ishlar;
5. Iqtidorli bolalar va iste'dodli yoshlar;
6. Ta'lim tizimini boshqarish;
7. Kasb-hunar ta'limi sifatini nazorat qilish tizimini shakllantirish;
8. Ta'lim tizimini moliyalash;
9. Moddiy-texnika ta'minoti;
10. Ta'lim tizimining yaxlit axborot makonini vujudga keltirish;
11. Ta'lim xizmati ko'rsatish bozorini rivojlantirish;
12. Ta'lim sohasida ijtimoiy kafolatlarni ta'minlash hamda bu sohani davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash;
13. Fan bilan ta'lim jarayoni aloqalarini rivojlantirish;
14. Ishlab chiqarish va ta'lim tizimi integratsiyalashuvini rivojlantirish;
15. Ta'lim va kadrlar tayyorlash sohasidagi xalqaro hamkorlik.

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonning o‘ziga xos bo‘lgan, takrorlanmas, buyuk urf - odat va an‘analarimizga asoslangan eng asosiysi davr talablariga javob bera oladigan Kadrlar tayyorlash milliy modeli yaratildi.

Kadrlar tayyorlash buyicha milliy model o‘z ilmiy salohiyati va ahamiyati chuqur falsafiy - ma‘naviy asosga ega ekanligi bilan xalqaro miqyosda tan olindi va o‘z e‘tiborini topdi.

❖ KADRLAR TAYYORLASH MILLIY DASTURI

(O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 1997 y., 11-12-son, 295-modda; O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2007 y., 15-son, 150-modda)

UMUMIY QOIDALAR

O‘zbekiston Respublikasi inson huquqlari va erkinliklariga rioya etilishini, jamiyatning ma‘naviy yangilanishini, ijtimoiy yo‘naltirilgan bozor iqtisodiyotini shakllantirishni, jahon hamjamiyatiga qo‘shilishni ta‘minlaydigan demokratik huquqiy davlat va ochiq fuqarolik jamiyati qurmoqda.

Inson, uning har tomonlama uyg‘un kamol topishi va farovonligi, shaxs manfaatlarini ro‘yobga chiqarishning sharoitlarini va ta‘sirchan mexanizmlarini yaratish, eskirgan tafakkur va ijtimoiy xulq-atvorning andozalarini o‘zgartirish respublikada amalga oshirilayotgan islohotlarning asosiy maqsadi va harakatlantiruvchi kuchidir. Xalqning boy intellektual merosi va umumbashariy qadriyatlar asosida, zamonaviy madaniyat, iqtisodiyot, fan, texnika va texnologiyalarning yutuqlari asosida kadrlar tayyorlashning mukammal tizimini shakllantirish O‘zbekiston taraqqiyotining muhim shartidir. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi «Ta‘lim to‘g‘risida»gi O‘zbekiston Respublikasi Qonunining qoidalariga muvofiq holda tayyorlangan bo‘lib, milliy tajribaning tahlili va ta‘lim tizimidagi jahon miqyosidagi yutuqlar asosida tayyorlangan hamda yuksak umumiy va kasb-hunar madaniyatiga, ijodiy va ijtimoiy faollikka, ijtimoiy-siyosiy hayotda mustaqil ravishda mo‘ljalni to‘g‘ri ola bilish mahoratiga ega bo‘lgan, istiqbol vazifalarini ilgari surish va hal etishga qodir kadrlarning yangi avlodini shakllantirishga yo‘naltirilgandir. Dastur kadrlar tayyorlash milliy modelini ro‘yobga chiqarishni, har tomonlama kamol topgan, jamiyatda turmushga moslashgan, ta‘lim va kasb-hunar dasturlarini ongli ravishda tanlash va keyinchalik puxta o‘zlashtirish uchun ijtimoiy-siyosiy, huquqiy, psixologik-pedagogik va boshqa tarzdagi sharoitlarni yaratishni, jamiyat, davlat va oila oldida o‘z javobgarligini his etadigan fuqarolarni tarbiyalashni nazarda tutadi.

1. MUAMMOLAR VA KADRLAR TAYYORLASH TIZIMINI TUBDAN ISLOH QILISH OMILLARI

1.1. RIVOJLANISHNING ERISHILGAN DARAJASI

O‘zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligiga erishib, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishning o‘ziga xos yo‘lini tanlashi kadrlar tayyorlash tuzilmasi va mazmunini qayta tashkil etishni zarur qilib qo‘ydi va qator chora-tadbirlar ko‘rishni: «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonunni joriy etishni (1992 yil); yangi o‘quv rejalari, dasturlari, darsliklarini joriy etishni, zamonaviy didaktik ta‘minotni ishlab chiqishni; o‘quv yurtlarini attestatsiyadan o‘tkazishni va akkreditatsiyalashni, yangi tipdagi ta‘lim muassasalarini tashkil etishni taqozo etdi.

Maktabgacha ta‘lim sohasida uylarda tashkil etiladigan bolalar bog‘chalari hamda «bolalar bog‘chasi-maktab» majmui tarmog‘i rivojlanib bormoqda. Bolalarga chet tillarni, xoreografiya, tasviriy va musiqa san‘ati, kompyuter savodxonligi asoslarini o‘rgatuvchi 800 dan ortiq guruh tashkil etilgan.

Yangi tipdagi maktablar va umumta‘lim o‘quv yurtlari tarmog‘i rivojlanib bormoqda. Hozirgi kunda 238 litsey va 136 gimnaziya ishlab turibdi. «Sog‘lom avlod uchun», «Ma‘naviyat va ma‘rifat», «Iqtisodiy ta‘lim», «Qishloq maktabi», «Rivojlanishda nuqsoni bo‘lgan bolalarni tiklash» va boshqa tarmoq dasturlari ro‘yobga chiqarilmoqda. Respublika umumta‘lim maktablarida 435 mingdan ortiq o‘qituvchi ishlamoqda, ularning 73 foizi oliy ma‘lumotlidir.

Mehnat bozorini, eng avvalo qishloq joylarda mehnat bozorini shakllantirishning hududiy xususiyatlarini hisobga olgan holda hunar-texnika ta‘limini qayta tashkil etishga kirishildi. Hozirgi kunda bu tizimda jami 221 ming kishini ta‘lim bilan qamrab olgan 442 o‘quv yurti, shu jumladan, 209 kasb-hunar maktabi, 180 kasb-hunar litseyi va 53 biznes-maktab ishlab turibdi. Bugungi kunda boshlang‘ich kasb-hunar ta‘limi o‘quv yurtlarida qariyb 20 ming o‘qituvchi va malakali mutaxassislar ishlamoqda.

Respublikada jami 197 ming kishi ta‘lim olayotgan 258 o‘rta kasb-hunar ta‘limi o‘quv yurti ishlab turibdi. Ularda qariyb 16 ming o‘qituvchi va muhandis-pedagog xodimlar mehnat qilmoqda.

O‘zbekiston oliy maktabi tizimi 58 oliy o‘quv yurtini, shu jumladan 16 universitet va 42 institutni o‘z ichiga oladi, ularda 164 ming talaba ta‘lim olmoqda; 16 universitetning o‘n ikkitasi O‘zbekiston mustaqillikka erishgan dastlabki ikki yilda tashkil topdi. Oliy o‘quv yurtlarida ishlayotgan 18,5 ming o‘qituvchining 52 foizi fan doktori va fan nomzodlaridir. Oliy ta‘limda kadrlar tayyorlashni markazlashtirishdan huquqiy yo‘nalishga o‘tkazish ishi olib borilmoqda, o‘quv yurtlarining tarmog‘i kengaymoqda, universitet ta‘limi rivojlanmoqda. Bilimlarning yangi tarmoqlari bo‘yicha kadrlar tayyorlash boshlab yuborildi, oliy maktabni ko‘p bosqichli tizimga o‘tkazish amalga oshirilmoqda. Abituriyentlar va talabalarning bilim darajasini test va reyting asosida baholashning ilg‘or usullari joriy etilmoqda.

Oliy malakali ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlar sifatiga oshgan talablarga muvofiq aspirantura va doktoranturada kadrlar tayyorlash ishi kengaymoqda. Oliy attestatsiya komissiyasi tashkil etildi. Respublikada qariyb 4 ming aspirant bo‘lib, ulardan 69 foizi oliy ta‘lim tizimida va 31 foizi ilmiy-tadqiqot institutlarida ta‘lim

olmoqda. Jami ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlarning 8 foizini fan doktorlari va 37 foizini fan nomzodlari tashkil etadi.

Kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash tizimida 23 institut, 16 fakultet, 4 markaz va 14 malaka oshirish kurslari ishlab turibdi.

Iqtidorli bolalar va o'quvchi yoshlarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha davlat siyosati sobitqadamlik bilan olib borilmoqda. Iste'dodli o'smir va qizlarni izlab topish, ularga ko'maklashish, ularning qobiliyati va iste'dodini o'stirish bo'yicha maxsus fondlar tashkil etildi, qobiliyatli yoshlarni chet ellardagi yetakchi o'quv yurtlari va ilmiy markazlarda o'qitish va stajirovkadan o'tkazish yo'lga qo'yildi.

Fan va ta'lim sohasida xalqaro aloqalar kengayib bormoqda.

Shunga qaramay, sodir etilgan o'zgartirishlar kadrlar tayyorlash sifatini oshirish, mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish talablariga muvofiq bo'lishini ta'minlay olmadi.

1.2. KAMCHILIKLAR VA MUAMMOLAR

Kadrlar tayyorlash tizimining demokratik o'zgarishlar va bozor islohotlari talablariga muvofiq emasligi, o'quv jarayonining moddiy-texnika va axborot bazasi yetarli emasligi, yuqori malakali pedagog kadrlarning yetishmasligi, sifatli o'quv-uslubiy va ilmiy adabiyot hamda didaktik materiallarning kamligi, ta'lim tizimi, fan va ishlab chiqarish o'rtasida puxta o'zaro hamkorlik va o'zaro foydali integratsiyaning yo'qligi kadrlar tayyorlashning mavjud tizimidagi jiddiy kamchiliklar sirasiga kiradi.

Ta'lim-tarbiya va o'quv jarayonlarining tarkibini, bosqichlarini bir-biri bilan uzviy bog'lash, ya'ni uzluksiz ta'lim-tarbiya tizimini tashkil qilish muammolari hal qilingan emas. Amaldagi ta'lim tizimi zamonaviy, taraqqiy topgan demokratik davlatlar talablariga javob bera olmayotir.

Mutaxassislar tayyorlash, ta'lim-tarbiya tizimi jamiyatda bo'layotgan islohot, yangilanish jarayonlari talablari bilan bog'lanmagan.

Maktabgacha ta'lim va tarbiya ahvoli qoniqarsizligicha qolmoqda. Bog'cha yoshidagi bolalarning 25 foizigina maktabgacha tarbiya muassasalariga qamrab olingan, xolos. Maktabgacha bolalar muassasalaridan va oiladan maktabga kelgan bolalarning tayyorgarlik darajasi o'rtasida sezilarli tafovut mavjud.

Maktablarda va boshqa o'quv yurtlarida ta'lim jarayonining o'zidagi va o'qitish uslubiyatidagi har xil kamchiliklar oqibatida bilim berishda yuzaga kelgan nodemokratik hamda jamiyat uchun zararli muhit shunga olib keldiki, o'quvchilarda mustaqil fikrlash rivojlanmay qolayapti, oqilona hayotiy yechimlar qabul qilish uchun yetarli tayyorgarlik yo'q. 9-11 sinflarni tamomlagan yoshlar mustaqil hayotda o'z o'rnini aniqlay olmaydi. Ularda o'zlariga ishonch shakllangan emas, o'rta maktab bitiruvchilarining 10 foizigina oliy o'quv yurtlariga o'qishga kirmoqda, xolos.

Majburiy to'qqiz yillik ta'limga asoslangan o'n bir yillik umumiy o'rta ta'lim ilmiy asoslanmagandir, u o'quvchilarda kasbga yo'naltirish va ta'limning amaliy yo'nalganligi yetarli darajada bo'lishi hamda mustaqil fikr yuritish, mehnat faoliyati ko'nikmalari shakllanishini ta'minlamayapti. Har yili tayanch maktablarning 100 ming nafarga yaqin bitiruvchisi ishlab chiqarish sohasida hamda kasb-hunar ta'limini davom ettirish uchun talab etilmay qoldirilmoqda.

Ta'lim tizimidagi mavjud umumta'lim va kasb-hunar dasturlari o'rtasida uzviylik va vorislikning yo'qligi sababli tayanch va o'rta maktab bitiruvchilarida kasbga yo'naltirilganlik va mehnat faoliyati ko'nikmalari shakllanmay qolayapti. Natijada yigit va qizlar o'z qobiliyatlari, istaklari, ijodiy va mehnat moyilliklariga monand hayot yo'lini belgilab olishda jiddiy qiyinchiliklar sezmoqdalar.

O'quv jarayoni bilim darajasi o'rtacha bo'lgan o'quvchilarga mo'ljallangan bo'lib, ta'limning iqtidorli yoshlar bilan yakka tartibdagi o'quv dasturlari bo'yicha ishlash kabi mexanizmlaridan yaxshi foydalanilmayapti, o'quv dasturlari mafkuraviy sarqitlardan to'liq holi bo'lganicha yo'q, ularda ma'naviyat va axloq asoslarini o'rgatuvchi, iqtisodiy huquqiy, estetik bilimlarni beruvchi fanlarga yetarlicha o'rin berilmayapti.

Hunar-texnika bilim yurtlaridan yangi tipdagi ta'lim muassasalariga o'tish ko'proq og'izda bo'lib, amalda esa ularda ta'lim eskirib qolgan moddiy-texnika va o'quv-uslubiy bazasida, tegishli qayta tayyorgarlikdan o'tmagan o'qituvchi kadrlar bilan amalga oshirilmoqda.

Bir bosqichli oliy ta'lim mehnat bozori ehtiyojlarini, ishlab chiqarishdagi tarkibiy o'zgarishlarni va ilg'or xalqaro tajribani to'liq hajmda hisobga olmayotir. o'quv-tarbiya jarayonini tashkil etishda o'quv yurtlari yetarlicha mustaqillikka ega emas, ular kasbiy mehnat bozorining o'zgaruvchan sharoitlariga yaxshi moslashib bormayapti.

Ilmiy muassasalar, ishlab chiqarish va ijtimoiy institutlar kadrlarni tayyorlash jarayoniga yetarli darajada qo'shilganlari yo'q. Davlat ta'lim standartlarini ishlab chiqish va joriy etish, ta'lim muassasalarini davlat attestatsiyasi va akkreditatsiyasidan o'tkazish vazifalari belgilab olinmagan. o'quvchilarning bilim darajasini baholash tizimi ob'yektivlik va tezkorlikni ta'minlamaydi.

Kasb-hunar ta'limining obro'si hamda o'qituvchilar, tarbiyachilar va murabbiylarning, ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlarning ijtimoiy maqomi pasayib bormoqda. Ta'lim xizmati ko'rsatish va kadrlar tayyorlash sohasida marketing mavjud emas, ta'lim tizimini ko'p variantli moliyalash sxemasi ishlab chiqilmagan. Oliy malakali kadrlardan samarali foydalanilmayapti. Kadrlar bilimi va ular tayyorgarligining sifatini nazorat qilish hamda baholash tizimi qoniqarsiz ishlamoqda.

O'qituvchilar, pedagoglar va tarbiyachilarning kattagina qismi yaxshi tayyorgarlik ko'rmaganligi, ularning bilim va kasb saviyasi pastligi jiddiy muammo bo'lib qolmoqda, malakali pedagog kadrlar yetishmasligi sezilmoqda. Maktabgacha ta'lim sohasidagi jami tarbiyachi va pedagoglarning atigi 20 foizi oliy ma'lumotlidir. Maktablarning o'qituvchilar bilan ta'minlanganligi o'rtacha 93 foizni tashkil etgani holda, bu ko'rsatkich ayrim viloyatlarda 77-80 foizdan, muayyan fanlar bo'yicha esa 50 foizdan oshmaydi.

Ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlarning o'rtacha yoshi «ulg'ayib» bormoqda. Respublika oliy o'quv yurtlarida 40 yoshga to'lmagan fan doktorlari jami fan doktorlarining 0,9 foizini, 50 va undan katta yoshdagilari esa 79 foizini tashkil etadi. Fan doktorlari ilmiy darajasiga tasdiqlanganlar o'rtacha 50, fan nomzodlari esa 36 yoshdadir.

1.3. ISLOH QILISH OMILLARI

Kadrlar tayyorlash tizimini tubdan isloh qilishning muhim omillari quyidagilardan iborat:

respublikaning demokratik huquqiy davlat va adolatli fuqarolik jamiyati qurish yo‘lidan izchil ilgari lab borayotganligi;

mamlakat iqtisodiyotida tub o‘zgartirishlarning amalga oshirilishi, respublika iqtisodiyoti asosan xom ashyo yo‘nalishidan raqobatbardosh pirovard mahsulot ishlab chiqarish yo‘liga izchil o‘tayotganligi, mamlakat eksport salohiyatining kengayayotganligi;

davlat ijtimoiy siyosatida shaxs manfaati va ta‘lim ustuvorligi qaror topganligi;

milliy o‘zlikni anglashning o‘sib borishi, vatanparvarlik, o‘z vatani uchun iftixor tuyg‘usining shakllanayotganligi, boy milliy madaniy-tarixiy an‘analarga va xalqimizning intellektual merosiga hurmat;

O‘zbekistonning jahon hamjamiyatiga integratsiyasi, respublikaning jahondagi mavqeyi va obro‘-e‘tiborining mustahkamlanib borayotganligi.

2. MILLIY DASTURNING MAQSADI, VAZIFALARI VA UNI RO‘YOBGA CHIQRISH BOSQICHLARI

2.1. DASTURNING MAQSAD VA VAZIFALARI

Mazkur dasturning maqsadi ta‘lim sohasini tubdan isloh qilish, uni o‘tmishdan qolgan mafkuraviy qarashlar va sarqitlardan to‘la xalos etish, rivojlangan demokratik davlatlar darajasida, yuksak ma‘naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali kadrlar tayyorlash Milliy tizimini yaratishdir.

Ushbu maqsadni ro‘yobga chiqarish quyidagi vazifalar hal etilishini nazarda tutadi:

«Ta‘lim to‘g‘risida»gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuniga muvofiq ta‘lim tizimini isloh qilish, davlat va nodavlat ta‘lim muassasalari hamda ta‘lim va kadrlar tayyorlash sohasida raqobat muhitini shakllantirish negizida ta‘lim tizimini yagona o‘quv-ilmiy-ishlab chiqarish majmui sifatida izchil rivojlantirishni ta‘minlash;

ta‘lim va kadrlar tayyorlash tizimini jamiyatda amalga oshirilayotgan yangilanish, rivojlangan demokratik huquqiy davlat qurilishi jarayonlariga moslash;

kadrlar tayyorlash tizimi muassasalarini yuqori malakali mutaxassislar bilan ta‘minlash, pedagogik faoliyatning nufuzi va ijtimoiy maqomini ko‘tarish;

kadrlar tayyorlash tizimi va mazmunini mamlakatning ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyoti istiqbollari dan, jamiyat ehtiyojlaridan, fan, madaniyat, texnika va texnologiyaning zamonaviy yutuqlaridan kelib chiqqan holda qayta qurish;

ta‘lim oluvchilarni ma‘naviy-axloqiy tarbiyalashning va ma‘rifiy ishlarning samarali shakllari hamda uslublarini ishlab chiqish va joriy etish;

ta'lim va kadrlar tayyorlash, ta'lim muassasalarini attestatsiyadan o'tkazish va akkreditatsiya qilish sifatiga baho berishning xolis tizimini joriy qilish;

yangi ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarda ta'limning talab qilinadigan darajasi va sifatini, kadrlar tayyorlash tizimining amalda faoliyat ko'rsatishi va barqaror rivojlanishining kafolatlarini, ustuvorligini ta'minlovchi normativ, moddiy-texnika va axborot bazasini yaratish;

ta'lim, fan va ishlab chiqarish samarali integratsiyalashuvini ta'minlash, tayyorlanayotgan kadrlarning miqdori va sifatiga nisbatan davlatning talablarini, shuningdek nodavlat tuzilmalari, korxonalar va tashkilotlarning buyurtmalarini shakllantirishning mexanizmlarini ishlab chiqish;

uzluksiz ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimiga byudjetdan tashqari mablag'lar, shu jumladan chet el investitsiyalari jalb etishning real mexanizmlarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish;

kadrlar tayyorlash sohasida o'zaro manfaatli xalqaro hamkorlikni rivojlantirish.

2.2. DASTURNI RO'YOBGA CHIQRISH BOSQICHLARI

Milliy dasturning maqsad va vazifalari bosqichma-bosqich ro'yobga chiqariladi.

Birinchi bosqich (1997 — 2001 yillar) mavjud kadrlar tayyorlash tizimining ijobiy salohiyatini saqlab qolish asosida ushbu tizimni isloh qilish va rivojlantirish uchun huquqiy, kadrlar jihatidan, ilmiy-uslubiy, moliyaviy-moddiy shart-sharoitlar yaratish.

Ushbu bosqichda quyidagilarni amalga oshirish zarur:

«Ta'lim to'g'risida»gi Qonunga muvofiq ta'lim tizimi mazmunini tarkibiy qayta qurish va tubdan yangilash;

pedagog va ilmiy-pedagog kadrlar tayyorlash hamda ularning malakasini oshirishni zamon talablariga javob beradigan darajada tashkil etish;

ta'lim oluvchilarning yuksak tayyorgarlik darajasi, malakasi, madaniy va ma'naviy-axloqiy saviyasining sifatiga nisbatan qo'yiladigan zarur talablarni belgilab beruvchi davlat ta'lim standartlarini yaratish va joriy etish;

o'quv-uslubiy majmualarning hamda ta'lim jarayoni didaktik va axborot ta'minotining yangi avlodini ishlab chiqish va joriy etish;

o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi uchun zarur moddiy-texnika, o'quv-uslubiy va kadrlar bazasini tayyorlash;

ta'lim va kadrlar tayyorlashga byudjetdan tashqari mablag'lar jalb etishning mexanizmlarini takomillashtirish, davlat ta'lim muassasalari bilan bir qatorda nodavlat ta'lim muassasalarini rivojlantirishni ham nazarda tutgan holda ta'lim xizmati ko'rsatish sohasida raqobatga asoslangan muhitni vujudga keltirish;

ta'lim muassasalari faoliyatiga baho berishning reyting tizimini, kadrlar tayyorlash sifati va ularga bo'lgan ehtiyojning monitoringini olib borish tizimini ishlab chiqish va joriy etish;

xalqaro aloqalarni kengaytirish va kuchaytirish, kadrlar tayyorlashda xalqaro donorlik tashkilotlari va fondlari faoliyatiga tegishli sharoitlar yaratish,

shuningdek respublika ta'lim sohasiga chet el investitsiyalarini jalb etish bo'yicha real chora-tadbirlar ishlab chiqish va ularni amalga oshirish;
Kadrlar tayyorlash milliy dasturini ro'yobga chiqarishning monitoringini olib borish.

Ushbu bosqichda bolalarni olti-yetti yoshdan maktabga qabul qilish, ularning jismoniy va aqliy jihatdan rivojlanganligini e'tiborga olgan holda amalga oshiriladi. Taqozo etilayotgan o'quvchi o'rinlari zarur moddiy-texnika shart-sharoitlari va pedagog kadrlar bilan ta'minlangan holda izchil tayyorlanadi.

Birinchi bosqich bajarilishining monitoringi asosida Milliy dasturni ro'yobga chiqarish yo'nalishlariga aniqliklar kiritiladi.

Ikkinchi bosqich (2001 — 2005 yillar) Milliy dasturni to'liq ro'yobga chiqarish, mehnat bozorining rivojlanishi va real ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarni hisobga olgan holda unga aniqliklar kiritish.

Majburiy umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limiga, shuningdek o'quvchilarning qobiliyatlari va imkoniyatlariga qarab, tabaqalashtirilgan ta'limga o'tish to'liq amalga oshiriladi.

Ta'lim muassasalarini maxsus tayyorlangan malakali pedagog kadrlar bilan to'ldirish ta'minlanadi, ularning faoliyatida raqobatga asoslangan muhit vujudga keltiriladi.

Ta'lim muassasalarining moddiy-texnika va axborot bazasini mustahkamlash davom ettiriladi, o'quv-tarbiya jarayoni yuqori sifatli o'quv adabiyotlari va ilg'or pedagogik texnologiyalar bilan ta'minlanadi. Uzluksiz ta'lim tizimini axborotlashtirish amalga oshiriladi. Ta'lim xizmat ko'rsatish bozorini shakllantirish mexanizmlari to'liq ishga solinadi.

Uchinchi bosqich (2005 va undan keyingi yillar) to'plangan tajribani tahlil etish va umumlashtirish asosida, mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish istiqbollari muvofiq kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish va yanada rivojlantirish.

Ta'lim muassasalarining resurs, kadrlar va axborot bazalari yanada mustahkamlanadi, o'quv-tarbiya jarayoni yangi o'quv-uslubiy majmualar, ilg'or pedagogik texnologiyalar bilan to'liq ta'minlanadi.

Milliy (elita) oliy ta'lim muassasalarini qaror toptirish va rivojlantirish amalga oshiriladi. Kasb-hunar ta'limi muassasalarining mustaqil faoliyat yuritishi va o'zini o'zi boshqarishi shakllari mustahkamlanadi. Ta'lim jarayonini axborotlashtirish, uzluksiz ta'lim tizimi jahon axborot tarmog'iga ulanadigan kompyuter axborot tarmog'i bilan to'liq qamrab olinadi.

3. KADRLAR TAYYORLASHNING MILLIY MODELI

Kadrlar tayyorlash milliy modelining asosiy tarkibiy qismlari quyidagilardan iboratdir:

shaxs — kadrlar tayyorlash tizimining bosh sub'yekti va ob'yekti, ta'lim sohasidagi xizmatlarning iste'molchisi va ularni amalga oshiruvchi;

davlat va jamiyat — ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimining faoliyatini tartibga solish va nazorat qilishni amalga oshiruvchi kadrlar tayyorlash va ularni qabul qilib olishning kafillari;

uzluksiz ta'lim malakali raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning asosi bo'lib, ta'limning barcha turlarini, davlat ta'lim standartlarini, kadrlar tayyorlash tizimi tuzilmasi va uning faoliyat ko'rsatish muhitini o'z ichiga oladi;

fan yuqori malakali mutaxassislar tayyorlovchi va ulardan foydalanuvchi, ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarini ishlab chiquvchi;

ishlab chiqarish kadrlarga bo'lgan ehtiyojni, shuningdek ularning tayyorgarlik sifati va saviyasiga nisbatan qo'yiladigan talablarni belgilovchi asosiy buyurtmachi, kadrlar tayyorlash tizimini moliya va moddiy-texnika jihatidan ta'minlash jarayonining qatnashchisi.

Davlat va jamiyat uzluksiz ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimi barcha uchun ochiq bo'lishini va hayot o'zgarishlariga moslashuvchanligini ta'minlaydi.

O'zbekiston Respublikasi tomonidan inson huquqlari, ta'lim, bola huquqi sohasidagi shartnomalar va konvensiyalarning bajarilishi, kadrlar tayyorlash sohasida jahon ilg'or tajribasini hisobga olish uzluksiz ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimining barcha jihatlariga daxldor bo'lib, uning rivojlanishi omillaridan biridir.

3.1. SHAXS

Kadrlar tayyorlash sohasidagi davlat siyosati insonni intellektual va ma'naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalash bilan uzviy bog'liq bo'lgan uzluksiz ta'lim tizimi orqali har tomonlama barkamol shaxs fuqaroni shakllantirishni nazarda tutadi. Shu tarzda fuqaroning eng asosiy konstitutsiyaviy huquqlaridan biri bilim olish, ijodiy qobiliyatni namoyon etish, intellektual jihatdan rivojlanish, kasbi bo'yicha mehnat qilish huquqi ro'yobga chiqariladi.

«Ta'lim to'g'risida»gi Qonun umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi standartlari orqali sifatli ta'lim olish, shuningdek ta'lim va kasb-hunar jihatdan tayyorgarlikning shakllari va turlarini tanlashni, uzluksiz malaka oshirib borish, zarurat taqozo etsa, tegishli qayta tayyorgarlikdan o'tish huquqini va keng imkoniyatlarini nazarda tutadi.

Ta'lim xizmatlarining iste'molchisi sifatida shaxsga davlat ta'lim standartlari orqali sifatli ta'lim olish va kasb-hunar tayyorgarligi ko'rish kafolatlanadi. Ta'lim olish jarayonida shaxs davlat ta'lim standartlarida ifoda etilgan talablarni bajarishi shart.

Shaxs ta'lim xizmatlarining yaratuvchisi sifatida tegishli malaka darajasini olgach, ta'lim, moddiy ishlab chiqarish, fan, madaniyat va xizmat ko'rsatish sohasida faoliyat ko'rsatadi va o'z bilimi va tajribasini o'rgatishda ishtirok etadi.

3.2. DAVLAT VA JAMIYAT

Davlat va jamiyat kadrlar tayyorlash tizimi amal qilishi va rivojlanishining kafillari, yuqori malakali raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlash bo'yicha ta'lim muassasalarining faoliyatini uyg'unlashtiruvchi sifatida faoliyat ko'rsatadi.

Davlat va jamiyat quyidagilarga, chunonchi:

Fuqarolarning bilim olish, kasb tanlash va o'z malakasini oshirish huquqlari ro'yobga chiqarilishiga;

Majburiy umumiy oʻrta taʼlim hamda akademik litsey yoki kasb-hunar kollejida taʼlim olish yoʻnalishini tanlash huquqi asosida majburiy oʻrta maxsus, kasb-hunar taʼlimi olishga;

Davlat grantlari yoki pullik-shartnomaviy asosda oliy taʼlim va oliy oʻquv yurtidan keyingi taʼlim olish huquqiga;

Davlat taʼlim muassasalarini mablagʻ bilan taʼminlashga;

Taʼlim oluvchilarning oʻqishi, turmushi va dam olishi uchun shart-sharoitlar yaratish borasidagi vazifalar hal etilishida jamoatchilik boshqaruvini rivojlantirishga;

Taʼlim jarayoni qatnashchilarini ijtimoiy jihatdan qoʻllab-quvvatlashga;

Sogʻliq va rivojlanishda nuqsoni boʻlgan shaxslar taʼlim olishiga kafolat beradilar.

3.3. UZLUKSIZ TAʼLIM

Uzluksiz taʼlim kadrlar tayyorlash tizimining asosi, Oʻzbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini taʼminlovchi, shaxs, jamiyat va davlatning iqtisodiy, ijtimoiy, ilmiy-texnikaviy va madaniy ehtiyojlarini qondiruvchi ustuvor sohadir.

Uzluksiz taʼlim ijodkor, ijtimoiy faol, maʼnaviy boy shaxs shakllanishi va yuqori malakali raqobatbardosh kadrlar ildam tayyorlanishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratadi.

3.3.1. Uzluksiz taʼlimni tashkil etish va rivojlantirish printsiplari

Uzluksiz taʼlimning faoliyat koʻrsatish printsiplari quyidagilardan iborat:

taʼlimning ustuvorligi uning rivojlanishining birinchi darajali ahamiyatga ega ekanligi, bilim, taʼlim va yuksak intellektning nufuzi;

taʼlimning demokratlashuvi taʼlim va tarbiya uslublarini tanlashda oʻquv yurtlari mustaqilligining kengayishi, taʼlimni boshqarishning davlat-jamiyat tizimiga oʻtilishi;

taʼlimning insonparvarlashuvi inson qobiliyatlarining ochilishi va uning taʼlimga nisbatan boʻlgan turli-tuman ehtiyojlarining qondirilishi, milliy va umumbashariy qadriyatlar ustuvorligining taʼminlanishi, inson, jamiyat va atrof-muhit oʻzaro munosabatlarining uygʻunlashuvi;

taʼlimning ijtimoiylashuvi taʼlim oluvchilarda estetik boy dunyoqarashni hosil qilish, ularda yuksak maʼnaviyat, madaniyat va ijodiy fikrlashni shakllantirish;

taʼlimning milliy yoʻnaltirilganligi taʼlimning milliy tarix, xalq anʼanalari va urf-odatlari bilan uzviy uygʻunligi, Oʻzbekiston xalqlarining madaniyatini saqlab qolish va boyitish, taʼlimni milliy taraqqiyotning oʻta muhim omili sifatida eʼtirof etish, boshqa xalqlarning tarixi va madaniyatini hurmatlash;

taʼlim va tarbiyaning uzviy bogʻliqligi, bu jarayonning har tomonlama kamol topgan insonni shakllantirishga yoʻnaltirilganligi;

iqtidorli yoshlarni aniqlash, ularga taʼlimning eng yuqori darajasida, izchil ravishda fundamental va maxsus bilim olishlari uchun shart-sharoitlar yaratish.

3.3.2. Uzluksiz taʼlimni isloh qilish

Uzluksiz taʼlim sohasidagi islohotlar quyidagilarni nazarda tutadi:

taʼlim tizimining kadrlar salohiyatini tubdan yaxshilash, tarbiyachi, oʻqituvchi, muallim va ilmiy xodimning kasbiy nufuzini oshirish;

davlat va nodavlat ta'lim muassasalarining har xil turlarini rivojlantirish;
ta'lim tizimini tarkibiy jihatdan qayta qurish, ta'lim, fan, texnika va texnologiyaning, iqtisodiyot va madaniyatning jahon miqyosidagi zamonaviy yutuqlarini hisobga olgan holda ta'lim va kasb-hunar ta'limi dasturlarini tubdan o'zgartirish;

majburiy umumiy o'rta ta'limdan o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limiga o'tilishini ta'minlash;

maxsus, kasb-hunar ta'limining markazlari sifatida fan va ishlab chiqarish integratsiyalashgan yangi tipdagi o'quv muassasalarini vujudga keltirish;

ilg'or texnologiyalarni keng o'zlashtirish, iqtisodiyotdagi tarkibiy o'zgarishlar, chet el investitsiyalari ko'lamlarining kengayishi, tadbirkorlik, kichik va xususiy biznesni rivojlantirish bilan bog'liq yangi kasb-hunar va mutaxassisliklar bo'yicha kadrlar, shu jumladan boshqaruv tizimi kadrlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish;

milliy mustaqillik printsiplari va xalqning boy intellektual merosi hamda umumbashariy qadriyatlarning ustuvorligi asosida ta'limning barcha darajalari va bo'g'inlarida ta'lim oluvchilarning ma'naviy va axloqiy fazilatlarini rivojlantirish;

ta'limni boshqarish tizimini takomillashtirish, jamoat boshqaruvi shakllarini rivojlantirish, ta'lim muassasalarini mintaqalashtirish;

ta'lim olishda, shuningdek bolalar va yoshlarni ma'naviy-axloqiy, intellektual va jismoniy jihatdan tarbiyalashda oila, ota-onalar, jamoat tashkilotlari, mahallalar, xayriya va xalqaro fondlarning rolini kuchaytirish yuzasidan chora-tadbirlar ishlab chiqish hamda ularni amalga oshirish;

ta'lim jarayoni va kadrlar tayyorlash sifatiga xolis baho berish tizimini yaratish va joriy etish;

ta'lim tizimini moliyaviy, moddiy-texnika va boshqa tarzdagi resurslar bilan ta'minlash mexanizmlarini shakllantirish;

uzluksiz ta'limni fan va ishlab chiqarish bilan integratsiyalashtirishning puxta mexanizmlarini ishlab chiqish va joriy etish;

ta'lim va ilm-fan bilan bog'liq chet el hamda xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish va rivojlantirish;

tub yerli millatga mansub bo'lmagan shaxslar zich yashaydigan joylarda ular o'z ona tillarida ta'lim olishlari uchun tashkiliy va pedagogik shart-sharoitlar yaratish;

ta'limning barcha darajalarida ta'lim oluvchilarning huquqiy, iqtisodiy, ekologik va sanitariya-gigiyena ta'limi hamda tarbiyasini takomillashtirish.

3.3.3. Uzluksiz ta'lim tizimi va turlari

Uzluksiz ta'lim tizimining faoliyat olib borishi davlat ta'lim standartlari asosida, turli darajalardagi ta'lim dasturlarining izchilligi asosida ta'minlanadi va quyidagi ta'lim turlarini o'z ichiga oladi:

maktabgacha ta'lim;

umumiy o'rta ta'lim;

o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi;

oliy ta'lim;

oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim;

kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash;

maktabdan tashqari ta'lim.

Kadrlar tayyorlash milliy modelining o'ziga xos xususiyati mustaqil ravishdagi to'qqiz yillik umumiy o'rta hamda uch yillik o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limini joriy etishdan iboratdir. Bu esa, umumiy ta'lim dasturlaridan o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi dasturlariga izchil o'tilishini ta'minlaydi.

Umumiy ta'lim dasturlari: maktabgacha ta'lim, boshlang'ich ta'lim (I-IV sinflar), umumiy o'rta ta'lim (I-IX sinflar), o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limini qamrab oladi.

Kasb-hunar ta'limi dasturlarini o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi, oliy (bakalavriat, magistratura) ta'lim va oliy o'quv yurtidan keyingi ta'limni, kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlashni qamrab oladi.

MAKTABGACHA TA'LIM

Maktabgacha ta'lim bola sog'lom, har tomonlama kamol topib shakllanishini ta'minlaydi, unda o'qishga intilish hissini uyg'otadi, uni muntazam ta'lim olishga tayyorlaydi. Maktabgacha ta'lim bola olti-yetti yoshga yetgunicha davlat va nodavlat maktabgacha tarbiya bolalar muassasalarida hamda oilalarda amalga oshiriladi. Maktabgacha ta'lim maqsadi va vazifalarini ro'yobga chiqarishda mahallalar, jamoat va xayriya tashkilotlari, xalqaro fondlar faol ishtirok etadi.

Maktabgacha tarbiyani rivojlantirish uchun quyidagilarni amalga oshirish lozim bo'ladi:

malakali tarbiyachi va pedagog kadrlarni ustuvor ravishda tayyorlash;

maktabgacha ta'limning samarali psixologik-pedagogik uslublarini izlash va joriy etish;

bolalarni oilada tarbiyalashni tashkiliy, psixologik, pedagogik va uslubiy jihatdan ta'minlash;

zamonaviy o'quv-uslubiy qo'llanmalar, texnik vositalar, o'yinchoqlar va o'yinlar yaratish hamda ularni ishlab chiqarish;

maktabgacha yoshdagi bolalarni xalqning boy madaniy-tarixiy merosi va umumbashariy qadriyatlar asosida ma'naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalash uchun shart-sharoitlar yaratish;

maktabgacha muassasalarning har xil turlari uchun turli variantlardagi dasturlarni tanlab olish, maktabgacha tarbiyaning barcha massalalari bo'yicha malakali konsultatsiya xizmati ko'rsatish imkoniyatini yaratish;

maktabgacha tarbiya va sog'lomlashtirish muassasalari tarmog'ini qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish mexanizmini ishlab chiqish.

UMUMIY O'RTA TA'LIM

To'qqiz yillik (I-IX sinflar) o'qishdan iborat umumiy o'rta ta'lim majburiydir. Ta'limning bu turi boshlang'ich ta'limni (I-IV sinflar) qamrab oladi hamda o'quvchilarning fanlar asoslari bo'yicha muntazam bilim olishlarini, ularda bilim o'zlashtirish ehtiyojini, asosiy o'quv-ilmiy va umummadaniy bilimlarni, milliy va umumbashariy qadriyatlarga asoslangan ma'naviy-axloqiy fazilatlarini, mehnat ko'nikmalarini, ijodiy fikrlash va atrof-muhitga ongli munosabatda bo'lishni va kasb tanlashni shakllantiradi. Umumiy o'rta ta'lim tugallanganidan

keyin ta'lim fanlari va ular bo'yicha olingan baholar ko'rsatilgan holda davlat tomonidan tasdiqlangan namunadagi attestat beriladi.

Umumiy o'rta ta'limning yangicha tizimi va mazmunini shakllantirish uchun quyidagilar zarur:

maktabning I-IX sinflari doirasida sifatli umumiy o'rta ta'lim olishni ta'minlovchi davlat ta'lim standartlarini ishlab chiqish va joriy etish, bunda akademik litseylar va kasb-hunar kollejlaridan keyin olinadigan ta'lim dasturlari bilan mantiqiy bog'liqlik hisobga olinishi lozim;

yuqori malakali pedagog kadrlar tayyorlash;

hududlarning jug'rofiy va demografik xususiyatlariga, shaxs, jamiyat va davlatning ehtiyojlariga muvofiq ravishda ta'lim muassasalari tarmoqlarini rivojlantirish;

o'quvchilarning qobiliyatlari va imkoniyatlariga muvofiq ravishda ta'limga tabaqalashtirilgan yondashuvini joriy etish;

ta'lim berishning ilg'or pedagogik texnologiyalarini, zamonaviy o'quv-uslubiy majmualarni yaratish va o'quv-tarbiya jarayonini didaktik jihatdan ta'minlash;

o'quvchilar kasb-hunar tanlaydigan va psixologik-pedagogik jihatdan maslahatlar oladigan markazlar tarmoqlarini tashkil etish.

O'RTA-MAXSUS, KASB-XUNAR TA'LIMI

Umumiy o'rta ta'lim negizida o'qish muddati uch yil bo'lgan majburiy o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi uzluksiz ta'lim tizimidagi mustaqil turdir. O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yo'nalishi akademik litsey yoki kasb-hunar kolleji o'quvchilar tomonidan ixtiyoriy tanlanadi.

Akademik litsey davlat ta'lim standartlariga muvofiq o'rta maxsus ta'lim beradi, o'quvchilarning imkoniyatlari va qiziqishlarini hisobga olgan holda ularning jadal intellektual rivojlanishi chuqur, sohashtirilgan, tabaqalashtirilgan, kasbga yo'naltirilgan ta'lim olishini ta'minlaydi.

Akademik litseylarda o'quvchilar o'zlari tanlab olgan ta'lim yo'nalishi bo'yicha (gumanitar, texnika, agrar va boshqa sohalar) bilim saviyalarini oshirish hamda fanni chuqur o'rganishga qaratilgan maxsus kasb-hunar ko'nikmalarini o'zlarida shakllantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu ko'nikmalarni o'qishni muayyan oliy ta'lim muassasalarida davom ettirish yoki mehnat faoliyatida ro'yobga chiqarishlari mumkin.

Kasb-xunar kolleji tegishli davlat ta'lim standartlari doirasida o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi beradi; o'quvchilarning kasb-hunarga moyilligi, bilim va ko'nikmalarini chuqur rivojlantirish, tanlab olingan kasb-hunar bo'yicha bir yoki bir necha ixtisosni egallash imkonini beradi.

Kasb-hunar kollejlari jihozlanganlik darajasi, pedagogik tarkibning tanlanganligi, o'quv jarayonining tashkil etilishi jihatidan yangi tipdagi ta'lim muassasalari hisoblanadi. Ular bir yoki bir necha zamonaviy kasb-hunarni egallash hamda tegishli o'quv fanlaridan chuqur nazariy bilim olish imkonini beradi.

Akademik litseylar va kasb-hunar kollejlarida ta'lim olish o'quvchilarga o'z bilimlarini chuqurlashtirish va tanlagan ixtisosliklariga ega bo'lishni ta'minlaydi. Akademik litseylar va kasb-hunar kollejlarining bitiruvchilariga

davlat tomonidan tasdiqlangan namunadagi diplomlar beriladi. Bu diplomlar ta'limning keyingi bosqichlarida o'qishni davom ettirish yoki egallangan ixtisos va kasb-hunar bo'yicha mehnat faoliyati bilan shug'ullanish huquqini beradi.

O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limini tashkil etish va rivojlantirish uchun quyidagilar zarur:

akademik litseylar va kasb-hunar kollejlari faoliyat ko'rsatishining normativ bazalarini ishlab chiqish va joriy etish;

soha uchun oliy ta'lim muassasalarining, ishlab chiqarish, fan va madaniyat sohasining mutaxassislarini jalb etgan holda yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash va qayta tayyorlashni, shu jumladan chet ellarda tayyorlash va qayta tayyorlashni tashkil etish;

o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi davlat standartlarini ishlab chiqish va joriy etish;

o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi o'quv muassasalari uchun ta'lim va kasb-hunar dasturlari, o'quv-uslubiy majmualar ishlab chiqish;

akademik litseylarning o'quvchilari mehnat faoliyati ko'nikmalarini egallashlari uchun ixtisoslashtirilgan dasturlar ishlab chiqish va joriy etish;

kasb-hunar kollejlarda tayyorlanadigan mutaxassislarga nisbatan ixtisos va kasb-hunar, malaka talablarining ro'yxatini ishlab chiqish;

hududlarning jug'rofiy va demografik shart-sharoitlarini va tegishli sohadagi mutaxassislarga bo'lgan mahalliy ehtiyojlarni hisobga olgan holda o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi tizimi ta'lim muassasalarining tashkil etilishini va ular oqilona joylashtirilishini ta'minlash, ularga o'quvchilarni imkon qadar oilasidan ajratmagan holda qamrab olish;

akademik litseylar va kasb-hunar kollejlarning moddiy-texnika va axborot bazalarini mustahkamlash.

OLIY TA'LIM

Oliy ta'lim o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi negiziga asoslanadi hamda ikki (bakalavriat va magistratura) bosqichga ega.

Oliy ta'lim muassasalariga talabalar qabul qilish davlat grantlari negizida va pullik-shartnomaviy asosda amalga oshiriladi.

Bakalavriat mutaxassisliklar yo'nalishi bo'yicha fundamental va amaliy bilim beradigan, ta'lim muddati kamida to'rt yil davom etadigan tayanch oliy ta'limdir.

Bakalavrluk dasturi tugallanganidan so'ng bitiruvchilarga davlat attestatsiyasi yakunlariga binoan kasb bo'yicha "bakalavr" darajasi beriladi va davlat tomonidan tasdiqlangan namunadagi, kasb-hunar faoliyati bilan shug'ullanish huquqini beradigan diplom topshiriladi.

Magistratura aniq mutaxassislik bo'yicha fundamental va amaliy bilim beradigan, bakalavriat negizida ta'lim muddati kamida ikki yil davom etadigan oliy ta'limdir.

«Magistr» darajasini beradigan davlat malaka attestatsiyasi magistrlik dasturining intihosidir. Magistrlarga davlat tomonidan tasdiqlangan namunadagi, kasb-hunar faoliyati bilan shug'ullanish huquqini beradigan diplom topshiriladi.

Ikki bosqichli oliy ta'lim tizimini tashkil etish va rivojlantirish uchun quyidagilarni amalga oshirish zarur:

bakalavriat va magistratura uchun davlat ta'lim standartlarini ishlab chiqish va joriy etish;

oliy ta'lim muassasalari uchun professor-o'qituvchi kadrlar tayyorlash, shu jumladan chet ellardagi yetakchi o'quv va ilmiy markazlarda tayyorlash;

oliy ta'lim muassasalarida tarkibiy o'zgartishlar o'tkazish;

oliy ta'lim muassasalari boshqaruvini takomillashtirish, bu muassasalarning mustaqilligini kuchaytirish, muassislar, vasiylar kengashlari, jamoat nazorat kengashlari shaklidagi jamoat boshqaruvini joriy etish;

ta'limning fan va ishlab chiqarish bilan integratsiyasi ta'sirchan mexanizmlarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish;

o'qishni, mustaqil bilim olishni individuallashtirish hamda distantsion ta'lim tizimi texnologiyasi va vositalarini ishlab chiqish va o'zlashtirish;

yangi pedagogik va axborot texnologiyalari, tayyorgarlikning modul tizimidan foydalangan holda talabalarni o'qitishni jadallashtirish;

xalqning boy ma'naviy va intellektual merosi va umumbashariy qadriyatlar asosida ta'limning insonparvarlik yo'nalishini ta'minlash.

OLIJ O'QUV YURTIDAN KEYINGI TA'LIM

Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim jamiyatning oliy malakali ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlarga bo'lgan ehtiyojlarini qondirishga, shaxsning ijodiy ta'lim-kasb-hunar manfaatlarini qanoatlantirishga qaratilgan.

Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'limni oliy o'quv yurtlarida va ilmiy-tadqiqot muassasalarida (aspirantura, ad'yunktura, doktorantura, mustaqil tadqiqotchilik) olish mumkin. Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim bosqichlari (aspirantura, doktorantura) dissertatsiya himoyasi bilan yakunlanadi.

Yakuniy davlat attestatsiyasi natijalariga ko'ra tegishli ravishda fan nomzodi va fan doktori ilmiy darajasi berilib, davlat tomonidan tasdiqlangan namunadagi diplomlar topshiriladi.

Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'limni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish tadbirlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

«Ta'lim to'g'risida»gi Qonunga hamda mamlakatni ijtimoiy va iqtisodiy rivojlantirish istiqbollari muvofiq oliy malakali ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlarni tayyorlash va attestatsiyadan o'tkazish tizimini takomillashtirish;

kasb ta'limi tizimi uchun oliy malakali ilmiy-pedagog kadrlarni hamda ilg'or pedagogik texnologiyalar sohasida ilmiy kadrlarni ustuvor ravishda tayyorlash;

rivojlangan mamlakatlarning ilg'or ta'lim muassasalari va ilmiy markazlarida ustuvor yo'nalishlar bo'yicha oliy malakali ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlar tayyorlanishi uchun sharoitlar yaratib berish;

fan, texnologiya va ta'lim sohasida rivojlangan mamlakatlar bilan xalqaro hamkorlikni chuqurlashtirish.

KADRLAR MALAKASINI OSHIRISH VA ULARNI QAYTA TAYYORLASH

Kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash mutaxassislarining kasb bilimlari va ko'nikmalarini yangilash hamda chuqurlashtirishga qaratilgan. Kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash ta'lim muassasalaridagi o'qish natijalariga ko'ra davlat tomonidan tasdiqlangan namunadagi guvohnoma yoki sertifikat topshiriladi.

Kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash tizimini tashkil etish va rivojlantirish uchun quyidagilar zarur:

kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash tizimi faoliyatida yangicha tarkib, mazmun hamda bu tizimni boshqarishni shakllantirish;

yuqori malakali o'qituvchi-mutaxassis kadrlar tayyorlash va sohani ular bilan to'ldirib borishni ta'minlash;

kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash tizimining bu sohada raqobatga asoslangan muhitni shakllantirishni va samarali faoliyat olib borishni ta'minlovchi normativ bazasini yaratish;

kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash ta'lim muassasalarini davlat attestatsiyasi va akkreditatsiyasidan o'tkazish tizimini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish;

iqtisodiyotning davlat va nodavlat sektorlari, mulkchilikning turli shaklidagi tashkilot va muassasalarning talab-ehtiyojlariga muvofiq kadrlar va mutaxassislarni ildam qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni ta'minlovchi davlat va nodavlat ta'lim muassasalarini tashkil etish va rivojlantirishga ko'maklashish;

professional treningning ilg'or texnologiya va uskunalarini, shuningdek murakkab, fan yutuqlarini talab qiluvchi texnologiya jarayonlari imitatorlarini ishlab chiqish, yaratish va amaliy o'zlashtirib olish.

MAKTABDAN TASHQARI TA'LIM

Bolalar va o'smirlarning ta'limga bo'lgan, yakka tartibdagi, ortib boruvchi talab-ehtiyojlarini qondirish, ularning bo'sh vaqtini va dam olishini tashkil etish uchun davlat organlari, jamoat tashkilotlari, shuningdek boshqa yuridik va jismoniy shaxslar madaniy estetik, ilmiy, texnikaviy, sport va boshqa yo'nalishlarda maktabdan tashqari davlat va nodavlat ta'lim muassasalarini tashkil etadilar.

Maktabdan tashqari ta'limni rivojlantirish, uning tuzilmasi va mazmun-mundarijasini takomillashtirish vazifalarini hal etish uchun quyidagilarni amalga oshirish kerak:

ta'lim berish va kamol toptirishga yo'naltirilgan xizmatlar ko'rsatuvchi muassasalar tarmog'ini kengaytirish va bunday xizmatlar turlarini ko'paytirish;

milliy pedagogik qadriyatlarga asoslangan va jahondagi ilg'or tajribani inobatga oluvchi dasturlar va uslubiy materiallar ishlab chiqish;

o'quvchilarning bo'sh vaqtini tashkil etishning, shu jumladan ommaviy sport va jismoniy tarbiya-sog'lomlashtirish tadbirlarining, bolalar turizmining, xalq hunarmandchiligining mavjud turlari va shakllarini takomillashtirish, milliy turlari va shakllarini tiklash hamda amaliyotga joriy etish.

3.4. KADRLAR TAYYORLASH TIZIMIDA FAN

Kadrlar tayyorlash milliy modeli salmoqli element sifatida fanni o'z ichiga oladi, bu sohada:

tabiat va jamiyat taraqqiyoti qonuniyatlari to'g'risidagi yangi fundamental va amaliy bilimlar shakllanadi, kadrlar tayyorlash tizimida ommalashtirish, o'rganish va foydalanish uchun kerakli ilmiy natijalar jamlanadi;

oliy malakali ilmiy va pedagog kadrlar tayyorlash amalga oshiriladi;

kadrlar tayyorlash jarayonini ilmiy-tadqiqot jihatidan ta'minlash infrastrukturasi vujudga keltiriladi, ta'limning axborot tarmoqlarida foydalanish maqsadida bilimning turli sohaları bo'yicha axborot bazasi shakllantiriladi;

mamlakatimiz ilm-fanning jahon ilm-faniga integratsiyasi sodir bo'ladi, zamonaviy ilm-fan va texnologiyalarning eng muhim muammolarini hal etish uchun ilmiy yutuqlar va kadrlarni xalqaro miqyosda almashinuv amalga oshiriladi.

Kadrlar tayyorlash tizimiga ilm-fanning uzviy ravishda kirib borishi uchun quyidagilar zarur:

ilg'or pedagogik texnologiyalarni yaratish va o'zlashtirish yuzasidan maqsadli innovatsiya loyihalarini shakllantirish va amalga oshirish yo'li bilan ilm-fanning ta'lim amaliyoti bilan aloqasini ta'minlash chora-tadbirlarini ishlab chiqish;

ilg'or axborot va pedagogik texnologiyalarni joriy etish uchun eksperimental maydonchalar barpo etish orqali ilmiy tadqiqotlar natijalarini o'quv-tarbiya jarayoniga o'z vaqtida joriy etish mexanizmini ro'yobga chiqarish;

Kadrlar tayyorlash milliy dasturini samarali tarzda bajarishni ta'minlash yuzasidan ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borish;

yuqori malakali kadrlar tayyorlash sifatini oshirish, yoshlarning ilmiy ijodiyotini har tomonlama qo'llab-quvvatlash;

ta'lim muassasalarida ilmiy-tadqiqot va ilmiy-pedagogik ishlar darajasini baholashga zamonaviy yondashuvni ro'yobga chiqarish, ilmiy tadqiqotlar va texnologik ishlanmalar natijalari tijoratlashuvi asosida olimlarning obro' e'tibori va ijtimoiy maqomini oshirish;

mamlakat ilm-fanning xalqaro ilmiy hamjamiyatga integratsiyasini faollashtirish, ta'lim sohasi va kadrlar tayyorlashni takomillashtirish maqsadida ilmiy yutuqlar va olimlar bilan o'zaro almashinuv jarayonini kuchaytirish;

fan va texnologiyalar sohasidagi faoliyatni ma'naviy va moddiy rag'batlantirish tizimini ishlab chiqish, talabalar va yosh olimlarning ilmiy yutuqlari uchun maxsus mukofotlar va sovrinlar ta'sis etish, maxsus stipendiyalar sonini ko'paytirish, yoshlar ilmiy-texnika ijodiyotining doimiy ishlaydigan ko'rgazma va ekspozitsiyalarini tashkil etish.

3.5. KADRLAR TAYYORLASH TIZIMIDA ISHLAB CHIQRISH

Ishlab chiqarishning talab-ehtiyojlari kadrlar tayyorlash tizimining yo'nalishi, darajasi va miqyoslarini shakllantiradi, kasb tayyorgarligining maqsadi, vazifalari va mazmunini belgilaydi, malaka talablarini ilgari suradi, ta'limning muvoziy texnologiyalari va shakllarini tanlashni taqozo etadi. Ishlab chiqarish pirovard natijada kadrlarning sifati va raqobatbardoshligiga baho beradi.

Ishlab chiqarishning kadrlar tayyorlash tizimidagi vazifalari quyidagilar bilan belgilanadi, chunonchi u:

turli saviya va malakadagi mutaxassislariga bo'lgan talab-ehtiyojni shakllantiradi;

o'z ixtiyoridagi moddiy-texnika, moliya, kadr resurslari hamda kadrlarni o'qitish, malakasini oshirish va qayta tayyorlash uchun zarur boshqa resurslarni berish bilan uzluksiz ta'lim tizimiga ko'maklashadi;

muassis, vasiy, donor, homiy tariqasida ayrim mutaxassislarni va guruhlarni maqsadli tayyorlashni, shuningdek turli tip va darajadagi o'quv yurtlarini moliyalashda qatnashadi;

ta'lim va ilm-fanning turli shakllardagi integratsiyasini (muvaqqat ijodiy jamoalar, o'quv-ilmiy-ishlab chiqarish majmualari, markazlari, texnoparklar, texnopolislar) rivojlantiradi.

Ishlab chiqarishning kadrlar tayyorlash tizimidagi mavqeyini kuchaytirish quyidagi yo'llar bilan ta'minlanadi:

ta'limni karxonadagi unumli mehnat bilan, shu jumladan ishlab chiqarish amaliyoti jarayonidagi mehnat bilan qo'shib olib borish asosida yuqori malakali kadrlar tayyorlash;

kadrlar tayyorlash hamda birgalikda ilmiy-texnologiya ishlanmalarini olib borishda korxonalarining ishlab chiqarish salohiyatidan foydalanish;

ta'lim oluvchilarni mehnat jamoalarida tarbiyalash (mehnat, ma'naviy va jismoniy tarbiyalash);

ishlab chiqarishning talab-ehtiyojlarini inobatga olib, texnika va texnologiyalarni rivojlantirishning yangi yo'nalishlari bo'yicha kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish;

ishlab chiqarishning iqtisodiy va texnologiya muammolarini hal etish uchun oliy ta'lim muassasalari va ilmiy tashkilotlarning ilmiy salohiyatini jalb etish;

pedagog kadrlarning ilg'or texnologiyalar sohasidagi malakasini bevosita ishlab chiqarishda muntazam oshirib borish;

ishlab chiqarishning yuqori malakali kadrlarini ta'lim jarayoniga va pedagogik faoliyatga jalb etish;

ishlab chiqarish amaliyotini o'tish uchun ta'lim oluvchilarni ish joylari bilan ta'minlash;

o'zaro integratsiyalangan ta'lim muassasalarini zamonaviy uskunalari, apparatlar va asboblari bilan jihozlash.

4. KADRLAR TAYYORLASH TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI

Kadrlar tayyorlash tizimini shakllantirish va rivojlantirish quyidagi ustuvor yo'nalishlarni qamrab oladi:

4.1. TA'LIMNING UZLUKSIZLIGINI TA'MINLASH

Ta'limning o'z ichiga maktabgacha ta'lim, umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limini qamrab oluvchi yangi uzluksiz va izchil tizimi barpo etiladi. Oliy kasb-hunar ta'limining bakalavrlar va magistrLAR tayyorlashni nazarda tutuvchi ikki bosqichli tizimi joriy etiladi. Aspirantura va doktorantura faoliyati rivojlanib boradi. Kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash bo'yicha raqobatbardosh ta'lim muassasalari vujudga keltiriladi.

Ta'lim muassasalarini hududiy yo'nalishga o'tkazish va tarkibiy tuzilmasini o'zgartirish ishi amalga oshiriladi. Uzluksiz ta'lim tizimini rivojlantirish va uning samaradorligini baholash monitoringi amalga oshiriladi.

Uzluksiz ta'lim tizimi uchun pedagog kadrlar tayyorlash va qayta tayyorlash ustuvorligi ta'minlanadi.

4.2. PEDAGOG VA ILMIY-PEDAGOG KADRLAR TAYYORLASH, QAYTA TAYYORLASH VA ULARNING MALAKASINI OSHIRISH

Pedagog kadrlarning malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlashning zamon talablariga moslashuvchan, ta'limning yuqori sifatli va barqaror rivojlanishini ko'zlovchi tizimi vujudga keltiriladi. Pedagog kadrlarni ildam qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish, raqobatbardosh darajada ularning kasb sifatini qo'llab-quvvatlash ta'minlanadi.

Oliy ta'lim muassasalarida davlat ta'lim standartlariga mos yuqori malakali o'qituvchilar tayyorlash bo'yicha maxsus fakultetlar, shuningdek respublika viloyatlarida umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi uchun o'qituvchilar va mutaxassislar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash yuzasidan maxsus markazlar tashkil etiladi.

4.3. TA'LIM JARAYONINI MAZMUNAN ISLOH QILISH

Kadrlarni o'qitish va tarbiyalash milliy tiklanish printsiplari va mustaqillik yutuqlari, xalqning boy milliy, ma'naviy va intellektual salohiyati hamda umumbashariy qadriyatlarga tayangan, insonparvarlikka yo'naltirilgan ta'limning mazmuni davlat ta'lim standartlari asosida isloh qilinadi. Ta'lim oluvchining shaxsiga, unda ta'lim va bilimlarga bo'lgan ishtiyoqni kuchaytirishga, mustaqil ish tutishni, iftixor va insoniy qadr-qimmat tuyg'usini shakllantirishga alohida e'tibor beriladi. Pedagog kadrlarning obro'-e'tibori, mas'uliyati va kasb ko'nikmasini oshirish yuzasidan sobitqadam davlat siyosati olib boriladi. Ilg'or pedagogik texnologiyalar, ta'limning yangi shakl va uslublari, o'quv, shu jumladan differentsiyalashgan dasturlar amaliyotga joriy etiladi.

4.4. MA'NAViy-AXLOQiy TARBIYA VA MA'RIFIY ISHLAR

Yoshavlodnima'naviy-axloqiy tarbiyalashdaxalqningboymilliy madaniy-tarixian'alariga, urf-odatlarighamdaumumbashariy qadriyatlarga asoslangan samarali tashkiliy, pedagogik shakl va vositalari ishlab chiqilib, amaliyotga joriy etiladi. Shaxsni tarbiyalash va uni har tomonlama kamol toptirishning ustuvorligi ta'minlanadi.

Umumiy hamda pedagogik madaniyatni oshirish maqsadida, mamlakat aholisi orasidagi ma'rifiy ishlar takomillashtirib boriladi.

O'zbekiston mustaqilligi printsiplariga sadoqatli hamda jamiyat taraqqiyotiga munosib hissa qo'shishga qodir shaxsni shakllantirish maqsadida ta'lim muassasalari ota-onalar, oila, mahalla qo'mitalari, Respublika Ma'naviyat targ'ibot markazi, Milliy g'oya va mafkura ilmiy-amaliy markazi, jamoat tashkilotlari, fondlar bilan o'zaro puxta hamkorlik qiladilar.

(4.4-bandining ikkinchi xatboshi O'zbekiston Respublikasining 2007 yil 9 apreldagi O'RQ-87-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2007 y., 15-son, 150-modda)

4.5. IQTIDORLI BOLALAR VA ISTE'DODLI YOSHLAR

Iqtidorli bolalar va iste'dodli yoshlarni aniqlash va o'qitish uslubi, psixologik-pedagogik va tashkiliy sharoitlari yaratiladi, bunday bolalar va yoshlarga oid ma'lumotlarning respublika banki va monitoringi shakllanadi. Maxsus o'quv dasturlari va progressiv pedagogik texnologiyalar ishlab chiqish uchun eng yaxshi pedagog va olimlar jalb qilinadi, o'quv-tarbiya jarayonida ularning faol ishtiroki ta'minlanadi. Fan va texnikani, siyosat va iqtisodiyotni, madaniyat va san'atni o'rgatish markazlari qabilidagi hamda milliy (elita) ta'lim muassasalari tashkil etiladi.

Iqtidorli bolalar va iste'dodli yoshlarni chet ellarda umumiy va kasbiy jihatdan tayyorgarlikdan o'tkazishga qaratilgan sobitqadam faoliyat amalga oshiriladi. Akademik litseylarning o'quvchilariga, birinchi navbatda iqtidorli, yuksak iste'dod sohiblariga, bilimning tegishli sohalari va fanning aniq yo'nalishlari bo'yicha o'z tabiiy qobiliyatlarini namoyon etish va rivojlantirish, o'zlaridagi noyob iste'dodni ro'yobga chiqarish uchun keng imkoniyatlar yaratiladi.

4.6. TA'LIM TIZIMINI BOSHQARISH

Uzluksiz ta'lim tizimi va kadrlar tayyorlashning davlat va nodavlat ta'lim muassasalarini tarkibiy jihatdan o'zgartirish va ularni izchil rivojlantirish davlat yo'li bilan boshqarib boriladi. Barcha darajadagi ta'lim boshqaruv organlarining vakolat doiralari «Ta'lim to'g'risida»gi Qonunga muvofiq belgilanadi. Ta'limning normativ-huquq bazasi rivojlantiriladi. Moliya-xo'jalik faoliyati olib borish hamda ta'lim jarayonini tashkil etishda o'quv yurtlarining huquqlari kengayadi va mustaqilligi ta'minlanadi. Ta'lim muassasalari O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan tartibda attestatsiyadan o'tkaziladi hamda akkreditatsiyalanadi. Akkreditatsiya yakunlariga ko'ra ta'lim sohasida faoliyat ko'rsatish huquqi beriladi.

Muassis tashkilotlarning, mahalliy hokimiyat organlarining, savdo-sanoat doiralarning, jamoat tashkilotlarining, fondlarning va homiylarning vakillarini o'z ichiga oluvchi vasiylik va kuzatuv kengashlari tuzish orqali ta'lim muassasalarining samarali jamoat boshqaruvi tizimi joriy etiladi.

4.7. KASB-HUNAR TA'LIMI SIFATINI NAZORAT QILISH TIZIMINI SHAKLLANTIRISH

Ta'lim boshqaruvi organlariga bog'liq bo'lmagan, kasb-hunar ta'limi sifatini attestatsiyadan o'tkazuvchi davlat xizmati tashkil etiladi. Mamlakatni iqtisodiy va ijtimoiy rivojlantirishning istiqbol talablariga monand davlat ta'lim standartlari ishlab chiqiladi, o'quv yurtlari faoliyatini, professor-pedagog kadrlar sifatini hamda ta'lim oluvchilarning bilimini reyting asosida baholash tizimi tadbiiq etiladi. Kadrlarni tayyorlash sifatini nazorat qilishning davlat va jamoat shakllari rivojlantiriladi. Ta'lim muassasalari bitiruvchilarini yakuniy attestatsiyalash tizimi takomillashtiriladi.

4.8. TA'LIM TIZIMINI MOLIYALASH

Ta'limni va kadrlar tayyorlashni moliyalash tizimi takomillashtiriladi, uning ko'p variantli (byudjetdan ajratiladigan va byudjetdan tashqari manbalardan) tizimi joriy etiladi, ta'lim muassasalarining o'zini o'zi pul bilan ta'minlashi rivojlantiriladi, xususiy hamda chet el investitsiyalarini ta'lim sohasiga jalb etish rag'batlantiriladi.

Respublika fuqarolari uchun keyinchalik ularni to'lashning moslashuvchan tizimiga asoslangan ta'lim kreditlari berish mexanizmi shakllantiriladi. Uzluksiz ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimini moddiy jihatdan qo'llab-quvvatlashda donorlar va homiylarning mavqeyi kuchayib boradi.

Pullik ta'lim xizmatlari ko'rsatish, tadbirkorlik, maslahat, ekspert, noshirlik, ishlab chiqarish, ilmiy hamda ustavda belgilab qo'yilgan vazifalarga muvofiq boshqa tarzda faoliyat hisobidan ta'lim muassasalarining daromadlari ko'payishi ta'minlanadi.

4.9. MODDIY-TEXNIKA TA'MINOTI

Har bir mintaqaning demografik va jug'rofiy xususiyatlaridan kelib chiqib, akademik litseylar, kasb-hunar kollejlari tarmog'i barpo etiladi. Ta'lim oluvchilarni oiladan ajralmagan holda o'qishga imkon qadar ko'proq qamrab olinadi.

Mavjud ta'lim muassasalarini kapital ta'mirlash va yangi ta'lim muassasalari qurish, ularni normativ talablarga muvofiq, zamonaviy texnika va texnologiyalarning darajasini hisobga olgan holda jihozlanishini ta'minlash choralari ko'riladi.

O'quv-tarbiya muassasalarini zarur uskunalari, inventarlar, ashyolar, ta'limning texnikaviy, dasturiy va didaktik vositalari bilan jihozlash yuzasidan ixtisoslashtirilgan ishlab chiqarishlarni vujudga keltirish qo'llab-quvvatlanadi. Barcha bosqichdagi ta'lim jarayonlarini kompyuterlashtirish va axborotlashtirish amalga oshiriladi.

4.10. TA'LIM TIZIMINING YAXLIT AXBOROT MAKONINI VUJUDGA KELITIRISH

Zamonaviy axborot texnologiyalari, kompyuterlashtirish va kompyuterlar tarmoqlari negizida ta'lim jarayonini axborot bilan ta'minlash rivojlanib boradi. Ta'lim jarayonida ommaviy axborot vositalarining mavqeyi oshib boradi, televideniye va radioning ta'lim dasturlari intellektuallashuvi ta'minlanadi. Fan va ta'limning nashriyot bazasi rivojlantiriladi, o'quv, o'quv-uslubiy, ilmiy, qomusiy adabiyotlar va ma'lumotnomalar bilan ta'minlashning barqaror tizimi shakllantiriladi.

4.11. TA'LIM XIZMATI KO'RSATISH BOZORINI RIVOJLANTIRISH

Ta'lim va kadrlar tayyorlash sohasida marketingni rivojlantirish yo'li bilan ta'lim xizmati ko'rsatishning raqobatga asoslangan bozori shakllantiriladi. Davlat va nodavlat ta'lim muassasalari rivojlantiriladi, ta'lim va kadrlar tayyorlash sohasida raqobatga asoslangan muhit vujudga keltiriladi, ta'lim xizmati ko'rsatish bozori davlat yo'li bilan boshqarib boriladi. Asosiy ta'lim dasturlarida nazarda tutilmagan konsultativ va qo'shimcha ta'lim xizmatlaridan iborat pullik ta'lim xizmati ko'rsatish tizimi rivojlantiriladi.

4.12. TA'LIM SOHASIDA IJTIMOY KAFOLATLARNI TA'MINLASH HAMDA BU SOHANI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASH

Pedagogik faoliyatning obro'-e'tiborini va ijtimoiy maqomini oshirish yuzasidan davlat siyosati ro'yobga chiqariladi. Ta'lim oluvchilarning va pedagoglarning o'qishi, sog'ligi va dam olishi uchun zarur sharoitlar yaratiladi.

Ta'lim muassasalari va sog'liqni saqlash organlari bolalar hamda o'quvchi yoshlarning sog'ligini saqlash va mustahkamlash uchun zarur choralarni ko'radilar. o'quv-tarbiya jarayonining sog'lomlashtirishga qaratilgan yo'nalishini ro'yobga chiqarish, sog'lom turmush tarzi normalarini joriy etish uchun sharoitlar ta'minlanadi. Ta'lim oluvchilarning tibbiy-gigiyena madaniyatini oshirish, ularning jismoniy tarbiya va sport bobidagi faolligini kuchaytirish hamda jismoniy kamolot darajasini oshirish uchun tashkiliy-uslubiy yondashuvlar takomillashtiriladi. Sog'liq va rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun munosib muhit yaratiladi.

4.13. FAN BILAN TA'LIM JARAYONI ALOQALARINI RIVOJLANTIRISH

Ta'lim va kadrlar tayyorlash sohasida ilg'or amaliy ilmiy tadqiqotlar o'tkaziladi, ta'lim sifati davlat ta'lim standartlariga muvofiq kelishini tashkil etish va ta'minlash maqsadida pedagogika va ta'lim sohasida ilmiy tadqiqotlar va ilmiy-uslubiy qo'llanmalar ishlab chiqish faollashtiriladi. Fundamental va amaliy fan sohasidagi ilmiy kadrlarning ta'lim jarayonidagi ishtiroki rag'batlantiriladi, pedagogik va ilmiy-tadqiqot jarayonlarining aloqasi ta'minlanadi. Yoshlarning fan-texnika sohasidagi ijodkorligi har tomonlama qo'llab-quvvatlanadi.

4.14. ISHLAB CHIQUARISH VA TA'LIM TIZIMI INTEGRATSIYALASHUVINI RIVOJLANTIRISH

O'quv-ishlab chiqarish majmualarini (markazlarini) tashkil etish va ularni rivojlantirish, zamonaviy uskunalari, apparatlar va asboblari bilan jihozlash rag'batlantiriladi. Kadrlar tayyorlash va birgalikdagi ilmiy-texnologik yechimlar yaratishda korxonalarining ishlab chiqarish salohiyatidan samarali foydalaniladi. Ishlab chiqarishda kadrlar tayyorlash qo'llab-quvvatlanadi. Ilg'or texnologiya sohasida pedagog kadrlarning malakasi bevosita ishlab chiqarishda muntazam ravishda oshirib boriladi.

4.15. TA'LIM VA KADRLAR TAYYORLASH SOHASIDAGI XALQARO HAMKORLIK

Kadrlar tayyorlash sohasidagi hamkorlikning xalqaro-huquqiy bazasi yaratiladi, xalqaro hamkorlikning ustuvor yo'nalishlari ro'yobga chiqariladi, xalqaro ta'lim tizimlari rivojlantiriladi, ilmiy-pedagog kadrlar, talabalar va o'quvchilar almashish kengayadi. Ta'lim to'g'risidagi milliy hujjatlar xalqaro miqyosda e'tirof etilishi uchun asos yaratiladi. Manfaatdor vazirliklar va idoralarning, O'zbekiston Respublikasining chet ellardagi elchixonalarining kadrlar tayyorlash sohasiga chet el investitsiyalarini bevosita va bilvosita keng jalb qilish borasidagi faoliyat kuchaytiriladi.

5. MILLIY DASTURNI RO'YOBGA CHIQUARISHGA DOIR TASHKILYIY CHORA-TADBIRLAR

Milliy dasturni amalga oshirish maqsadida:

Milliy dasturning yo'nalish va bosqichlarini amalga oshirishning aniq mexanizmlari, muddatlari, ijrochilari, moliyaviy va resurslar ta'minoti ifodalangan yechim va chora-tadbirlar tizimi ishlab chiqiladi;

Milliy dasturni bajarish yuzasidan davlat va jamoat institutlarining faoliyati hamda vazifalari belgilanadi;

Milliy dasturning aniq yo'nalishlarini ishlab chiqish jarayoniga malakali chet el ekspertlari jalb etiladi;

Milliy dasturni bajarishda davlat va nodavlat tashkilotlar faoliyati muvofiqlashtirilib, xalqaro tashkilotlar qatnashuvi tashkil etiladi;

Milliy dasturning monitoringi va bajarilishini ekspertiza qilish asosida uning ayrim qoidalarini va tadbirlariga tuzatishlar kiritiladi;

ommaviy axborot vositalarini jalb etgan holda, kadrlar tayyorlash milliy modeli ro'yobga chiqarilishini ta'minlash masalalari yuzasidan seminarlar va konferentsiyalar o'tkazish orqali Milliy dasturning printsiplari yondashuvlari hamda asosiy qoidalarini keng ko'lamda tushuntirish ishlari olib boriladi;

Milliy dasturning maqsad va vazifalarini amalga oshirish jarayoniga jamoat birlashmalari va markazlari, respublika aholisi keng tabaqalarining faol ishtiroki ta'minlanadi;

ommaviy axborot vositalarida Milliy dasturning bajarilishi muntazam yoritib boriladi.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturini amalga oshirish yuzasidan Respublika komissiyasi tashkil etiladi, bu Komissiyaning zimmasiga dasturni bajarishga doir

barcha ishlar va tadbirlarni tashkil etish hamda muvofiqlashtirish, shu jumladan quyidagi vazifalar yuklanadi:

uzluksiz ta'limning tegishli turlari uchun davlat ta'lim standartlariga qo'yiladigan umumiy talablarni ishlab chiqish;

umumiy o'rta ta'lim uchun davlat ta'lim standartlarini va boshqa zarur normativ hujjatlarni ishlab chiqish;

o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi tizimi uchun davlat ta'lim standartlarini, akademik litsey va kasb-hunar kollejlardan iborat ta'lim tizimini joriy etish dasturlarini ishlab chiqish;

o'rta umumiy ta'limga ega bo'lgan o'quvchilarni akademik litsey va kasb-hunar kollejlari tizimi bilan to'la qamrab olish tadbirlarini, bu tizimni hududlarning demografik, jug'rofik xususiyatlari va kadrlarga bo'lgan ehtiyojlarini hisobga olgan holda joylashtirish, uning moddiy-texnika asosini yaratish;

akademik litsey va kasb-hunar kollejlari ishlaydigan o'qituvchilar va pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish uchun ta'lim muassasalarini tashkil etish hamda ularning samarali ishlashini ta'minlash;

oliy ta'lim muassasalari tizimini Milliy dastur talablariga binoan isloh qilish, bu borada tegishli davlat ta'lim standartlarini yaratish va joriy etish;

maktabgacha ta'lim va tarbiya muassasalari faoliyatini takomillashtirish, bolalar tarbiyasida va ularni maktabga tayyorlashda oila, mahalla hamda jamoat tashkilotlarining mas'uliyatini oshirish;

ta'lim muassasalarini zarur darsliklar va adabiyotlar bilan ta'minlash, bu ishga yirik olimlar, yuqori malakali mutaxassislarini jalb etish, ta'lim va ilm-fan sohasining nashriyot bazasini rivojlantirish;

professor va pedagog kadrlarni rivojlangan mamlakatlardagi yetakchi ta'lim muassasalarida tayyorlash va malakasini oshirish maqsadida maxsus Respublika jamg'armasi tashkil etish va uning faoliyatini ta'minlash;

uzluksiz ta'lim tizimida chet tillarni faol o'rgatish uchun zarur sharoit yaratish, ularni o'rgatishning jadallashtirilgan uslublarini joriy etish, o'zbekcha-chet tillar lug'atlarini, davlat tilidagi maxsus adabiyotlarni nashr etish;

uzluksiz ta'lim sohasi o'qituvchilari va pedagog kadrlarini ijtimoiy himoya qilish va qo'llab-quvvatlash, ularning mehnatiga haq to'lash va rag'batlantirish tizimini qayta ko'rib chiqish bo'yicha takliflar ishlab chiqish;

ta'lim muassasalarini attestatsiyadan o'tkazish va akkreditatsiyalash, kadrlar tayyorlashning malaka talablarini aniqlash hamda sifatini baholash ishlarini tashkil qilish va muvofiqlashtirish bo'yicha ta'lim tizimi boshqaruviga bog'liq bo'lmagan yagona davlat xizmatini tashkil etish;

ta'limni axborot bilan ta'minlash tizimini shakllantirish va rivojlantirish, uni jahon axborot tizimi bilan bog'lash, ommaviy axborot vositalarining ta'lim sohasidagi vazifalarini belgilash;

kasb-hunar ta'limi sohasida kadrlarga bo'lgan talab va taklifni o'rganishni tashkil etish, ta'lim xizmati ko'rsatish va kasbiy mehnatning raqobatga asoslangan bozorini hamda kadrlar tayyorlash sohasida marketingni shakllantirish.

NAZORAT UCHUN SAVOL VA TOPSHIRIQLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”ning maqsad va vazifalari nimalardan iborat?
2. Kadrlar tayyorlash Milliy modelining tarkibiy qismlariga nimalar kiradi?
3. Uzluksiz ta’lim tizimida shaxs qanday vazifalarni bajaradi?
4. Davlat va jamiyatning kadrlar tayyorlash jarayonidagi asosiy vazifalari nimalardan iborat?
5. Uzluksiz ta’limning asosiy vazifalarini sanang.
6. Fan va ishlab chiqarishning uzluksiz ta’lim tizimidagi vazifalarini sharhlang.
7. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunda maktabgacha ta’limga qanday ta’rif berilgan?
8. Maktabgacha ta’limning maqsad va vazifalari nimalardan iborat?

4-MAVZU: MAKTABGACHA TA’LIMGA KIRISH

REJA:

1. Maktabgacha ta’lim tushunchasi. Maktabgacha ta’limga munosabat
2. Mamlakatimizda va xorijiy davlatlarda maktabgacha ta’lim yo‘nalishidagi olib borilgan ilmiy tadqiqot ishlari
3. Maktabgacha ta’limni rivojlantirish masalalari

Tayanch tushunchalar: maktabgacha ta’lim, bola, shaxs, rivojlanish, xorij tajribalari, yondashuv, Konsepsiya.

Bugungi kunda jahonning ilg‘or mamlakatlarida ta’lim tizimini isloh etishga katta ahamiyat berilmoqda. Buning pirovardida inson paydo bo‘lishidan to umrining oxirigacha davom etadigan tarbiya va o‘qitishni yaxlit ajralmas tizim deb qarashga va uni amaliyotga tatbiq etishga undalmoqda. Bunda yosh ota-onalar, ijtimoiy muhit va bolaning olamini o‘zaro bog‘langan va harakatdagi tizimini yaratish e‘tiborga molikdir. Bu tizimni o‘rganadigan fanlar yangi yondashuvlar, tamoyillar, metod va qarashlar bilan yanada boyib bormoqda. Bunday zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishlar, ta’lim tizimining modernizatsiya qilinishi, uni tarkibiy jihatdan qayta qurish, ta’lim, fan, texnika va texnologiyalarning, iqtisodiyot va madaniyatning jahon miqyosidagi zamonaviy yutuqlarini hisobga olgan holda ta’lim dasturlarini o‘zgartirib, yangilab borishni ko‘zda tutadi.

Respublikamiz maktabgachata'lim tizimi sohasida ham ilg'or xalqarotajribalarni ommalashtirish,

tizimda faoliyat ko'rsatadigan pedagog xodimlarni kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning samarali mexanizmlarini taklif qilish,

maktabgachata'lim ga qo'yilgan davlat talablarini bajarish yo'nalishlarini belgilab berish, maktabgachata'lim dasturlarini takomillashtirishga oid takliflarni ilgari surish, sohaga oid davlat siyosatini amalga oshirishga yo'naltirilgan tavsiyalar ishlab chiqishka biustuvor vazifalarni belgilab olishga e'tibor qaratilmoqda.

Maktabgachata'lim uyg'un rivojlangan shaxsni tarbiyalash,

bolani butun kelajagini belgilab beradigan bilim va qadriyatlarini yosh avlod qalbiga singdirishda juda muhim ahamiyatga ega bo'lgan muassasadir.

SHubois mamlakatimizda maktabgachata'limni rivojlantirish va samarali faoliyat ko'rsatishiga qaratilgan normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilinib, kompleks choratadbirlar amalga oshirilmoqda.

Ammohali sohada echimini kutayotgan qator kamchiliklar bor. Jumladan, joylardagi maktabgachata'lim muassasalarida moddiy-texnik bazaning nochorligi, malakali kadrlar etishmasligi, sifatli oziq-ovqat ta'minotining pastligi kabi larbolalarni maktabgachata'lim bilan to'liqqamrab olishni ta'minlashga imkon bermayapti.

Aytish kerakki,

buo'tamuhim va dolzarb vazifalarni tez va sifatli bajarish Prezidentimiz SHavkat Mirziyoyevning doimiye'tibori dabo'lmoqda. 2017 yil 9 sentyabr kuni qabul qilingan "Maktabgachata'lim tizimi nitaubdantakomillashtirish choratadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori ushbu fikrimizning amaliyifodasidir.

Qaror da maktabgachata'limni boshqarishning zamonaviy mexanizmlarini joriyetish, tarbiyavo'quv jarayonini takomillashtirish, MTMlarini fratu zilmasivamoddiy-texnika'taminotini yaxshilash bo'yicha choratadbirlar niamalga oshirish nazarda tutilgan.

Ungako'ra,

maktabgachata'lim tizimini tanqidiyo'rganish va faoliyatini yanada takomillashtirish yo'nalishidagi takliflar ishlab chiqish bo'yicha komissiyatashkiloti diUshbu komissiyamaktabgachata'lim sohasidagi qonunchilikni undagi bo'shliqlarni,

korrupsiyavaboshqahuruqbuzarliklarni yuzagakeltiruvchi normalarni aniqlash nuqtai nazaridantahlil qilish, sohada davlat siyosatini amalga oshirishga, shujumladan, zarur fratu zilmaniyaratishga, xodimlarning mehnatini moddiy rag'batlantirishga, pedagog kadrlar nifatli tayyorlash va malakasini oshirishga,

xususiye sektorni rivojlantirishga to'sqinlik qiluvchi tizimlimuammolarni aniqlash hamdacomplekso'rganish kabibir qator dolzarb vazifalarni bajarish nazarda tutilgan.

Ayniqsa, ilg'or xorijiy tajribani hisobga olingan holda sifatli maktabgachata'limni tashkilotlashda davlat talablarini qayta ko'rib chiqish, bolalarni qabul qilishning amaldagi tartibini, vakolatli davlat organlarining faoliyatiga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining joriy etilishi holatini tanqidiy o'rganish ham bevosita komissiya zimmasiga yuklandi.

2018 yil 1 yanvardan boshlab, Toshkent, Nukus shaharlarida, viloyatlar markazlarida eksperimentariqasida davlat-xususiy sheriklik shartlarida yangi maktabgachata'lim muassasalarini tashkilotlash ham sohada o'ziga xos yangilik, deyin mumkin.

Buning uchun investorlarga eruchastkalarini, bo'shturgan binolar foydalanish uchun ajratiladi.

Ular g'aroliq imtiyozlari va imtiyozlik kreditlar beriladi.

SHuningdek,

O'zbekiston Respublikasida maktabgachata'lim tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha "Yo'l xaritasi" tasdiqlanib, shu asosda aniqlik chora-tadbirlar belgilandi. Maktabgachata'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, kadrlar salohiyatini oshirish, xorijiy tajribasidan foydalanib, milliy tizimni yanada rivojlantirishga doir amaliy ishlarni bajarish ko'zda tutilgan.

Bir so'z bilan aytganda, Prezidentimizning "Maktabgachata'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori maktabgachata'lim tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish,

yosh avlodning barkamol va etuk shaxs bo'lib ulg'ayishida muhim ahamiyat kasb etadi.

E'tirof etish joizki, ta'lim tizimining hozirgi kundagi rivojlanish bosqichida uning birinchi bo'g'ini hisoblangan maktabgacha ta'limda jadal o'zgarishlar yuz bermoqda. O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim Konsepsiyasida¹ ular quyidagicha izohlanadi: maktabgacha ta'lim muassasalari faoliyatining xuquqiy-me'yoriy asosi takomillashmoqda; maktabgacha ta'lim muassasalari moliyaviy-xo'jalik faoliyatining yangi turlariga o'tmoqda; nodavlat maktabgacha ta'lim muassasalari tarmog'i kengaymoqda; ta'limning ilg'or texnologiyalari joriy etilmoqda; xodimlar malaka oshirish tizimi takomillashmoqda; qisqa muddatli guruhlar asosida maktabgacha ta'lim muassasalarining muqobil shakllari joriy etilmoqda. Moliya institutlari ishtirokida investitsion loyihalar amalga oshirilmoqda, maktabgacha ta'lim muassasalarida innovatsion va tajriba-sinov ishlari sezilarli darajada kuchaymoqda. Biroq ushbu jarayonlarga muvofiqlashtirish, yaxlit tizim sifatida faoliyat ko'rsatish uchun uning keng qamrovli natijalarining monitoringi asosida samaradorlik darajasini aniqlab borishning optimal mexanizmini ishlab chiqish, tizimda amalga

oshirilayotgan islohotlar, o'zgarishlar ham maktabgacha ta'lim muassasalaridagi ta'lim jarayoni va uning samaradorligini ta'minlash yo'nalishidagi maxsus tadqiqotlar o'tkazishni taqozo etadi. Fan, ta'lim, madaniyat va sport masalalari qo'mitasi tomonidan maktabgacha ta'lim tizimining rivojlanishini, jumladan, bolalarning maktabgacha ta'lim muassasalariga jalb qilinishini, zamonaviy pedagogik va axborot kommunikatsiya texnologiyalari asosida ularni tarbiyalash va o'qitish darajasi hamda sifatini o'rganishga, sog'lom va har tomonlama barkamol avlodni shakllantirishga doir nazorat-tahlil tadbirlari tashkil etildi. Tahlil mamlakatimizda uzluksiz ta'limning boshlang'ich bo'g'ini tizimida sog'lom, har tomonlama barkamol avlodni shakllantirish uchun qulay tashkiliy-huquqiy shart-sharoitlar yaratilganligini ko'rsatdi. Hozirgi zamon talablari va standartlarini inobatga olgan holda maktabgacha ta'lim muassasalari tarmog'ini kengaytirishga, ularni qayta qurish va modernizatsiya qilishga, shuningdek, Davlat byudjetidan moliyalashtirishga tobora ko'proq ahamiyat berilmoqda. Oxirgi 3 yilda ajratilgan mablag'larning hajmi 2 baravar ortdi.

Tahlil natijalariga ko'ra maktabgacha ta'lim tizimining rivojlanishini, jumladan, bolalarning maktabgacha ta'lim muassasalariga jalb qilinishini, zamonaviy pedagogik va axborot kommunikatsiya texnologiyalari asosida ularni tarbiyalash va o'qitish darajasi hamda sifatini o'rganishga, sog'lom va har tomonlama barkamol avlodni shakllantirishga doir nazorat-tahlil tadbirlari ushbu sohada bir qator foydalanilmagan imkoniyatlar va ishga solinmagan zaxiralar mavjudligini ko'rsatdi.

“Maktabgacha ta'lim Konsepsiyasi”ning konseptual asosi, maktabgacha ta'limning asosiy mazmuni, maqsad va vazifalari.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 29 dekabrda “2017-2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-2707-sonli qarori ijrosini ta'minlashda bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash, ta'lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy ta'lim dasturlarini tatbiq etish, malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni har tomonlama intellektual, ahloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish, ta'lim muassasalarining moddiy-texnika bazasini mustahkamlash ishlarini izchil davom ettirish maqsad qilib olindi.

Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha 2017-2021 yillarga mo'ljallangan dasturida belgilangan vazifalarni amalga oshirish chora-tadbirlari rejasi ishlab chiqildi.

Ta'lim tizimining hozirgi kundagi rivojlanish bosqichida uning birinchi bo'g'ini hisoblangan maktabgacha ta'limda jadal o'zgarishlar yuz bermoqda va ular

quyidagilarda namoyon bo'lmoqda: maktabgacha ta'lim muassasalari faoliyatining xuquqiy-me'yoriy asosi takomillashmoqda; maktabgacha ta'lim muassasalari moliyaviy-xo'jalik faoliyatining yangi turlariga o'tmoqda; nodavlat maktabgacha ta'lim muassasalari tarmog'i kengaymoqda; ta'limning ilg'or texnologiyalari joriy etilmoqda; xodimlar malaka oshirish tizimi takomillashmoqda; qisqa muddatli guruhlar asosida maktabgacha ta'lim muassasalarining muqobil shakllari joriy etilmoqda.

Ta'limning keyingi bosqichi - maktabga borishiga zamin yaratuvchi, har tomonlama maqsadli yo'naltirilgan ta'lim va tarbiya jarayonidir.

Maktabgacha ta'lim o'zining shakl va usullaridan qat'iy nazar quyidagi vazifalarni bajarishi lozim:

- bolalarning jismoniy va psixik sog'ligini mustahkamlash;
- bolalarni milliy, umuminsoniy, qadimiy va madaniy qadriyatlarga jalb etish;
- bolaning aqliy, intellektual salohiyatini rivojlantirish;
- milliy an'analar va udumlar asosida yuksak ahloqiy va ma'naviy sifatlarni shakllantirish;- bolalarni tizimli va maqsadli ravishda maktabda ta'lim olishga tayyorlash, ularning individual xususiyatlari va iqtidorini rivojlantirish.

Yuqorida bayon etilganlar shunga guvohlik beradiki, O'zbekiston Respublikasidagi maktabgacha ta'lim tizimi bolaning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda, davlat va jamiyat talablariga binoan har tomonlama rivojlantirilishini ta'minlashi lozim.

Maktabgacha yoshning xususiyati shundan iboratki, ushbu davrda aynan umumiy rivojlanish ta'minlanadi, natijada kelajakda har qanday ijtimoiy bilim, malaka, ko'nikma va faoliyatning turli ko'rinishlarini egallash uchun poydevor yaratiladi.

Ta'lim jarayoni bola shaxsiga yo'naltirilganligidan kelib chiqib, maktabgacha yoshdagi bolalarning ta'lim-tarbiyasi shaxsning rivojlanishida ijodiy va insonparvarlik tamoyillariga asoslangan holda ta'lim-tarbiyaning usul va uslublari tizimidan tashkil topgan hamkorlik pedagogikasi tamoyillariga tayanib amalga oshirilishi lozim.

Pedagogik hamkorlikning asosiy holatlari - ta'limga tarbiyachi va bolaning o'zaro ijodiy hamkorligi sifatida munosabat; majburlamasdan o'qitish; qiyin maqsad g'oyasi (bolaning oldiga murakkab maqsad qo'yiladi va uni engib o'tishiga ishonch hissi singdiriladi); tayanchdan foydalanish (tayanch signallar); o'z-o'zini tahlil qilish (bolalar faoliyati natijalarini yakka tartibda va jamoa bo'lib muhokama qilish); erkin tanlov (tarbiyachi tomonidan ixtiyoriy ravishda bolalarning o'quv dasturini yaxshiroq o'zlashtirishlarini maqsad sifatida belgilab o'qitish vaqtini tanlashi); guruhning intellektual foni (o'qitishning mazkur bosqichida ahamiyatli hayotiy maqsadlarni qo'yish va tarbiyalanuvchilar

tomonidan dasturga nisbatan kengroq bilimlar egallash); shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim, tarbiyachi va ota-onalar hamkorligi.

Ta‘limning natijalari bolada hozirjavoblik, mehribonlik, muloqotchanlik, rostgo‘ylik, haqiqatparvarlik, maqsad sari intilish, tashabbuskorlik, dadillik, tashkilotchilik, mehnatsevarlik, javobgarlikni his qilish, ziyraklik, vazminlik, mardlik, mustaqillik, ishchanlik, kuzatuvchanlik, topqirlik kabi shaxsiy fazilatlarining o‘zgarishida namoyon bo‘ladi.

Ta‘lim orqali inson va fuqaroning zamonaviy jamiyatga takomillashuvi hamda har tomonlama kirishuvi (qorishib ketishi) ta‘minlanadi; zamonaviy bilimlar darajasiga mos keluvchi dunyo tasviri shakllanadi; dunyo darajasiga mos keluvchi shaxsning milliy va dunyoviy madaniyatga integratsiyasini zamin tayyorlovchi jamiyatning umumiy va professional madaniyati vujudga keladi; jamiyatning milliy kadrlar salohiyati ishlab chiqiladi va rivojlantiriladi.

Maktabgacha ta‘lim jarayonida bolaga ta‘lim-tarbiya berishda shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim modeli ustuvor sanaladi. SHaxsga ongli yondashishning maqsadi-shaxsni rivojlantirish, uni berilgan standart va bosim ostida “o‘zgartirish emas”, balki “uni qanday bo‘lsa, shundayligicha qabul qilish”dir.

SHaxsiy yondashuv ta‘lim jarayoni ishtirokchilarining shaxsiy majburiyatlarini rivojlantirish va to‘liq namoyon qilish uchun sharoit yaratishni ko‘zlaydi.

SHaxsiy majburiyatlar - bu shaxs tomonidan “shaxs bo‘lish” ijtimoiy buyurtmasini tatbiq etuvchi ma‘lum fazilatlarining namoyon etilishidir.

Pedagog tomonidan qadriyatlar orasida yo‘nalishini aniqlash uning kasbiy faoliyatini belgilaydi. SHaxsga yondashuv pedagog va bolaga o‘zini shaxs sifatida his qilishiga, ularning imkoniyatlarini aniqlash va namoyon etishga, o‘zini anglab etishga, jamiyat tomonidan amalga oshirilishi mumkin bo‘lgan o‘z-o‘zini anglash, o‘z-o‘ziga ishonish va o‘zini kashf qilish usullariga imkon yaratadi.

Maktabgacha yoshda bola buyumlarning alohida yuzaki xususiyatlarini qabul qilishning yuqori cho‘qqilarini egallaydi, ko‘rgazmali shakldagi amaliy va aqliy vazifalarning echimini topadi. Lekin bola hali buyumlarning ko‘rinishiga ahamiyatsiz bo‘ladi. Bu tabiiy hol chunki buyumlar uning uchun mavjuddir va ular bolani faqat amaliy va aqliy faoliyat ob‘ekti sifatida qiziqtiradi. Maktabgacha yoshdagi bola buyumlarning mohiyatini emas, balki ularning tashqi ko‘rinishi va ishlatilishiga qarab ish tutadi. Buyumlarning bizlarga qanday ko‘rinishi bilan mohiyati o‘rtasida katta farq bor. Buyumlarning mohiyati yuzaki emas, u shaxsiy tajriba orqasida yuzaga kelmaydi, to‘g‘ridan-to‘g‘ri qabul qilinmaydi. U ijtimoiy tashkillashtirilgan o‘quv – dunyoni ilmiy anglash orqali kashf etiladi.

Tubdan o‘zgartirilgan o‘qitish – bola va pedagogning hamkorlikdagi tubdan o‘zgartirilgan (ko‘rgazmali-rivojlantiruvchi) pedagog va bola shaxsini mustaqil tarbiyalashga yo‘naltirilgan faoliyati, qaysiki shaxsiy mazmuni hayotiy

bo'shliqda qimmatli ahamiyatga ega bo'lgan, pedagog va bolaning universallashtirilgan tizimi. Tubdan o'qitish quyidagi yondashuvlarni nazarda tutadi:

Ijtimoiy pedagogik yondashuv. Uning mazmuni shundan iboratki, bola tomonidan insoniyat tajribasining o'zlashtirilishini ta'minlovchi rivojlanishni amalga oshirish. Bunday yondashuv ta'lim berish jarayonini yakuniy natijaga-bola shaxsining ijtimoiylashuviga erishishga yo'naltirilgan. Uning mohiyati bola tomonidan jamiyatning ahloqiy, ma'naviy o'zgarishlarni tubdan isloh qilishdir. Bunday yondashuvda ta'lim tarbiya beruvchi vazifani bajaradi.

Gnoseologik (bilish faoliyati) yondashuv o'qitish jarayoni mohiyatini anglash jarayonidan olib chiqadi va yuzaga kelgan anglash faoliyatini modifikatsiyalaydi (variatsiyalaydi). O'qitish insonning individual rivojlanishini tezlashtiradi, qaysiki ijtimoiy qonunchilikka bo'ysunadi. SHu bilan birga u insonning o'rnatilgan tartibda individual rivojlanishi bilan birga, inson ongining umumiy tarixiy rivojlanishiga ham bog'liqdir.

O'qish umumiy va individual anglash shakllarini yaqinlashtiradi, individual faoliyatni umumiy anglash tizimiga yaqinlashtiradi, bolaning shaxsiy tajribalari va o'qish va o'qitish davrida yuzaga kelgan tushunchalar orasidagi tafovutlarni chaqiradi.

Gnoseologik o'qitishning mohiyati ta'lim vazifalarini tatbiq etishda o'qitilayotgan ob'ektning individuallashtirish jarayonini amalga oshirishdan iborat.

Psixologik yondashuv. Bu yondashuv uchun insonning rivojlanishi va bilimlarni o'zlashtirishini psixologik nazariy bilimlarni yuzaga olib chiqishdan iborat.

Aqliy faoliyatning bosqichma-bosqich shakllanishi nazariyasini inobatga olgan holda (P.YA.Galperin, N.F.Tal'yzin), o'qitish birinchi materiallashgan bosqichdan ikkinchisi, ya'ni tayanch tashqi nutq faoliyatida saqlangan bosqichga o'tadi. Undan so'ng aqliy faoliyat to'liq ichki faoliyatda amalga oshiriladigan uchinchi, yuqori bosqichga o'tadi. Bunday yondashuvda o'qitishning mohiyati aqliy faoliyat shakllanishining bosqichlariga mos ravishda solishtiriladi. Bunday yondashuvda o'qitish o'qitiluvchining shaxsiga yo'naltiriladi va rivojlantiruvchi faoliyatni amalga oshiradi.

Akmeologik (grekcha so'zdan olingan bo'lib, yuqori nuqta, yuksalish, yaxshi payt va o'qish degan ma'noni bildiradi) **yondashuv** o'qitishning shaxsga yo'naltirilgan xususiyatlarini ochib beradi. Uning asl mohiyati shundan iboratki, o'qitish shaxsning hayotiy dunyosiga, pedagog va bolaning mavjud hayoti mazmuniga bir tekisda kirib boradi. O'qitish nafaqat o'qitiluvchi va va pedagogning fikr va munosabatlarini uyg'unlashtirib, mazmun maydonini o'zgartiradi, balki, o'zaro munosabatlarning yaxlit sub'ektining paydo bo'lishi va

rivojlanishiga olib keladi. Bunda o‘qitishning o‘zaro tarbiya, o‘zaro ta’lim, o‘zaro hamkorlik, o‘zaro ijodiylikka aylanishiga omil bo‘ladi.

Ta’lim jarayonida uslubiy tamoyillarni tadbiiq etishda quyidagi ta’lim maqsadlari mavjud: tarbiyaviy, ta’limiy, rivojlantiruvchi, amaliy.

Ta’limning tarbiyaviy maqsadi – bola extiyojlarini tarbiyalash, pedagogik nuqtai-nazarni tadbiiq etish (kattalar tomonidan boshqarilayotgan jamoaviy faoliyatda bola tomonidan o‘zining shaxsiy kechinmalari orqali “ahloqiy bosqichlar”ni bosib o‘tish yo‘li).

Tarbiyaviy maqsadning mazmuni shundaki, bolada ahloqiy qadriyatlar tizimi, dunyoga hissiy-baholovchi munosabat shakllanadi.

Ta’limiy maqsad shundan iboratki, bola ta’lim jarayonida o‘zining aqliy ehtiyojlarini qondirib, uni o‘rab turgan haqiqatni anglab boradi.

Ta’limning tarbiyaviy, ta’limiy, rivojlantiruvchi, amaliy maqsadlari o‘qitishning munosib vosita, usul va uslublarini tanlash sharti bilan tadbiiq etiluvchi va uslubiy tamoyillarni belgilovchi asosiy faktor bo‘lib xizmat qiladi. Bolaning rivojlanishi va uning maktabga tayyorgarlik ko‘rsatkichlari quyidagilar:

1. Jismoniy tayyorgarlik (bolaning mazmuniy jihati rivojlanishining fiziologik darajasi);

2. Psixologik tayyorgarlik (bola shaxsi tarkibining xissiy, mental (aqliy), irodaviy rivojlanish darajasi);

3. Ijtimoiy tayyorgarlik (bolaning mazmuniy jihatdan ijtimoiy rivojlanish darajasi). Pedagogning maktabgacha ta’limda shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvni amalga oshirishga tayyorgarlik ko‘rsatkichlarini belgilashda 3ta sohani inobatga olish lozim: shaxs, faoliyat bo‘yicha va refleksiv.

SHaxs sifatida tayyorgarlik – bu pedagogik tafakkur (gnostik, ya’ni aqliy qobiliyatlar - ilmiy ma’lumotlarni farqlash malakalari, amaliy faoliyatda ilmiy bilimlarni to‘g‘ri qo‘llash, pedagogik vazifalarni malakali xal etish);

pedagogik maqsadni belgilash (tashkilotchilik qobiliyatlari -o‘qitish va takrorlash uchun optimal sharoit yaratish malakalari, mashg‘ulotning kerakli shakllarini tanlash, vaqtni to‘g‘ri taqsimlash, o‘quv jarayonini kerakli inventar jixozlari bilan ta’minlash; o‘z mehnatini tashkil etish, har qanday tadbirlarni rejalashtirish va o‘tkazish (ertaliklar, adabiy kechalar va boshqalar);

pedagogik yo‘naltirilganlik (kommunikativ qobiliyatlar: ma’lum bir ta’lim olayotganlar kategoriyasi uchun hammabop shaklda ma’lumotni taqdim etish qobiliyati, vaziyatga qarab ma’lumotni berish usul va uslublarini to‘g‘rilash, birovni ishontira olish qobiliyati, “pedagog -pedagog”, “pedagog-ota-ona”, “pedagog-menedjer”, “pedagog-bola” darajalarida kasbiy muloqotni savodli tuzish; bolalar jamoasida ijobiy psixologik mikroklmatni yaratish va boshqalar).

Kasbiy tayyorgarlik: pedagogik takt (intellektual mehnat bo'yicha loyihaviy qobiliyatlar: oddiy standartlar va qaror uslublarini olib tashlab, yangi, ajoyiblarini izlash; ushbu va o'z o'zidan ma'lum narsadan yuqorilarini ko'ra bilish; odatdagi muammolarni asosiy bog'liqliklarini qamrab olish; qaror qabul qilishning bir nechta turli yo'llarini aniq ko'ra bilish va hayolan eng samaraligini tanlash; barcha masalalar xal etilib bo'lingan joyda muammoni sezish va mavjudligi; g'oyaviy hosildorlik; bolaning individual rivojlanish o'quv jarayonini, innovatsion o'quv rejasini, dasturni, o'z faoliyatini loyihalashtirish va boshqalar).

Refleksiv tayyorgarlik: pedagogik refleksiya (refleksiv qobiliyatlar sezgirlikning 3 turini o'z ichiga oladi: ob'ektni his etish: real haqiqat bolalarda qanday aks-sado berayotganiga, bunda qay darajada bolalarning qiziqish va ehtiyojlari namoyon bo'lishiga, "ularni pedagogik tizimning talablariga mos kelishiga" pedagogning alohida sezgirligi; me'yorni his etish va takt turli pedagogik ta'sir ko'rsatish vositalari ta'sirida bola shaxsida va faoliyatida sodir bo'layotgan o'zgarishlar o'lchoviga alohida sezgirlikda namoyon bo'ladi, umuman qanday o'zgarishlar ro'y bermoqda, ular ijobiy yoki salbiy, qaysi belgilarga ko'ra ular haqida so'zlash mumkin; dahldorlik hissi pedagogning shaxsiy faoliyati kamchiliklariga, tanqidiyligi va o'quv jarayoniga javobgarlik sezgirligi bilan ta'riflanadi).

YUqoridagilar shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni tadbqiq etishda bola va pedagog shaxsining alohida rivojlanishi emas, balki ta'lim jarayoni yaxlit sub'ektining rivojlanishi amalga oshirilishi lozimligidan dalolat beradi.

Mazmun-ma'nolar tizimi yaxlit sub'ektning rivojlanish ko'rsatkichlari sifatida namoyon bo'ladi: bola ongida shaxsiy mazmun-mohiyatlar tizimi, pedagogning shaxsiy, hayotiy mazmun-mohiyati va ma'naviy tarkibi.

Maktabgacha ta'lim tizimining qayta tashkil etilishi - bu, avvalambor, maktabgacha ta'lim muassasasiga ko'proq mos keluvchi tartibni yaratish. Bundan kelib chiqib, maktabgacha ta'lim muassasasi bola ta'lim-tarbiyasida davlatning asosiy talablarini qondira oladigan tashkilot sifatida qabul qilinishi kerak.

Maktabgacha davr – bu bolaning o'sish, rivojlanish, o'zini namoyon etishga intilish, o'rganishga, bilishga ishtiyoqi kuchli bo'lgan davrdir. Aynan shu davrda bolaning insoniy sifatleri va aqliy salohiyati rivojlanishi uchun poydevor yaratiladi. Maktabgacha yoshdagi bola bilan ta'lim-tarbiya qanchalik erta boshlansa, samarasi shunchalik erta namoyon bo'ladi va bolaning butun hayotiga ijobiy ta'sir qiladi.

Maktabgacha ta'lim-tarbiya – har bir bolaga individual yondashish, uni shaxs sifatida hurmat qilish, ma'naviy-axloqiy tomondan tarbiyalash, bolaning qiziqish va ehtiyojiga mos tarzda ta'lim berishni nazarda tutadi.

Maktabgacha ta'lim mazmuni va metodlari bola shaxsining shakllanishi, uning mustaqil shaxs sifatida tan olinishi jarayonlari kechadigan muhitda tashkil etilishi katta ahamiyatga ega. Zero, shaxs sifatida shakllangan, kamol topgan bola o'zini, o'zligini taniydi va kelajakda millatning, yurtning faxriga aylanadi.

Maktabgacha ta'lim muassasasida bolaning kelajak hayotida muvaffaqiyatga erishishiga yordam beruvchi jismoniy, aqliy va ma'naviy qobiliyati bilish jarayonida, bizni o'rab turgan atrof-muhitni o'rganish, nutq o'stirish, badiiy asarlar tinglash, rasm chizish, qurish-yasash, jismoniy mashqlar bajarish va boshqa faoliyat turlarida rivojlanadi. Bu faoliyatlarda yo'nalishlar bir-biri bilan uyg'unlashtirilib – integrallashtirilgan rejalashtirish asosida tashkil etiladi hamda o'yin shaklida qiziqarli tarzda olib boriladi. O'yin kichikintoyning tabiiy ehtiyojlari va istaklariga mos kelganligi sababli, o'yin jarayonida o'rganayotgan mavzuni quvnoqlik bilan takrorlaydi, engillik bilan o'zlashtiradi.

Maktabgacha ta'lim muassasasining asosiy vazifasi – har bir bola shaxsini yosh bosqichiga mos tarzda sifatli rivojlantirish va uni navbatdagi ta'lim bosqichiga puxta tayyorlashni ta'minlash hamda muassasada ijobiy muhit va zarur sharoit yaratishdan iboratdir.

Ta'lim sifatini boshqarish va nazorat qilish, uzluksiz ta'lim tizimini to'la boshqarish tizimlarini shakllantirish hamda tadbiq qilish – davlat ta'limi siyosati, Kadrlar tayyorlash milliy dasturining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Ta'lim sifati ustuvorligi ta'lim siyosatining yadrosi sifatida maktabgacha ta'lim muassasasidan boshlab, ta'lim tizimining barcha bosqichlarida boshqaruvning samarali mexanizmlarini yaratish muammosini nihoyatda dolzarb qilib qo'yadi.

Maktabgacha yoshdagi bolaning har tomonlama rivojlanishi, unda “komil inson” asoslarini shakllanishi va yuzaga kelish davri –noyob davr deb belgilanganligi tufayli maktabgacha ta'lim, ayniqsa muhim rol o'ynaydi.

Sifat darajasini e'tirof etish va uni hayotning barcha sohalariga, jumladan, ayniqsa inson va jamiyat bo'lg'usi hayotiy faoliyatining qiyofasini belgilovchi va shakllantiruvchi ta'lim sohasiga singdirish inson hamjamiyatining zamonaviy taraqqiyotiga xosdir. Shu nuqtai nazardan ta'lim “madaniyatli inson” yoki sivilizatsiya va aynan jamiyat rivojlanishining ma'lum bosqichida ijtimoiy-madaniy me'yorlarga javob beruvchi inson shakllanishini ta'minlovchi madaniy-ijodiy vazifani zimmasiga oluvchi umummadaniy qadriyat sifatida (B.S.Gershunskiy, E.N.Gusinskiy, B.T.Lixachev, E.Sh.Qurbonov, E.A.Seytxalilov, A.I.Subetto va boshqalar) gavdalanadi. Shu jihatdan ta'limni “kvalitetizatsiya” (lotincha qualiyas – sifati) bo'lg'usi, zamonaning muhim ijtimoiy jarayonlari dinamikasini, shu jumladan, shaxs rivojlanishi

ustuvorligiga sabab bo'luvchi zarurat (E.Sh.Qurbonov, E.A.Seytxalilov), jamiyatining "barqaror rivojlanishi" modeliga o'tish jarayonini ta'minlashga qodir insonni shakllantirishni yuzaga keltiruvchi hal qiluvchi omil sifatida qaraladi.

O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Islom Karimov, ta'limning hamda amalga oshirilayotgan milliy modeli va dasturining xalqning ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy va madaniy rivojlanish, uning intellektual salohiyatini oshishi, jamiyatning gullab yashnashi va taraqqiyotini ta'minlashdagi ahamiyatini ta'kidlar ekan, shunday deydi; "Kadrlar tayyorlash milliy dasturining amalga oshirilishi, mubolag'asiz, bizning strategik maqsadlarimiz – farovon, kuchli demokratik davlat, fuqarolik jamiyatini shakllantirishga erishish uchun asos bo'lishi lozim".

Ta'lim sifati va uni nazorat qilish, uzluksiz ta'lim tizimini to'la boshqarish tizimlarini shakllantirish hamda tadbiq qilish – davlat ta'limi siyosati, Kadrlar tayyorlash milliy dasturi va Modelining ustuvor yo'nalishlaridan biri, mustaqil yirik ilmiy tadqiqot yo'nalishi va fanning dolzarb vazifasidir.

Ta'lim sifati muammosi umumiy o'rta ta'lim, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi va oliy ta'limga muvofiq nazariy tahlil qilingan bo'lib (R.Sh.Axlidinov, N.I.Bulinskiy, U.I.Inoyatov, V.A.Kalney, Sh.E.Kurbanov, V.P.Panasyuk, M.M.Potashnik, X.F.Rashidov, E.A.Seytxalilov, N.A.Selezneva, A.I.Subetto, U.Q.Tolipov, P.I.Tretyakov, S.T.Turg'unov, T.I.Shamova, S.E.Shishov va boshqalar tomonidan) bunday boshqaruv, uning texnologiyalarining nazariy, tashkiliy-metodik asoslari ishlab chiqilgan.

Maktabgacha ta'lim muassasasi sharoitida ta'lim sifati va samaradorligini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash, uning bazaviy komponentlarining o'ziga singdirish jiddiy nazariy eksperimental tadqiqotlarga muhtoj.

Nazariy tahlillar natijasida ma'lum bo'ldiki, maktabgacha ta'lim muassasasida ta'lim sifati masalasi zamonaviy pedagogika sohasida kam ishlab chiqilgan masalalardan biri hisoblanadi. Bizga ma'lum adabiyotlardan juda ham cheklangan miqdordagi tadqiqotlarni (masalan, L.I.Falyushinoy) topdikki, ularda mazkur muammoni maktabgacha ta'lim muassasasi xodimlarining ish vaqtidan oqilona foydalanib va pedagog kadrlar bilan metodik ishlarni tashkil qilish vositasida hal qilishga harakat qilingan.

Afsuski, sifatli ta'limni ta'minlashning belgilangan jihatlari uni yechish imkonini bermasligi tufayli ushbu muammoni kompleks tadqiq qilishga imkon bermaydi.

Maktabgacha ta'lim jarayoni sifat va samaradorligining o'zi ham maxsus tadqiq qilinmagan. O'tgan asrning 90-yillari T.N.Qori Niyoziy nomidagi O'zPFITning ilmiy xodimlari O.L.Knyazeva, M.Rasulova, R.B.Stirkina,

E.G.Yudinaning maktabgacha ta'lim davlat ta'lim standartini (1994), so'ngra maktabgacha ta'limga qo'yiladigan davlat talablarini ishlab chiqishga bag'ishlangan (1999) ishlari e'lon qilingan bo'lib, sifat, ta'lim jarayonida tadbir qilinishi bola rivojlanishni ta'minlaydigan psixologik-pedagogik shart-sharoit va talablar kontekstida ko'rib chiqilgan. Mualliflar bunday shartlarga ta'lim dasturlari (bolaning ma'lum bosqichda erishishi talab qilinadigan bilim, ko'nikma va malakalarini qo'shgan holda), pedagogning chuqur kasbiy bilimga egaligi, birinchi navbatda uning bolalar, predmet-rivojlantiruvchi muhit bilan shaxsiy – mo'ljalli o'zaro munosabatlarini kiritganlar. Keyinroq bir qator olimlarning (T.I.Aliyev, K.O.Beliy, L.A.Paramonov, M.Rasulova va boshqalar) maktabgacha ta'lim sifatini uning protsessual va natijaviy tarkiblari birinchi marotaba va keng tushunishga asoslangan chiqishlari e'lon qilindi.

2008 yilda esa F.R.Qodirova, R.M.Qodirova, F.N.Vahobovalar tomonidan "O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim konsepsiyasi" ishlab chiqildi.

Barcha mualliflar maktabgacha ta'lim sifatini faqatgina uning psixologik-pedagogik jihatlari nuqtai nazardan ko'rib chiqishganligini qayd etish qiyin emaski, bu u haqdagi tushunchani yaxshi shakllantirish uchun yetarli emas. Bunga nafaqat psixologiya va pedagogika, balki, falsafa, sotsiologiya, kvalimetriya, boshqaruv fanlariga oid bilimlarning integratsiyalashuviga asoslangan fanlararo yondashuv sharoitidagina erishish mumkin.

Maktabgacha ta'lim muassasasi bozor munosabatlari sharoitida sifatni ta'minlovchi ta'lim tashkiloti sifatida namoyon bo'lishi ham o'rganilmagan. Shunday vaqtda o'ziga xos xususiyatlarini bilmasdan bunday sharoitda ta'lim sifatini takomillashtirish konsepsiyasini yaratish mumkin emas.

Maktabgacha ta'lim tizimini uning sifatiga muvofiq modernizatsiyalashning tahlili quyidagilar o'rtasidagi bir qator ziddiyatlarni namoyon qildi:

- maktabgacha ta'lim muassasalarining ijtimoiy belgilangan maqsadlarga erishish usul va vositalarini tanlash doirasidagi bir talay huquq va vakolatlari hamda ularni amalga oshirishning ilmiyasoslangan mexanizmi mavjud emasligi;
- maktabgacha ta'lim muassasasida shaxs va jamiyatning sifatli ta'lim olishga ehtiyoji va kutayotgan natijasi, talablarini qondirish uchun sharoit yaratishga qo'yiladigan talablar hamda real amaliyotning haqiqiy holati;
- ta'lim sifatini boshqarishga ijodiy yondashuvdan foydalanish zaruriyati hamda maktabgacha ta'lim muassasalari rahbarlarida sifatni boshqarish obyektini tizimli ko'ra bilish mavjud emasligi tufayli ta'lim jarayonining alohida tomonlariga lokal ta'sir amaliyoti;
- maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim sifatining zarur darajasini ta'minlash maqsadida faoliyat va rivojlanish jarayonlarining o'zaro aloqalarini o'rnatish zaruriyati hamda maktabgacha ta'lim pedagogik tizimlarini asosan ular ega

bo'lgan potensialni qo'llab-quvvatlash va erishilgan natijalarni saqlab qolishga yo'naltirish;

- ta'lim sifatini obyektiv baholash zaruriyati hamda tegishli baholash texnologiyalarning yetarlicha ishlab chiqilmaganligi;

Insoniyat o'z taraqqiyoti mobaynida har biri o'z alohida xususiyatlariga ega bo'lgan bir necha davrlarni bosib o'tdi.

Sivilizatsiya taraqqiyotining u yoki bu davrining o'ziga xosligini belgilovchi ustuvor belgi sifatida "inson – inson" va "inson –tabiat" tizimlaridagi munosabatlar maydonga chiqadi.

Tadqiqot yo'nalishidagi mamlakatimizda va xorijiy davlatlarda olib borilgan ilmiy tadqiqot ishlari, tajribalar tahlili sifatga yo'naltirilgan maktabgacha ta'limning maqsadli funksiyalari quyidagilardan iborat ekanligini e'tirof etish imkonini berdi:

Birinchi, salomatlikni asrovchi funksiya, bolalarning jismoniy va ruhiy rivojlanishi jarayoni ularning yosh va shaxsiy xususiyatlarini hisobga olib tashkil etilishda va amalga oshirilishda namoyon bo'ladi, shuningdek, bola vujudining aniq ekologik va ijtimoiy muhitda barqaror hayotchanligini saqlashga yo'naltirilgan bo'ladi;

Ikkinchi – rivojlantiruvchi funksiya, ta'lim jarayonining "madaniyatli kishi" asosini shakllantirishga qaratilganligidan iboratdir, bu "...bolaning aqliy, ma'naviy va jismoniy layoqatlarini to'laqonli" ("Bola huquqlari to'g'risida konvensiya", 29-modda) rivojlantirishda barcha bolalarga teng dastlabki shart-sharoitni ta'minlash (BMT konvensiyasi) bilan to'la bog'liqdir;

Uchinchi – tuzatuvchi funksiya, bolalarning jismoniy va ruhiy rivojlanishidagi kamchiliklarni malakali tuzatishni amalga oshirish bilan bog'liq;

To'rtinchi – bola yoshi rivojlanishning yangi bosqichiga o'tishida uzviylikni ta'minlash funksiyasi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayoni sifati va samaradorligini ta'minlashga yo'naltirilgan prinsiplarga quyidagilar kiradi:

- barcha asosiy yo'llar bo'yicha bolaning to'laqonli rivojlanishini ta'minlash prinsipi;

- bolaning yosh va shaxsiy salohiyatini ro'yobga chiqarish uchun maktabgacha ta'limning o'zini-o'zi qoplashi prinsipi;

- ta'lim jarayonini amaliy tashkil etish prinsipi, u yetakchi va o'ziga xos bolalar faoliyat turlarining o'zaro bog'liqligiga, bola rivojlanishining amaliy asoslarini predmetli boyitishni taqozo qiluvchi zaruratga asoslanadi;

- maktabgacha ta'limning shaxsga qaratilganlik tavsifi;

- bola tomonidan ijtimoiy-madaniy tajribani ijodiy "o'zlashtirishni" ta'minlash prinsipi, u ijodiy faoliyatni shakllantirish vositalarini "ishga solishni" nazarda tutadi;

- ularni amalga oshirish maqsadlari va vositalarining birligi prinsipi.

Maktabgacha bolalikning o'z qiymatini saqlash nuqtai nazaridan ta'lim jarayonini tashkil etishga va amalga oshirishga qaratilgan sanab o'tilgan prinsiplarni biz sifatga yo'naltirilgan maktabgacha ta'limning qadriyat hosil qiluvchi me'yoriy asosi sifatida ko'rib chiqamiz.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning ma'lumot olishiga davlat belgilaydigan me'yorlar va talablar sifati ularning jamiyat ijtimoiymadaniy ehtiyojlariga mosligi, shuningdek, ularning bolani rivojlantirishning to'laqonligi va yaxlitligini ta'minlash bilan birga maktabgacha ta'lim bolalikning o'z mohiyatini saqlashga yo'naltirilganligi bilan aniqlanadi.

Ta'lim jarayonining sifati uning mazmunining, shakl va usullarining sifati, uning ishtirokchilarining o'zaro hamjihatligi bilan ta'minlanadi.

Resurs ta'minoti jarayonining sifati kadrlar, moliya-iqtisodiy, dasturiy-uslubiy, ruhiy, sanitariya-gigiyenik va tibbiy sog'lomlashtirish, ijtimoiy-pedagogik resurslar va shartsharoitlarning sifatidan tarkib topadi.

Natijalarning sifati bolalarning salomatligi holati, bolalarning shaxsiy yutuqlari, pedagoglarning shaxsiy kasbiy yutuqlari, maktabgacha ta'lim muassasasining yutuqlari kabi elementlarni o'z ichiga oladi.

MTMdada bolalar faoliyatini tashkil etish jarayoni, tizimli sifatning barcha xususiyatlarini va tavsiflarini umumlashgan holda o'zida tashuvchi maktabgacha ta'lim sifatining tizim hosil qiluvchi birligi hisoblanadi. Bolalar faoliyatining muayyan turlarini shakllantirish jarayonlari sifatining jami bolalarni rivojlantirish jarayonlarining u yoki bu sifatini shakllantiradi (jismoniy, ijtimoiy, bilim olish, badiiy-estetik), ulardan o'z navbatida ham alohida olingan yosh guruhi, ham butun maktabgacha ta'lim muassasasi yaxlit ta'lim jarayonining sifati hosil bo'ladi.

Maktabgacha ta'lim muassasasi ta'minlaydigan ta'limning sifat holati doimiy hisoblanmaydi: u yangi xususiyatlarning paydo bo'lishiga qarab o'zgaradi. Tashqi va ichki omillardan kelib chiquvchi tashqi va ichki hamjihatlik ularning paydo bo'lishining manbai hisoblanadi. Shu sababli maktabgacha ta'lim sifati jarayon va natijaning, haqiqiy va potensial, ichki va tashqi sifatning birligi sifatida namoyon bo'ladi.

Maktabgacha ta'lim muassasasi bolalar ta'limiga davlat va jamiyat talablarini aks ettiruvchi ijtimoiy buyurtma beradigan maqsadlar tizimining markaziy sifat hosil qiluvchi tashqi omili hisoblanadi. Bunday maqsadlar hamisha jamiyat rivojlanishining ma'lum bosqichlariga xos bo'lgan muayyan ijtimoiy andozalar bilan bog'liq bo'ladi. Jamiyat rivojlanishining hozirgi darajasi, malakalilik, mustaqillik, erkinlik va mas'uliyat, tabiat va jamiyat manfaatlaridan kelib chiqib, o'z xatti-harakati va faoliyatini boshqarish mahorati, hayotning yangi sifatini yaratish maqsadida madaniy-tarixiy

makonni faol, ijodiy o'zlashtirish layoqati uning o'ziga xos tavsiflari hisoblanadi. Bizningcha, sifatga yo'naltirilgan ijtimoiy buyurtma aynan shunday asosiy tavsiflarga ega shaxsni shakllantirishni nazarda tutishi kerak. Maktabgacha ta'lim sifati – natija haqida bola shaxsini rivojlantirish nuqtai nazaridan bolalar quyidagi shaxsiy natijalarni qanday egallaganiga qarab so'z yuritish mumkin:

- tizimli tabaqalanadigan malakalilik:
- til malakasi, bolaning o'z fikrlari, istaklari va niyatlarini nutq vositasida va nutqsiz vositalarda erkin ifodalashni nazarda tutadi;
- ijtimoiy malaka, har bir insonga oliy qadriyat sifatida yondashishni, uning o'ziga xosliklari va manfaatlarini tushunish mahoratini, uning hissiy holatidagi o'zgarishlarni payqashni, vaziyatga qarab muloqot usullarini tanlashni o'z ichiga oladi;
- intellektual malaka, o'z maqsadiga erishish uchun bolaga yangi xatti-harakatlarini ijro etishga va ularni bajarishga yordam beruvchi umumiy intellektual faoliyatni shakllanganligini nazarda tutadi;
- jismoniy malaka, bolaning o'z yosh darajasiga mos keluvchi turli harakat turlarini egallaganligini ko'rsatadi;
 - ixtiyoriylik, bola tomonidan qoidalar va me'yorlarga muvofiq o'z xatti-harakatini boshqarish ko'nikmasida namoyon bo'ladi;
 - mustaqillik, kundalik hayotda va ishda paydo bo'ladigan turli vazifalarni bola tomonidan kattalarning yordamisiz mustaqil kun tartibiga qo'yish va hal qilishni ta'minlaydi;
 - mas'uliyat, "mumkin" va "mumkin emas", "yaxshi" va "yomon", "xohlayman" va "kerak" o'rtasida tanlov vaziyatida paydo bo'ladi;
 - tashabbuskorlik, bolaning o'z istaklariga javob beruvchi o'yinlarni, samarali faoliyat turlarini tashkil etishga urinishda va ularga o'z tengdoshlarini jalb qilish mahoratida ifodalanadi;
 - ijodkorlik, ish jarayonida paydo bo'ladigan hamda o'z originalligi va variativligi bilan ajralib turuvchi yangi mahsulot yaratishda namoyon bo'ladigan turli muammolarni ijodiy hal qilishga bolaning layoqatini ko'rsatadi;
 - xatti-harakat erkinligi, bolaning ijtimoiy qabul qilingan qoidalar va taqiqlarga rioya qilishini taqozo etuvchi harakat va faoliyat yo'nalishi, ular o'rtasida quyidagi to'rttasi eng muhim hisoblanadi: o'zgaga, o'zingga, tabiatga, boshqa odamlar yasagan narsalarga ziyon yetkazma;
 - xavfsizlik, bolada o'z xatti-harakatlarining oqibatlarini his qilish va ko'ra bilish layoqati borligi bilan tavsiflanadi, bu unda me'yor, ehtiyotkorlik tuyg'ularining shakllanishi bilan bog'liq;
 - o'z-o'zini anglash va o'zini baholash, bolada o'z timsolini shakllantirishda, kattalar va tengdoshlar bilan munosabatlarda o'z o'rnini anglashda, o'z

imkoniyatlarini baholashda, hali ko'p o'qish kerakligini tushunishda namoyon bo'ladi. Bu shaxsning asosiy tavsiflari tizimi – maktab yoshigacha bolaning asosiy rivojlanish dasturi konsepsiyasida taqdim etilgan. Maktabgacha ta'lim sifatiga ta'sir qiluvchi tashqi muhit omillariga ijtimoiy buyurtmali maqsadlardan tashqari maktabgacha ta'limga davlat me'yorlari (talablari), shuningdek, maktabgacha ta'lim muassasasida bolalarga ta'lim berish uchun zarur bo'lgan tashqi resurslar (kadrlar, axborot, moddiy va hokozo) kiradi.

Maktabgacha ta'lim sifatini shakllantirishda pedagogik jamoa tomonidan o'zgartirilishi mumkin bo'lgan ichki omillarga alohida rol tegishlidir. Omillar cheksiz ko'pdir, shu sababli ularning hammasini amalda hisobga olish mumkin emas. Shu holatdan kelib chiqib, ulardan eng muhimlarini ajratib ko'rsatish zarur. Bizningcha, quyidagilar shunday omillar hisoblanadi:

- pedagoglar va rahbarlarning kasbiy malakasi;
- ta'lim mazmuni va uni o'zlashtirish usullari;
- pedagogning bolalar bilan o'zaro hamkorligining xili;
- bolalar hayot faoliyatini umumiy tashkil etish;
- kadrlar, moddiy dasturiy-uslubiy, moddiy resurslar;
- sanitariya-gigiyena sharoitlari va ta'lim jarayonini tibbiy sog'lomlashtirish choralari;
- ta'lim jarayonini ruhiy qo'llab-quvvatlash;
- predmetli-rivojlanuvchi muhit;
- ijtimoiy tuzilmalarning muassasaning pedagogik jamoasi bilan o'zaro aloqasi;
- bolalarni tarbiyalash, o'qitish va rivojlantirish masalalarida maktabgacha ta'lim muassasasi va oilaning o'zaro kelishilgan harakatlari;
- maktabgacha ta'lim muassasasini boshqarish.

Maktabgacha ta'lim sifatini shakllantirishda boshqa omillar bilan bir qatorda shart-sharoitlarda – omillar harakat qiluvchi holat, muhit alohida ahamiyatga egadir.

Maktabgacha ta'lim sifatini oshirish shart-sharoitlariga biz quyidagilarni kiritamiz:

- “madaniyatli kishi” asoslari shakllanishining nodir davri sifatida maktabgacha bolalikning o'z qadrini saqlashga yo'naltirilgan ta'lim muhitini yaratish;
- maktabgacha ta'lim sifatiga jamoaning qat'iy qadriyat tarzidagi munosabati;
- maktabgacha ta'lim muassasasida, hamda malaka oshirish tizimida pedagoglar va rahbarlarning kasbiy mahoratini doimiy takomillashtirish;
- jamoadagi ijobiy ruhiy muhit;
- pedagogik jamoa va rahbar faoliyatining ijodiy yo'nalganligi;
- ta'lim dasturlari va texnologiyalarini savodli tanlash erkinligining mavjudligi;
- zarur mehnat sharoitlarining mavjudligi;

- sifatli ishni moddiy rag'batlantirish tizimining mavjudligi;
- madaniy tajribani tashuvchi sifatida sifat uchun mas'uliyatni pedagogga berish;
- maktabgacha ta'limda innovatsion tizimlar bankini yaratish;
- oilaning ta'lim ehtiyojlariga va talablariga qarab yo'nalish olish; - ta'lim jarayonining holatini muntazam jamoada muhokama qilishni tashkil qilish va asoslangan boshqaruv qarorlarini qabul qilish.

Omillar va shart-sharoitlar o'rtasida o'zaro aloqa mavjud.

Sharoitlar omillarning imkoniyatlari paydo bo'lishiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli maktabgacha ta'limning sifatini oshirish omillari va sharoitlarining garmonik uyg'unligini ta'minlash o'ta muhimdir.

3) Maktabgacha ta'limni rivojlantirish uchun:

- malakali tarbiyachi va pedagog kadrlarni ustuvor ravishda tayyorlash;
- maktabgacha ta'limning samarali psixologik-pedagogik uslublarini izlash va joriy etish;
- bolalarni oilada tarbiyalashni tashkiliy, psixologik, pedagogik va uslubiy jihatdan ta'minlash;
- zamonaviy o'quv-uslubiy qo'llanmalar, texnik vositalar, o'yinchoqlar va o'yinlar yaratish hamda ularni ishlab chiqarish;
- maktabgacha yoshdagi bolalarni xalqning boy madaniy-tarixiy merosi va umumbashariy qadriyatlar asosida ma'naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalash uchun shart-sharoitlar yaratish;
- maktabgacha muassasalarning har xil turlari uchun turli variantlardagi dasturlarni tanlab olish, maktabgacha tarbiyaning barcha masalalari bo'yicha malakali konsultatsiya xizmati ko'rsatish imkoniyatini yaratish;
- maktabgacha tarbiya va sog'lomlashtirish muassasalari tarmog'ini qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish mexanizmini ishlab chiqish.

Maktabgacha ta'lim turli yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlash bilan birga, ularni sog'lom, xar tomonlama etuk qilib tarbiyalash uchun zarur tashkiliy, uslubiy psixologik, pedagogik shart- sharoitlar yaratadi, bolalarni maktabda muntazam ravishda ta'lim olishga tayyorlashda ota - onalarga yordam beradi, unda o'qitishga intilish hissini uygotadi

Maktabgacha ta'lim bola 6 - 7 yoshga etguncha oilada hamda davlat va davlatga qarashli bo'lmagan maktabgacha bolalar muassasalarida amalga oshiriladi.

Maktabgacha ta'lim bola shaxsini maktabgacha bolalar ta'lim - tarbiyasiga qo'yiladigan Davlat talablariga muvofiq sog'lom va etuk, maktabda o'qishga tayyor tarzda shakllantirish maqsadini ko'zlaydi.

Maktabgacha ta'limning vazifalari:

- bolalarni xalqning boy milliy madaniy – tarixiy merosi va umumiy qadriyatlar asosida aqliy va ma'naviy axloqiy jihatdan tarbiyalash;
- Bolalarda milliy g'urur, vatanparvarlik xislarini shakllantirish
- Maktabgacha yoshdagi bolalarning bilim olish ehtiyojini, o'qishga intilishini shakllantirish, ularni muntazam musgaqil va erkin ifodalash malakalarini igallantirish.
- Bolalarning jismoniy va ruhiy sog'lig'ini ta'minlash.

Maktabgacha ta'lim muassasalari xududlarning demografik, ijtimoiy - iqtisodiy va boshqa xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etiladi. Maktabgacha ta'lim muassasalarini tashkil etgish va tugatish qonunga muvofiq ravishda amalga oshiriladi.

Maktabgacha ta'lim muassasalari ularning yo'nalishlariga ko'ra quyidagi turlarga bo'linadi.

-bolalar yasalisi, bolalar bog'chasi, bolalar yasli bog'chasi, xonadon bolalar bog'chasi, (ham mustaqil muassasa sifatida, ham filial sifatida);

-bog'cha maktab majmuasi;

-tarbiyalanuvchilarni bir yoki bir necha ustuvor yunalishlarda rivojlantiradigan (til o'rganish, badiiy-estetik, sport va boshqa yo'nalishlar bo'yicha) maktabgacha ta'lim muassasasi;

Tarbiyalanuvchilarning jismoniy va ruhiy rivojlanishidagi kamchiliklarini bartaraf etishni ustuvor ravishda amalga oshiruvchi maxsus maktabgacha ta'lim muassasasi;

Sanitariya-gigiena, profilaktika va sog'lomlashtirish tadbirlari va muolajalari ustuvor ravishda amalga oshiriladigan sog'lomlashtiruvchi bolalar MTMsi;

Aralash turdagi maktabgacha ta'lim muassasi (aralash turdagi muassasa tarkibiga sog'lomlashtiruvchi guruhlar turlicha miqdorda bo'lishi mumkin).

Maktabgacha ta'limning turlari ota-onalar (ularning o'rnini bosuvchi shaxslar) tomonidan tanlanadi.

Xalqarotajribadankelibchiqibaytishmumkinki,

maktabgachata'limpedagogikasidauchyoshdanoltiyoshgachabo'lga nbolalargata'limtarbiyaberishdaasosanikkixilyondoshuv mavjud.

Birinchiyondoshuvtarafdorlaribixevioristik tushunchalarning shakllanish manbaiboladaemasvaularo'z-

o'zidan paydobo'lmaydideb hisoblaydi.

YA'nibarchatushunchalarbolagatashqaridanberiladivautomonidano'zlashtiriladi.

Bixevioristik dasturlar tarbiyachilarga yoʻnaltirilgan va ochiq fodalangantaʼlim ga asoslanadi, shu jarayonda bolaga yoʻqibirboʻshidish singari asta-sekin mazmun bilan toʻldiriladiʼʼ.

Tarbiyachimaʼlum materialni oʻzigaxo starzdabayo netadi. Axborot, qoidaboʻyicha, avval danchuqurtahlilet iladi,

alohidatopshiriqlargaboʻlinadi hamdashundansoʻngasta-sekin, muntazam davomiylikdabola gataqdimetibboriladi.

Tarbiyachibunda axborot manbaisifatidaharakat qiladivauningishianashuaxborotnibolaga etkazishboʻladi.

Boladanesaoʻzigaberilgantopshiriq nimashqlarasosidaoʻzlashtirishvaundansoʻngbo shqasigaoʻtishtalabqilinadi.

Toʻgʻrijavob takrorlash varagʻbatlantirish bilan mustahkamlanadi.

Bunday yoʻltutish paytidatarbiyachibolaning oʻzlashtirgan bilimni vaqti-vaqti bilan baholab borish ilozim. Baholash navbatdagitopshirivniberishdan oldin amalga oshiriladi.

Baholashning hambir qanchatizimlari hamdadarajalarini belgilovchishakillartavsiyae tilganboʻlib, oʻqituvchi-pedagoglarni bolaning bilimni baholash paytida qoʻllash mumkin.

Bunday anaʼnaviy boholashtizmidafarqlioʻlaroq, zamonaviy tajribalarga tayangan holdaʼʼ

Bolagayoʻnaltirilgantaʼlimʼʼ dasturi bolari vujudlanishigamoʻljallangannoanʼanaviy yondoshuvdan foydalanadivabu yoʻl bolatabiiyoʻsishining butun mohiyatini anglash va axolis baholash imkonini beradi.

Bunday yoʻltutish ga asosan bolalar: oʻyindavomida oʻzini oʻrab turgan atrof-muhithaqidagi axborotlarni oʻzlashtirib, faoltaʼlim oladi.;

rivojlanishning qonuniy bosqichlaridanoʻtadilar;

oʻzlarini hissiy kognitiv oʻsib-ulgʻayishlari uchun harakat qiladilar;

takrorlanmas (individual) tarzda va harbiroʻz fiziologik, intellektual imkoniyatlaridoirasida ulgʻayib boradi.

Bunazariyatarafdorlari bolani biologik organizmsifatida qaraydivaoʻz xulosalariga tayangan holda quyidagi tezislarini olgʻasuradi:

Tafakkur rivojida ikki yoʻl – asl tabiiy va ijtimoiy yoʻlning oʻz oʻrnivabir-biriga taʼsiribor. Unisiham, bunisiham kognitiv rivojlanishga (barkamollikka) daxldordir.

Kognitiv rivojlanish bu eng avval bizni oʻrab turgan olamni bevositajribavositasida bilishdir;

keyinchalik bolada ichki fikrlash asosida empirik tajribanishakillantirish qobiliyatipaydoboʻladi. Har bir shaxsning rivojlanish surʼati-ijtimoiy muhit taʼsir natijasidir.

Kognitiv oʻsish oʻz oʻrnida fikrlashning chuqursifatoʻzgarish bilan hambogʻliqdir. Bol

ao'zrivojlanishdavridama'lumbosqichlarnibosibo'tadi.

Buboradahamturlichenazariya hamdayondoshuvlarmavjud.

Ayrimmanbalarda **birinchi-sensomotorbosqich**bolatug'ilgandanboshlab, taxminanikkiyoshgato'lgunchadavometadi.

SHundanso'ng, **ikkinchianiq operatsiyalarbosqichikeladi** (2 yoshdan 11 yoshgacha)

Uchinchosqich, burasmiyoperatsiyalarbosqichibo'lib, odatdauilko'smirlikyoshidan boshlanadi, deyiladi.

Boshqabiridabolaso'zlashuvmuomalasiniegallasavao'rganishnatijasidafikrlashjara yoninianglayboshlasavauniboshqarsaundagifikrlashtubma'nodao'zgaradi, deyafikrbildirilgan.

YAnabir qarash: ruhiy-ijtimoiyrivojlanishnazariyasishaxsningijtimoiymuhitgamunosabatiniuchta o'sishyo shibilanbelgilaydi.

Bundabolame'yoridao'sishigauyokibuyoshuchunxosbo'lgannizolarnihaletishdebqaraladi. Boladatug'ilishidanbiryoshga kiringungaqaqadarishonchmunosabatishakllanadi; biryoshdanuchyoshgaqadar mustaqillikningo'sishiro'yberadi; oltiyoshgachama'yordao'sganboladatashabbuskorlikqarortopadi.

Bir qarashdaturfaxilko'rinadiganbukabiqarashlar bolarivojlanishjarayonito'g'risida gibilimlarimiznikengaytirishbarobarida bujarayongao'zimizyashabturganjamiyato'zigaxosliklarihamdadavlattalablaridankelibchiqqanholdajodiyoyondashishimizzarurrliginihamdabuboradao'zigaxosg'oyalarnitaklifetishimizgaimkonberadi. Ular, shuningdek, o'quvdasturini ishlabchiqishdayaxshi omilbo'libxizmatqiladi. Rivojlanishnazariyasigaasosanhozirgizamonilg'orta'lim-tarbiyasohasizimmasigayuklanganvazifalarniqarabchiqish, shungaasosanuningmazmuninibolahtiyojlarigamoslashishnita'minlashzarurbo'lad i.

Nazorat savollari:

1. Maktabgacha ta'lim haqida nimalarni bilasiz?
2. Mamlakatimizdamaktabgacha ta'limga munosabat qanday?
3. Maktabgacha ta'lim yo'nalishidagi olib borilgan ilmiy tadqiqot ishlari haqida nimalarni bilasiz?
4. Maktabgacha ta'limni rivojlantirish masalalarini yoritib bering

5-MAVZU: MAKTABGACHA TA'LIM – UZLUKSIZ TA'LIMNING ALOHIDA TURI SIFATIDA.

Reja :

1. O'zbekiston Respublikasining ta'lim tizimi haqida
2. Maktabgacha ta'lim tizimiga zamonaviy yondashuv
3. Maktabgacha ta'lim sohasida zamonaviy tizim yaratilishi

Tayanch tushunchalar: ta'lim to'g'risidagi Qonun, maktabgacha ta'lim, zamonaviy yondashuv

O'zbekiston Respublikasining ta'lim tizimi yagona va uzluksizdir, deyiladi O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuning 9-moddasida.

Qonunning maqsadi - fuqarolarga ta'lim, tarbiya berish, kasb-hunar o'rgatishning huquqiy asoslarini belgilaydi hamda har kimning bilim olishdan iborat konstitutsiyaviy huquqini ta'minlashga qaratilgan

Ta'lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy prinsiplari:

- ta'lim va tarbiyaning insonparvar, demokratik xarakterda ekanligi;
- ta'limning uzluksizligi va izchilligi;
- umumiy o'rta, shuningdek o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining majburiyligi;
- o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yo'nalishini: akademik litseyda yoki kasb-hunar kollejida o'qishni tanlashning ixtiyoriyligi;
- ta'lim tizimining dunyoviy xarakterda ekanligi;
- davlat ta'lim standartlari doirasida ta'lim olishning hamma uchun ochiqqligi;
- ta'lim dasturlarini tanlashga yagona va tabaqalashtirilgan yondashuv;
- bilimli bo'lishni va iste'dodni rag'batlantirish;
- ta'lim tizimida davlat va jamoat boshqaruvini uyg'unlashtirish.

Bilim olish huquqi

1. Davlat va nodavlat ta'lim muassasalarini rivojlantirish;

2. Ishlab chiqarishdan ajralgan va ajralmagan holda ta'lim olishni tashkil etish;
3. Ta'lim va kadrlar tayyorlash davlat dasturlari asosida bepul o'qitish, shuningdek ta'lim muassasalarida shartnoma asosida to'lov evaziga kasb-hunar o'rgatish;
4. Barcha turdagi ta'lim muassasalarining bitiruvchilari keyingi bosqichdagi o'quv yurtlariga kirishda teng huquqlarga ega bo'lishi;
5. Oilada yoki o'zi mustaqil ravishda bilim olgan fuqarolarga akkreditatsiyadan o'tgan ta'lim muassasalarida eksternat tartibida attestatsiyadan o'tish huquqini berish orqali ta'minlanadi.

11-modda. Maktabgacha ta'lim

Maktabgacha ta'lim bola shaxsini sog'lom va yetuk, maktabda o'qishga tayyorlangan tarzda shakllantirish maqsadini ko'zlaydi. Bu ta'lim olti-etti yoshgacha oilada, bolalar bog'chasida va mulk shaklidan qat'i nazar, boshqa ta'lim muassasalarida olib boriladi.

Oliy va o'rta-maxsus ta'lim vazirligiga o'z tasarrufida OTMLarga ega bo'lgan vazirliklar va idoralar bilan kelishilgan holda quyidagilar yuklatiladi:

1. Davlat ta'lim standartlari, o'quv rejalari va o'quv fan dasturlarini bakalavriat ta'lim yo'nalishi va magistratura mutaxassisliklari bo'yicha ishlab chiqish, tasdiqlash va bosqichma-bosqich qo'llash;
2. Davlat ta'lim standartlari, o'quv rejalari va o'quv fan dasturlari bilan respublikadagi barcha Oliy ta'lim muassasalarini ta'minlash;
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi bilan kelishilgan holda zarurat bo'lsa, oliy ta'lim yo'nalishlari va mutaxassisliklari klassifikatoriga o'zgarishlar va qo'shimchalar kiritish;
4. YAngi avlod o'quv adabiyotlarini DTS va namunaviy dasturlarga muvofiq ishlab chiqish;
5. Oliy ta'lim muassasalari va o'quv-tarbiyaviy jarayonni boshqaruvchi tashkilotlar faoliyatining me'yoriy-huquqiy ta'minlanishini ishlab chiqish;
6. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim muassasalariga o'quv-uslubiy rahbarlik qilish;
7. Oliy va o'rta-maxsus, kasbiy ta'lim kadrlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish masalalarini muvofiqlashtirish;
8. Ta'lim, fan va ishlab chiqarish integratsiyasining me'yoriy-uslubiy ta'minlanishi nazorat qilish;

Davlat ta'lim standartlari

Davlat ta'lim standartlari umumiy o'rta, o'rta maxsus, kasb-hunar va oliy ta'lim mazmuniga hamda sifatiga qo'yiladigan talablarni belgilaydi.

Davlat ta'lim standartlarini bajarish O'zbekiston Respublikasining barcha ta'lim muassasalari uchun majburiydir

Ta'lim tizimi

- davlat standartlariga muvofiq ta'lim dasturlarini amalga oshiruvchi davlat va nodavlat ta'lim muassasalari;
- ta'lim tizimining faoliyat ko'rsatishi va rivojlanishini ta'minlash uchun zarur bo'lgan tadqiqot ishlarini bajaruvchi ilmiy-pedagogik muassasalar;
- ta'lim sohasidagi davlat boshqaruv organlari, shuningdek ularga qarashli korxonalar, muassasalar va tashkilotlar.

O'zbekiston Respublikasining ta'lim tizimi yagona va uzluksizdir.

TA'LIM JARAYONI QATNASHCHILARINI IJTIMOY HIMOYA QILISH

1. Ta'lim oluvchilarni ijtimoiy himoya qilish
2. Ta'lim muassasalari xodimlarini ijtimoiy himoya qilish
3. Yetim bolalarni va ota-onalarining yoki boshqa qonuniy vakillarining vasiyligisiz qolgan bolalarni o'qitish
4. Jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar va o'smirlarni o'qitish

Ta'lim tizimi

- davlat standartlariga muvofiq ta'lim dasturlarini amalga oshiruvchi davlat va nodavlat ta'lim muassasalari;
- ta'lim tizimining faoliyat ko'rsatishi va rivojlanishini ta'minlash uchun zarur bo'lgan tadqiqot ishlarini bajaruvchi ilmiy-pedagogik muassasalar;
- ta'lim sohasidagi davlat boshqaruv organlari, shuningdek ularga qarashli korxonalar, muassasalar va tashkilotlar.

Mamlakatimizda milliy genofondni mustahkamlash, yosh avlodni yetuk kadrlar etib tarbiyalash masalalariga doimiy e'tibor qaratib kelinmoqda. 2017 yil 16 avgust kuni bo'lib o'tgan yig'ilishda ta'lim tizimini rivojlantirishning ko'plab yo'nalishlari belgilab berildi. Xususan, maktabgacha ta'lim tizimini tarkibiy jihatdan tubdan isloh qilish, mazkur muassasalarga bolalarni to'la qamrab olish bo'yicha muhim vazifalar qo'yilgan edi.

Prezidentimizning joriy yil 30 sentyabrdagi “Maktabgacha ta’lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi farmoni hamda “O’zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to’g’risida”gi qaroriga muvofiq bu sohada yangi tizim yaratildi. Yangi vazirlik oldiga maktabgacha ta’lim sohasida yagona davlat siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirish, maktabgacha ta’lim muassasalari davlat va nodavlat tarmog’ini kengaytirish va moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, ularni malakali pedagog kadrlar bilan ta’minlash, maktabgacha ta’lim muassasalariga bolalarni qamrab olishni keskin oshirish, ta’lim-tarbiya jarayonlariga zamonaviy ta’lim dasturlari va texnologiyalarini tatbiq etish orqali bolalarni har tomonlama intellektual, ma’naviy-estetik, jismoniy rivojlantirish hamda ularni maktabga tayyorlash sifatini tubdan yaxshilash vazifalari qo’yildi.

Hayotimizda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo’lgan ta’lim-tarbiya tizimi haqida gapirganda, Abdulla Avloniy bobomizning dono fikrlarini takror va takror aytishga to’g’ri keladi: ta’lim-tarbiya – biz uchun hayot-mamot masalasidir, dedi Prezidentimiz. Qaysi sohani olmaylik, biz zamonaviy yetuk kadrlarni tarbiyalamasdan turib biron-bir o’zgarishga, farovon hayotga erisha olmaymiz. Bunday kadrlarni, millatning sog’lom genofondini tayyorlash, avvalo, maktabgacha ta’lim tizimidan boshlanadi.

Maktabgacha ta’lim tizimi uzluksiz ta’limning birlamchi, eng asosiy bo’g’ini hisoblanadi. Mutaxassis va pedagoglarning ilmiy xulosalariga ko’ra, inson o’z umri davomida oladigan barcha axborot va ma’lumotning 70 foizini 5 yoshgacha bo’lgan davrda oladi. Ana shu dalilning o’zi bolalarimizning yetuk va barkamol shaxs bo’lib voyaga yetishida bog’cha tarbiyasi qanchalik katta ahamiyatga ega ekanini yaqqol ko’rsatib turibdi. Bunga qo’shimcha isbot qidirib uzoqqa borishning hojati yo’q. Bog’cha tarbiyasini olgan bola bilan bog’chaga bormagan bolani solishtirganda, ularning fikrlash darajasi o’rtasida yer bilan osmoncha farq borligini sezish qiyin emas.

Shuning uchun ham biz maktabgacha ta’lim tizimini qayta ko’rib chiqish masalasini davlat siyosati darajasiga ko’tarib, bu borada katta ishlarni boshladik. Agar shu ishni har tomonlama puxta o’ylab amalga oshirmasak, butun ta’lim tizimida sifat o’zgarishiga erishishimiz, ta’limning uzluksizligini ta’minlashimiz qiyin bo’ladi, deya ta’kidladi Shavkat Mirziyoyev.

Bugungi kunda maktabgacha ta’lim muassasalari tarmog’ini kengaytirish, ularning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, yangi bog’chalar qurish bo’yicha davlat dasturi qabul qilinib, amalga oshirilmoqda. Rivojlangan davlatlar tajribasi hisobga olinib, nodavlat ta’lim muassasalari, jumladan, nodavlat bog’chalar tarmog’ini kengaytirishga ham katta ahamiyat qaratilmoqda. Bu esa tizimda sog’lom raqobatni shakllantirish hamda ta’lim xizmatlari turini ko’paytirishga xizmat qiladi.

Maktabgacha ta’lim sohasiga ixtisoslashgan kadrlar tayyorlash masalasiga alohida e’tibor qaratildi. Biz qabul qilayotgan barcha-barcha qarorlarni amalga

oshiradigan, farzandlarimizga bilim asoslarini, eng zarur hayotiy tushuncha va ko'nikmalarni o'rgatadiganlar yuqori malakali tarbiyachi va murabbiylardir. Bu sohada zamonaviy talablarga javob beradigan ilg'or pedagogik usul va uslublarni ishlab chiqish, o'quv va o'quv-metodik adabiyotlarning yangi avlodini yaratish va nashr etish ham g'oyat dolzarb vazifadir.

Yana bir muhim masala – bu maktabgacha ta'lim muassasalarida malakali tibbiy xizmatni tashkil etish, sanitariya me'yorlari va gigiena qoidalariga to'la javob beradigan sog'lom ovqatlanish tizimini yo'lga qo'yish zarur. Ilg'or xorijiy tajribalar asosida maktabgacha ta'lim tizimidagi pedagog kadrlar malakasini oshirish bo'yicha o'quv-reja va dasturlarni takomillashtirish, oliy ta'lim muassasalari maxsus sirtqi bo'limlarining “Maktabgacha ta'lim” yo'nalishi bo'yicha 2018-2023 yillar uchun kvotalar jratish masalasiga e'tibor qaratildi.

Yagona interaktiv davlat xizmatlari portalida “Bolalarni davlat maktabgacha ta'lim muassasalariga qabul qilish va navbatga qo'yish bo'yicha elektron dastur”ni joriy etish bo'yicha topshiriq berildi. Shuningdek, davlat maktabgacha ta'lim muassasalarining axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalari bilan ta'minlanganlik va internet tarmog'iga ulanganlik holati tanqidiy o'rganilib, ularni bosqichma-bosqich zamonaviy komp'yuter texnikasi bilan ta'minlash va internet tarmog'iga ulash bo'yicha chora-tadbirlar dasturi ishlab chiqiladi. Maktabgacha ta'lim muassasalariga shifokorlar ajratish, tibbiyot hamshiralarining malakasini oshirish, tez tibbiy yordam ko'rsatish uchun dori-darmon, sanitariya-gigiena vositalari bilan to'liq ta'minlash, bolalarning ovqatlanishini belgilangan me'yorlar darajasida tashkil etish zarurligi ta'kidlandi.

Maktabgacha ta'lim muassasalariga mo'ljallangan o'quv-metodik va didaktik adabiyotlarni nashr etishga doir standartlarni qayta ko'rib chiqish va tasdiqlash masalasiga ham e'tibor qaratildi. Bir so'z bilan aytganda, biz maktabgacha ta'lim sohasida har jihatdan zamonaviy tizim yaratishimiz kerak, dedi davlatimiz rahbari. Kelgusi 3-4 yilda 5-6 yoshdagi barcha bolalarni maktabgacha ta'limga to'liq qamrab olishga erishmog'imiz shart.

Bu ertangi kunimizni hal qiladigan masala va biz buni albatta amalga oshiramiz.

Maktabgacha ta'lim tizimiga zamonaviy yondashuv

Har bir mamlakatning iqtisodiy qudrati, ijtimoiy-ma'naviy hayot darajasining yuksalishi ta'lim tizimining raqobatbardoshligi, ilm-fan taraqqiyoti bilan belgilanadi.

Shu bois, O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasida ta'lim sohasini tubdan takomillashtirish, ta'lim sifatini oshirish, intellektual salohiyatli, jismoniy barkamol avlodni shakllantirish, aniq fanlarni chuqurlashtirib o'qitish va iqtisodiyotning turli sohalari uchun malakali kadrlarni tayyorlash ustuvor vazifalar sifatida belgilangan bo'lib, pirovardida bugungi davr talabiga javob bera oladigan ta'lim tizimini yaratish ko'zda tutildi.

Sohadagi islohotlar natijasida maktabgacha ta'lim tizimida boshqaruv mexanizmi tubdan takomillashtirildi, nodavlat ta'lim xizmatlari ko'rsatish tizimi isloh qilindi, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'lim tizimi qayta ko'rib chiqildi, oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirish choralari kuchaytirildi, oliy o'quv yurtidan keyingi ta'limning ikki pog'onali tizimi joriy etildi.

Maktabgacha ta'lim. Uzluksiz ta'lim tizimining birlamchi bo'g'ini hisoblangan ushbu soha har tomonlama sog'lom va barkamol bola shaxsini tarbiyalash va maktabga tayyorlashda g'oyat muhim ahamiyat kasb etadi. Lekin, tahlillar shuni ko'rsatdiki, oxirgi yillarda turli omillar ta'sirida maktabgacha ta'lim tizimida bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash borasida rivojlanish o'rniga, orqaga ketish holatlari, yil davomida maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabgacha ta'lim muassasalariga qamrab olish ko'rsatkichlari o'sishi tendensiyasi kuzatilmadi. Aksincha, so'nggi 20 yil davomida davlat tasarrufidagi maktabgacha ta'lim muassasalari soni 45 foizdan ziyodroq kamayib, bugungi kunda respublika bo'yicha bolalarning maktabgacha ta'lim bilan qamrab olinishi 30 foizni tashkil etdi. Bunga mavjud maktabgacha ta'lim muassasalarining moddiy-texnika bazasi zamonaviy talablarga javob bermasligi, tizimda variativ dasturlar, bolalarni maktabga tayyorlash bo'yicha muqobil shakllarning ishlab chiqilmaganligi, rivojlangan mamlakatlarning tajribasi yetarli darajada o'rganilmaganligi, faoliyat yuritayotgan pedagog kadrlarning aksariyati oliy ma'lumotli emasligi, ta'lim sifati monitoringi yuritilmaganligi kabi omillar sabab bo'ldi.

Davlatimiz rahbari O'zbekiston Respublikasi Davlat mustaqilligining 26 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutqida: "Maqsadimiz kelgusi 3-4 yilda mamlakatimizdagi bog'cha yoshidagi bolalarni maktabgacha ta'lim muassasalariga to'liq qamrab olishdan iborat va biz bunga albatta erishamiz", - deb ta'kidlagan edi.

Darhaqiqat, o'tgan qisqa vaqt mobaynida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «2017-2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi, «Maktabgacha ta'lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi, «O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida»gi farmon va qarorlari, shuningdek,

"Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha 2017-2021 yillarga mo'ljallangan Dasturi hamda respublikada maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha «Yo'l xaritasi» asosida misli ko'rilmagan ishlar amalga oshirildi.

Barcha sohalar qatori tizimda amalga oshirilayotgan o'zgarishlar, farmon va qarorlarda belgilangan vazifalarning ijrosi boshqa sohalar qatori Davlatimiz rahbarining doimiy e'tiborida bo'layotganligini guvohi bo'lmoqdamiz. Qabul qilinayotgan farmon va qarorlarning hayotga tatbiq etilishi natijasida yil yakuni bo'yicha maktabgacha ta'lim muassasalariga bolalarning qamrovi 10 foizga oshishi, 2018 yilda esa maktabgacha ta'lim muassasalarini saqlash harajatlari joriy yilga nisbatan 32 foizga o'sishi kutilmoqda.

Prezident Shavkat Mirziyoyev raisligida o'tkazilgan videoselektor yig'ilishida tizimda amalga oshirilayotgan islohotlar tahlil qilinib, istiqboldagi vazifalar belgilab berildi.

Jumladan, ilg'or xorijiy tajribani hisobga olgan holda bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish sharoitlarini yaratish, maktabgacha ta'lim sifatini oshirish, maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarni maktabga sifatli tayyorlashni tubdan yaxshilash, ta'lim-tarbiya jarayoniga jahon amaliyotida keng qo'llaniladigan zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini joriy etish, maktabgacha ta'lim muassasalariga pedagog kadrlarni tayyorlash va malakasini oshirish mexanizmini takomillashtirishdan iborat dolzarb vazifalar qo'yildi.

Ayniqsa, maktabgacha ta'lim muassasalari faoliyati uchun yetarli sharoit yaratilmaganligi bois, binolar qarovsiz holga kelib, bo'shab yotganligi, ulardan samarali foydalanilmayotganligi tanqid qilinib, 2018 yilning birinchi yarmida amalga oshirilishi lozim bo'lgan yettita yo'nalishdagi strategik vazifalar belgilab berildi.

Ular doirasida 2018 yil davlat budjetidan 427 bog'chada qurilish-ta'mirlash ishlarini bajarish uchun 771 milliard so'm mablag' ajratish, jumladan, 14 tasini yangidan qurish, 256 tasini rekonstruksiya qilish va 157 tasini kapital ta'mirlash rejalashtirilayotganligi, davlat-xususiy sherikchilik asosida yangi turdagi maktabgacha ta'lim muassasalarining tashkil etilishi, 2018 yil 1 yanvardan boshlab, 5 yil davomida xususiy bog'chalar tomonidan tabiiy gaz va elektr energiyasi uchun sarflanadigan mablag'ning yarmi davlat budjeti hisobidan qoplanishi, bog'chalarda bolalarni sog'lom ovqatlantirish va ularga berilayotgan oziq-ovqat mahsulotlari sifatini ta'minlash maqsadida 2018 yildan boshlab har bir maktabgacha ta'lim muassasasiga 10-15 nafar fermerni sifatli oziq-ovqat mahsulotlarini arzon narxlarda yetkazib berish uchun birlashtirilishi, bolalar bog'chalariga tayyor sifatli issiq ovqat yetkazib beradigan davlat korxonasi tashkil etilib, "Ketrinq" xizmatini yo'lga qo'yish mexanizmining ishlab chiqilishi, maktabgacha ta'lim muassasalari rahbar va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti faoliyatining takomillashtirilishi, maktabgacha ta'lim uchun kadrlar tayyorlaydigan institutlarning qabul kvotalarini real ehtiyojdan kelib chiqib belgilash hamda maktabgacha ta'lim pedagoglariga qo'yiladigan talablarning qayta ko'rib chiqilishi tom ma'noda sohani dunyo standartlari darajasiga olib chiqilishiga xizmat qilishi shubhasiz.

Istiqbolda belgilanayotgan bunday ulkan vazifalarning amalga oshirilishi sohaning me'yoriy-huquqiy bazasini takomillashtirishni talab etadi. Shu bois, ilg'or xorijiy tajriba asosida "Maktabgacha ta'lim to'g'risida"gi qonun loyihasini ishlab chiqishdan iborat o'ta dolzarb vazifa yuklatildi.

E'tirof etish kerakki, mazkur qonun loyihasining ishlab chiqilishi o'z navbatida ta'lim sohasiga oid milliy qonunchiligimizning yanada takomillashuviga, sohaga oid barcha munosabatlarning huquqiy asoslari mustahkamlashga xizmat qiladi.

6-MAVZU: MAKTABGACHA TA'LIM KONSEPSIYASI

Reja :

1. Sogʻlomvabilimliyoshavlodtarbiyasi – davlat siyosatining ustuvor yoʻnalish sifatida.
2. Maktabgacha taʼlim Konsepsiyasiʼning konseptual asosi, maktabgacha taʼlimning asosiy mazmuni, maqsad va vazifalari.

Tayanch tushunchalar: davlat siyosati, ustuvor vazifalar, BMT, YUNISEF, konsepsiya, bosqich.

Sogʻlomvabilimliyoshavlodtarbiyasi – davlatimiz siyosatining ustuvor yoʻnalish sifatida belgilangan litaʼlim-tarbiya sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar, oʻsib kelayotgan yoshavlodning barkamol shaxs boʻlib oʻsishlarini taʼminlovchi qonunchilik bazasining takomillashtirilayotganligi da koʻrishimiz mumkin. Sogʻlomvabilimliyoshavlod mamlakat boʻyligi, millat ravnaqini taʼminlaydigan mustahkam poydevordir. SHubois yoshavlod kelajagi yoʻlida alohida vadoimi yoʻgʻam xoʻrlik koʻrsatish davlatimiz siyosatining ustuvor yoʻnalish sifatida belgilangan. Mamlakatimizdagi yoshlarning sifatli taʼlim olishi va salomatligini mustahkamlas huchun harto monlama qulay shart-sharoit yaratishga katta eʼtibor qaratilmoqda. Darhaqiqat, aholisining uchdan ikki qismini yoshlartashkilotadigan mamlakatdabolarman faatini hisobga olmaslikning asloiloji yoʻq. SHuning uchun ham “Oilayili” (1998), “Ayollaryili” (1999), “Mustahkam oilayili” (2012), “Obod turmushyili” (2013), “Sogʻlom bolayili” (2014), “Sogʻlom onavabolayili” (2016) kabi Davlat dasturlarida aynan, bolalar sogʻligi va ularning tarbiyasi uchun toʻla qonli sharoitlari yaratish masalalariga katta eʼtibor qaratilgan. Jumladan, “Obod mahallayili” (2003), “Mehr va muruvvatyili” (2004), “Ijtimoiy himoyayili” (2007), “Qishloq taraqqiyot va farovonligiyili” (2009), “Kichik biznes va tadbirkorlikyili” (2010), “Xalq bilan muloqot va inson manfaatlar iyili” (2017) Davlat dasturlarida ham yoshlar, jumladan, bolalar manfaatlarini, ularni taʼminlash, maʼrifatli va jismonan barkamol qilib voyaga etkazish,

ularning salomatligini mustahkamlash bilan bog'liq muammolarni rechimiko'zdat
utilganibarchamizgama'lum.

Aynanmanashu jihatlari bilan o'tgani yillarga bag'ishlangan bir nechta Davlat dasturlari alohida ajralib turadi: ular 2000 yil - "Sog'lomavlodyili", 2001 yil - "Onalar va bolalari yili", 2008 yil - "YOshlari yili", 2010 yil - "Barkamolavlodyili", 2016 yil - "Sog'lomon va sog'lom bolalari yili", 2017 yil -

"Xalq bilan muloqot va inson manfaatlarini yili" ga bag'ishlangan Davlat dasturlari dir.

Mamlakatimizda yoshlarni siyosat masalasida olib borilayotgan yuqoridagi Davlat dasturlaridan ham ko'rinib turibdiki, sog'lom bolalar masalasi avvalboshida noqmustaqil O'zbekistonimiz siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib kelmoqda. SHuning uchun ham mustaqillik yillarida ijtimoiy-gumanitar sohada amalga oshirilayotgan izchil sohihotlar jarayonida aholini ijtimoiy himoya qilish uchun yo'naltirilgan davlat xarajatlari bir nechta barok'paydi,

xalqimiz turmush darajasini sezilarli ravishda oshirdi. Buning natijasida onalari o'limi 2 barobardan ko'proq, bolalari o'limi 3 barobardan kamaydi. Xususan, yaqinda

"Bolalarni asraylik" xalqaro tashkiloti tomonidan tuzilgan jahon reytingida O'zbekiston bolalar salomatligini mustahkamlash borasida gikattag'am xo'rlik ko'rsatayotgan eng ilg'oretakchi o'n mamlakat qatoridan joy oldi.

Buyu tuqlarning barchasi mamlakatimizda bolalar huquqini himoya borasida mustahkam huquqiy bazara tilganligi sababli qo'lgakiritildi.

Bolalar huquqlarini himoya qilishning qonunchilik asosi avvalo,

O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida belgilangan me'yorlar va qonunlarga tayanadi. Milliy qonunchilikdagi ustuvor yo'nalishlardan biri - bolalarni muhofaza qilish bo'yicha BMT xalqaro konvensiyalarini qoidalarini implementatsiya qilishdan iborat bo'lib,

hozirda mazkur yo'nalishda BMTning YUNISEF tashkiloti bilan faol hamkorlik olib borilmoqda. O'zbekiston Respublikasi BMTning

"Bolalar huquqlar to'g'risida" gikonvensiyasiga 1992 yil 9 dekabrda qo'shilgan. Mamlakatimiz

"Ishga qabul qilish uchun eng kichik yosh to'g'risida" gikonvensiyaga (Jeneva, 1973 yil 26 iyun) hamda

"Bolalar mehnatining og'ir shakllarini taqiqlash va ularga barhamberishga doir shoshilinch choralar to'g'risida" gikonvensiyaga (Jeneva, 1999 yil 17 iyun)

ham qo'shilgan vaush bu hujjatlar qoidalaridan kelib chiqadigan o'zma juriyatlarini izchil bajarib kelmoqda. SH bilan birga, Xalq ta'limi, Sog'liq nisaqlash, Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirliklari, boshqa manfaatdori vazirlik va idoralari,

mahalliy hokimiyat organlarining oilaviy muhitdan mahrum bolalarning ta'lim olishi, davolanishi va ularning boshqa huquqlarini himoya qilish borasida g'iyah harakatlarini muvofiqlashtirish borasida institutsional mexanizmni yo'lga qo'yish bugun tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Bundak kompleks doralararo komissiya tuzish, oilaviy muhitdan mahrum bolalar tarbiyasini bilanshug'ullanuvchi barcha davlat muassasalarida asab tizimivajismoniy rivojlanishdagi nuqsonli bolalar uchun ta'limni taqalastirilgan davolash dasturlarini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega. SH unita'kidlash joizki, mamlakatimizda

oilaviy muhitdan mahrum bolalar ta'limini ta'minlash tizimi yaratilgan. Xalq ta'limi vazirligi tizimida bugungi kunda jami 25 ta Mehribonlik uyi, 2 ta Bolalar shaharchasi, 6 ta Oilaviy bolalar uyi, 18 ta kam ta'minlangan hamdaboquvchisi yo'lga qo'tgan

oilafarzandlari uchun mo'ljallangan maktab-internat hamda 88 ta maxsus maktab-internat faoliyat olib bormoqda.

Olib borilayotgan ushbu keng ko'lamli ishlar doko'zlangan asosiy maqsad mamlakatimizdagi har bir bolani ta'lim-

tarbiya jarayoniga tortish orqali kelajakdagi ularni hartomonlama etuk,

barkamol shaxslar etib tarbiyalashdir. Bolalar haqidagi pirganda albatta, 2017 yil 7 dekabr

kuni O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganligining 25 yilligiga bag'ishlangan tantanalitabirda O'zbekiston Respublikasining Prezidenti SHavkat Mirziyoyev tomonidan bildirilgan quyidagi fikrlarini ta'kidlash maqsadga muvofiq bo'lardi:

“Ayni paytda farzandlarimiz tarbiyasida eng asosiy bo'lg'ini hisoblangan maktabgacha ta'lim tizimining zamotablari gamoskelmasligi hamsiremas. Ushbu sohaga bir paytlare'tiborimiz nisusaytirib yuborganimiz oqibatidako'pginam uammolaryig'ilib qolgan inochochiqaytish lozim.

Bog'chalar tarbiyasini ko'rgan bolaning ongi, dunyo qarashi qanday yuqorib o'lishini bugun kimgadir isbotlab o'tirishning, o'ylaymanki, hech qanday hojati yo'q.

Bu holatlarning barchasini hisobga olib,

Maktabgacha ta'lim vazirligi tashkiloti tildi.

Mazkur vazirlik zimmasigama'muriy islohotlar doirasidabelgilangan ustuvor yo'nalishlar danelibchiqib, bir qator muhim vazifalari yuklandi.

Bu borada qabul qilingan dastur gamuvofigaqin 3-4 yilmobayni dayurtimizdagi barcha hududlarda,

bukattashaharlarbo'ladimiyoki olishloqva ovullarbo'ladimi,

minglab yangibog'chalarni qurishimiz zarur. Ularni zamonaviy talablarasosidajihozlab, malakali tarbiya chivamutaxassislar,

yangimetodikabilanta'minlashimizkerak. O'zingiztasavvurqiling, qishloqdayashayotganonalaruchun,opasingillarimizuchuno'zfarzandinibog'chagaberishimkoniyaqandayyangi, qandaykengsharoitlartug'diradi. Bolabog'chadasog'lomtur mushasosida, maktabgatayyorbo'libvoyagaetadi.

Hurmatliayollarimizbolasidanko'nglito'qbo'lib, ijtimoiymehnatbilan, uy-ro'zg'orishlaribilanbemalolshug'ullanadi. Qolaversa, ulardadamolish, o'zsog'lig'ihaqidao'ylashuchunozginabo'lsahamsharoitpaydobo'ladi.

SHuninguchunmaktabgachata'limsohasidaanashundayulkanislohotlarnihayotgajoriyetishbizuchunhamqarz, hamfarzdir. Qanchalikqiyinbo'lmasin, butarixiyvazifaniamalgaoshirishimizshartvaunibarchamizbirgalikdaalbattab ajaramiz.”

Buso'zlarningamaliyisbotinikundan-kungaamalgaoshirilayotganishlarmisolidayaqqolkuzatishmumkin. Ayniqsa, maktabgachata'limmuassasalaridabolalarningdunyoqarashinikengaytirish, fikrlashdoirasinioshirishmaqsadidao'tkaziladiganmashg'ulotlar, tadbirlarningmazmunigae'tiborqaratilayotganligiquvonarlixolalbatta.

YUqoridaaytilganfikrlarningme'yoriy-huquqiyhujjatlarbilantartibgasolinayotganligiishningtizimlitashkiletilishigaz aminyaratadi.

Maktabgacha ta'lim Konsepsiyasi”ning konseptual asosi, maktabgacha ta'limning asosiy mazmuni, maqsad va vazifalari.

1997-yilda YuNESKO qaroriga ko'ra, maktabgacha ta'limning nazariy asoslarini qayta ko'rib chiqish zaruriyati bilan asoslangan “maktabgacha ta'lim” atamasi qabul qilindi. Ana shunday asosdan kelib chiqqan holda 2011 -yilda respublikamizda maktabgacha ta'lim rivojining asosiy yo'nalishlari, maqsad va vazifalari, tamoyillarini o'z ichiga olgan “Maktabgacha ta'lim Konsepsiyasi” ishlab chiqildi.

O'zbekiston Respublikasining “Maktabgacha ta'lim Konsepsiyasi” uch bosqichda amalga oshiriladi:

I bosqich - qonunchilik faoliyatiga doir - 2012-2014-yillar.

II bosqich - tashkiliy-amaliy - 2015—2017-yillar.

III bosqich - uakuniy - 2018-2020-yillar.

“Maktabgacha ta'lim Konsepsiyasi” maktabgacha ta'lim yo'nalishi bo'yichaalohidayoritibo'tilganO'zbekistonRespublikasiKonstitutsiyasi, O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risida”gi Qonuni, Kadrlar tayyorlash milliy dasturi va boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlar asosida ishlab chiqilgan bo'lib, unda respublikamizda maktabgacha ta'limni rivojlantirishning zamonaviy yo'nalishlari o'z aksini topgan.

Mazkur konsepsiya *beshta bo'limm* o'z ichiga olgan bo'lib, kirish (preambula), asosiy qism (konsepsiyaning asosiy mazmuni), maktabgacha ta'lim tizimining tuzilishi, maktabgacha ta'lim muassasalarining dasturiy- metodik ta'minoti, maktabgacha ta'limda pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish masalalari yoritib berilgan.

“Maktabgacha ta'lim Konsepsiyasi”ning bosh g'oyasini shaxsga yo'naltirilgan ta'limni amalga oshirish tashkil etgan. Ana shu asosdan kelib chiqqan holda maktabgacha ta'limda ta'lim-tarbiya ishlarini tashkil etishga doir zamonaviy yondashuvlar sifatida ijtimoiy-pedagogik, gnoseologik (bilishga doir), psixologik, akmeologik kabilarga alohida e'tibor qaratish, ulardan yaxlit tarzda foydalanish bayon etilgan.

Shuningdek, Konsepsiyada maktabgacha ta'limning asosiy ikkita— didaktik va metodik modellarining mohiyati ham chuqur va etarlicha yoritib berilgan. Har ikkala model ham shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari nuqtayi nazaridan asoslab berilgan bo'lib, ularning asosiy tamoyillari, ta'lim vositalari, bosqichlari hamda pedagog va bolalarning o'zaro harakati turlari aniq ko'rsatib berilgan.

Konsepsiyaning uchinchi - “Maktabgacha ta'limning tuzilishi” bo'limida maktabgacha ta'lim muassasalarining turlari, tabaqalashtirilgan yondashuv asosida maktabgacha ta'lim muassasalarida guruhlar shakllantirish, ularni zarur jihozlar bilan ta'minlash, mazkur ta'lim muassasalarida ijtimoiy va psixologik xizmatni yo'lga qo'yish, maktabgacha ta'lim muassasalari uchun tarbiyachilar tayyorlash tizimi. Maktabgacha ta'lim muassasasi xodimlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Konsepsiyada maktabgacha ta'lim muassasalarida asosiy e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan guruhlarini tashkil etishning tabaqalashtirilgan yondashuvga asoslangan quyidagi maqbul varianti taqdim etilgan:

- ilk yosh guruhida - 8-10 bola
- ilk yoshdan uch yoshgacha - 10-14 bola
- uch yoshdan besh yoshgacha - 14-20 bola
- besh yoshdan yetti yoshgacha guruhda - 20-25 bola
- turli yoshdagi tarbiyalanuvchilardan tashkil topgan guruhda: 10-12 ta bolaning qamrab olinishi maqsadga muvofiq.

Shuningdek, Konsepsiyada ta'kidlab o'tilganidek, maktabgacha ta'lim muassasalarini narsa-buyumlar bilan jihozlashda milliy-etnik, moddiy va ma'naviy qadriyatlar uyg'unligiga erishish lozim. Chunki aynan maktabgacha ta'lim yoshidan boshlab bolada ma'naviy-axloqiy qiyofa shakllana borib, uning har tomonlamma uyg'un rivojlanishiga tamal toshi qo'yiladi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida psixologik va ijtimoiy xizmatning birga olib borilishi tarbiya samaradorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Psixologik xizmat bolaning har tomonlamma, psixik va shaxsiy rivojlanishiga imkon bersa,

ijtimoiy xizmat esa bolaning sotsium (ta'lim muassasasi, oila va mahalla)dagi tarbiyasi, rivojlanishi va to'liq ijtimoiylashuvini ta'minlashga doir shart-sharoitlar yaratadi.

“Maktabgacha ta'lim Konsepsiyasi”da belgilab berilgan yana bir muhim vazifa maktabgacha ta'lim muassasalarining dasturiy-metodik ta'minotini takomillashtirishdir. Yaratilishi lozim bo'lgan dasturiy-metodik majmua maktabgacha ta'limga qo'yilayotgan talablar, bolalar bilan ishlash, ularni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarini amalga oshirishni ta'minlashi zarur. Mazkur majmuada tarbiyachilar va maktabgacha ta'lim sohasida faoliyat yurituvchi boshqa mutaxassislar uchun yangi avlod darslik va o'quv qo'llanmalari o'rin egallashi kerak.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 29 dekabrda “2017-2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-2707-sonli qarori ijrosini ta'minlashda bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash, ta'lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy ta'lim dasturlarini tatbiq etish, malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni har tomonlama intellektual, ahloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish, ta'lim muassasalarining moddiy-texnika bazasini mustahkamlash ishlarini izchil davom ettirish maqsad qilib olindi.

Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha 2017-2021 yillarga mo'ljallangan dasturida belgilangan vazifalarni amalga oshirish chora-tadbirlari rejasi ishlab chiqildi.

Ta'lim tizimining hozirgi kundagi rivojlanish bosqichida uning birinchi bo'g'ini hisoblangan maktabgacha ta'limda jadal o'zgarishlar yuz bermoqda va ular quyidagilarda namoyon bo'lmoqda: maktabgacha ta'lim muassasalari faoliyatining xuquqiy-me'yoriy asosi takomillashmoqda; maktabgacha ta'lim muassasalari moliyaviy-xo'jalik faoliyatining yangi turlariga o'tmoqda; nodavlat maktabgacha ta'lim muassasalari tarmog'i kengaymoqda; ta'limning ilg'or texnologiyalari joriy etilmoqda; xodimlar malaka oshirish tizimi takomillashmoqda; qisqa muddatli guruhlar asosida maktabgacha ta'lim muassasalarining muqobil shakllari joriy etilmoqda.

Ta'limning keyingi bosqichi - maktabga borishiga zamin yaratuvchi, har tomonlama maqsadli yo'naltirilgan ta'lim va tarbiya jarayonidir.

Maktabgacha ta'lim o'zining shakl va usullaridan qat'iy nazar quyidagi vazifalarni bajarishi lozim:

- bolalarning jismoniy va psixik sog'ligini mustahkamlash;
- bolalarni milliy, umuminsoniy, qadimiy va madaniy qadriyatlarga jalb etish;
- bolaning aqliy, intellektual salohiyatini rivojlantirish;

- milliy an'analar va udumlar asosida yuksak ahloqiy va ma'naviy sifatlarni shakllantirish;- bolalarni tizimli va maqsadli ravishda maktabda ta'lim olishga tayyorlash, ularning individual xususiyatlari va iqtidorini rivojlantirish.

Yuqorida bayon etilganlar shunga guvohlik beradiki, O'zbekiston Respublikasidagi maktabgacha ta'lim tizimi bolaning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda, davlat va jamiyat talablariga binoan har tomonlama rivojlantirilishini ta'minlashi lozim.

Maktabgacha yoshning xususiyati shundan iboratki, ushbu davrda aynan umumiy rivojlanish ta'minlanadi, natijada kelajakda har qanday ijtimoiy bilim, malaka, ko'nikma va faoliyatning turli ko'rinishlarini egallash uchun poydevor yaratiladi.

Ta'lim jarayoni bola shaxsiga yo'naltirilganligidan kelib chiqib, maktabgacha yoshdagi bolalarning ta'lim-tarbiyasi shaxsning rivojlanishida ijodiy va insonparvarlik tamoyillariga asoslangan holda ta'lim-tarbiyaning usul va uslublari tizimidan tashkil topgan hamkorlik pedagogikasi tamoyillariga tayanib amalga oshirilishi lozim.

Pedagogik hamkorlikning asosiy holatlari - ta'limga tarbiyachi va bolaning o'zaro ijodiy hamkorligi sifatida munosabat; majburlamasdan o'qitish; qiyin maqsad g'oyasi (bolaning oldiga murakkab maqsad qo'yiladi va uni engib o'tishiga ishonch hissi singdiriladi); tayanchdan foydalanish (tayanch signallar); o'z-o'zini tahlil qilish (bolalar faoliyati natijalarini yakka tartibda va jamoa bo'lib muhokama qilish); erkin tanlov (tarbiyachi tomonidan ixtiyoriy ravishda bolalarning o'quv dasturini yaxshiroq o'zlashtirishlarini maqsad sifatida belgilab o'qitish vaqtini tanlashi); guruhning intellektual foni (o'qitishning mazkur bosqichida ahamiyatli hayotiy maqsadlarni qo'yish va tarbiyalanuvchilar tomonidan dasturga nisbatan kengroq bilimlar egallash); shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, tarbiyachi va ota-onalar hamkorligi.

Ta'limning natijalari bolada hozirjavoblik, mehribonlik, muloqotchanlik, rostgo'ylik, haqiqatparvarlik, maqsad sari intilish, tashabbuskorlik, dadillik, tashkilotchilik, mehnatsevarlik, javobgarlikni his qilish, ziyorlik, vazminlik, mardlik, mustaqillik, ishchanlik, kuzatuvchanlik, topqirlik kabi shaxsiy fazilatlarining o'zgarishida namoyon bo'ladi.

Ta'lim orqali inson va fuqaroning zamonaviy jamiyatga takomillashuvi hamda har tomonlama kirishuvi (qorishib ketishi) ta'minlanadi; zamonaviy bilimlar darajasiga mos keluvchi dunyo tasviri shakllanadi; dunyo darajasiga mos keluvchi shaxsning milliy va dunyoviy madaniyatga integratsiyasini zamin tayyorlovchi jamiyatning umumiy va professional madaniyati vujudga keladi; jamiyatning milliy kadrlar salohiyati ishlab chiqiladi va rivojlantiriladi.

Maktabgacha ta'lim jarayonida bolaga ta'lim-tarbiya berishda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim modeli ustuvor sanaladi. SHaxsga ongli yondashishning

maqsadi-shaxsni rivojlantirish, uni berilgan standart va bosim ostida “o‘zgartirish emas”, balki “uni qanday bo‘lsa, shundayligicha qabul qilish”dir.

SHaxsiy yondashuv ta‘lim jarayoni ishtirokchilarining shaxsiy majburiyatlarini rivojlantirish va to‘liq namoyon qilish uchun sharoit yaratishni ko‘zlaydi.

SHaxsiy majburiyatlar - bu shaxs tomonidan “shaxs bo‘lish” ijtimoiy buyurtmasini tatbiq etuvchi ma‘lum fazilatlarining namoyon etilishidir.

Pedagog tomonidan qadriyatlar orasida yo‘nalishini aniqlash uning kasbiy faoliyatini belgilaydi. SHaxsga yondashuv pedagog va bolaga o‘zini shaxs sifatida his qilishiga, ularning imkoniyatlarini aniqlash va namoyon etishga, o‘zini anglab etishga, jamiyat tomonidan amalga oshirilishi mumkin bo‘lgan o‘z-o‘zini anglash, o‘z-o‘ziga ishonish va o‘zini kashf qilish usullariga imkon yaratadi.

Maktabgacha yoshda bola buyumlarning alohida yuzaki xususiyatlarini qabul qilishning yuqori cho‘qqilarini egallaydi, ko‘rgazmali shakldagi amaliy va aqliy vazifalarning echimini topadi. Lekin bola hali buyumlarning ko‘rinishiga ahamiyatsiz bo‘ladi. Bu tabiiy hol chunki buyumlar uning uchun mavjuddir va ular bolani faqat amaliy va aqliy faoliyat ob‘ekti sifatida qiziqtiradi. Maktabgacha yoshdagi bola buyumlarning mohiyatini emas, balki ularning tashqi ko‘rinishi va ishlatilishiga qarab ish tutadi. Buyumlarning bizlarga qanday ko‘rinishi bilan mohiyati o‘rtasida katta farq bor. Buyumlarning mohiyati yuzaki emas, u shaxsiy tajriba orqasida yuzaga kelmaydi, to‘g‘ridan-to‘g‘ri qabul qilinmaydi. U ijtimoiy tashkillashtirilgan o‘quv – dunyoni ilmiy anglash orqali kashf etiladi.

Tubdan o‘zgartirilgan o‘qitish – bola va pedagogning hamkorlikdagi tubdan o‘zgartirilgan (ko‘rgazmali-rivojlantiruvchi) pedagog va bola shaxsini mustaqil tarbiyalashga yo‘naltirilgan faoliyati, qaysiki shaxsiy mazmuni hayotiy bo‘shliqda qimmatli ahamiyatga ega bo‘lgan, pedagog va bolaning universallashtirilgan tizimi. Tubdan o‘qitish quyidagi yondashuvlarni nazarda tutadi:

Ijtimoiy pedagogik yondashuv. Uning mazmuni shundan iboratki, bola tomonidan insoniyat tajribasining o‘zlashtirilishini ta‘minlovchi rivojlanishni amalga oshirish. Bunday yondashuv ta‘lim berish jarayonini yakuniy natijaga-bola shaxsining ijtimoiylashuviga erishishga yo‘naltirilgan. Uning mohiyati bola tomonidan jamiyatning ahloqiy, ma‘naviy o‘zgarishlarni tubdan isloh qilishdir. Bunday yondashuvda ta‘lim tarbiya beruvchi vazifani bajaradi.

Gnoseologik (bilish faoliyati) yondashuv o‘qitish jarayoni mohiyatini anglash jarayonidan olib chiqadi va yuzaga kelgan anglash faoliyatini modifikatsiyalaydi (variatsiyalaydi). O‘qitish insonning individual rivojlanishini tezlashtiradi, qaysiki ijtimoiy qonunchilikka bo‘ysunadi. SHu bilan birga u insonning o‘rnatilgan tartibda individual rivojlanishi bilan birga, inson ongining umumiy tarixiy rivojlanishiga ham bog‘liqdir.

O'qish umumiy va individual anglash shakllarini yaqinlashtiradi, individual faoliyatni umumiy anglash tizimiga yaqinlashtiradi, bolaning shaxsiy tajribalari va o'qish va o'qitish davrida yuzaga kelgan tushunchalar orasidagi tafovutlarni chaqiradi.

Gnoseologik o'qitishning mohiyati ta'lim vazifalarini tatbiq etishda o'qitilayotgan ob'ektning individuallashtirish jarayonini amalga oshirishdan iborat.

Psixologik yondashuv. Bu yondashuv uchun insonning rivojlanishi va bilimlarni o'zlashtirishini psixologik nazariy bilimlarni yuzaga olib chiqishdan iborat.

Aqliy faoliyatning bosqichma-bosqich shakllanishi nazariyasini inobatga olgan holda (P.YA.Galperin, N.F.Tal'yzin), o'qitish birinchi materiallashgan bosqichdan ikkinchisi, ya'ni tayanch tashqi nutq faoliyatida saqlangan bosqichga o'tadi. Undan so'ng aqliy faoliyat to'liq ichki faoliyatda amalga oshiriladigan uchinchi, yuqori bosqichga o'tadi. Bunday yondashuvda o'qitishning mohiyati aqliy faoliyat shakllanishining bosqichlariga mos ravishda solishtiriladi. Bunday yondashuvda o'qitish o'qitiluvchining shaxsiga yo'naltiriladi va rivojlantiruvchi faoliyatni amalga oshiradi.

Akmeologik (grekcha so'zdan olingan bo'lib, yuqori nuqta, yuksalish, yaxshi payt va o'qish degan ma'noni bildiradi) **yondashuv** o'qitishning shaxsga yo'naltirilgan xususiyatlarini ochib beradi. Uning asl mohiyati shundan iboratki, o'qitish shaxsning hayotiy dunyosiga, pedagog va bolaning mavjud hayoti mazmuniga bir tekisda kirib boradi. O'qitish nafaqat o'qitiluvchi va pedagogning fikr va munosabatlarini uyg'unlashtirib, mazmun maydonini o'zgartiradi, balki, o'zaro munosabatlarning yaxlit sub'ektining paydo bo'lishi va rivojlanishiga olib keladi. Bunda o'qitishning o'zaro tarbiya, o'zaro ta'lim, o'zaro hamkorlik, o'zaro ijodiylikka aylanishiga omil bo'ladi.

Ta'lim jarayonida uslubiy tamoyillarni tatbiq etishda quyidagi ta'lim maqsadlari mavjud: tarbiyaviy, ta'limiy, rivojlantiruvchi, amaliy.

Ta'limning tarbiyaviy maqsadi – bola extiyojlarini tarbiyalash, pedagogik nuqtai-nazarni tatbiq etish (kattalar tomonidan boshqarilayotgan jamoaviy faoliyatda bola tomonidan o'zining shaxsiy kechinmalari orqali "ahloqiy bosqichlar"ni bosib o'tish yo'li).

Tarbiyaviy maqsadning mazmuni shundaki, bolada ahloqiy qadriyatlar tizimi, dunyoga hissiy-baholovchi munosabat shakllanadi.

Ta'limiy maqsad shundan iboratki, bola ta'lim jarayonida o'zining aqliy ehtiyojlarini qondirib, uni o'rab turgan haqiqatni anglab boradi.

Ta'limning tarbiyaviy, ta'limiy, rivojlantiruvchi, amaliy maqsadlari o'qitishning munosib vosita, usul va uslublarini tanlash sharti bilan tatbiq

etiluvchi va uslubiy tamoyillarni belgilovchi asosiy faktor bo'lib xizmat qiladi. Bolaning rivojlanishi va uning maktabga tayyorgarlik ko'rsatkichlari quyidagilar:

1. Jismoniy tayyorgarlik (bolaning mazmuniy jihati rivojlanishining fiziologik darajasi);

2. Psixologik tayyorgarlik (bola shaxsi tarkibining xissiy, mental (aqliy), irodaviy rivojlanish darajasi);

3. Ijtimoiy tayyorgarlik (bolaning mazmuniy jihatdan ijtimoiy rivojlanish darajasi). Pedagogning maktabgacha ta'limda shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni amalga oshirishga tayyorgarlik ko'rsatkichlarini belgilashda 3ta sohani inobatga olish lozim: shaxs, faoliyat bo'yicha va refleksiv.

SHaxs sifatida tayyorgarlik – bu pedagogik tafakkur (gnostik, ya'ni aqliy qobiliyatlar - ilmiy ma'lumotlarni farqlash malakalari, amaliy faoliyatda ilmiy bilimlarni to'g'ri qo'llash, pedagogik vazifalarni malakali xal etish);

pedagogik maqsadni belgilash (tashkilotchilik qobiliyatlari -o'qitish va takrorlash uchun optimal sharoit yaratish malakalari, mashg'ulotning kerakli shakllarini tanlash, vaqtni to'g'ri taqsimlash, o'quv jarayonini kerakli inventar jixozlari bilan ta'minlash; o'z mehnatini tashkil etish, har qanday tadbirlarni rejalashtirish va o'tkazish (ertaliklar, adabiy kechalar va boshqalar);

pedagogik yo'naltirilganlik (kommunikativ qobiliyatlar: ma'lum bir ta'lim olayotganlar kategoriyasi uchun hammabop shaklda ma'lumotni taqdim etish qobiliyati, vaziyatga qarab ma'lumotni berish usul va uslublarini to'g'rilash, birovni ishontira olish qobiliyati, “pedagog -pedagog”, “pedagog-ota-ona”, “pedagog-menedjer”, “pedagog-bola” darajalarida kasbiy muloqotni savodli tuzish; bolalar jamoasida ijobiy psixologik mikroklimatni yaratish va boshqalar).

Kasbiy tayyorgarlik: pedagogik takt (intellektual mehnat bo'yicha loyihaviy qobiliyatlar: oddiy standartlar va qaror uslublarini olib tashlab, yangi, ajoyiblarini izlash; ushbu va o'z o'zidan ma'lum narsadan yuqorilarini ko'ra bilish; odatdagi muammolarni asosiy bog'liqliklarini qamrab olish; qaror qabul qilishning bir nechta turli yo'llarini aniq ko'ra bilish va hayolan eng samaraligini tanlash; barcha masalalar xal etilib bo'lingan joyda muammoni sezish va mavjudligi; g'oyaviy hosildorlik; bolaning individual rivojlanish o'quv jarayonini, innovatsion o'quv rejasini, dasturni, o'z faoliyatini loyihalashtirish va boshqalar).

Refleksiv tayyorgarlik: pedagogik refleksiya (refleksiv qobiliyatlar sezgirlikning 3 turini o'z ichiga oladi: ob'ektni his etish: real haqiqat bolalarda qanday aks-sado berayotganiga, bunda qay darajada bolalarning qiziqish va ehtiyojlari namoyon bo'lishiga, “ularni pedagogik tizimning talablariga mos kelishiga” pedagogning alohida sezgirligi; me'yorni his etish va takt turli pedagogik ta'sir ko'rsatish vositalari ta'sirida bola shaxsida va

faoliyatida sodir bo'layotgan o'zgarishlar o'lchoviga alohida sezgirlikda namoyon bo'ladi, umuman qanday o'zgarishlar ro'y bermoqda, ular ijobiy yoki salbiy, qaysi belgilarga ko'ra ular haqida so'zlash mumkin; dahldorlik hissi pedagogning shaxsiy faoliyati kamchiliklariga, tanqidiyligi va o'quv jarayoniga javobgarlik sezgirliги bilan ta'riflanadi).

YUqoridagilar shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni tadbiiq etishda bola va pedagog shaxsining alohida rivojlanishi emas, balki ta'lim jarayoni yaxlit sub'ektining rivojlanishi amalga oshirilishi lozimligidan dalolat beradi.

Mazmun-ma'nolar tizimi yaxlit sub'ektning rivojlanish ko'rsatkichlari sifatida namoyon bo'ladi: bola ongida shaxsiy mazmun-mohiyatlar tizimi, pedagogning shaxsiy, hayotiy mazmun-mohiyati va ma'noviy tarkibi.

Maktabgacha ta'lim tizimining qayta tashkil etilishi - bu, avvalambor, maktabgacha ta'lim muassasasiga ko'proq mos keluvchi tartibni yaratish. Bundan kelib chiqib, maktabgacha ta'lim muassasasi bola ta'lim-tarbiyasida davlatning asosiy talablarini qondira oladigan tashkilot sifatida qabul qilinishi kerak.

Nazorat savollari:

1. O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Maktabgacha ta'lim konsepsiyasi qachon qabul qilingan?
2. Maktabgacha ta'lim konsepsiyasi qanday bo'limlarni o'z ichiga oladi?
3. Maktabgacha ta'lim muassasasi tarbiyachisining asosiy vazifalari nimalardan iborat?

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari

1. Davlatimiz tarixida ilk marotaba "Ta'lim to'g'risidagi" Qonun nechanchi yil qabul qilingan?

- A) 1991-yil B) 1999-yil
C) 1992-yil D) 1993-yil

2. "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" necha bosqichda amaliyotga tadbiiq etilmoqda?

- A) 4 bosqichda B) 3 bosqichda
C) 2 bosqichda D) bitta va umumiy tarzda

3. Shaxs, Davlat va jamiyat, uzluksiz ta'lim, fan va ishlab chiqarish qaysi qonuniy hujjatning tarkibiy qismlari hisoblanadi?

- A) Kadrlar tayyorlash milliy dasturi
B) Ta'lim to'g'risidagi qonun
C) Kadrlar tayyorlash milliy modeli
D) Maktabgacha ta'lim to'g'risidagi Nizom

4. "Maktabgachata'lim"

atamasiqachonvaqaysitashkilottomo-

nidanqabulqilingan?

- A) 1998-yil Xalq Ta'limi Vazirligi
- B) 1997-yil YuNESKO
- C) 1999-yil YuNESEF
- D) 1997-yil Xalq Ta'limi bo'limlari

5. Qaysi davlat hujjatining uchlari yakuniy bosqichi 2018 -2020- yillarga mo'ljallangan?

- A) Maktabgacha ta'lim to'g'risidagi Nizom
- B) Kadrlar tayyorlash milliy dasturi
- C) Ta'lim to'g'risidagi qonun
- D) Maktabgacha ta'lim Konsepsiyasi

7-MAVZU: MAKTABGACHA TA'LIM YOSHIDAGI BOLALARNING TARBIYASI

Reja:

1. Shaxs rivojlanishi va tarbiyasi masalalari
2. Maktabgacha yoshdagi bola shaxsi rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar
3. Rivojlanishning yosh vaoziga xos xususiyatlari

Tayanch tushunchalar: bola, shaxs, rivojlanish, tarbiya, ijtimoiy muhit, biologik yondashuv, yosh xususiyatlari.

Odamning ijtimoiy mavjudot sifatida shaxsga aylanishi uchun ijtimoiy muhit sharoitlari va tarbiya kerak bo'ladi. Ana shular ta'sirida odam inson sifatida rivojlanib boradi va shaxsga aylanadi.

Rivojlanish shaxsning fiziologik va intellektual o'sishida namoyon bo'ladigan miqdor va sifat o'zgarishlar mohiyatini ifodalovchi murakkab jarayondir. Rivojlanish mohiyatan oddiydan murakkabga, quyidan yuqoriga, eski sifatlardan yangi holatlarga o'tish, yangilanish, yangining pay do bo'lishi, eskining yo'qolib borishi, miqdor o'zgarishining sifat o'zgarishiga o'tishini ifodalaydi. Rivojlanishning manbasi qarama-qarshiliklarning o'rtasidagi kurashdan iboratdir.

Bola shaxsining rivojlanishi inson ijtimoiy mavjudotidir, degan falsafiy ta'limotga asoslanadi. Ayni vaqtda inson tirik, biologik mavjudot hamdir. Demak, uning rivojlanishida tabiat rivojlanishining qonuniyatlari ham muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, shaxs bir butun mavjudot sifatida baholanar ekan, uning rivojlanishiga biologik va ijtimoiy qonuniyatlar birgalikda ta'sir etadi, ularni bir-

biridan ajratib bo'lmaydi. Chunki shaxsning faoliyati, hayot tarziga yoshi, bilimi, turmush tajribasi bilan birga boshqa fojiali holatlar, kasalliklar ham ta'sir etadi.

Inson butun umri davomida o'zgarib boradi. U ham ijtimoiy, ham psixik jihatdan kamolga yetadi, bunda bolaga berilayotgan tarbiya maqsadga muvofiq bo'lsa, u jamiyat a'zosi sifatida kamol topib, murakkab ijtimoiy munosabatlar tizimida o'ziga munosib o'rin egailaydi. Chunki rivojlanish tarbiyata'siri ostidaboradi. Shaxsningfazilatlarini to'g'ri ko'rishvabexato baholash uchun uni turli munosabatlar jarayonida kuzatish lozim. Demak, shaxsni rivojlantirish vazifasini to'g'ri hal etish uchun uning xulqiga ta'sir etuvcbi omillar hamda shaxs xususiyatlarini yaxshi bilish zarur.

Tarbiya bolaga samarali ta'sir etishi uchun o'sish va rivojlanishqonuniyatlarini bilish hamda hisobga olish maqsadga muvofiq. Shundayqilib, rivojlanish va tarbiya o'rtasida ikki tomonlama aloqa mavjud.

Maktabgacha ta'lim yosh avlod dunyoqarashini shakllantirishda asosiy poydevor hisoblanadi. MTMda ta'lim-tarbiya jarayoni yuqori saviyada tashkil etilsa, bu dargohda ulg'ayayotgan o'g'il-qizlarning ma'naviy olami, aqliy salohiyati shunga munosib tarzda rivojlanadi. Davlatimiz rahbari Islom Karimovning "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch" asarida aytilganidek "Bolaning ongi asosan 5-7 yoshda shakllanishini inobatga oladigan bo'lsak, aynan shu davrda uning qalbida oiladagi muhit ta'sirida ma'naviyatning ilk kurtaklari namoyon bo'la boshlaydi". Demak, bu davrda kichkintoyning dunyoqarashi shakllanishi uchun jiddiy e'tibor zarur. Bu birinchi galda tarbiyachi-murabbiylardan ulkan mas'uliyat talab qiladi. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunida belgilanganidek, "...o'qitishning ilg'or shakllari va yangi pedagogik texnologiyalarni, ta'limning texnik va axborot vositalarini o'quv jarayoniga joriy etish" lozim. Kadrlar tayyorlash milliy dasturida ham "maktabgacha ta'limning samarali psixologik-pedagogik uslublarini izlash va joriy etish" masalasiga alohida e'tibor qaratilgan. Shuningdek, maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama to'g'ri tarbiyalash hamda ular ongini shakllantirishga qo'yiladigan talablar Maktabgacha ta'lim konsepsiyasida ham qayd etilgan.

Yosh bola ongi muayyan muhitda shakllanadi. U qayerda yashashidan qat'i nazar ijtimoiy, ekologik, ilmiy, texnikaviy sohalardagi voqeiklarni ko'rib, his etib, anglab boraveradi va bu holatlar bola ongiga so'zsiz ta'sir etadi. Shu bois, mutaxassislar kichkintoyning o'sib-ulg'ayishida maktabgacha bo'lgan davr alohida o'rin tutishini aytib o'tadilar. Zero, bolaning rivojlanishi, ruhiyati va ta'lim-tarbiyasidagi o'ziga xos davrlar bosqichma-bosqich takomillashib boradi. Farzandni to'g'ri tarbiyalab voyaga yetkazish birinchi navbatda, ota-onalar zimmasiga tushadi, biroq ta'lim muassasalari mas'ul xodimlari ham har bir bola ongini to'g'ri shakllantirishning samarali usullari haqida o'ylashi va ulardan o'z o'rnida foydalana olishi zarur.

Turli yoshdagi kichkintoylar bilan muloqotga kirishishda ularning ruhiy olamini tushunish lozim. Bu har bir guruh tarbiyachisidan katta mahorat talab qiladi. Bu borada tarbiyachi va ota-onalar bamaslahat, hamkorlikda ish tutishi maqsadga muvofiqdir.

Yosh bola ongini to'g'ri rivojlantirishda uning nutqi, o'qishga bo'lgan qiziqishlariga jiddiy e'tibor qaratish zarur. Mutaxassislar fikricha, birinchi kichik guruhda bolalar 1200-1500, o'rta guruhda esa 2000 dan ziyod, maktabga borishdan oldin 3-4 mingdan ortiq so'zni bilishi kerak. Zotan, maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarning nutqiy rivojlanishi borasidagi ishlarning maqsadi bolalarga nutqiy muloqotning muhim shakli – og'zaki nutqni adabiy til me'yorlariga muvofiq holda egallash, to'liq ko'rinishda esa tushunish va faol nutqqa kirishishni o'rgatishdan iborat.

Bu borada tarbiyachilarning asosiy vazifasi kichkintoylarning imkoniyatlaridan to'laroq foydalanish sanaladi. Shu o'rinda aytish kerakki, bolaning jismoniy va ruhiy rivojlanishi alohida e'tibor talab qiladi. Tarbiyachi bolalar bilan faoliyat olib borar ekan, ularning ruhan sog'lom, baquvvat bo'lishiga ahamiyat qaratishi, mashg'ulot va o'yinlarni to'g'ri tashkil qilishi juda muhim. Bola faoliyatining tabiati va mazmuni aqliy rivojlanishning obyektiv, ya'ni xolisona mezonlari hisoblanadi.

Mutaxassislar fikricha, tarbiyachi kichkintoyning har tomonlama rivojlanishiga qarab unga yordam beradigan har xil mantiqiy harakatli o'yinlar tashkil qilishi, ularda kichkintoylarning ijobiy malakalarini mustahkamlab borishi kerak. Ana shundagina bolalarni aqliy faoliyatga tayyorlash birmuncha oson kechadi. Bu yoshdagi bolaning to'laqonli rivojlanishi uchun rivojlantiruvchi-predmetli o'yin muhiti va kattalarning ular bilan mazmunan boy muloqot hamkorligi zarur omil bo'lib hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida yaratilgan rivojlantiruvchi muhit maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari va "Bolajon" dasturi vazifalarini sifatli, uzluksiz, izchil hamda bolalarning yosh jihatlarini hisobga olgan holda bosqichma-bosqich amalga oshirishga xizmat qilishi lozim. Rivojlantiruvchi-predmetli muhit bolaning aqliy fikrlash, boshlang'ich tashabbuskorligini o'stirish, o'zlashtirgan bilimlarini amalda qo'llashga faol harakat qilishidagi asosiy vositadir.

Bola amal qiladigan predmetli muhit undagi bilim va ko'nikmani amaliyotda qo'llash uchun bitmas-tuganmas axborot manbai bo'lishi, bola ehtiyojini qondiruvchi, uni mantiqan fikrlashga, mustaqil ravishda yangilik yaratishga undovchi, undagi malakani yanada takomillashtiruvchi manbaga aylanishi zarur.

Rivojlantiruvchi-predmetli muhit bolalar shaxsini, qobiliyatlarini rivojlantirish jarayonini tezlashtirish uchungina xizmat qilib qolmay, ularni ijodkorlikka, tashabbuskorlikka, mustaqil izlanishga, o'z kuchiga ishonishlariga, yangilikka intilishlariga, yaratuvchanlikka undaydi.

Maktabecha yoshdagi bola shaxsi rivoilamshiga ta sir etuvchi omillar

Fanda. odamning shaxs sifatida rivojlanishiga biologik va itimoiy otshagshp ta sin o'rtasidagi munosabatm belsilashga oid munozara kopdan buyon davometmoqda: insonning shaxs sifatida rivojlanishida ijtimoiy hodisalarningta'siri kuchli bo'ladimi, yoki tabiiy omillar yetakchi o'rin tutadimi? Balki tarbiyaning ta'siri yuqoridir? Ular o'rtasidagi o'zaro munosabat qanday?

Fanda *biologik yo 'nalinsh* deb nomlangan nuqtayi nazar yetakchi o'rin- lardan birini egallab, uning vakillari Arastu, Aflotunlar tabiiy-biologik omillarni yuqori qo'yadilar. Ular tug'ma imkoniyatlar, taqdir, tole har kimning hayotdagi o'rnini belgilab bergan, degan g'oyani ilgari suradilar.

XVI asr falsafasida vujudga kelgan preformizm oqimi namoyondalari esa shaxs rivojlanishidagi naslning roliga katta baho berib, ijtimoiy muhit va tarbiyaning rolini inkor etadi. Xorij psixologiyasidagi yana bir oqim - bixeviorizm XX asr boshlarida yuzaga kelgan bo'lib, uning namoyondalari, ong va aqliy qobiliyat nasldan-naslga o'tib, insonga u tabiatan berilgan, deyishadi. Mazkur ta'limot vakili amerikalik olim E.Torndaykdir. Preformizm oqimi va uning vakillari D.Dyul, A.Kombe ham shaxs rivojlanishini biologik nuqtayi nazardan asoslaydilar. Ular rivojlanishni faqat miqdoriy o'zgarishdan iborat, deb qaraydilar. Naslning rolini absolyutlashtirib, uni inson taqdirida hal qiluvchi ahamiyatga ega deb biladilar. Demak, bir guruh xorijiy olimlar rivojlanishni biologik (nasliy) omilga bog'laydilar.

Biologik oqimga qarshi falsafiy oqim vakillari rivojlanishini ijtimoiy omil bilan belgilaydilar. Bu oqim vakillari bola shaxsining jismoniy, psi- xik rivojlanishi u yashaydigan muhitga bog'liq deb ko'rsatadilar. *Muhit* deganda odam yashaydigan sharoitdagi barcha tashqi ta'sir tushuni- ladi. Shu nuqtayi nazardan tarbiya tufayli bolani o'zi yashaydigan ijtimoiy sharoitga moslashtirish mumkin, degan xulosa kelib chiqadi. Ular ijtimoiy muhitning rolini hal qiluvchi omil deb hisoblaydilar. Demak, odam bolasining shaxs sifatida rivojlanib, taraqqiy etib borishi, uning shaxs bo'lib kamolga yetishida nasi (biologik omil), ijtimoiy muhit (bola yashaydigan sharoit), shuningdek, maqsadga muvofiq amalga oshadigan tarbiya ham birdek ahamiyatga ega. Bu omillarning ta'sirini aniqlashda ilg'or pedagog olimlar, psixolog va faylasuflar ta'limotiga suyaniladi.

Falsafada shaxsni jamiyat bilan bog'liq bo'lgan ijtimoiy hayotdagi murakkab voqelik deb qaraladi. Ular individning ma'naviy boyligi uning munosabatlariga bog'liq, deb hisoblaydilar.

Haqiqatdan ham, shaxs mehnat faoliyati zaminida rivojlanadi, kamolga etadi. Inson sharoitni, sharoit esa odamni yaratadi. Bu esa o'z nav- batida inson faolligini namoyon etadi. Zero, shaxs ma'lum ijtimoiy ha- yot mahsulidir. Jamiyat shaxs kamolotining muayyan imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishi yoki yo'q qilishi

mumkin.

Shaxsga *ijtimoiy muhitning* ta'siri ham muhim. Bu tarbiya orqali amalga oshiriladi. Ya'ni, birinchidan, tarbiya ta'sirida muhit bera olmagan bilim, ma'lumot egallanadi, mehnat va texnik faoliyat bilan bog'liq ko'nik- ma va malakalar hosil bo'ladi.

Ikkinchidan, tarbiya tufayli tug'ma kamchiliklar ham o'zgartirilib, shaxs kamolga yetadi.

Uchinchidan, tarbiya yordamida muhitning salbiy ta'sirini ham yo'qotish mumkin.

To'rtinchidan, tarbiya kelajakka qaratilgan maqsadni belgilaydi.

Demak, tarbiya bilan rivojlanish bir-biriga ta'sir etadi, bunday tarbiya doimiy va uzluksizdir.

Shunday qilib, bola shaxsining rivojlanishida tarbiya ham yetakchi o'ringa ega bo'lib, tarbiya tufayli nasl-nasabi, ijtimoiy muhit ta'sirida har tomonlama rivojlanishga qodir, degan xulosani chiqarish mumkin.

Zamonaviy pedagogikada shaxs shakllanishiga doir *to'rt yondashuv* qaror topgan:

1. *Biologik yondashuv* - inson tabiiy mavjudot bo'lib, uning butun xatti-harakatlari tug'ma instmkt va ehtiyojlar natijasidir. Inson jamiyat talablariga bo'ysunishga majbur, shu bilan birga tabiiy ehtiyojlarini ham namoyon qilib boradi.
2. *Ijtimoiy yondashuv* - inson biologik mavjudot sifatida tug'iladi, faqat hayotiy faoliyati davomida boshqalar bilan doimiy muloqot va ijtimoiy guruhlarning ta'siri ostida ijtimoiylashadi.
3. *Psixologik yondashuv* - insondagi psixik jarayonlar (sezgi, idrok, fikrlash kabilar) tabiiy tavsifga ega, insonning yo'nalganligi-qiziqishlari, qobiliyatlari ijtimoiy hodisa sanaladi.
4. *Yaxlit yondashuv* - shaxs yaxlit tavsifga ega bo'lib, uning rivojiga nafaqat uning faoliyatidagi o'ziga xosliklar, balki turmush tarzi ham ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga ijtimoiy hayot natijalari - motiv, maqsad, qiziqish kabilar ham uning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi.

Rivojlanishnmg'yoshva'ozigaxosxususiyatiari

Muayyan bir yosh davriga xos bo'lgan anatomik, fiziologik (jismoniy) vapsixologik xususiyatlar yosh xususiyat lari deb ataladi. Ana shu yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim va tarbiya ishi tashkil etiladi. Shunda bola rivojlanishiga tarbiya ta'siri kuchli bo'adi.

Bolalarning tarbiysiga ga to'g'ri yondashish, uni muvaffaqiyatli o'qitish uchun bola rivojlanishidagi turli yoshdagi davrlariga xos xususiyatlarni bilish va uni hisobga olish muhimdir. Chunki bola organizmining o'sishi ham, rivojlanishi ham,

psixik taraqqiy etishi ham turli yosh davrlarida xilma-xil bo'ladi. Abu Ali ibn Sino. Yan Amos Komenskiy, K.D.Ushinskiy, Abdulla Avloniyalar ham bolani tarbiyalash zarurligini uqtirib o'tganlar.

Bolaning o'ziga xos xususiyatini hisobga olish juda murakkab. Chunki bir xil yoshdagi bolalar ham psixik jihatdan turlicha bo'lishi mumkin.

Masalan, ko'rish va eshitish qobiliyati, faolligi, tez anglash, sust fikr yuritishi, hovliqma yoki vazminligi, sergap yoki kamgaplighi, serg'ayrat yoki g'ayratsizligi, yalqov yoki tirishqoqlighi. pala-partish va chala ishlay- digan, yig'inchoqlighi yoki ishga tez kirishib ketishi kabilar nerv faoliyati tizimining ta'siri bo'lib, tarbiyachi ularni bilishi zarur.

Bolaning individual - o'ziga xos xususiyatini bilish uchun tempera- mentning umumiy tiplari va bolaning o'ziga xos xususiyatini o'rganish metodikasini bilish muhim. Temperament - lotincha "temperamentum", ya'ni "qismlarning bir-biriga munosabati" ma'nosini anglatib, shaxsning individual psixologik xususiyatiari majmuyidir.

Shuningdek, turli yosh davrlarining o'ziga xos rivojlanish qonuniyatlari ham mavjud. Maktabgacha yoshdagi bolaning jismoniy va psixik ka- moloti shartli ravishda quyidagi davrlarga bo'linadi:

- go'daklik(1 yoshgacha);
- ilk yosh (1-2 yosh);
- ilk yosh guruhi (2-3 yosh);
- kichik yosh (3-4 yosh);
- o'rta yosh (4-5 yosh);
- katta yosh (5-6 yosh);
- maktabga tayyorlov davri (6-7 yosh)¹.

Ilk yosh davri bolalarinmg rivojlanishidagi o'ziga xosliklar. Insonning rivojlanish davri ona qornidan boshlanadi. Bola ona qornida to'qqiz oy mobaynida juda tez rivojlanish jarayonini va murakkab taraqqiyot davrini o'taydi. Bu davrda ham bola ma'lum darajada tashqi muhit ta'sirida bo'ladi.

Shuning uchun ham bu ta'siming ijobiy bo'Mishini ta'minlash lozim.

Go'dakning vazni tug'ilganpaytda 3,5 kg, bo'yi 50 sm bo'lgan bo'lsa, uch oylik davrida uning vazni taxminan 5 kg, bo'yi 60 sm, 6 oylik bo'l- ganda esa taxminan 7 kg, bo'yi 64 sm bo'ladi.

Bir yoshgacha bo'lgan davrda bolaning rivojlanishi asosan oila muhiti ta'sirida bo'lib, u ona suti bilan oziqlanishi lozim. Bola bu davrda nutqqa ega bo'lmasa ham nutqni tushunish, anglash, harakatlami idrok etish, oila a'zolarini tanish qobiliyatiga ega boiadi. Shuning uchun ham go'daklik davridan boshlab uch yoshgacha bo'lgan davrda bolaning nutqi va tafak- kuri jadal rivojlanadi. Bola bir

1 Bolajon tayanch dastun - T., 2010. - 5-b.

yoshgacha bo'lgan davrda dastlabki so'z- larni ayta boshlaydi. Bu davrda kattalar, asosan, oila a'zolari go'dakni to'g'ri pai'varish qilishni yo'lga qo'yishlari lozim. "Bola tushunmas ekan" deb, unga befarq bo'lmasliklari, atrof-muhitdagi buyumlarning nomini to'g'ri talaffuz qilib, ularning nutqini to'g'ri rivojlantirish uchun keng yo'l ochishlari kerak.

Oilada bolani tarbiyalashda ota-ona bilan bola o'rtasida qalban yaqinlikka erishish lozim. Ota-onalar hech qachon tarbiyani o'z holiga tashlab qo'ymasligi, ya'ni bolaning ilk yoshligidan bu jarayonga kirishish talab etiladi. Chunki, bola oilada birinchi hayotiy tajribani o'rganadi. kuzatadi va o'zini turli xil vaziyatlarda qanday tutish kerakligini o'rganadi. Biz bolani nimaga o'rgatsak uni aniq, hayotiy misollar bilan mustahkamlashimiz zarur, ya'ni kattalar aytgan gaplariga amal qilishlari shaxsan tarbiyaning samaradoinigini ta'minlaydi.

Ilk yosh guruh (2-3 yoshli bolalarjning rivojlanish xususiyatlari. Bu davr o'ziga xos xususiyatlarga ega. Bir yoshdan ikki yoshgacha bo'lgan davr mobaynida bolaning nutqi va o'zgaralar tomonidan aytilgan so'zlarni tushunish qobiliyatlari jadal rivojlangan bo'lsa, 2-3 yoshga kelib, o'z- galar nutqiga taqlid qilish jarayoni boshlanadi, bola musiqa, badiiy so'z ta'siriga tez beriladi.

Shuning uchun ham unga xuddi shu davrdan boshlab she'rlar aytish hamda raqsga tushishni o'rgatish lozim. Ularda kattalarga jo'r bo'lib qo'- shiq aytish, musiqaga muvofiq harakat qilish, ohangni his etish ko'nik- masi shakllanadi.

Bu yoshdagi bolalarni bir joyga jamlaganda ular orasida o'zaro muloqotga kirishish ko'nikmalari shakllana boshlaydi. Ta'lim-tarbiyaviy ishlar bolalarda shakllana boshlagan xuddi ana shu ko'nikmalarni rivoj- lantirishga va ularni malakalarga aylantirishga yo'naltirilmog'i lozim.

Kichik guruh (3—4 yoshli bolalarjning rivojlanish xususiyatiari. Bola 3 yoshga qadam qo'yganda jismoniy o'sishi bir qadar sekinlashadi. Bu davrda uning og'irligi 14-15 kg., bo'yi 90-95 sm gahayetadi. Bolajismonan ancha chiniqib, asab tizimi taraqqiy etadi. Tayanch harakat organlari takomillashib boradi. 3 yoshli bolalar qisqa muddat davomida o'z xatti- harakatlarini idora qilish ko'nikmasiga egaboadilar. Ulardagimustaquillik ortib boradi, hissiyot hamda sensor idroki rivojlanib boradi. Jamoa bo'lib o'ynash ko'nikmalari shakllanadi. O'yin asosida amalga oshiriladigan mehnat faoliyatini farqlash imkoniyati kengayadi. Tasviriy faoliyat hamda qurish-yasash faoliyatining dastlabki ko'rinishlari namovon bo'adi. Uch yoshli bolalarning diqqati qisman markazlashadi, xotirasi mus- tahkamlanib boradi, moddiy borliqni idrok etish jarayoni boshlanadi, faraz qilish imkoniyatlari vujudga keladi. Bunda o'yin faoliyati etakchi rol o'ynaydi. Mazkur dastur xuddi mana shu faoliyatni kengaytirishga va rivojlantirishga keng yo'l ochadigan ta'limiy mashg'ulotlar tizimini belgilab berishga yo'naltirilgan.

O'rta guruh (4-5 yosh bolalarjning rivojlanish xususiyatiari. Bola to'rt yoshga yetgach, uning jismoniy o'sishi birmuncha jadallashadi, bu davr mobaynida bo'yi 105-108 sm gacha o'sadi, og'irligi esa 18-19 kg bo'adi. Bu davrda bolaning miyasi tez rivojlanadi. Katta yarim sharlar po'stlog'ining faoliyati takomillashib boradi.

Boladagi asosiy harakatlarning rivojlanishda jiddiy-sifat o'zgarishlar sodir bo'ladi, ularni bajarishda tabiiylik ortib boradi, bolalarda qiyoslash ko'nikmasi

shakllanadi. Bu yoshdagi bolalarning nutqi ravon, xotirasi ancha teran, mustaqil fikrlash darajasi bir qadar rivojlangan bo'adi. Barcha harakat vaaoliyatlarni o'zi mustaqil bajarishga intiladi. Bu yoshda bola nihoyatda serharakat, o'yinqaroq, o'ta qiziquvchan bo'ladi. U har qanday tadbirga bajonidil qatnashadi. Shuning uchun ham ularni to'g'ri ovqatlantirish, o'z vaqtida uxlatish, salomatligini muhofaza qilish, ruhiy holatini nazorat qilib borish, quvnoq kayfiyatda bo'lishini ta'minlash muhim ahamiyatga ega. Ular bilan olib boriladigan mashg'ulotlarning mazmunini xuddi mana shunga yo'naltirish maqsadga muvofiqdir.

Katta guruh (5—6 yosh bolalarjning rivojlanish xususiyatlari. Bu davrda bolaning bo'yi 7-8 sm ga o'sadi. Uning oyoqlari gavdasiga nisbatan tezroq rivojlanadi, og'irligi 20-22 kg ni tashkil etadi. Bolalarning umurtqa suyaklari qotmaganligi tufayli tez qiyshayib qolishi mumkin. Shuning uchun ham suyaklarning to'g'ri o'sishini ta'minlashga alohida e'tibor berish kerak. Ularning yuragi chaqaloq yuragiga nisbatan 4-5 barobar kattalashgan, biroq muskullari hali yetarli darajada mus-tahkamlanmagan bo'ladi. Olti yoshga etganda miya po'stlog'ining asab katakchalari rivojlanib, og'irligi va tashqi ko'rinishidan kattalarnikiga yaqinlashadi. Shuning uchun ham bolaning asablariga juda ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lish talab etiladi. Uning talaffuzi aniq, nutqi ravon bo'lishini ta'minlash kerak. Bolaning bu faoliyatida nuqson bo'lgan taq-dirda uning oldini olish choralarini ko'rish lozim. Bu yoshdagi bolalarning so'z boyligining rivojlanishiga alohida e'tibor berish lozim. Ularning nutqidagi so'zlar bolaning fikr ifodalash ehtiyojlarini to'la qondirishi kerak. Bu davrda bolalarning matematik tafakkuri, hisoblash ko'nikmalari rivojlanishi lozim. Dastlabki iqtisodiy tushunchalarga ehtiyoj seziladi. Bolaning faraz qilish qobiliyatini jadal rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish maqsadga muvofiqdir.

Maktabga tayyorlov gumhi (6-7 yosh bolalarjning rivojlanish xususiyatlari. Bola hayotining ettinchi yilida undagi harakati ko'lami kengayadi va aniqlashadi, uning jismida harakatlarning o'zaro moslashuvi boshlanadi. 6-7 yoshli bolalar o'zini idora qilish va o'z harakatlarini nazorat qilish imkoniyatiga ega bo'la boshlaydi. Bu yoshdagi o'g'il bolalarda mustaqil faoliyat ko'rsatish. tashabbuskorlik rivojlanadi hamda kattalar fikrini tinglash ishtiyoqi shakllanadi. Bu davrda bolaning bo'yi 120 sm ga yetadi, og'irligi 22-24 kg bo'ladi. Bu yoshda bola chiniqadi, qiziquvchan bo'ladi, o'z salomatligini nazorat qila oladi. Uning idrok kuchi va tafakkuri jadal rivojlanadi, moddiy borliqni bilishga intila boshlaydi. Bolalarda gigienik malakalar shakllana boradi. Bolani maktabga tayyorlash jarayonida ularda faoliyatning yangi turi bo'lgan ta'lim olishga, o'qishga ishtiyoq uyg'otish lozim. Bu o'rinda bolalarni ruhan ta'lim jarayoniga kirishishga tayyorlash maqsadida dastlabki o'quv elementlarini o'rgatish lozim. Har qanday olti yoshli bola maktabga qabul qilinishi mumkin. Buning uchun u jismonan, ruhan hamda aqliy jihatdan ta'lim olishga tayyor bo'lishi kerak.

Bolalarni maktabga tayyorgarlik darajasini aniqlashda tashxis markazlarining xulosalariga tayanish lozim. Shu bilan bir qatorda maktabning moddiy-texnik bazasi olti yoshli bolalarga ta'lim berish imkoniyatiga ega bo'lishi shart. Tarbiyachining pedagogik-psixologik bilim darajasi, axloq-odobi va shaxsiy sifatlari olti yoshli bolalarga ta'lim va tarbiya berish uchun loyiq bo'lganda, u olti yoshli bolalarni o'qitish huquqiga ega bo'ladi. Shuning uchun ham 6-7 yoshli bolalar, ularni qabul qiladigan maktablar hamda bu bolalarni o'qitadigan tarbiyachilar pedagogik-psixologik nuqtayi nazardan alohida-alohida diagnostika qilinishi va shundan keyingina ta'lim jarayoniga kiritilishi kerak.

NAZORAT UCHUN SAVOL VA TOPSHIRIQLAR

1. "Individ", "shaxs", "individuallik" tushunchalarini sharhlang.
2. Hech o'ylab ko'rganmisiz, nega qarg'a o'ftacha 200-300 yil yashaydi. Lekin uning bolaligi uzog'i bilan besh-olti oy davom etadi. Inson o'rtacha 60-70 yil umr ko'radi. Biroq u 20-25 yoshlarida mustaqil hayot boshlaydi. Mazkur holatni qanday izohlash mumkin?
3. Quyida keltirilgan jumalarni o'qing va jumlagam mos keladigan bir so'z bilan ifodalanadigan javobni toping.
 - 1) o'zi istamagan holda bировga yomonlik qilib qo'ysa ham, mazkur ishidan afsuslanadi, vijdon azobida qiynaladi - ...
- 1) individlar ichida bir tur -...
- 2) jamiyatda o'z o'rniga ega, ijtimoiy ahamiyatga ega maqsad yo'lida bir yoki bir nechta kisbini o'z orqasidan ergashtira oladi -...
4. Quyida keltirilgan atamalar ierarxiyasiga e'tibor qarating va ularning joylashish tartibiga o'z munosabatingizni bildiring.
 - 1) rivojlanish;
 - 2) shakllanish;
 - 3) tarbiya;
 - 4) o'z-o'zini tarbiyalash;
 - 5) o'z-o'zini takomillashtirish;
1. Rivojlanish va shaxs rivojlanishini ta'riflang.
2. Quyidagi fikrlarga qo'shilasizmi?
 - "Agar bolalar muntazam tanqid qilinsa, aldashga o'rganadi";
 - "Agar bolalar qanday bo'lsa, shundayligicha qabul qilinsa, dunyoni go'zal ko'rishga o'rganadi";
 - "Agar bolalarga hurmat bilan munosabatda bo'linsa, ular olij anob va saxiy bo'lishni o'rganishadi".
3. Shaxsning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar haqida nimalarni bilasiz?

4. Shaxs faoliyati haqida soʻzlab bering.
5. Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanish xususiyatlarini tavsiflang.
6. Shaxsning ijtimoiylashuvini qanday tushunasiz?

8-MAVZU: OʻZBEKISTONDA MAKTABGACHA TAʼLIMNING VUJUDGA KELISHI VA TARAQQIYOT BOSQICHLARI

Reja :

1. Oʻzbekistonda maktabgacha taʼlimni tashkil etilishi.
2. Maktabgacha taʼlimni taraqqiyoti.
3. Maktabgacha taʼlim taraqqiyotida boshqaruvning oʻziga xos xususiyatlari.
4. Maktabgacha taʼlimni boshqarishning maqsad va vazifalari.

Tayanch tushunchalar: maktabgacha taʼlim, boshqaruv, taraqqiyot, “Taʼlim toʻgʻrisida”gi qonun, “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”, davlat talablari.

1. Oʻzbekistonda maktabgacha taʼlimni tashkil etilishi

Jamiyat rivojining hozirgi bosqichida yoʻz berayotgan ijtimoiy - iqtisodiy, maʼnaviy - maʼrifiy oʻzgarishlar taʼlim sohasini tubdan isloh qilish, uni oʻtmishdan qolgan mafkoʻraviy qarashlar va sarqitlardan toʻla xalos etish, rivojlangan demokratik davlatlar darajasida, yuksak maʼnaviy va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali kadrlar tayyorlash hamda taʼlim - tarbiya jarayonini takomillashtirish orqali samaradorlikni oshirishni taqozo etmoqda.

Taʼlim tizimi oldidagi davlat buyurtmasi Oʻzbekiston Respublikasi “Taʼlim toʻgʻrisida”gi qonun va “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”ning asosiy gʻoyalarida oʻz aksini topgan.

“Taʼlim toʻgʻrisida”gi qonun va “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”da oʻzluksiz taʼlim tizimida bolalarni oʻquv fanlari boʻyicha muayyan bilimlarni egallashlari barobarida, ularning bilim olishga boʻlgan ehtiyoji, mustaqil va ijodiy fikrlash, tashkilotchilik qobiliyatlari, amaliy tajriba va mehnat koʻnikmalarini rivojlantirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan maʼnaviy-axloqiy fazilatlarni, atrof-muhitga ongli munosabatai tarkib toptirishi lozimligi qayd etilgan. Shuningdek bolalarni maʼnaviy-axloqiy tarbiyalash va taʼlim-tarbiyaishlarining samarali shakllari va usullarini ishlab chiqish, ularni amaliyotga joriy etish koʻrsatilgan. Bu vazifalarni amalga oshirish oʻzluksiz taʼlim tizimida pedagogik faoliyat koʻrsatadigan tarbiyachilar zimmasiga yuklanadi.

“Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” yuksak umumiy madaniyatga va kasb-hunar madaniyatiga, ijodiy va ijtimoiy faollikka, siyosiy hamda ijtimoiy hayotda toʻgʻri yoʻl topa bilish mahoratiga ega boʻlgan, istiqbol vazifalarini ilgari surish va hal etishga qodir kadrlarning yangi avlodini shakllantirish, shuningdek har tomonlama kamol topgan, jamiyatda, davlat va oila oldida oʻz javobgarligini his etadigan fuqarolarni tarbiyalashni nazarda tutgan pedagogik gʻoyani ilgari suradi.

Ushbu pedagogik g'oya ta'lim tizimi oldiga:

- ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimini jamiyatda amalga oshirilayotgan yangilanish, rivojlangan huquqiy-demokratik davlat qurilishi jarayonlariga moslash;

- kadrlar tayyorlash tizimi va mazmunini mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti istiqbollaridan, jamiyat ehtiyojlaridan, fan, madaniyat, texnika va texnologiyaning zamonaviy yutuqlaridan kelib chiqqan holda qayta qurish;

-ta'lim oluvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning samarali shakllari va uslublarini ishlab chiqish hamda joriy etish vazifalarini ko'ndalang qilib qo'ydi.

“Ta'lim to'g'risida”gi qonunning 30-moddasi orqali farzandlar tarbiyasi va ta'lim olishlari, ularning qonuniy huquqlari va manfaatlari himoyasi borasida ota-onalarning o'rni va javobgarligi oshirildi.

O'zbekiston Respublikasida “Maktabgacha ta'lim to'g'risida”gi Nizomga muvofiq bola maktabgacha ta'limni oilada, maktabgacha ta'lim muassasalarida oladi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim-tarbiyani tarbiyachi pedagoglar amalga oshiradi. Har bir ota-ona o'z farzandining bilimdon, yuksak mahoratli, odobli pedagog-tarbiyachi qo'lida ta'lim-tarbiya olishini xohlaydi.

Jamiyat talabi darajasidagi tarbiyachi-pedagoglarni yetishtirish pedagogika oliy ta'lim muassasalarining “Maktabgacha ta'lim” yo'nalishi zimmasigatushadi.

Maktabgacha ta'lim o'zluksiz ta'lim tizimining boshlang'ich bo'g'ini sifatida O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» talablari asosida tashkil etiladi.

Maktabgacha ta'lim sog'lom, har tomonlama etuk bolalarni tarbiyalash uchun zarur tashkiliy, uslubiy, psixologik-pedagogik shart-sharoitlar yaratadi, bolalarni maktabda muntazam ravishda ta'lim olishga tayyorlashda ota-onalarga yordam beradi. Maktabgacha ta'lim bola 6-7 yoshga etguncha oilada hamda davlat va nodavlat maktabgachata'lim muassasalarida amalga oshiriladi.

Ijtimoiy maktabgacha ta'lim bu - davlat tomonidan tashkil etiladigan muassasa bo'lib, unda maktabgachata'lim yoshidagi bolalarga ta'lim-tarbiya beriladi.

Maktabgacha ta'lim bola shaxsini maktabgacha yoshdagibolalar ta'lim-tarbiyasiga qo'llanadigan davlat talablariga muvofiq, jismoniy, ma'naviy va intellektual jihatdan maktabda o'qishga tayyorlashni nazarda tutadi.

Maktabgacha ta'lim o'zluksiz ta'limning barcha buginlari bilan mustaxkam aloqa va o'zviy bog'liqliq olibboriladi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 63-moddasida “Oila jamiyatning asosiy buginidir hamda jamiyat va davlat muxofazasida bo'lish huquqiga ega” degan qoida mustaxkamlab qo'yilgan, 45-moddasida voyaga etmaganlar davlat ximoyasida ekani64-moddasida esa “Onalik va bolalik davlat tomonidan muxofaza kilinadi” deb qayd etilgan.

Maktabgacha ta'lim muassasasi ana shu huquqiy asoslarga tayangan xolda oila va jamiyatning bolalarga gamxurlik qilish, milliy va mintatsaviy xususiyatlarnie'tiborga olib, ularni har tomonlama barkamol insonlar etib tarbiyalash maqsadida tashkil etiladi.

Ijtimoiy maktabgacha ta'lim bu — davlat tomonidan tashkil etiladigan muassasa bo'lib, unda maktabgacha ta'limyoshidagi bolalarga ta'lim-tarbiya beriladi.

Maktabgacha ta'limni taraqqiyoti.

O'zbekistonda ijtimoiy maktabgacha ta'limning vujudga kelishi vatarakkiyot boskichlari. O'lkamizda XIX asrning 80-90-yillariga kelib maktabgacha ijtimoiy tarbiya tizimini vujudga keltirishgoyalari etila boshladi. Usha davrda yashab ijod etgan ma'rifatparvar maxalliy ziyolilar ayollarning ogir axvoliva bolalar nazoratsizligini e'tiborga olib, bu masalaning echimini izlay boshlaydi. Jumladan, 1872 yilda Turkistonda to'zilgan "Jamiyati xayriya" tarkibiga kirgan ziyolilar vakillari tomonidan miskinlar uylari, tunashjoylari, ilk tuguruqionalar bilan bir qatorda, ota-onasibo'lmagan bolalar uchun etimxonalar (dastlabki bolalaruylari) tashkil etildi. Butun Turkiston bo'yicha 150-200 nafar bolani qamrab olgan ushbu etimxonalarda ham yasliyoshidagi, ham maktab yoshidagi bolalar tarbiyalangan. 1891 yilda "Bog'dorchilik" jamiyati tomonidan Toshkent istiroxat bog'ida maktabgacha va maktab yoshidagi bolalar uchun "Bolalar maydonchasi" ko'rinishida birinchi bolalar bog'chasi ochilgan. Bolalar bokchasi uchun istiroxatbog'i xududidan sersoya joy ajratib berilgan bo'lib, buerda argimchoqlar, qayiqar urnatilgan, turli o'yinchoqlar tayyorlangan. Bundan tashqari, maydonchada kattaginagulzor tashkil etilib, bu erda bolalar o'simliklarni parvarish qilish bilan mashg'ul bo'lgan. Ammo 1891—1903 yillar mobaynida mablag' taqchilligi sababli bog'cha birnecha marta yopilgan.

1896 yilda Turkistonda vasiylar kengashi kambagallarning bolalari uchun "yasli"lar deb ataladigan muassasalarnito'za boshladi. Yasli ishlarini nazoratchi-uslubchi ayol boshqargan, shuningdek xizmat qiluvchi xodimlar ham bo'lgan. Bu muassasalarda bolalarga o'qish, yozish, sanash bilan bir katorda, talay hunarlar ham o'rgatilgan. Biroq butun o'lka bo'ylab shunday yaslilardagi bolalar soni 50-60 nafar boladan oshmagan.

Bundan tashqari, mahalliy ziyolilarning sa'y-harakati bilan kambag'allarning bolalari uchun Toshkent, Samarkand, Sirdaryo, Namanganda yetimxonalar (bolalar uylari) tashkil etilgan.

1903 yil fevral oyida Toshkentda "Oilaviy ta'lim" - xor bo'lib qo'shiq kuylash, o'qish, rasm chizish, loy va plastilindan narsalar yasash, gimnastika mashqlari muayyan jadval asosida olib borilgan.

E'tiborli jihati shundaki, mazkur to'garak doirasidagi ayrim bolalar bog'chalarida ota-onalar talabi bilan franso'z va nemis tillari tekin o'rgatilgan.

1937 yil 3 mayda qabul qilingan "Bolalar bog'chalarini to'g'risida"gi qarorda "Qaramogida bolalar bog'chalarini bo'lgan xo'jalik tashkilotlari va muassasalari zimmasigategishli ittifoqi osh respublikalarning Sog'rliqni saqlash va Xalq maorifi komissarliklari tomonidan bolalar bog'chalarini sanitariya-gigiena qoidalari, binolar, jihozlar, qo'llanmalar, ko'rgazmali vositalar bilan ta'minlash, bolalarni ovqatlantirish va ularga tibbiy yordam xizmati ko'rsatish yo'zasidan belgilangan me'yorlarga rioya qilish vazifasi yuklansin", deb ta'kidlangan.

Jumladan, sog'liqnisaqlash xalq komissarining buyrug'iga asosan:

- bolalar bog'chalariga shifokorlarni birlashtirish va kamida 100 ta bola tarbiyalanayotgan har bir bolalar bog'chasiga bitta hamshira bilan ta'minlash, bolalar poliklinika va ambulatoriyalari hamda umumiy poliklinikava ambulatoriyalarning bolalar bo'limlari tashkil etib, bolalarga tibbiy yordam ko'rsatish; - bolalar bog'chalarini birinchi yordam dori-darmonlar bilan ta'minlash;

- musiqa mashg'ulotlarini olib boradigan xodimlar oylik maoshi uchun mablag' ajratish ko'zda tutilgan.

Ikkinchi jahon urushi yillarida O‘zbekistonda bolalar bog‘chalari va bolalar maydonchalarining tarmog‘i deyarli ikki barobar ko‘paydi. 1944 yil 1 yanvariga kelib, maktabgacha ta‘lim muassasalarida tarbiyalanuvchilarning umumiy soni 54 ming nafarni tashkil etdi. SHu yillarda O‘zbekistonning bolalar bog‘chalarida sobiq ittifoqning boshqa respublikalaridan ko‘chirib keltirilgan 16000 dan ziyod, shu jumladan, 400 ta ota-onasiz qolgan bola tarbiyalangan.

Xalq maorifi komissarlari kengashning 1944 yil 10 noyabrdagi “Maktabgacha ta‘lim muassasalari tarmoqlarini kengaytirish hamda xotin-qizlar va bolalarga tibbiy yordam va maishiy xizmat ko‘rsatishni yaxshilash tadbirlari to‘g‘risida”gi qarorida respublikalar raxbaridolariga bolalar yaslilari, go‘daklar uylari, bolalar maslaxat joylari, emizikli bolalarga sut tayyorlab beruvchi muassasalar, bolalar bog‘chalari va bolalar uylari tarmog‘ini kengaytirish, bolalarni mazkur muassasalarga tuliq jalb etishni ta‘minlash vazifasi yuklatilgan.

Shuningdek yolgiz onalarning o‘z bolalarini tarbiyalashiga ko‘maklashish maqsadida bolalar yaslilari va bolalar bog‘chalarida ularning farzandlarini kun davomida qabul qilish tashkil etilgan.

Xalq maorifi komissarlari kengashining “Maktabgacha ta‘lim muassasalarini yanada rivojlantirish, bolalarni tarbiyalash va ularga tibbiy yordam ko‘rsatishni yaxshilash choralari to‘g‘risida”gi 1959 yil 21 may qarorida quyidagilar nazarda tutilgan:

- maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashning yagona tizimini shakllantirish maqsadida, maxalliy sharoit va imkoniyatlarni e‘tiborga olib, maktabgacha ta‘lim muassasalarining ikki turi — yasliva bolalar bog‘chasini yagona maktabgacha ta‘lim muassasasi sifatida tashkil etish va ularga xalq maorifi komissarligi raxbarlik qilishi belgilab qo‘yilgan;

- bundan buyon barcha turdagi maktabgacha ta‘lim muassasalariga bolalar turar joylarini yaqinlashtirish maktabgacha ta‘lim muassasalari namunaviy loyiha asosida ko‘rilishi;

- ittifoqosh respublikalarda maktabgacha ta‘lim muassasalarini to‘g‘risida nizom ishlab chiqish;

- pedagogika fanlari va tibbiyot akademiyalari bilan birgalikta maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalarni tarbiyalashning yagona dasturini ishlab chiqish;

- tarbiyachilar va tibbiy yordam xodimlarini tayyorlash;

- bolalarni ovqatlantirish va maktabgacha ta‘lim muassasalarini jihozlar bilan ta‘minlash;

- bolalar bog‘chasiga qatnamaydigan bolalar uchun bolalar istiroxat bog‘ va xiyobonlarida, hovlilarda maydonchalar tashkil qilish va ularni jihozlash ishlari tashkil etish;

- aholi o‘rtasida ma‘ro‘zalar o‘qish, suhbatlar o‘tkazish, ommaviy-ilmiiy adabiyotlarni ko‘p nusxada nashr etish;

- bolalarni tarbiyalash va ularning sog‘lig‘ini saqlash masalalarini yorituvchi badiiy adabiyotlar nashr etish, kinofilmlar yaratish, radio, televidenie eshittirishlarini kengaytirish kabi vazifalar belgilab qo‘yilgan.

Maktabgacha ta‘lim taraqqiyotida boshqaruvning o‘ziga xos xususiyatlari.

Ta'kidlash joizki, maktabgacha ta'lim oldida turgan maqsad hamda vazifalarni amalga oshirishda jamoat va xayriya tashkilotlari, mahalla, xalqaro jamg'armalar, shuningdek tadbirkorlik to'zilmalari faol ishtirok etib kelmoqia.

O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat.

- 1) ta'lim-tarbiyaning insonparvar, demokratik harakterga ega ekani;
- 2) ta'limning o'zluksizligi va izchilligi;
- 3) o'rta maxsus, kasb- hunar ta'lim yo'nalishini akademik litseyda yoki kasb-hunar kollejida o'qishni tanlashning ixtiyorliligi;
- 4) ta'lim tizimining dunyoviyiligi;
- 5) Davlat ta'lim standartlari doirasida ta'lim olish huquqiga ega ekani;
- 6) ta'lim dasturini tanlashga yagona va tabaqalashtirilgan yondoshuv;
- 7) har bir shaxsning bilim olishga iste'dodini rivojlantirishni rag'batlantirilishi;
- 8) ta'lim tizimida davlat va ijtimoiy boshqaruvining o'zaro uyg'unligi.

Bu ustuvor tamoyillarga tayangan holda maktabgacha ta'lim tizimini boshqarishda quyidagi omillar alohida ahamiyat kasb etadi.

1) *demokratik-xalsparvarlik asosida boshqaruv*. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va Xalk ta'limi tibbiy-gigienik profilaktik va sog'lomlashtirish tizimiga doyr qonun hhujjatlari asosida ishlarni tashkil etish.

2) *yakkaboshchilik tamoyili* - ma'lum maqsadga qaratilgan ish usuli bo'lib, maktabgacha ta'lim muassasalari, aralash tusdagi bolalar bog'chasi (uning tarkibiga yillik ish rejasini tulik bajarishga karatiladi;

3) *hamkorlik tamoyili* — barcha masalalarni jamoa a'zolari bilan birgalikda hal etishni nazarda tutadi;

4) *aniqlik tamoyili*- pedagogik metodik va xo'jalik ishlarini aniq maqsadga qaratilgan holda aniq, puxta tashkil qilish va bajarilishini tahlil qilish;

5) *xo'jalikni boshqarish tamoyili* - ish yuritishni to'g'ri tashkil qilish asosida smetadagi mablag'larni to'g'ri taqsimlash, uning bandlarini o'z vaqtida bajarilishi ustidan nazoratni olib borish;

6) *tanqid va o'z-o'zini tanqid* - rahbar va har bir xodimning o'z ishiga talabchanlik bilan yondoshishi, mehnat va ishlab chiqarish intizomiga rioya qilish, bajaradigan ishlariga tanqidiy munosabat;

7) *farqlash tamoyili* - ishdagi ijobiy va salbiy jihatlarni va ilg'or ish tajribalarini ko'ra olish;

8) *yangilikni his qila olish tamoyili* - o'z ustida tinimsiz ishlash asosida ta'lim sohasidagi o'zgarish va yangiliklardan xabardor bo'lish, zamonaviy axborot-kommunikatsiya va ilg'or pedagogik texnologiyalarini o'zlashtirish va ish faoliyatida qo'llay olish.

Nazorat uchun savol va topshiriqlar:

1. Maktabgacha ta'lim tizimining mazmun-moxiyati nimada namoyon bo'ladi?
2. "Ta'lim to'g'risidagi Qonun" va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da maktabgacha ta'lim tizimiga qanday ahamiyat berilgan?
3. Ijtimoiy maktabgacha ta'limning rivojlanish tarixini yoritib bering.
4. Maktabgacha ta'limning vazifalari nimalardan iborat?
5. O'zluksiz ta'limni tashkil etish va rivojlantirishning qanday tamoyillarini bilasiz?

6. Maktabgacha ta'lim bo'yicha asosiy ish hujjatlarini izohlab bering.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari:

1. Kadrlar tayyorlash tizimini tubdan isloh qilish tamoyillari qaysi me'yoriy hujjatda belgilab berilgan?

- a) Ta'lim to'g'risidagi Qonunda;
- b) Kadrlar tayyorlash milliy dasturida;
- v) O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida;
- g) Maktabgacha ta'lim to'g'risidagi Nizomda.

2. Ta'lim to'g'risidagi qonunning 18-moddasi ta'limning qaysi turiga bag'ishlangan?

- a) o'rta maxsus, kasb-hunar tizimiga;
- b) kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash;
- v) maktabdan tashqari ta'lim;
- g) oiladagi ta'lim va mustakkm ravishda ta'lim olish.

3. O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim to'g'risidagi Nizomning maqsadi qaysi bandeda to'g'ri keltirilgan?

- a) bola shaxsini, maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim tarbiyasiga qo'yiladigan davlat talablariga muvofiq, sog'lom va etuqmaktabda o'qishga tayyorlangan tarzda shakllantirish;
- b) maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni jismoniy va aqliy jihatdan sog'lom va etuk qilib tarbiyalash;
- v) 6—7 yoshli bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash, aqliy-axloqiy etuk insonlar etib tarbiyalash;
- g) maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash;

4. Maktabgacha ta'lim muassasasining yuridik shaxs huquqi qaysi qonunda belgilab berilgan?

- a) Kadrlar tayyorlash milliy dasturida;
- b) Maktabgacha ta'lim to'g'risidagi Nizomda;
- v) Ta'lim to'g'risidagi Qonunda;
- g) Maktabgacha ta'lim konsepsiyasida.

9-MAVZU: MAKTABGACHA PEDAGOGIKANING OBYEKTI, PREDMETI, MAQSAD VA VAZIFALARI.

Reja :

1. Maktabgacha pedagogikaning obykti.
2. Maktabgacha pedagogikaning predmeti .
3. Maktabgacha pedagogikaning maqsad va vazifalari .

Tayanch tushunchalar: Maktabgacha pedagogikaning obykti, predmeti, maqsad va vazifalari .

Maktabgacha pedagogikaning obykti, predmeti, maqsad va vazifalari –

Maktabgacha pedagogika maktabgacha ta'lim-tarbiyaning umumiy qonuniyatlari, muayyan jamiyatda yagona ijtimoiy maqsadga muvofiq maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash hamda unga ta'lim berishning mohiyati va muammolarini o'rganadigan fan. Maktabgacha pedagogika ijtimoiy fanlar tizimiga kiruvchi fan sanalib, maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy va ruhiy kamolotini tarbiyalash, ularga ta'lim berish muammolarini o'rganadi.

Maktabgacha pedagogika tug'ilgandan to yetti yoshgacha bo'lgan bolalarga har tomonlama tarbiya berish qonuniyatlarini o'rganadi va maktabgacha ta'lim muassasasi sharoitida ta'lim-tarbiya ishini tashkil etishning mazmuni, shakl, uslub va vositalar hamda maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning yosh va o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda ularning har tomonlama uyg'un rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan shart-sharoitlarni ishlab chiqadi. U maktabgacha ta'lim muassasalari, oila va maktab ishida izchillikni ta'minlaydi hamda bolalarni maktab ta'limiga tayyorlaydi¹.

Maktabgacha pedagogika umumiy pedagogikaning alohida sohasi bo'lib, uning umumiy qonuniyatlari, tamoyillari, uslubologik asosi, tashkiliy shakl, uslub va vositalariga tayanadi. Maktabgacha pedagogikaning nazariyasi va amaliyoti maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga yaxlit tarbiya berishning maqsadi, bolaning yosh imkoniyatlari va uni ilk yoshdan boshlab tarbiyalashning roli, maktabgacha ta'limni hayot, amaliyot va zamonaviylik bilan bog'liqlikda olib borishning zarurligi, bola shaxsining shakllanishida muhitning hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligiga asoslaniladi.

Maktabgacha pedagogika fani bola shaxsini rivojlantirishning ikki muhim jihati - uni o'qitish va tarbiyalashga asosiy e'tiborni qaratganligi bo'lsa didaktika (ta'lim nazariyasi) va tarbiya nazariyasi fanning muhim tarkibiy qismlari hisoblanadi. Didaktika (ta'lim nazariyasi, yunoncha didaktikos - "o'rgatuvchi", didasko - "o'rganuvchi") ta'limning nazariy jihatlari, ta'lim jarayonining mohiyati, tamoyillari, qonuniyatlari, tarbiyachi va tarbiyachi faoliyatlari, ta'limning maqsadi, mazmuni, shakl, uslub, vositalari, natijasi, ta'lim jarayonini takomillashtirish yo'llari kabi muammolarni tadqiq etadi. Tarbiya nazariyasi - pedagogikaning muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, tarbiya jarayoni mazmuni, shakl, uslub, vosita va usullari, uni tashkil etish muammolarini o'rganadi.

Maktabgacha pedagogika fanining *obykti* - yaxlit maktabgacha pedagogik jarayon.

Maktabgacha pedagogika fanining *predmeti* - maktabgacha ta'lim-tarbiya jarayoni, mazmuni, qonuniyatlari, shakl, uslub va vositalari.

1 Yusupova F. MakTabgachatarbiyapedagogikasi.-T.: O'qituvchi, 1993.- 11-b.

Maktabgacha pedagogikaning vazifalari - Maktabgacha pedagogika fani bola shax- sini shakllantirishdek ijtimoiy buyurtmani bajarish asosida jamiyat taraqqiyotini ta'minlashga alohida hissa qo'shadi. Maktabgacha pedagogika fani maqsadi va vazifalarining belgilanishida ijtimoiy munosabatlar mazmuni, davlat va jamiyat qurilishi, uning hayotida yetakchi o'rin tutuvchi g'oyalar mohiyati muhim ahamiyatga ega.

O'zbekiston Respublikasida demokratik, insonparvar hamda huquqiy jamiyatni barpo etish sharoitida mazkur fan maktabgacha yoshdagi bola- larni har tomonlama uyg'un rivojlantirish, ularni maktab ta'limiga tayyorlash vazifasini muvaffaqiyatli hal etadi. Mazkur jarayonda quyidagi *vazifalarni* bajarishga e'tibor qaratiladi:

1. Har tomonlama uyg'un rivojlangan bola shaxsini rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik jarayonning mohiyatini o'rganish.
2. Bola shaxsini har tomonlama kamol toptirish qonunivatlari aniq- lash.
3. Ijtimoiy taraqqiyot darajasidan kelib chiqqan holda, rivojlangan xorijiy mamlakatlar maktabgacha ta'lim tizimi tajribasini o'rganish asosida ta'lim tizimini takomillashtirish.
4. Maktabgacha ta'lim muassasalari hamda ularda faoliyat olib borayot- gan tarbiyachilar faoliyati mazmunini asoslash.
5. Ilg'or pedagogik tajribalami umumlashtirish va amaliyotga joriy etish.
6. Tarbiyachilarni maktabgacha ta'lim pedagogikagasiga oid bilimlar hamda ta'lim-tarbiya usullari bilan qurollantirish.
7. Ta'lim-tarbiya birligi hamda ijtimoiy tarbiya yo'nalish-lari o'rtasidagi o'zaro aloqadorlikni ta'minlashning pedagogik shart-sharoitlarini o'rga- nish.
8. O'qitish hamda tarbiyalash jarayonining samarali texnologiyalarini yaratish.
9. Oila tarbiyasini muvaffaqiyatli tashkil etish yuzasidan ota-onalar uchun ilmiy-metodik tavsiyaiami ishlab chiqish.

10- MAVZU: MAKTABGACHA PEDAGOGIKADA ILMIY-TADQIQOT METODLARI

Reja :

1. Maktabgacha pedagogika ning ilmiy tadqiqot uslublari
2. Pedagogik kuzatish uslubi.
3. Suhbat va anketa uslublari.
4. Intervyu va test uslubi.
5. Pedagogik tahlil va pedagogik tajriba uslublari.
6. Bolalar ijodini o'rganish uslubi va matematik-statistik uslub.

Tayanch tushunchalar: metod, uslub, pedagogik kuzatish, tajriba, intervyu, test

Maktabgacha pedagogika fani rivoji muayyan pedagogik muammolarni tadqiq etish maqsadida olib borilgan tadqiqotishlarining g'oyasi, mazmuni hamda natijalari hisobiga ta'minlanadi. Ijtimoiy va ishlab chiqarish jarayonining keskin rivojlanishi shaxsni har tomonlama kamol toptirish imkonini beruvchi omil hamda pedagogik shart-sharoitlarni aniqlash, jamiyat va shaxs ma'naviyatiga ziyon etkazuvchi holatlarni bartaraf etishni taqozo qiladi. Tarbiya jarayonlarining mohiyatini anglash ularni keng yoki tor doirada o'rganish, mavjud ko'rsatkichlar vositasida ularning sodir bo'lish sabablarini o'rganish, zarur chora-tadbirlarni belgilash ilmiy izlanishlarni tashkil etish zaruriyatini yuzaga keltiradi. Pedagogik izlanishlarning samarali kechishi bir qator obyektiv va subvektiv omillarga bog'liq. Mazkur jarayonda maqsadga muvofiq keluvchi, maqbul, ayni vaqtda samarali bo'lgan uslublarni tanlay olish ham muhimdir.

Pedagogik ilmiy-tadqiqot uslublari shaxsni tarbiyalash, unga muayyan yo'nalishlarda chuqur, puxta ilmiy bilimlarni berish tamoyillari, obyektiv va subvektiv omillarini aniqlovchi pedagogik jarayonning ichki mohiyati, aloqa va qonuniyatlarini maxsus tekshirish va bilish usullaridir.

Ayni vaqtda, O'zbekiston Respublikasida pedagogik yo'nalishda olib borilayotgan ilmiy izlanishlar tizimli-uslubologik yondashuvga asoslanadi. Pedagogik hodisa, voqelik va ularning qonuniyatlarini aniqlashga bunday yondashuv pedagogik hodisa va jarayonlarning umumiy aloqasi, ularning izchil, uzluksiz rivojlanishi, bolaning fiziologik rivoji uning psixologik, intellektual jihatdan takomillashtirib borishini ta'minlashi, qarama-qarshiliklarning shaxs kamolotini ta'minlashdagi o'rni va roli, shuningdek, dialektika kategoriyalarining ahamiyatini e'tirof etadi.

Pedagogik ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish murakkab, muayyan muddatni taqozo etuvchi, izchilik, uzluksizlik, tizimlilik hamda aniq maqsad kabi xususiyatlarga ega bo'lgan jarayon bo'lib, uning samarali bo'lishi uchun bir qator shartlarga rioya etish zarur. Ular quyidagilardir:

- 1) muammoning dolzarbligi va mavzuning aniq belgilanganligi;
- 2) ilmiy farazlarning to'g'ri shakllantirilganligi;
- 3) vazifalarning tadqiqot maqsadi asosida to'g'ri belgilanganligi;
- 4) tadqiqot uslublar tizimiga nisbatan obyektiv yondashuv;
- 5) tajriba-sinov ishlari jarayoniga jalb etiluvchi respondentlarning yosh, psixologik va shaxsiy xususiyatlari, shuningdek, shaxs rivojlanishi qonuniyatlarining to'g'ri hisobga olinganligi;
- 6) tadqiqot natijalarini oldindan taslihlash va uning natijalarini aytib o'tish;
- 7) tadqiqot natijalarining kafolatlanganligi.

Zamonaviy sharoitda. maktabgacha pedagogika yo'nalishida, tadqiqotlarni olib borishda quyidagi uslublardan foydalanilmoqda:

1. Pedagogik kuzatish uslubi.
2. Suhbat uslubi.
3. Anketa uslubi.
4. Intervyu uslubi.
5. TaTim muassasasi hujjatlarini tahlil qilish uslubi.
6. Test uslubi.
7. Pedagogik tahlil uslubi.
8. Bolalar ijodini o'rganish uslubi.
9. Pedagogik tajriba uslubi.
10. Matematik-statistik uslub.

Pedagogik kuzatish uslubi. Uni qo'llash jarayonida, ta'lim muassasalarining o'quv-tarbiya ishlari jarayonini o'rganish asosida tadqiq etilayotgan muammo holat aniqlanadi, tajriba-avvali va yakunida qo'lga kiritilgan ko'rsatkichlar o'rtasidagi farq to'g'risidagi ma'lumotga ega bo'linadi, Pedagogik kuzatish murakkab va o'ziga xos xususiyatlarga ega. Kuzatish aniq maqsad asosida, uzluksiz, izchil va tizimli amalga oshirilsa, kutilgan natijani qo'lga kiritish mumkin. Olib borilayotgan pedagogik kuzatish ta'lim-tarbiya sifatini oshirish, bola shaxsini shakllantirishga xizmat qilsa. mazkur uslubning ahamiyati yanada oshadi.

Pedagogik kuzatuvni tashkil etishda xatogayo'l qo'ymaslik muhimdir. Buning uchun tadqiqotchidan quyidagilar talab etiladi:

- 1) kuzatuv jarayonida aniq maqsadga egalik;
- 2) kuzatishni tizimli ravishda yo'lga qo'yish;
- 3) kuzatishning har bir bosqichida muayyan vazifalarni hal etish;
- 4) har bir holatning mohiyatini sinchiklab o'rganish;
- 5) xulosa chiqarishga shoshilmaslik.

Suhbat uslubi. Bu uslub pedagogik kuzatish jarayonida ega bo'lingan ma'lumotlarni boyitish, mavjud holatga to'g'ri baho berish, muammoning yechimini topishga imkon beruvchi pedagogik shart-sharoitlarni yaratish, tajriba-sinov ishlari subyektlari imkoniyatlarini muammo yechimiga jalb etishga yordam beradi. Suhbat maqsadga muvofiq holda individual, guruhli hamda ommaviy shaklda o'tkaziladi. Suhbat jarayonida respondentlarning imkoniyatlari to'la-to'kis namoyon bilishga erishish muhimdir. Uning samarali bo'lishi uchun quyidagilarga amal qilish maqsadga muvofiq:

- 1) maqsaddan kelib chiqqan holda suhbat uchun belgilanuvchi savol- laming mazmunini aniqlash hamda savollar o'rtasidagi mantiqiylik va izchillikni ta'minlash;
- 2) suhbat joyi va vaqtini aniq belgilash;
- 3) suhbat ishtirokchilarining soni xususida ma'lum to'xtamga kelish;
- 4) suhbatdosh to'g'risida awaldan muayyan ma'lumotlarga ega bo'lish;
- 5) suhbatdosh bilan samimiy munhsabatda bo'lish;
- 6) suhbatdoshning o'z fikrlarini prkin va batafsil ayta olishi uchun sharoit yaratish;

- 7) savollarning aniq, qisqa va rav^han berilishiga erishish;
- 8) olingan ma'lumotlarni o'z vaqtida tahlil qilish.

Intervyu uslubi respondent tomonidan tadqiq etilayotgan muammoning u yoki bu jihatini yorituvchi hodisaga nisbatan munosabat bildirilishi ta'minlaydi. Intervyu respondent e'tiboriga turkum savollarni havola etish asosida o'tkaziladi. Intervyu jamyonida olingan savollarga nisbatan tadqiqotchi tomonidan munosabat bilqirilishi uning samarasini oshiradi.

Ta'lim muassasasi hujjatlarini tahlil qilish uslubi. Pedagogik hodisa va dalillarni tekshirish maqsadida ta'lim muassasalari faoliyati mazmunini yorituvchi ma'lumotlarni tekshirish maqsadga muvofiqdir. Mazkur uslub O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni hamda "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" talablarining ta'lim muassasalari amaliyotidagi bajarilish holatini o'rganish, bu boradagi faollik darajasi, erishilgan yutuq hamda yoT qo'yilgan kamchiliklarni aniqlash, ilg'or tajribalarni ommalashtirish va maktabgacha taTim muassasasi pedagogik tajribasini oshirish maqsadida qoTlaniladi.

TaTim muassasasi faoliyati mohiyatini yorituvchi hujjatlar quyida- gilaridan iborat: o'quv mashg'ulotlarining jadvali, o'quv dasturi, guruh jurnallari, bolalarning shaxsiy varaqalari, buyruqlar, Pedagogik Kengash yigTilishi bayonnomalari yozilgan daftar, Pedagogik Kengash qarorlari, ta'lim muassasasi smetasi hamda pasporti, tarbiyaviy ishlar rejasi, o'quv- tarbiya ishlarini tashkil etish borasidagi hisobotlar, taTim muassasasi jihozlari (o'quv partalari, stol-stullar, yumshoq mebellar va hokazolar) qayd etilgan daftar va hokazolar.

Mazkur uslub muayyan yo'nalishlarda o'quv-tarbiya ishlari samara- dorligi darajasi, bolalarda hosil boTgan bilim, ko'nikma va malakalar hajmi. ilg'or pedagogik tajribalar mazmunini oTganishda muhim aha- miyatga ega.

Bolalar ijodini o'rganish uslubi. Mazkur uslub bolalarning muayyan yo'nalishlardagi layoqati, qobiliyati, shuningdek, ma'lum fan sohalari bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalari darajasini aniqlash maqsadida qoTlaniladi. Uni qoTlashda bolalarning ijodiy ishlari - rasmlar, kons- truksiya ishlari, qo'l mehnati asosida yaratilgan buyumlar muhim vosita bo Tib xizmat qiladi. Uslubning afzalligi shundaki, u ma'lum bolaga xos boTgan individual imkoniyatni ko'ra olish, baholash va uni rivojlantirish uchun zamin yaratadi.

Pedagogik tajriba (eksperiment - lotincha "sinab ko'rish", "tajriba qilib ko'rish") *uslubu.* Pedagogik tajriba uslubidan muammo echimini topish imkoniyatlarini o'rganish, mavjud pedagogik sharoitlarning maqsadga erishishning kafolatlay olishi, ilgari surilayotgan tavsiyalarning amaliyotda o'z in'ikosiga ega boTa olishi hamda samaradorligini aniqlash maqsadida foydalaniladi. Muayyan muammo uechimini topishga yo'naltirilgan pedagogik tajriba maTum doirada, soni aniq belgilangan respondentlar ishtirokida amalga oshiriladi. Mazkur uslubdan foydalanish tadqiqotchi tomonidan ilgari surilayotgan maxsus metodikaning sama- radorligini aniqlashi

hamda unga baho bera olishi zarur.

Nazorat savollari:

1. Maktabgacha pedagogikaning ilmiy tadqiqot uslublari haqida fikrlaringizni bayon qiling.
2. Pedagogik kuzatish uslubi qanday olib boriladi?
3. Suhbat va anketa uslublarini tushuntirib bering.
4. Intervyu va test uslubining afzalliklari nimada?.
5. Pedagogik tahlil va pedagogik tajriba uslublarini-chi?
6. Bolalar ijodini o'rganish uslubi va matematik-statistik uslub haqida nimalarni bilasiz?

11-MAVZU: MAKTABGACHA PEDAGOGIKANING ASOSIY KATEGORIYALARI.

Reja :

1. Maktabgacha pedagogikaning asosiv kategoriyalari
2. Bilim. Ko'nikma. Malaka tushunchasi
3. Ta'lim ikki tomonlama tavsifga ega jarayon.
4. O'qitish - pedagogik faoliyat sifatida
5. O'qish- ta'lim oluvchining bilim, ko'nikma va malakalarni egallashidir.

Tayanch tushunchalar: Bilim, ko'nikma, malaka, ta'lim, Rivojlanish ,O'qitish, O'qish.

Bizga yaxshi ma'iumki, har bir fan ozinmg tayanch tushunchalan, qonuniyatlari, tamoyillari, qoidalari tizimiga ega.Aynan mana shu holat uning fan sifatida e'tirof etilishini kafolatlaydi. Fanning mohiyatini ochib beruvchi eng muhim, asosiy tushuncha kate- goriya deb ataladi. Maktabgacha pedagogika fanining asosiy kategoriyalari maktabgacha ta'lim muassasasi tarbivalanuvchisi shaxsi kamolotini ta'minlash, ta'lim va tarbiya samaradorligiga erishishga qaratiigan jarayonlaming umumiy mohiyatini yoritadi. Eng muhim kategoriyalar sirasiga quyidagllar kiradi: ta'lim (o'qitish, o'qish), tarbiya, ma'lumot, shakllanish va rivojlanish.

Ta'lim - tarbiyalanuvchilarni nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalar bilan qurollantirish, ularning bilish qobiliyatlarini o'stirish va dunyoqarashlarini shakllantirishga yo'naltirilgan jarayon. Ta'lim o'zida uch asosiy elementni aks ettiradi: bilim, ko'nikma va maiaka.

Bilim - tarbiyalanuvchining ongida tushunchalar, sxemalar, ma'lum obrazlar

ko‘rinishida aks etuvchi borliq haqidagi tizimlashtirilgan ilmiy ma‘lumotlar majmuyi.

Ko‘nikma - shaxsning muayyan faoliyatni tashkil eta olish qobiliyati.

Malaka - muayyan harakat yoki faoliyatni bajarishning avtomatlashti- rilgan shakli.

Ta‘lim ikki tomonlama tavsifga ega bo‘lib, o‘qitish va o‘qishni o‘z ichiga oladi.

O‘qitish - pedagogik faoliyat bo‘lib, u bilim, ko‘nikma va malakalarni bolalarga singdirish, ularning bilish va amaliy faoliyatiga rahbarlik qi- lishdir.

O‘qish - ta‘lim oluvchining bilim, ko‘nikma va malakalarni egallash- dagi amaliy faoliyatidir.

Tarbiya- pedagogikadagi asosiy tushunchalardan biri sanaladi. Jamiyat va pedagogikaning tarixiy rivoji davomida mazkur kategoriyaning tushuntirishga turlicha yondashuvlar yuzaga keldi. Eng avvalo, keng va tor ma‘nodagi tarbiya farqlanadi. Keng ma‘noda tarbiya shaxsga jamiyat- ning ta‘sir etishi, ijtimoiy hodisa sifatida qaraladi. Mazkur holatda tarbiya ijtimoiylashtirish bilan uyg‘unlashadi.

Tor ma‘nodagi tarbiya deganda, pedagogik jarayon sharoitida ta‘lim maqsadini amalga oshirish uchun pedagog va tarbiyalanuvchilarning maxsus tashkil etilgan faoliyatitushuniladi. Ushbu holatdapedagoglarning tarbiyaviy faoliyati tarbiyaviy ish deb ataladi.

Tarbiya - muayyan aniq maqsad hamda ijtimoiy-tarixiy tajriba asosida yosh avlodni har tomonlama o‘stirish, uning ongi, xulq-atvori va dunyoqarashini tarkib toptirish jarayoni.

Ma‘lumot-ta‘lim-tarbiya natijasida o‘zlashtirilgan va tizimlashtirilgan bilim, hosil qilingan ko‘nikma va malakalar hamda tarkib topgan dunyoqarash majmuyi.

Shakllanish - pedagogikaning asosiy kategoriyalaridan biri bo‘lib, ko‘pincha “shaxsning shakllanishi” tarzida ishlatiladi. Jumladan, pedagog olim Yu.K.Babanskiy shaxsning shakllanishi pedagogikaning asosiy kategoriyalaridan biri bo‘lib, muhit, irsiyat, tarbiya ta‘sirida uning rivojlanishi jarayoni va natijasidir¹, degan ta‘rifni beradi. V.A.Slastenin, I.F.Isaev, E.N.Shiyanovlarning fikricha, shakllanish - hayotiy faoliyat jarayoni va maxsus tarbiyaviy xatti-harakatlar ta‘sirida inson rivojlanishining muhim shakli. Shaxsning shakllanishi - bu ijtimoiy lashuv, tarbiya va o‘zini-o‘zi rivojlantirish jarayoni va natijasi.

Shakllantirish - “aniq shaklga kiritish, tugallanganlik”ni bildiradi².

Bizningcha, shakllanish pedagogik tushuncha sifatida zamonaviy yondashuv asosida I.P. Podlasiy tomonidan to‘liqroq ochib berilgan: “Shakllanish - hech qanday istisnosiz omillar - ekologik, ijtimoiy, iq- tisodiy, pedagogik va boshqalarning ta‘sirida insonning rivojlanish jarayoni, Shakllanish — undan keng foydalanilayotganligiga qaramay, hali to‘liq o‘zlashtirilmagan pedagogik kategoriya, Shakllanishning mazmuni ba‘zi holatlarda juda qisqarib ketadi, ba‘zan esa, haddan

1 Babanskiy Yu.K., Slastenin V.A., Sorokin N.A., Malkovskaya T.N., Belozertsev E.P., Polyakov V.A., Grishin D.M. Pedagogika / Pod. ped. Yu.K. Babanskogo. - M.: «Prosvesheniye», 1991. - 10-b.

2 Slastenin V.A., Isaev I.F., Shiyanov E.N. Obshaya pedagogika. / Pod. ped.. V.A. Slastenina: V2 ch. - M.: «VLADOS», 2003. -Ch.I. -91-b.

tashqari kengaytirib yuboriladi. Avval nashr etilgan pedagogik adabiyot- larda shakllanish atamasi ba'zan boshqarilmaydigan, shaxsga ta'sir ko'rsatuvchi tasodiflarni aniqlash uchun qo'llanilgan. Masalan, pedagogika qo'llanmasining taniqli muallifi P.N. Gruzdev shakllanishni stixiyali tarbiya - "ongli faoliyatdan mustaqil tarzda odamlarga ta'sir etuvchi turli shart-sharoitlar" deb nomlashni taklif etgan"¹.

Rivojlanish - shaxsning fiziologik va intellektual o'sishida namoyon bo'ladigan miqdor va sifat o'zgarishlar mohiyatini ifoda etuvchi murakkab jarayon. Boshqacha aytganda, rivojlanish deganda tarbiyalanuvchining psixikasi va jismoniy taraqqiyotida bosqichma-bosqich va qonuniy o'zgarishlarning sodir bo'lishiga aytiladi.

Rivojlanish - bu yangi sifat holatiga o'tish, harakat va o'zgarishlar jarayoni. Maktabgacha pedagogikada rivojlanish haqida gap ketganda yoshga doir (maktabgacha yosh davrlari bilan bog'liqlikda rivojlanishning o'ziga xosliklari va qonuniyatlari), individual (rivojlanishning individual o'ziga xosliklari), shaxsiy (bolada shaxsiy sifatning yuzaga kelishi va ularning o'ziga xosliklari) rivojlanishni alohida ajratib ko'rsatish maqsadga muvofiq.

Nazorat savollari:

1. Maktabgacha pedagogikaning asosiy kategoriyalarini sanang va mohiyatini yoriting
2. Maktabgacha pedagogika fanining asosiy vazifalariga nimalar kiradi?

12-MAVZU: MAKTABGACHA PEDAGOGIKANING BOSHQA FANLAR BILAN ALOQASI

Reja :

1. Maktabgacha pedagogikaning falsafa fanlari bilan bog'liqligi
2. Maktabgacha pedagogikaning iqtisodiyot bilan bog'liqligi
3. Maktabgacha pedagogikaning fjamiyatshunoslik fanlari bilan bog'liqligi
4. Maktabgacha pedagogikaning fiziologiya va gigiyena fanlari bilan bog'liqligi
5. Maktabgacha pedagogikaning psixologiya fanlari bilan bog'liqligi

1 Podlasiy I.P. Pedagogika. -M.: Visshee obrazovame, 2008. - 60-61-b.

Tayanch tushunchalar: falsafa, iqtisod, sotsiologiya, psixologiya, etika, estetika, fiziologiya, gigiyena

Bizga ma'lumki, pedagogik hodisa murakkab tuzilmaga ega bo'lib, uning umumiy mohiyatini to'laqonli anglash uchun bir qator fanlarning imkoniyatlariga tayaniladi. Ana shu nuqtayi nazardan Maktabgacha pedagogika fani bilan quyidagi fanlar o'rtasida yaqin aloqadorlik mavjud:

1. *Falsafa* — shaxs rivojlanishi jarayonining dialektik xususiyatlari, muayyan pedagogik g'oya, qarash hamda ta'limotlarning falsafiy jihatlarini kabi masalalarni tahlil etishga imkon beradi.

2. *Iqtisod* - maktabgacha ta'lim muassasalarining faoliyatini yo'lga qo'yish, o'quv binolarini qurish, ta'lim-tarbiya jarayonlarini tashkil etish va ularning moddiy-texnika va zamonaviy texnologiyalar bilan jihozlash kabi masalalarning iqtisodiy jihatlarini anglashga xizmat qiladi.

3. *Sotsiologiya* - ijtimoiy munosabatlar mazmuni, ularni tashkil etish shartlari xususida ma'lumotlarga ega bo'lish asosida ta'lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilarining o'zaro munosabatlarini samarali tashkil etish uchun imkoniyat yaratadi.

4. *Etika-bola*. shaxsi ma'naviyatini shakllantirish, unda eng oliy insoniy sifatlar, axloqiy ong va ma'naviy-axloqiy madaniyatni tarbiyalashda muhim o'rin tutuvchi nazariy g'oyalarni pedagogik jarayonga tatbiq etishda alohida o'rin tutadi.

5. *Estetika* - shaxs tomonidan go'zallikning his etilishi, unga intilishi, shuningdek, unda estetik didni tarbiyalashda muhim yo'nalishlarni aniq- lashga xizmat qiladi.

6. *Fiziologiya* - o'quv-tarbiya jarayonida bolalarning fiziologik, ana- tomik xususiyatlarining inobatga olinishi uchun boshlang'ich asoslarni beradi.

7. *Gigiyena* - bolalarning salomatligini muhofazalash, ularning jinsiy jihatdan to'g'ri shakllantirishda nazariy va amaliy g'oyalari bilan yordam beradi.

8. *Psixologiya* - shaxsda ma'naviy-axloqiy, ruhiy-intellektual, hissiy- irodaviy sifatlarni tarkib toptirish uchun zamin yaratadi.

9. *Tarix* - maktabgacha pedagogika fani taraqqiyoti. ta'lim-tarbiya jarayonlarining dinamik, dialektik xususiyatlarini inobatga olish, shuningdek, xalq maktabgacha pedagogika g'oyalari kelgusi avlodga uzatish uchun yo'naltiriladi.

10. *Madaniyatshunoslik* - bolalarda insoniyat tomonidan yaratilgan moddiy va ma'naviy madaniyat asoslari haqidagi tasavurni shakllantirish, ularda madaniy xulq-atvor xislatlarini tarkib toptirish uchun xizmat qiladi.

11. *Tibbiy fanlar* - shaxsning fiziologik-anatomik jihatdan to'g'ri rivojlanishini ta'minlash, uning organizmida namoyon bo'layotgan ayrim nuqsonlarni bartaraf etishga amaliy yondashuv, shuningdek, nuqsonli bolalarni o'qitish hamda tarbiyalash muammolarini o'rganishda ko'maklashadi.

Nazorat uchun savol va topshiriqlar

1. “Maktabgacha pedagogika” tushunchasi qanday mazmuni anglatadi?
2. Maktabgacha pedagogika fani nimani o‘rganadi?
3. Maktabgacha pedagogika fanining boshqa fanlar bilan bog‘liqligini izohlang.

13-MAVZU: JAHON MAMLAKATLARI TA’LIM TIZIMIDA MAKTABGACHA TA’LIMNING TUTGAN O‘RNI

Reja :

1. Rivojlangan mamlakatlar ta’lim tizimida maktabgacha ta’limga zamonaviy yondashuvlar.
2. Janubiy Koreya ta’lim tizimida maktabgacha ta’limga e’tibor.

Tayanch tushunchalar: xorijda maktabgacha ta’lim, Yaponiya, Janubiy Koreya, Kanada, Germaniya, Belgiya, Fransiya.

Bugungi kunda xorij tajribalaridan andoza olish, ijodiy yondashgan holda amaliyotda joriy etish, zamon talabiga mos ravishda me’yoriy hujjatlar, o‘quv-metodik adabiyotlar, o‘quv metodik majmualarni ishlab chiqish, ilg‘or xorijiy tajriba asosida maktabgacha ta’lim muassasalarining rahbar va mutaxassislarida zamonaviy menejment va pedagogik texnologiyalar bo‘yicha sohaga oid bilimlar va ko‘nikmalarni shakllantirish vazifalari dolzarb masalalar sirasiga kiritilmoqda. SHu bois mamlakatimizda maktabgacha ta’lim tizimini tubdan takomillashtirish yuzasidan farmon va qarorlar qabul qilindi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «2017-2021 yillarda maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi 2016 yil 29 dekabrda PQ-2707-sonli, «Maktabgacha ta’lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi 2017 yil 9 sentyabrda PQ-3261-son qarorlari, «Maktabgacha ta’lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi 2017 yil 30 sentyabrda PF-5198-sonli Farmoyishi shular jumlasidandir.

Xorijiy mamlakatlardagi maktabgacha ta’lim tizimi faoliyatini bir qator davlatlar misolida ko‘rib chiqamiz.

YAponiya - juda tez rivojlanayotgan davlat bo‘lib, bu hol asosan yaponlarning tabiatan mehnatsevarlik va ishbilarmonligi bilan bog‘liqdir.

Dunyodagi barcha yangiliklar va yuksalishlar sari intilish, eng so‘nggi yutuqlardan foydalanish va ularni yanada rivojlantirish - bu yapon xalqining azaliy milliy odatlariga aylanib qolgan. YAponiyada juda qadimdan xalqning aqliy imkoniyatlaridan foydalanuvchi fan va texnikani qo‘llash siyosati eng muhim o‘rin tutadi.

Maktabgacha ta’lim tizimi

Maktabgacha ta'limga YAponiyada katta e'tibor beriladi, chunki psixologlarning ta'kidlashicha 7 yoshgacha inson bilimlarni 70% ni, qolgan 30% ni butun qolgan umri davomida o'zlashtirar ekan. Maktabgacha tarbiya odatda oiladan boshlanadi. YApon ayollari uchun onalik birinchi o'rinda turadi. Ko'pgina yapon ayollarining aytishlaricha, bola tarbiyasi – ularning hayotlarining maqsadlaridir.

YAponlar bolaning erta voyaga etishi tarafdoridirlar. Turli yoshlarda tarbiyaning turli muammolariga urg'u beradi. Masalan, 1 yoshda – o'ziga ishonch hissini uyg'otish, 2 yoshda – amaliy san'at qo'l mehnatini ko'rsatish, 3 yoshda – burch hissini tarbiyalash, 4 yoshda – yaxshilik va yovuzlikni farqlashga o'rgatish, 5 yoshda – liderlik hislatlarini tarbiyalash, mustaqillikka, reja tuzish va ularni bajarishga o'rgatish. Bolalar va qizlar turlicha tarbiyalanadilar.

O'g'ilga oilaning bo'lajak tayanchi sifatida qaraydilar va qiyinchiliklarni engishga o'rgatadilar. Qizlarni esa uy ishlariga tayyorlaydilar.

YAponiya bog'chalarida bolalarni 8 kishilik kichik guruhlar – “xan”larga bo'ladi. Bu bolalarga bog'chada “o'z ish o'rni” ajratiladi, ular o'z xanlariga nom tanlaydilar. SHu tariqa eng kichik yoshdan jamoada ishlashni o'rgatadilar. Bu guruhdagi har bir bola guruhda o'z o'rniga ega bo'lishi lozim. Bunday xanlar keyingi ta'lim bosqichida ham qo'llaniladi. O'rta maktabda xanlar doimiy emas, ular yangi sharoitlarga tezroq ko'nikish uchun har 5 oyda o'zgartirib turiladi. YAponiya bog'chalariga 3-5 yoshdagi bolalar qabul qilinadi. Bolalar bog'chalarining maqsadi bolalarning aqliy va jismoniy qobiliyatlarini rivojlantirish, mustaqillik va ichki tartib ko'nikmalarini tarbiyalash, jamiyat hodisalariga to'g'ri munosabatda bo'la olishni o'rgatishdan iborat.

SHuningdek, og'zaki nutq, so'zlarni to'g'ri qo'llashni o'rgatishga ham katta e'tibor beriladi. Ertaklar, kitoblar, musiqa, sport o'yinlari, rassomlik kabi shaxsning ijodiy xususiyatlariga qiziqish uyg'otiladi. Hozirgi kunda maktabgacha ta'lim muassasalariga 60% bolalar jalb etilgan. Boshlang'ich ta'limga erta qabul qilishga o'tish maqsadida 4-5 yoshdagi bolalarning barchasini bolalar bog'chasiga jalb qilish ko'zda tutilmoqda.

Bolalar bog'chasi YAponiyada vatan fuqarosini shakllantirish tizimining 1-bosqichi hisoblanadi. Mustaqil faoliyat, jamoaviy ong, ijtimoiy mas'uliyat ko'nikmalarini shakllantirishga alohida e'tibor qaratiladi.

Bolalar bog'chasining asosiy vazifasi-bolani maktabga tayyorlashdir. Bu erda rasm, musiqa, ritmika, jismoniy tarbiya bo'yicha mashg'ulotlar o'tiladi.

Individuallik, u qanchalik yaxshi bo'lmasin, bolalarni o'ziga jalb qilmaydi, bolalar jamoasi tomonidan qabul qilinmaydi.

Boshlang'ich ta'lim “syogakko” deb nomlanadi. Uzluksiz ta'lim tizimi, maktablar quyidagicha bo'lingan:

1. Boshlang'ich maktab - 6 yil.
2. O'rta maktab - 3 yil.
3. YUqori maktab - 3 yil.

Maktabgacha ta'limga YAponiyada katta e'tibor beriladi, chunki psixologlarning ta'kidlashicha 7 yoshgacha inson bilimlarni 70%ni, qolgan 30%ni butun qolgan umri davomida o'zlashtirar ekan. Maktabgacha tarbiya odatda oiladan boshlanadi.

Bolalar bog'chalari. Ta'limning bu bosqichiga 3-5 yoshli bolalar qabul qilinadi. Bolalar yosh xususiyatlariga muvofiq ravishda 3, 2, 1 yillik ta'lim kurslariga jalb qilinadilar. YAponiyada maktabgacha ta'lim muassasalarining 59,9 foizi xususiydir. 40,8 foizi esa munistipial (tuman) kengashlari tasarrufida, qolgan 0,3 foizi davlatnikidir.

Bolalar bog'chalarining maqsadi bolalarning aqliy va jismoniy qobiliyatlarini rivojlantirish, mustaqillik va ichki tartib ko'nikmalarini tarbiyalash, jamiyat hodisalariga to'g'ri munosabatda bo'la olishni o'rgatishdan iborat. Bolalar bog'chasi YAponiyada vatan fuqarosini shakllantirish tizimining 1-bosqichi hisoblanadi SHuningdek, og'zaki nutq, so'zlarni to'g'ri qo'llashni o'rgatishga ham katta e'tibor beriladi.

Boshlang'ich ta'lim -"syogakko". Boshlang'ich maktab ta'limning ilk 6 ilini qamrab oladi va uning asosiy qismi hisoblanadi. YAponiyada maktabga 6 yoshdan boriladi.

YAponiyada o'rta va yuqori maktab tizimi. Kichik o'rta maktab – tyugakko.

Boshlang'ich maktabni tugatgan o'quvchi o'qishni kichik o'rta maktabda davom ettirishi lozim. YApon tili, matematika, jamiyatshunoslik, etika, tabiiyot, musiqa, san'at, maxsus faoliyat, jismoniy tarbiya, texnik mahorat va uy xo'jaligini yuritish kabi majburiy fanlardan tashqari o'quvchilar chet tili, qishloq xo'jaligi yoki matematikadan chuqurlashtirilgan kurs kabi fanlarni tanlashlari mumkin.^[1]

YAponiyada oilaviy byudjetning katta qismi bolalarning sara maktablarda puxta bilim olishlarini ta'minlashga, universitetlarga kirib bilim olishlariga sarflanadi. Oilada bola yaxshi bilim olishi uchun barcha shart-sharoitlar yaratib beriladi. Imtihon paytlarida esa bolalar uy yumush- laridan ozod etiladilar. Ota-onalar maktab hayotining barcha sohalarida faol ishtirok etadilar, o'z farzandlariga barcha sohada o'rnak-namunadirlar. Ular bolalari o'qishida yordam berish uchun juda ko'p o'qiydilar, maktab o'quv dasturini mukammal o'rganib oladilar.

Bolalar tarbiyasida onalarning roli va mas'uliyati ayniqsa kattadir. Ular farzandlarining oqil, dono, muloyim, odil va mehnatsevar bo'lib o'sishlari uchun oila sulolasi va davlat oldida o'zlarini mas'ul deb hisoblaydi»lar. YAponiyada oilaviy tarbiya xususida ko'plab metodik qo'llanmalar va tavsiyanomalar nashr etiladi, radio va televidenie orqali ko'plab pedagogik maslahatlar berib boriladi.

Maktabgachatarbiyayoshidagibolalaruchunota-onalaroyigao'rtacha 2-3 kitobsotibolishadi. Shu yoshdagi bolalar uchun oyiga 40 ta jurnal nashr etiladi, ota-onalarning mutloq ko'pchiligi bu jurnallariga obuna bo'lishadi. Bola maktabga borgunga qadar o'qishni, yozishni, oddiy hisoblash ko'nikmalarini egallashi zarur. YAponiya oilalaridagi uy partalari diqqatga sazovordir. U mukammal, yon tomonidan muhofazalangan qurilma bo'lib parta ustida kitob javoni, yoritqich, soat, qalam qog'oz mikro kalkulyator va boshqa zaruriy ashyolar, shuningdek, kerak bo'lib qolgan taqdirda ota-onasini chaqiradigan signal tugmachalarigacha o'rnatilgan.

Turlita'limiyko'nikmalarnibolalarongigasingdirishyaponmaktablarigaxosfazilatdir. Masalan, 2sinf o'quvchisi ko'pchilik oldida nutq so'zlash qobiliyatiga ega bo'lishi, 6-sinf o'quvchisi kamida 2 ta cholg'u asbobida kuy chala bilishi, boshlang'ich sinf o'quvchisi suvda bemalol suza olishi kerak. Mana shulardan yapon muallimi o'z kasbiga qo'shimcha ravishda yana nimalarni o'rganishi lozimligini bilish qiyin emas. O'qituvchi qo'shiq aytishi, cholg'u asboblarida kuy chala olishi, notiqlik san'atini bilishi, yaxshi sportchi bo'lishi kerak.

GERMANIYA DAVLATI TA'LIM TIZIMI.

Germaniyada mavjud bo'lgan asosiy qonun har bir fuqaroga o'z shaxsini erkin kamol toptirish, qobiliyatlari va qiziqishiga qarab maktab, o'quv yurti va kasb tanlash xuquqini beradi. Ta'lim sohasidagi siyosatning maqsadi shundan iboratki, u har bir insonni optimal darajada qo'llab-quvvatlash, uning manfaatlariga javob beradigan malakaviy tayyorgarlikdan o'tish imkoniyatini yaratadi. Har bir fuqaro hayoti davomida umumiy, kasbiy va siyosiy ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'lishi lozim. Ta'lim sohasidagi siyosatning asosiy yo'nalishlaridan biri yosh avlodni demokratik mamlakatda mas'uliyat hissiga ega mustaqil fuqarolar etib tarbiyalashdir.

Bolalar bog'chasi. Bolalar bog'chasi — olmonlar boshlab bergan va ko'pgina xorijiy mamlakatlar tomonidan o'rganib, qabul qilingan muassasadir. U davlat ta'lim tizimiga emas, balki yosh avlodni qo'llab-quvvatlash muassasalari tizimiga kiradi. Bolalar bog'chasi ta'sischilari cherkov, xayriya uyushmalari va jamoalar, ba'zida — korxonalar va ittifoqlardir. Tarbiyaviy ishlarning eng muhim jihati — jamiyatda yashashga qobiliyatli, mustaqil insonni kamol toptirish maqsadida guruhda o'qishdir. Bolalar bog'chalari oiladagi tarbiya'ni qo'llab-quvvatlashga, shuningdek boshqa keyingi hayoti va ta'lim olishi uchun eng yaxshi imkoniyatlarni yaratish uchun uning rivojlanishidagi kamchiliklarning o'rnini to'ldirishga qaratilgan. Odatda, bolalar bog'chasida bolalar tushlikka qadar bo'ladilar. Faqat ba'zi birlarida ular kun bo'yi bo'lishlari mumkin. 1996 yildan boshlab bolalar bog'chasiga qatnash uchun huquqiy me'yorlar ishlab chiqildi. Bolalar bog'chasiga farzandlarni berish ixtiyoriy ravishda amalga oshiriladi. Bolalar bog'chasiga qatnash uchun ota-onalardan ularning daromadiga qarab ma'lum miqdorda to'lov olinadi

Germaniya Federativ Respublikasi 16ta mustaqil Federativ erlar (viloyatlar)dan iborat bo'lib, har biri shakliga ko'ra turlicha bo'lgan ta'lim tizimiga ega. Ta'lim muassasalari asosan davlat tasarrufida bo'lib, ular uchun ta'lim dasturiga tegishli bo'lgan davlat ko'rsatmalari mavjud.

Ta'limni joriy qilish va boshqarish Federal erlar (FE) xukumatining kompetensiyasiga kiradi, lekin markaz tomonidan umumiy raxbarlik ham bor: ta'lim vazirligi ta'lim siyosati konsepsiyasini ishlab chiqadi, OO'YUlarini kengaytirishga mablag' ajratadi.

Umuman olganda Germaniya ta'lim tizimi bir necha bosqichni o'z ichiga oladi:^[2]

1. Elementar ta'lim: maktab ta'limining 1-bosqichiga tegishli bo'lib, maktabgacha muassasalar kiradi. Asosan bular bolalar bog'chalari, tayyorlov sinflari va kirish guruhlari bo'lib, bu erlarga bolalarning qatnashishi 3 yil davomida ota-onalar xohishiga ko'ra ixtiyoriydir.

2. Ta'limning birinchi bosqichi. (Primastufe) boshlang'ich maktab, unga 6 yoshdan qatnay boshlaydi. O'qish muddati 4 yil, Berlin va Brandenburgda 6 yil. Bu bosqichdagi ta'limning maqsadi – bolalarga ta'lim Ining ikkinchi bosqichidagi u yoki bu maktabda ta'limni davom ettirishga imkon beruvchi asosiy bilimlarni berishdan iborat.

3. Ta'lim I ning ikkinchi bosqichi (Sekundastufe I) “yo‘nalishli bosqich” deb nomlanuvchi bosqichdir, unda bolalarni ularning iqtidoriga ko'ra o'quv muassasalarining kerakli turiga yo'naltiradi: asosiy maktablar, real maktablar, gimnaziyalar, kompleks maktablar. O'quvchilar ta'lim xaqidagi attestatni real va asosiy maktablarni bitirgachgina olishadi

Koreya Respublikasi ta'lim tizimi.

Koreyaning zamonaviy ta'lim tizimi rasman Yaponiya mustamlakasidan ozod bo'lgan 1945 – yildan boshlangan. Ammo kengroq qaraydigan bo'lsak koreyslarda ta'lim tizimi 1894 yilgi islohotlardan keyin yuzaga kelgan deyish mumkin. 1881 yili Koreyadagi Choson hukumati mamlakat xavfsizligini kuchaytirish maqsadida maxsus armiya tuzadi va g'arbliklar harbiy san'atdan dars bera boshlaydilar. Bu o'z navbatida chet tili va boshqa fanlar ta'limini yuzaga kelishini ta'minladi. Garchi 1882 – yili maxsus qo'shin uchun darslar to'xtab qolgan bo'lsa – da, bir qancha amaliy fanlar darsi davom etaverdi. Bu davrda asta – sekinlik bilan Gvangxevon, Bejexakdan, Ixvaxakdan kabi shaxsiy ta'lim muassasalari ham vujudga kela boshladi va keyinchalik universitetlar uchun asos bo'lib xizmat qildi. 1894 – yili shaxsiy bilim maskanlari birlashtirilib, mamlakat ta'lim tizimini boshqaruvchi institut tashkil etildi. Shu bilan birga 1895 – yildan boshlang'ich maktablar va maktab uchun kadrlar tayyorlaydigan pedagogika maktablari tuzildi. Bundan tashqari bir qancha xususiy maktablar ochilib, 1900 – yilda ular faoliyatini tartibga solib turadigan “Xususiy maktablar to'g'risidagi qonun” qabul qilindi. 1910 – yili Koreya va Yaponiya o'rtasida tuzilgan shartnomaga muvofiq Koreya Yaponiyaning rasman mustamlakasiga aylantirildi. Natijada bu mamlakat ta'lim tizimiga ham katta ta'sir ko'rsatdi. Yapon mustamlakachilari Koreyaning ta'lim tizimini keskin o'zgartirish yo'lidan bordi va xususiy maktablar faoliyati cheklab qo'yildi. Bu davrda 1911 – yil 23 – avgustda qabul qilingan “1 – Choson ta'lim buyrug'i” amal qildi. Unga ko'ra, koreys va yapon fuqarolarining farqli ta'lim siyosati olib borildi. Ya'ni mahalliy xalq faqat 4 yil mobaynida boshlang'ich ta'lim olar, o'rta va oliy ta'lim berilmas edi. Bu yapon mustamlakachiligining uzoq o'ylangan rejaları qatoriga kiradi. Ammo 1919 – yili boshlangan norozilik harakatlari oqibatida Yaponiya hukumati biroz yon berishga majbur bo'ldi va buyruqqa o'zgartirish kiritib, boshlang'ich ta'lim 4 yildan 6 yilga uzaytirildi. 1922 – yil 4 – fevralda “2 – Choson ta'im buyrug'i” qabul qilindi. Bu buyruqqa ko'ra, ta'lim muddatlari uzaytirildi. Ya'ni, oddiy maktablarda ta'lim 6 yil, ayollar maktablarida esa 5 yil etib belgilandi. Shuningdek, asta – sekinlik bilan

universitetlar ham paydo bo'la boshladi. Jumladan, 1924 – yili Kyongson Davlat Universiteti ochildi. Shu yili Xitoy – Yaponiya urushi boshlanishi munosabati bilan mustamlaka Koreyada nazorat yanada kuchaytirildi. Oddiy maktablar va boshlang'ich maktablar, yuqori va o'rta maktablar birlashtirildi. Koreys tili fanlari kamaytirilib, imperiya xalq demokratiyasi fani kiritildi. 1943 – yil 3 – avgustda “4 –Choson ta'lim buyrug'i imzolandi va yapon mustamlakachiligining ta'lim sohasidagi zo'ravonligi kuchaydi. Jumladan, o'rta va yuqori maktablarda ta'lim 4 yilgacha kamaytirilib, koreys tili fani dasturdan olib tashlandi. Uning o'rniga yapon tili darslari kiritildi. Koreyani yoppasiga savodsizga aylantirish siyosati natijasi o'laroq, 1944 – yilgi Koreya Umumiy Arxiv qo'mitasi ma'lumotlariga qaraganda o'sha paytda Koreyaning savodxonlik darajasi bor – yog'i 13,8%ni tashkil etgan. 1945 – yili Ikkinchi Jahon urushi bilan birga Koreyadagi Yaponiya mustamlakachiligi ham tugadi. Endilikda Koreyada tabiiyki boshqa sohalar qatori ta'lim tizimini o'zgartirish vazifasi turardi. Eng avvalo “Ta'limni rivojlantirish qo'mitasi” tashkil etildi va qo'mita oldiga darsliklar yaratish majburiyati qo'yildi. Ta'lim tizimi tadbiiq etilishi davom ettirilib, axloq, etika, texnikaga oid fanlar kiritildi. 1963 – yillardan boshlab esa ta'lim tizimida tabiiy va ijtimoiy fanlarga e'tibor kuchaydi. 1981 – yili Prezident Chon Du Xvan mamlakatda shaxsiy ta'lim berish va xususiy ta'lim maskanlari faoliyatini qonunan ta'qiqqlab qo'ydi. Lekin maktabda mustaqil shug'ullanish uchun imkoniyatlar yaratib berdi. 1992 – yilga kelib esa boshlang'ich maktablar faoliyati yanada rivojlanishi uchun xukumat tomonidan bir qancha imtiyozlar yaratildi.

Zamonaviy Koreya ta'lim tizimida boshlang'ich maktablarning roli muhim. Koreyada boshlang'ich ta'lim uchun o'quv yilida 1 – martga qadar 6 yoshdan yuqori bo'lgan bolalar qabul qilinadi. Lekin 5 yoshli bolalar ham o'qishga kirishga huquqli bo'lib, buning uchun maktab mas'ul shaxsining ruxsatnomasini olishi lozim bo'ladi. O'quv yili esa 1 – mart Koreya Respublikasida davlat bayrami munosabati bilan 2 – martdan boshlandi. 6 yil davom etadigan boshlang'ich ta'lim majburiy etib belgilangan. Boshlang'ich ta'lim 1yil ikki semestrta bo'lingan holda olib boriladi. Boshlang'ich ta'limdan keyihgi “zinapoya” vazifasini o'rta ta'lim bajaradi. O'rta ta'lim Koreya Respublikasida 3 yil davom etadi. O'rta ta'lim ham majburiy bo'lib, bir o'quv yili 1 – martdan keyingi yil mart oyiga qadar davom etadi. Darslar 45 daqiqadan etib belgilangan bo'lib, bir yilda 1222 soatni tashkil etadi. O'rta ta'lim maktablarida davlat tili, axloq, ijtimoiy fan, matematika, jismoniy tarbiya, musiqa, san'at, chet tili kabi 10 ga yaqin fanlar o'qitiladi. Shuningdek, o'rta maktabda o'quvchi uchun tanlov fanlar mavjud. Bular qatoriga axborot, chet tili (ko'pincha nemis, fransuz, ispan, xitoy, yapon, rus, arab tillari) kabilar kiritish mumkin. O'rta maktab tugatilgan yuqori maktablarda ta'lim davom ettiriladi. Yuqori maktablar bir necha turlarga bo'linadi: Davlat yuqori maktablari (Koreya Ta'lim va Texnika fanlari vazirligi, Madaniyat, Jismoniy tarbiya va sayyohlik vazirligi boshqaradi), Umumiy yuqori maktablar (Har bir viloyatdagi yuqori tashkilotlar tomonidan boshqariladi), Xususiy yuqori maktablar. Shuningdek, yuqori maktablar o'qitish fanlariga ko'ra ham bir qancha turlarga

bo'linadi: Umumiy maktablar, ixtisoslashtirilgan maktablar (qishloq xo'jaligi, sanoat, dengiz xo'jaligi, axborot), maxsus maktablar (litsey shaklidagi maktab), texnika maktablari, chet tili maktabi, jismoniy tarbiya maktabi, san'at maktablari. Koreya Respublikasida Ta'lim vazirligi maxsus tashkil etgan yuqori maktablar ham bor. Bular asosan qishloq xo'jaligi, baliqchilik, sanoat, xalqaro tillarga ixtisoslashgan bo'ladi.

JANUBIY KOREYA TA'LIM TIZIMI

Janubiy Koreya Respublikasining ta'lim tizimi YUNISEF ekspertlari xulosasiga ko'ra sanoati rivojlangan davlatlar ichida "eng samaralisi" deb tan olingan.^[4]

Ko'pchilikning yagona fikricha, Janubiy Koreyaning iqtisodiyoti va texnikadagi yutuqlari "inson resursiga investitsiyani to'g'ri tikkanligida" deb ta'kidlashadi. Konfutsiy davridan saqlanib qolgan ziyoli odamga jamoat xizmati hozirgi kungacha bor. Janubiy Koreyada 1980 yillardan beri ilmiy kasblar eng nufuzli hisoblanadi.

Janubiy Koreya ta'lim tizimi yana bitta butunjahon tamoyilini amalga oshiradi: bu ta'lim va fan integratsiyasidir. Dunyo amaliyotida o'quv muassasalari va ilmiy-tadqiqot institutlarini o'z ichiga oluvchi akademik konglomeratlar samarali faoliyat olib borishmoqda. Bunday birlashuv ilm va ta'lim integratsiyasining aniq asosi bo'lib xizmat qiladi va mamlakatda yagona ilmiy-texnik va ta'lim siyosatini olib borish imkoniyatini beradi. Oliy o'quv yurtlari va ilmiy tadqiqot institutlarining qo'shilishi bugungi kunda integratsiyaning eng samarali shakli hisoblanadi.

Ko'p rivojlanayotgan davlatlarda ta'lim bugungi kunda jamiyatning faqat sarf-harajatlar sohasi emas, balki asosiy ishlab chiqaruvchi kuchiga aylandi. YA'ni, ta'lim raqobatbardosh, jiddiy moliyaviy mablag'larni olib keluvchi soha bo'lishi kerakligi isbotlandi. Ta'limning deyarli 1-bosqichidayoq davlat va iqtisodiyotning rivojlanishiga qaratilgan bo'lishi kerak. Faqat bilim olish uchungina emas, balki olingan bilimlarni amaliyotda samarali qo'llash uchun o'qish zarur.

Lekin shuni hisobga olish joizki, ta'limni tizimli modernizatsiya qilish jarayoni o'z-o'zidan eski tartib elementlarni engib o'tish, yangi g'oyalarni ishlab chiqish va tabiiy boshqaruvning boshqa metod va mexanizmlarini shakllantirishni nazarda tutadi. Lekin bu shundoqligicha nusxa olish shaklida emas, balki yangiliklarni qabul qilish bilan birga ta'lim rivojlanish bosqichidagi eng yaxshi an'analar va qo'lga kiritilgan yutuqlarni saqlab qolishni taqozo etadi.

Janubiy Koreya Respublikasi ko'plab tadqiqotchilarning diqqatini o'ziga tortmoqda, sababi bu davlat postindustrial sivilizatsiya yutuqlarini egallagan Osiyo – Tinch okeani regionining noyob davlatlaridan biridir. Koreyaliklar bajarilishi shart bo'lgan asosiy vazifa - o'z an'anaviy madaniyatini saqlash, siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarni o'z madaniy-siyosiy identivlik, SHarqning an'anaviy qadriyatlarini va orientirlari bilan bog'lashga intilish deb hisoblaydilar. Bu davlatning ta'lim tizimi YUNISEF ekspertlari xulosasiga ko'ra sanoati rivojlangan davlatlar ichida "eng samaralisi"¹ deb tan olingan.

Maktabgacha ta'lim Janubiy Koreyada bolalar bog'chasi umumta'lim turiga kirmaydi. Ota-onalar farzandlarini xususiy maktabgacha muassasalarga beradilar. Bu muassasalarda mashg'ulotlar koreys tilida, ingliz tilida, ba'zilarida faqat ingliz tilida olib boriladi. Bolalar bog'chasiga 3 yoshdan 5 yoshgacha qabul qilinadi.

Bolalar bog'chasining asosiy vazifasi oilalarni har tomonlama rivojlanishi uchun sharoit yaratishdan iborat. Bog'chalarda asosan musiqa, rasm, hisoblash darslari o'tiladi. Koreys bog'chalarida bolalarda mustaqillikni shakllantirishga katta e'tibor beriladi. Bolalar yoshi orasidagi farq 3 yilgacha bo'lishi mumkin. Boshlang'ich ta'lim. Janubiy Koreyada bolalar (6 yoshdan oshgan) 7 yoshdan 13 yoshgacha boshlang'ich maktabga boradilar. O'qish muddati 6 yil, majburiy va bepul.

KANADA TA'LIM TIZIMI

Kanadaliklarning eng muhim yutuqlaridan biri - bu ularning ta'lim tizimidir. Ilg'or universitet va kollejlardagi ta'lim sifati juda yuqori va Kanada diplomlari butun dunyoda tan olinadi. Xalqaro reytingda Kanada ta'limi AQSHdan keyin ikkinchi o'rinda turadi.

Kanadaning turli provinsiyalari o'quv rejalarida o'ziga xosliklar ko'rinadi. Masalan, Kvebek, Ontario, Manitobda maktabgacha muassasada maktabga tayyorlash 2 yil, 4 yoshdan 6 yoshgacha, Albert va Britan Kolumbiyasida 1 yil. O'quv yili sentyabrning birinchi haftasidan boshlanadi va iyunning oxirgi haftasida tugaydi.

Kanada maktablarida ta'limning o'rtacha davomiyligi 12 yilni tashkil qiladi.

6-7 yoshdan bolalar boshlang'ich maktabga qatnay boshlaydi va unda 6 yil tahsil olishadi. Manitob va Ontario boshlang'ich maktablarida o'qish boshqa provinsiyalardan ko'ra 2 yil ko'p davom etadi. 12 yoshdan bolalar o'rta maktabga o'tishadi va 16-18 yoshgacha o'qishadi. Kvebek provinsiyasida o'rta ta'lim 11 sinf davom etadi, universitetda o'qishni xohlaganlar esa yana 2 yil kollejga tayyorlov bo'limida o'qishadi.

BELGIYA TA'LIM TIZIMI

Belgiyada maktabgacha ta'lim (MT) 2,5 yoshdan boshlanadi. Ushbu belgilangan yoshga etganda bolalarni maktabgacha ta'lim muassasasiga berishadi, shu sababli guruhdagi bolalar soni yil davomida o'zgarib boradi. Maktabgacha ta'lim guruhlarning asosiy maqsadi: bolalarning bilish, bilim orttirish (kognitiv), kommunikativ va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish hisoblanadi. Mashg'ulotlar o'yin shaklida olib boriladi. Maktabgacha ta'lim majburiy ta'lim dasturiga kiritilmagan bo'lsada, Belgiyada taxminan 90%gacha bo'lgan bolalar unga qatnashadi. Ko'p hollarda maktabgacha ta'lim muassasalari boshlang'ich maktablarga uyg'unlashgan bo'ladi. Bolalar 6 yoshga etganda boshlang'ich maktabning birinchi sinfiga o'qishga kiradi.

FRANSIYA TA'LIM TIZIMI

Fransiyada ta'limning amalga oshirilishi. Fransiya jahondagi iqtisodiyrivojlangan mamlakatlar ichida yetakchi o'rinlardan birini egallaydi. Uning ta'lim tizimlari ham

qadimiy va boy tarixga ega. Bu mamlakatda «Ta'lim haqida»gi qonun dastlab 1955 yilda qabul qilinib, 1975 yilda unga bir qator o'zgarishlar kiritildi. Fransiya davlatining hozirgi davrida amal qilayotgan «Ta'lim haqida»gi Qonun 1989 yil 10 iyulda qabul qilingan bo'lib, uning o'zgartirilishiga ta'lim strategiyasida ro'y bergan o'zgarishlar, mamlakatning ichki, tashqi siyosatidagi islohotlar, yuzaga kelgan iqtisodiy sharoitlar, chet el pedagogikasidagi ilg'or tajribalarning mamlakat ta'lim tizimlariga kirib kelishi, o'quv predmetlaridagi integrastiyalar va boshqalar sabab bo'ldi. Fransiyada ta'limning asosiy maqsadi shaxsni har tomonlama kamol topishini ta'minlash, uni mustaqil faoliyatga tayyorlash, bozor munosabatlari sharoitida o'quvchilarni tadbirkorlikka, ishbilarmonlik va omilkorlikka o'rgatish, shunga yarasha kasb-korga ega qilishdan iboratdir. Mamlakatda maktablar davlat, xususiy, oralis maktablariga bo'linadi. O'qitiladigan predmetlar ichida frantsuz tili va adabiyoti, o'qish va yozuv alohida ahamiyatga molik bo'lib, ularga ajratilgan vaqt dars tarkibining 30 foizini tashkil etadi. Umuman, tarkibdagi 45 foiz darslar gumanitar yo'nalishda, qolganlari tabiiy fanlardir. Sinflarning o'rtacha xaftalik darslari 26 soatdan iborat, darslarning davomiyligi esa 60 minut, sinflardagi bolalarning o'rtacha soni 35-40 ta, o'quv yili 5 chorakka bo'linadi. Boshlang'ich sinflardagi o'qish ertalabki va tushdan keyingi qismlarga bo'linadi. Ertalab o'quvchilar ona tilidan, tushdan keyin esa matematika va boshqa predmetlardan saboq oladilar. Fransiya maktablarida ona tili va adabiyoti hamda matematika baza predmetlari, tarix, geografiya, mehnat ta'limi, jismoniy tarbiya predmetlari esa rivojlantiruvchi predmetlar hisoblanadi.

Fransiya ta'lim tizimining dastlabka bosqichini maktabgachatarbiya tashkil etadi.

Bu bosqichni «Onalar maktabi» deb ham yuritiladi. Bundan ko'zlangan asosiy maqsad, bolalarning maktabdagi sharoitini uy sharoiti bilan yaqinlashtirish ularga oiladagidek iliq munosabatni shakllantirishdan iborat. Ularni mustaqil holda ham, maktablarning boshlang'ich sinflari bazasida ham tashkil etilgan. Fransiya ta'limida bolalarning go'daklik chog'idanoq maktabda o'qitish uchun tayyor holda olib kelish g'oyat muhim masala hisoblanadi, 1980 yillarning oxiridagi ma'lumotlariga ko'ra, onalar maktablarida 65 ming, boshlang'ich maktablar bazasida tashkil etilgan maktabgacha tarbiya shaxobchalarida 9100 sinf mavjud.

Bu bosqichda tarbiyalanuvchilar quyidagicha tabaqalashtirilgan: - kichik guruh 2 yoshdan 4 yoshgacha; - o'rta guruh 4 yoshdan 5 yoshgacha; - katta guruh 5 yoshdan 6 yoshgacha. 5-6 yoshlilar maktabga tayyorlov guruhi bo'lib, ularga Fransiyada 100 foiz shu yoshdagi bolalar qamrab olingan. Bolalarni maktabga tayyorlash uchun alohida dastur va darsliklar mavjud.

Fransiya jahondagi iqtisodiy rivojlangan mamlakatlar ichida etakchi o'rinlardan birini egallaydi. Uning ta'lim tizimi ham qadimiy va boy tarixga ega. Fransiya davlatining hozirgi davrda amal qilinayotgan «Ta'lim haqidagi qonun»i 1989 yil 10 iyulda qabul qilingan bo'lib, uning o'zgartirilishiga ta'lim strategiyasida ro'y bergan o'zgarishlar, mamlakatning ichki tashqi siyosatidagi islohotlar natijasida yuzaga kelgan iqtisodiy

sharoitlar, chet el pedagogikasidagi ilg'or texnologiyalarning mamlakat ta'lim tizimlariga kirib kelishi, o'quv predmetlarining integratsiyalari va boshqalar sabab bo'ldi.

Fransiyada ta'limning asosiy maqsadi shaxsni har tomonlama kamol topishini ta'minlash, uni mustaqil faoliyatga tayyorlash, bozor munosabatlari sharoitida o'quvchilarni tadbirkorlikka, ishbilarmonlik va omilkorlikka o'rgatish, shunga yarasha kasb-korga ega qilishdan iboratdir. Bu erda davlat maktablari, xususiy maktablar, oraliq maktablar mavjud. O'qitiladigan predmetlar ichida fransuz tili va adabiyoti, o'qish va yozuv alohida ahamiyatga molik bo'lib hisoblanadi. O'quv yili 5 chorakka bo'linadi. Fransuz maktablari boshlang'ich sinflarda o'qish ertalab bo'ladi, tushdan keyin esa matematika va boshqa predmetlardan qo'shimcha saboq oladilar. Matematika, ona tili va adabiyoti bazaviy fan, tarix, geografiya, mehnat, jismoniy tarbiya kabi fanlar esa rivojlantiruvchi predmetlar hisoblanadi.

Fransiya ta'limida bolalarning go'daklik chog'idanoq maktabda o'qitish uchun tayyor holda olib kelish g'oyat muhim masala hisoblanadi. Bu bosqichda tarbiyalanuvchilar quyidagicha tabaqalashtirilgan: kichik guruh (2-4 yosh), o'rta guruh (4-5 yosh), katta guruh (5-6 yosh). Maktabga tayyorlov guruhi (5-6 yosh) bo'lib, ularga Fransiyada 100% shu yoshdagi bolalar qamrab olingan. Bolalarni maktabga tayyorlash uchun alohida dastur va darsliklar mavjud. Boshlang'ich sinflarda o'qish 5 yil bo'lib, uch bosqichda amalga oshiriladi:

1. Tayyorlov bosqichi;
2. Elementar kurs (bu bosqich ikki yil davom etadi);
3. CHuqurlashtirilgan bosqich.

O'quv dasturining mazmunini bevosita o'qituvchining o'zi belgilaydi. Bir so'z bilan aytganda, o'qituvchi bolalar bilimiga to'la mas'ul ekan uning uslub tanlashiga mustaqil harakat qilishiga ham to'la erkinliklar beriladi. 1990 yildagi hukumat qaroriga muvofiq maktabgacha tarbiya va boshlang'ich ta'limiga modullashtirish, bolalarning bilimiga u yoki bu fanga moyilligiga qarab differensiyalashtirish, ya'ni tabaqalashtirish, dars jadvalini ham shu asosda tuzish huquqi berildi

AQSH ta'lim tizimi

Amerika Qo'shma shtatlarida ta'lim tizimining tuzilishi quyidagicha:

- bolalar 3 yoshdan 5 yoshgacha tarbiyalanadigan maktabgacha tarbiya muassasalari;
- 1- 8 - sinflargacha bo'lgan boshlang'ich maktablar (bunday maktablarda 6 yoshdan 13 yoshgacha o'qiydilar);
- 9 – 12 - sinflardan iborat o'rta maktablar (bu maktablarda 14-17 yoshgacha bo'lgan bolalar ta'lim oladilar). U quyi va yuqori bosqichdan iborat.

Amerika Qo'shma Shtatlarida navbatdagi ta'lim bosqichi oliy ta'lim bo'lib, u 2 yoki 4 yil o'qitiladigan kollejlar hamda dorilfununlardir. AQSHda majburiy ta'lim 16 yoshgacha

amal qiladi. Bu mamlakatdagi o'quv yurtlari davlat, jamoa tasarrufida, xususiy va diniy muassasalar ixtiyorida bo'lishi mumkin.

Amerikada 3 yoshgacha bo'lgan bolalar tarbiyasi bilan onalar shug'ullanadilar, lekin ularga hech qanday imtiyozlar berilmagan. 5 yoshdan esa «Kinder garde» deb ataluvchi tayyorlov muassasalarida ta'lim boshlanadi. Boshlang'ich maktab 6 yoshdan to 13- 15 yoshgacha bo'lgan bolalarni qamrab oladi. Bu boshlang'ich maktablarda umumiy savodxonlik va kasbga yo'naltirish vazifalari hal etiladi

Maktabgacha tarbiya . Amerika boy mamlakat. Lekin bu mamlakatda bolalar uch yoshga to'lgunlaricha onalarga turli moddiy imtiyozlar berish ko'zda tutilmagan. Farzandlarga qarab uyda o'tiradimi yoki enaga yollab ishga tushadilarmi, bu onalarning ishi. O'zbekistondagi kabi keng va shinam, ikki qavatli, o'ynaydigan, uxlaydigan, ovqatlanadigan alohida xonalari bo'lgan bog'cha va yaslilar Amerikada odob tusiga kirgan emas. Enaga yollash oila uchun haftasiga 200 dollardan kamga tushmaydi. Bu mamlakatda 30-40 bolaga mo'ljallangan xususiy va davlat tasarrufidagi bog'chalar mavjud. Ular enaga yollashdan bir oz arzonroqqa tushadi. Lekin har ikki holda ham, uydan olib borgan ovqatlarni edirishadi, krovatchalar, ko'rpa, to'shak, yostiqni ota-onalar olib borishadi. Amerikada bizdagidek taomnomalar, o'quv dasturlari yo'q. Bolalar yozda atrofdagi ko'kalamzorlarda o'ynab dam oladilar. Bu bog'chalarda ham bolalar yoshlariga qarab turli guruhlarda tarbiyalanadilar, ularga tarbiyachi-mutaxassis qaraydi, ular ovqatni tayyorlab beradi, turli qo'shiqlar, she'rlar o'rgatadi, quvnoq o'yinlar uyushtiradi. Ammo har kim o'z uslubiga muvofiq ishlaydi, umumiy qoidalar, o'quv dasturlari joriy qilinmagan. Lekin bolalar uchun haqiqiy ta'lim-tarbiya jarayoni ular 5 yoshga to'lganlaridan keyin boshlanadi. Ana shu yoshda ular «Kinder garden» deb ataluvchi tayyorlov bog'chalariga jalb etiladilar. Ular hukumat tasarrufida bo'lib, bog'chalar yoki maktablar tarkibida tashkil etiladi. Bolalarni maxsus «maktab avtobusida» uyga olib keladilar va maktabga olib boradilar. Bunday avtobuslar yo'l-transport hodisalaridan to'la muhofaza etilgan: sariq rangga bo'yalgan, uning signallariga barcha transport vositalari itoat etishga majburdirlar. Maktab avtobuslarini boshqa transport vositalari quvib o'tishi mumkin emas, tartibni buzganlar qattiq jazolanadilar. Ko'chalarda, maktabga ketayotganda yoki qaytayotganda alangla6 yurgan, o'ynab futbol tepib yurgan bekorchi bolani uchratish amrimahol. Bolalarni maktabda ham, uyda ham shaxsiga tegilmaydi, do'pposlanmaydi, u erkin o'smog'i kerak. Agar biror bola «meni urdi» deb ota-onasidan shikoyat qilsa, ma'lum muddatga ana shu ota-onalar ayrim hollarda ota-onalik huquqidan mahrum qilinadilar. Maktabga bolalar o'zlari xohlagan kiyimlarda boradilar. 5 yoshli bolalarni maktabga tayyorlash ota-onalarning, bog'cha va maktabning, ommaviy axborot vositalarining ishi. AQSH televideniya kanalida “ Sezam ko'chasi” deb nomlanuvchi ko'rsatuvlar dasturi mavjud, u o'quvchilarga ingliz tili, alifbo, arifmetik amallarni bajarish, sanash, o'qish, koinot, tabiat, jug'rofiya, tarix bo'yicha bilimlarni o'ta qiziqarli tarzda singdirishga harakat qiladi. Amerika ko'p millatli mamlakat. Lekin har bir

millat o'z farzandiga milliy urf-odatlarini, tilini o'rgatishga jiddiy ahamiyat beradi. Ko'pincha bu vazifalarni katta avlod amalga oshiradi.

O'zbeklar ham o'z ona tilini, urf-odatlarini, dinini o'z farzandlariga singdirishga astoydil intiladilar. O'zbek bolalari ham Markaziy Osiyoda o'z mamlakatlari borligini biladilar, g'oyibona intiladilar, u haqda ko'p narsalarni ko'rish, eshitish, o'qishni istaydilar.

O'zbekistonga kelish har bir amerikalik o'zbeklarning muqaddas orzusidir.

Besh yoshli bolalar bilan olib boriladigan mashg'ulotlarning asosini ularni maktabga tayyorlash tashkil etadi. Olti yoshlilar bog'cha guruhlarida bo'lsalarda, lekin bu guruhlardagi ta'lim boshlang'ich sinfdagi ta'limga yaqin turib, amalda uning dastlabki bosqichi hisoblanadi.

Maktabgacha tarbiya muassasalarining ta'lim dasturi ko'p jihatdan ota-onalar bilan hamkorlikda ish olib borishga mo'ljallangan, u pirovard natijada bolalarni boshlang'ich maktablarga puxta tayyorlab berishga xizmat qilishi kerak. Shuningdek maktabgacha tarbiya muassasalari bolalarning aqliy va jismoniy, umuminsoniy hislatlarni, bolalar jamoasi ichida o'zini tutish, samimiylik, mehnatsevarlik, foydali xatti-harakatlarning ilk shakllanishiga erishmoqlarini, tozalik, ozodalik va pokizalikka o'rganishlarini ta'minlab berishi lozim. Yuqorida aytganimizdek, maktabgacha tarbiya muassasalarining xususiyatlari ham bor. Lekin u Yaponiyadagidek rivojlangan emas. Amerikada xususiy bog'chalar davlat dasturiga kiritilgan. Amerikada o'quvchilarning o'z fikrini so'zda mukammal, aniq ifodalab bera olishiga, o'zligini anglash, o'zining qadr-qimmatini e'zozlash, shaxsiy qobiliyatini ro'yobga chiqarish tuyg'ularini tarbiyalashga katta e'tibor beriladi. Bolalarda ana shu his-tuyg'ularini shakllantira borish ilk yoshdanoq boshlanadi.

Hindiston talim tizimi va uning qiyosiy tahlili.

Hindiston mustaqillikka erishgan paytda mamlakat aholisining 96,5 % savodsiz bo'lgan. 1949 – yilda qabul qilingan konstitutsiya bo'yicha 6 yoshdan 14 oshgacha to'lgan bolalar uchun bepul majburiy ta'lim joriy etildi. 2005 – yilda savodxonlik darajasi 52% ga yetdi. Hindistonda xalq ta'limi tizimi maktabgacha ta'lim tizim, boshlang'ich va kichik asosiy maktab, to'liqsiz o'rta va to'liq o'rta maktabdan iborat. Oliy o'quv urtlarida o'qish muddati 5 – 6 yil va o'qish pullik. Mamlakatda 219 ta universitet va institut hamda 7 mingdan ziyod kollej bor. Oliy o'quv yurtlari: Bombay universiteti, Kalkutta universiteti, Chennai universiteti.

Asosiy kutubxonalari:

Kalkuttadagi milliy kutubxona, Dehlidagi ommaviy kutubxona, Chennaiyidagi ommaviy markaziy kutubxonalar bor.

Xitoy Xalq Respublikasi ta'lim tizimi

Hududi: Xitoy Xalq Respublikasi - dunyoning eng katta davlatlaridan biri bo'lib, uning hududi 9,6 mln kv.km ga teng.

Aholisi: Xitoy aholisi qariyb 1,5 mld. kishiga teng. Aholining 90% dan oshig'ini – xitoyliklar, qolgan qismini boshqa millat vakillari tashkil etadi. Xitoy ta'lim tizimi o'ziga maktabgacha ta'lim, boshlang'ich ta'lim, to'liqsiz o'rta ta'lim, o'rta ta'lim, universitet, aspirantura bosqichlarini qamrab olgan. Xitoy Xalq Respublikasining “Majburiy ta'lim” to'g'risidagi qonuniga muvofiq, 9 – yillik ta'lim davlat tomonidan majburiydir.

Xitoy boshlang'ich maktablarida 140 mln. ga yaqin bolalarni o'qishi yo'lga qo'yilgan. Har yili boshlang'ich maktablariga 6 yoshli bolalarning 98.8%i qabul qilinadi. O'rta maktablarda 60 mln. o'quvchi o'qiydi, oliy ta'lim muassasalarida esa talabalar soni 3 mln. dan ortiqni tashkil etadi.

O'quv yili 1 – sentabrdan boshlanib, iyul oyining boshlarida yakunladi. Ta'limda talabalar bilimni baholash uchun kredit tizimi amal qiladi. O'quv jarayoniga zamonaviy axborot texnologiyalari va innovatsion pedagogik texnologiyalar tatbiq qilingan.

Turkiyada ta'lim siyosatining olib borilishi. O'zbekiston Respublikasi istiqbolga erishgach, uning mustaqilligini birinchi bo'lib qardosh Turkiya Respublikasi tan oldi. Mamlakatlarimiz o'rtasida iqtisodiy, siyosiy, madaniy aloqalar, shu jumladan, ta'lim bo'yicha hamkorlik tez rivojlanib bordi va u bizning xorijiy mamlakatlar bilan aloqalarimizda yetakchi o'rinlardan birini egalladi. Bu hamkorlikning natijasi o'laroq, Respublikamizda 20 dan ortiq o'zbek-turk hamkorligidagi litseylar tashkil etildi va ular yaxshi faoliyat ko'rsatmoqdalar. Har yili yuzlab o'zbekistonlik o'quvchilar va talabalar ta'lim olish uchun Turkiyaga jo'natilmoqda. Ayni vaqtda turkiyalik yoshlar ham Respublikamiz o'quv muassasalarida bilim olmoqdalar.

Shuningdek, bu mamlakat bilan keng ko'lamda ta'lim bo'yicha mutaxassislar almashish yo'lga qo'yilgan. Har ikki mamlakatdan ta'limni boshqarish muassasalarining, o'quv yurtlarining hamda ta'lim bo'yicha ilmiy tadqiqotlar va ilmiy-metodik ishlar olib boruvchi mutaxassislar, o'qituvchilar va tarbiyachilar bir-birlariga tashriflar uyushtirib o'zaro tajribalar almashmoqdalar. Bularning barchasi ikki mamlakat maorifchilarining umumiy maqsad yo'lidagi ishlarni rivojlantirishga hissa bo'lib qo'shilyapti. Turkiya Respublikasida ta'limning qo'yilishining o'ziga xos tomonlari borligini hisobga olib, u haqda to'laroq ma'lumotlar berish o'rinli deb hisoblaymiz. Respublikada hozir amaldagi ta'lim tizimlariga turk xalqining asl farzandi Kamol Otaturk asos solgan. Turkiya ta'lim tizimlari mamlakat Konstitustiyasi, ta'lim-tarbiya to'g'risidagi qonunlar, «Milliy maorif vazirligining tuzilishi va vazifalari haqidagi 179, 208, 385- sonli qonunlarda hamda hukumat dasturlarida har tomonlama chuqur ifodalangan. Respublika Konstitustiyasining 42-moddasida “Barcha kishilar ta'lim-tarbiya olish huquqiga egadirlar” deb yozib

qo'yilgan va fuqarolarning bilim olish huquqlari kafolatlangan. Turkiya Respublikasida barcha tipdagi ta'lim to'la davlat nazoratida bo'lib, bunday nazoratga kirmaydigan ta'lim-tarbiya maskanlarini ochish mumkin emas. Xususiy maktablar ham davlat ta'lim standartlari talabiga mos kelishi va davlat dasturlarini to'la bajarishga majbur. Boshlang'ich ta'lim barcha kishilar uchun majburiy, davlat maktablarida bepul o'qitiladi. Majburiy ta'limdan so'ng, uning keyingi bosqichlarida o'qishni davom ettirish istagini bildirgan, kam ta'minlangan oilalardan chiqqan bolalar davlat tomonidan stipendiyalar bilan ta'minlanadilar, ularga boshqa tegishli imtiyozlar ham belgilangan. Ta'lim muassasalarida faqat o'quv-tarbiya ishlari, uni takomillashtirish bilan bog'liq vazifalarnigina bajaradilar. Undan tashqari faoliyatlarga yo'l qo'yilmaydi. Turk millatiga mansub kishilarga ona tili sifatida boshqa biror xorijiy davlat tilini o'rgatish mumkin emas. Turkiya milliy maorifi tizimlarining umumiy tuzilishi quyidagicha: ta'lim tizimi bu mamlakatda ikki asosiy qismga bo'linadi.

Ulardan birinchi qismi maktab ta'limi bo'lib, uning tarkibiga maktabgacha tarbiya, boshlang'ich ta'lim, o'rta va oliy ta'lim kiradi. Uning tarkibi quyidagicha:

1. Maktabgacha tarbiya bosqichiga maktab yoshiga etmagan bolalarni qabul qilish ixtiyoriydir. Maktabgacha ta'lim-tarbiya'ning maqsadi bolalarni jismoniy, aqliy va ahlokiy rivojlanishini ta'minlash, ularni maktab bosqichiga puxta tayyorlab berish, kam ta'minlangan o'quvchilarga sharoit yaratish, turk tilida to'g'ri va chiroyli gapirishni o'rgatishdan iboratdir.

1992 yilda Turkiyada 131023 bolani qamrab olgan 7763 bog'cha ishladi. Bu maktabgacha tarbiya ishidagi umumiy bolalar sonining 5 foizini tashkil etadi.

2. Boshlang'ich maktabda esa bolalar 6 yoshdan 14 yoshgacha ta'lim oladilar. Bu bosqichdagi maktab quyidagi maqsad va vazifalarni ro'yobga chiqarishga xizmat qiladi;

a) har bir turk farzandiga yaxshi inson bo'lib kamol topish, bilimli bo'lish, uni milliy iftixor ruhida tarbiyalash va fikrlashga o'rgatish;

b) har bir turk farzandiga qiziqishi, qobiliyati va iste'dodlariga ko'ra ta'lim berish, ularni hayotga, o'qishning keyingi bosqichlariga puxta tayyorlashdan iborat.

Boshlang'ich ta'lim muassasalari maktabgacha tarbiya bosqichidan so'ng ikki qismga: 5 yillik boshlang'ich va 3 yillik o'rta maktablar bosqichiga bo'linadi. Har ikki bosqich maktabini bitirganlik haqida o'quvchilarga attestat beriladi.

Bu ikki bosqich maktab sharoitiga qarab bir maktab bazasida yoki alohida-alohida ikki maktab tarkibida tashkil qilinishi mumkin.

Aholi siyrak va tarqoq qishloqlarda maktab markaziy qishloqlardan birida ochiladi, guruhlashtirish imkoniyati bo'lmagan tumanlarda esa bu ta'lim bosqichi internatlar tipidagi o'quv muassasalari shaklida amalga oshiriladi.

3. O'rta ta'lim boshlang'ich ta'limga taya'nib, kamida uch yillik ta'lim beruvchi umumiy, kasbiy va texnik ta'lim muassasalarini o'z ichiga oladi.

Uning asosiy maqsadi barcha o'quvchilarga umumiy o'rta ta'lim va shunga muvofiq umumiy madaniyat, inson va jamiyat muammolarini o'rgatish, ularni oliy ta'lim

bosqichiga, hayotga, kasb-kor sohalariga tayyorlashdir.

Bu maqsadlar o'rta umumiy ta'lim, turli dasturlarda kasb-kor o'rgatuvchi texnik-qurilish qishloq xo'jaligi yo'nalishlaridagi litseylarda amalga oshiriladi.

O'quvning har bir bosqichi bo'yicha alohida-alohida dasturlar mavjud.

By dasturlar quyidagilardir:

— ta'limning oliy bosqichiga tayyorlash dasturi;

— kasbga va oliy ta'limga tayyorlash dasturi;

— hayotga, ishlab chiqarishga tayyorlash dasturi va xokazolar.

Litseylar o'z turlariga va jumhuriyat ehtiyojiga ko'ra quyidagicha ixtisoslashtirilgan:

— umumiy litseylar — o'quvchilarni oliy ta'limga tayyorlaydi, 3 yil;

— fan litseylari — alohida fanlardan iqtidorli va ijodkor o'quvchilar bilimini va qobiliyatini takomillashtiradi, 5 yil;

— kichik litseylar — kunduzgi litseylarda o'qish imkoniyati bo'lmaganlar uchun, o'qish 4 yil;

— kasb-hunar litseylari — o'quvchilarga o'z qiziqishlari 6o'yicha turli kasb-hunar o'rgatadi, o'qish muddati 3 yil;

— nafis san'at litseyi — ona tili va adabiyoti, rasm, musiqa kabi bo'limlarga ega;

— o'qituvchilar litseylari — boshlang'ich ta'lim bo'yicha o'qituvchilar tayyorlaydi.

O'qish muddati 1 yil tayyorlov kursini hisobga olganda 4 yil;

— tijorat va turizm ta'limi litseylari — maishiy xizmat ko'rsatish, savdo, umumiy ovqatlanish shahobchalariga va boshqa sohalariga mutaxassislar tayyorlab beradi;

— diniy ta'lim maktablari — imom-xatib hamda din darsini o'tuvchi o'qituvchilar tayyorlaydi;

— maxsus ta'lim maktablari — ular korrekstion maktablar bo'lib, jismoniy-aqliy jihatdan nuqsoni bor bolalar uchun mo'ljallagan;

— texnik litseylar — o'quvchilarga umumiy fanlar bilan bir qatorda industrial kasb-hunar ta'limini beradi.

Bundan tashqari Turkiyada qizlar kasb litseyi, qizlar texnik litseyi, qizlar san'at o'rta maktablari, qizlar, o'g'il bolalar xususiy maktablari mavjud.

4. Oliy ta'lim — mamlakatda oliy malakali turli kasb mutaxassisliklarini, ilmiy tadqiqot ishlari olib borishga qodir kishilarni etishtirib beradi.

Turkiyada bunday mutaxassisliklar bo'yicha hozir 235' universitetlar va oliy tsxnologik institutlar ishlab turibdi. Bu universitetlardan 2 tasi diniy mahkamalar tasarrufidadir.

Mamlakatdan tashqarida yashovchi turk millatiga mansub kishilarning (ular 2,5 mln. dan ortiq) ta'lim-tarbiyasiga ham katta ahamiyat beriladi. Hozir shunday toifadagi kishilarni o'qitish uchun Turkiya hukumati tomonidan 1,236ta o'qituvchi ajratilgan. Ularning barchasiga davlat tomonidan haq to'lanadi.

Turkiya hukumati «Milliy maorifining asosiy Qonuni»da maktab ta'limi bilan bir qatorda maktabdan tashqari ta'limga ham katta e'tibor berilgan.

Maktabdan tashqari ta'limga qo'yilgan asosiy talab katta yoshdagilarni o'qish va yozishga

o'rgatish; ularga umumiy va kasb-kor bilimlarini berish; savodxonlikdagi nuqsonlarini bartaraf etish kabi vazifalarni bajaradi, shuningdek, bunday muassasalar fuqarolarga, birinchi galda yoshlarga ijtimoiy hayotning ilmiy, texnologik, iqtisodiy, madaniy hayotiga to'la moslashish uchun shart-sharoitlar yaratib beradi. Shuningdek, MTMLar turli sohalarda mehnat qilayotgan kishilarning ishdan ajralmagan holda kasb malakalarini oshirishga imkoniyat tug'diradi. Turkiya Respublikasida maktabdan tashqari ta'lim ikki manba orqali beriladi. Ulardan biri maktab bo'lsa, ikkinchisi ustoz-shogirdlik yo'nalishidir.

Ularning sohalari bo'yicha dasturlari quyidagilar:

1. Umumiy ta'lim dasturlari;
2. Kasb-hunar, texnik ta'lim dasturlari;
3. Shogirdlik va ustalik ta'limi dasturlari;
4. Ochiq ta'lim dasturlari va hokazolar.

Maktabdan tashqari ta'lim muassasalari tarkibiga bulardan tashqari amaliy san'at maktablari, qizlar amaliy san'at maktablari, yetuklik institutlari na yetuklik texnik ta'lim markazlari ham kiritilgan.

Shuningdek, keyingi yillarda o'quvchilar va talabalarning bo'sh vaqtlarini ko'ngilli va sermazmun o'tkazishga katta ahamiyat berilmoqda.

Shu maqsadda til o'rgatish markazlari musiqa, xalq o'yinlari, foto, teatr studiyalari, shaxmat-shashka klublari, turli sayohatlar uyushtirish, lag yerda dam olishni tashkil qilish hamshiralik, rassomchilik to'garaklari yo'lga qo'yilayotir, ular orqali turli tanlovlar o'tkazishni amalga oshirilmoqda.

Talabalar va o'quvchilar uchun sportning turli sohalari bo'yicha sekstiyalar tashkil etilgan, ularda sportning ommaviy turlari bo'yicha turnirlar, musobaqalar tashkil etilmoqda. Qizlar uchun esa qo'lda to'qish, bichish-tikish, pazandalik yo'nalishlaridagi to'garaklar mavjud.

Ular tomonidan to'qilgan, tikilgan, tayyorlangan mahsulotlar har yili Anqaradagi katta ko'rgazmada namoyish etiladi.

Nazorat savollari:

1. Rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimida maktabgacha ta'limga zamonaviy yondashuvlarni yoritib bering.
2. Janubiy Koreya ta'lim tizimida maktabgacha ta'limga e'tiborni misollar bilan yoritib bering.
3. Xorijda maktabgacha ta'limni Yaponiya, Janubiy Koreya, Kanada, Germaniya, Belgiya, Fransiya davlatlari misolida yoritib.

II. AMALIY MASHG'ULOTLAR

№	Mavzular	Soat
1	Maktabgacha pedagogikaning umumiy asoslari.O'zbekistonda maktabgacha ta'limning vujudga kelishi va taraqqiyot bosqichlari	2
2	Maktabgacha pedagogikaning obyekti, predmeti, maqsad va vazifalari	2 2
3	Murabbiylik va tarbiyachilik kasbi va uning jamiyatda tutgan o'rni	2
4	Hozirgi jamiyatda murabbiy tarbiyachilarga qo'yilgan talab va vazifalari.	2
5	Maktabgacha ta'lim muassasasi tarbiyachisining asosiy vazifalari va uning shaxsiga qo'yiladigan talablar.	2 2
6	Tarbiya yaxlit pedagogik jarayon sifatida. Tarbiya jarayoni tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar o'rtasida tashkil etiluvchi hamda aniq maqsadga yo'naltirilgan hamkorlik jarayon.	2 2
7	Tarbiya jarayonini tashkil etishga doir zamonaviy yondoshuvlar va ularning o'ziga xosliklari.	2 2
8	Maktabgacha ta'lim muassasasi xujjatlari. Yillik, oylik istiqbol rejalar.	2 2
9	Mudira, uslubchi, tarbiyachi va pedagogic jamoa yuritadigan hujjatlar	2 2
10	Maktabgacha pedagogikaning asosiy kategoriyalari.	2
11	Maktabgacha pedagogikaning ilmiy-tadqiqot metodlari.	2
12	Pedagogik ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish shartlari.	2
13	MTM da yosh guruhlari Ilk yosh guruh (2-3 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari	2
14	Kichik guruh (3-4 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.	2

15	O`rta guruh (4-5 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.	2
16	Katta guruh (5-6 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.	2
17	Maktabga tayyorlov guruhi (6-7 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari	2
	Jami:	46

O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O`RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TYERMIZ DAVLAT UNIVYERSITYETI
«MAKTABGACHA TA'LIM METODIKASI» KAFEDRASI

MAKTABGACHA P E D A G O G I K A

fanidan

Amaliy mashg'ulotlarni ishlanmasi (Maktabgacha ta'lim yo`nalishi I-kurs talabalari uchun)

Tuzuvchi: Allaberdiyeva Q. - Maktabgacha ta'lim metodikasi kafedrasini o'qituvchisi

AMALIY MASHG'ULOTLARDA O'QITISH TEXNOLOGIYALARI (1-semestr)

1-mashg'ulot: O'zbekistonda maktabgacha ta'limning vujudga kelishi va taraqqiyot bosqichlari..

Ishning maqsadi: O'zbekistonda maktabgacha ta'limning vujudga kelishi va taraqqiyot bosqichlari. o'rganish.

Vazifa: O'zbekistonda maktabgacha ta'limning vujudga kelishi va taraqqiyot bosqichlari. haqida ma'lumot yig'ish va uni o'rganish.

Topshiriqlar:

Talaba Mashg'ulotga qadar mustaqil ravishda quyidagilarni bajarishi lozim :

-O'zbekistonda maktabgacha ta'limning vujudga kelishi va taraqqiyot bosqichlari haqida ma'lumotlarni o'rganadi .

- O'zbekistonda maktabgacha ta'limning vujudga kelishi va taraqqiyot bosqichlari haqida ma'lumotlarni o'rganadi va taqdimottayyorlaydi.

Mustaqil ish topshiriqlari:

O'zbekistonda maktabgacha ta'limning vujudga kelishi va taraqqiyot bosqichlari.

Keys 1

Shahzoda 6 yoshda. U MTM datayyorlov guruxida tarbiyalanadi. Shahzoda o'qishni, sher aytishni, yozishni, ashula aytishni yaxshi ko'radi. Uning onasi maktabda onatili va adabiyotidan dars beradi. U qizidan juda mamnun. Shahzoda rasm chizishga juda qiynaladi. Onasi u bilan shug'ullanmaydi. Tarbiyachi bola bilan alohida shug'ullanmaydi. U hamma bolalar bilan birdek shug'ullanadi. Buning evaziga Shahzoda hech nima o'rgana olmaydi.

SAVOL: Bu holda qanday yo'l tutish kerak?

Testlar

1. Qaysi asarda axloq-odob masalalari keng yoritilgan?

- A) "Qobusnoma"da
- B) "Qutadg'u bilik" va "Hibatul Haqoyiq"da
- C) "Al-Adab Al-Mufrad"da
- D) Barchasida

2. **Bolaning qo'l mehnati deganda nimani tushnnsiz?**

- A) Qo'lda bajariladigan ishlar
- B) Turli faoliyat uchun zarur bo'lgan o'yinchoq va qurilmalarni tayyorlash
- C) Qog'oz qiyqimlarini qiyish
- D) Bog'cha maydonchasida bajariladigan qo'l ishlari

Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari

Asosiy adabiyotlar

1. Юсупова П. Мактабгача тарбия педагогикаси. Т.: Ўқитувчи. 1993.
2. Xasanboeva O.U. va boshq. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. Т.: Ilm ziyo. 2006.
3. Sh.A.Sodiqova "Maktabgacha pedagogika". "Tafakkur sarchashmalari" Т.: 2013 y
4. N.M.Kayumova "Maktabgacha pedagogika". "TDPU" nashriyoti Т.: 2013 y

2-mashg'ulot: Maktabgacha pedagogikaning ob'ekti, predmeti, maqsad va vazifalari.

Ishning maqsadi: Maktabgacha pedagogikaning ob'ekti, predmeti, maqsad va vazifalari o'rganish.

Vazifa: Maktabgacha pedagogikaning ob'ekti, predmeti, maqsad va vazifalari o'rganish haqida ma'lumot yig'ish va uni o'rganish.

Maktabgacha pedagogika fanining obyekti - yaxlit maktabgacha pedagogik jarayon.

Maktabgacha pedagogika fanining predmeti - maktabgacha ta'lim- tarbiya jarayoni, mazmuni, qonuniyatlari, shakl, uslub va vositalari.

Maktabgacha pedagogikaning vazifalari Maktabgacha pedagogika fani bola shax- sini shakllantirishdek ijtimoiy buyurtmani bajarish asosida jamiyat taraqqiyotini ta'minlashga alohida hissa qo'shadi. Maktabgacha pedagogika fani maqsadi va vazifalarining belgilanishida ijtimoiy munosabatlar mazmuni, davlat va jamiyat qurilishi, uning hayotida yetakchi o'rin tutuvchi g'oyalar mohiyati muhim ahamiyatga ega.

O'zbekiston Respublikasida demokratik, insonparvar hamda huquqiy jamiyatni barpo etish sharoitida mazkur fan maktabgacha yoshdagi bola- larni har tomonlama uyg'un rivojlantirish, ularni maktab ta'limiga tayyorlash vazifasini muvaffaqiyatli hal etadi. Mazkur jarayonda **quyidagi vazifalarni** bajarishga e'tibor qaratiladi:

1. Har tomonlama uyg'un rivojlangan bola shaxsini rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik jarayonning mohiyatini o'rganish.
2. Bola shaxsini har tomonlama kamol toptirish qonuniyatlarini aniq- lash.
3. Ijtimoiy taraqqiyot darajasidan kelib chiqqan holda, rivojlangan xorijiy mamlakatlar maktabgacha ta'lim tizimi tajribasini o'rganish asosida ta'lim tizimini takomillashtirish.
4. Maktabgacha ta'lim muassasalari hamda ularda faoliyat olib borayot- gan tarbiyaehilar faoliyati mazmunini asoslash.
5. Ilg'or pedagogik tajribalami umumlashtirish va amaliyotga joriy etish.
6. Tarbiyachilarni maktabgacha ta'lim pedagogikagasiga oid bilimlar hamda ta'lim-tarbiya usullari bilan qurollantirish.
7. Ta'lim-tarbiya birligi hamda ijtimoiy tarbiya yo'nalish-lari o'rtasidagi o'zaro aloqadorlikni ta'minlashning pedagogik shart-sharoitlarini o'rga- nish.

Topshiriqlar:

Talaba Mashg'ulotga qadar mustaqil ravishda quyidagilarni bajarishi lozim :

-Maktabgacha pedagogikaning ob'ekti, predmeti maqsad va vazifalarini o'rganish haqida ma'lumotlarni o'rganadi .

-Maktabgacha pedagogikaning ob'ekti, predmeti maqsad va vazifalarini o'rganish haqida ma'lumotlarni o'rganadi va taqdimot tayyorlaydi.

Mustaqil ish topshiriqlari:

Maktabgacha pedagogikaning ob'ekti, predmeti maqsad va vazifalarini

Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari Asosiy adabiyotlar

- 1.Юсупова П. Мактабгача тарбия педагогикаси. Т.: Ўқитувчи. 1993.
- 2.ХасанбоеваО.У. вaboshq. Мактабгача та`лим педагогикаси. Т.: Илм ziyo. 2006.
- 3.Ш.А.Содиқова “Мактабгача педагогика”. “Тafakkur sarchashmalari” Т.: 2013 y
- 4.N.M.Kayumova “Мактабгача педагогика”. “ТDPU” nashriyoti Т.: 2013 y

3-mashg'ulot: Murabbiylik va Tarbiyachilik kasbi va uning jamiyatda tutgan o'rni.

Ishning maqsadi: Tarbiyachi va uni jamiyatda tutgan o'rnini o'rganish.

Vazifa: Tarbiyachi va uni jamiyatda tutgan o'rnini o'rganish haqida ma'lumot yig'ish va uni o'rganish.

Topshiriqlar:

Talaba mashg'ulotga qadar mustaqil ravishda quyidagilarni bajarishi lozim :

- Tarbiyachi va uni jamiyatda tutgan o'rnini o'rganadi,
- Tarbiyachi va uni jamiyatda tutgan o'rni tahlil qilinadi

Mustaqil ish topshiriqlari:

Tarbiyachi va uni jamiyatda tutgan o'rni

Adabiyotlar ro'yxati:

Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari Asosiy adabiyotlar

- 1.Юсупова П. Мактабгача тарбия педагогикаси. Т.: Ўқитувчи. 1993.
- 2.ХасанбоеваО.У. вaboshq. Мактабгача та`лим педагогикаси. Т.: Илм ziyo. 2006.
- 3.Ш.А.Содиқова “Мактабгача педагогика”. “Тafakkur sarchashmalari” Т.: 2013 y
- 4.N.M.Kayumova “Мактабгача педагогика”. “ТDPU” nashriyoti Т.: 2013 y

y

4-mashg'ulot: Hozirgi jamiyatda murabbiy tarbiyachilarga qo'yilgan talab va vazifalari.

Ishning maqsadi: Hozirgi jamiyatda murabbiy tarbiyachilarga qo'yilgan talab va vazifalari..

Vazifa: Hozirgi jamiyatda murabbiy tarbiyachilarga qo'yilgan talab va vazifalari haqida ma'lumot yig'ish va uni o'rganish.

Topshiriqlar:

Talaba Mashg'ulotga qadar mustaqil ravishda quyidagilarni bajarishi lozim :

-Hozirgi jamiyatda murabbiy tarbiyachilarga qo'yilgan talab va vazifalari haqida ma'lumotlarni o'rganadi.

-Hozirgi jamiyatda murabbiy tarbiyachilarga qo'yilgan talab va vazifalari haqida ma'lumotlarni o'rganadi va taqdimot tayyorlaydi.

Mustaqil ish topshiriqlari:

Hozirgi jamiyatda murabbiy tarbiyachilarga qo'yilgan talab va vazifalari.

<i>Афзалликлар</i>	<i>Камчиликлар</i>

35

Asosiy va qo‘shimcha o‘quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari Asosiy adabiyotlar

1. Юсупова П. Мактабгача тарбия педагогикаси. Т.: Ўқитувчи. 1993.
2. Хасанбоева О.У. vaboshq. Мактабгача та’лим педагогикаси. Т.: Илм зиyo. 2006.
3. Sh.A.Sodiqova “Мактабгача педагогика”. “Тafakkur sarchashmalari” Т.: 2013

у

4. N.M.Kayumova “Мактабгача педагогика”. “ТDPU” nashriyoti Т.: 2013 y

5-mashg‘ulot: Maktabgacha ta’lim muassasasi tarbiyachisining asosiy vazifalari va uning shaxsiga qo‘yiladigan talablar..

Ishning maqsadi: Maktabgacha ta’lim muassasasi tarbiyachisining asosiy vazifalari va uning shaxsiga qo‘yiladigan talablar.o‘rganish.

Vazifa: Maktabgacha ta’lim muassasasi tarbiyachisining asosiy vazifalariva uning shaxsiga qo‘yiladigan talablar haqida ma’lumot yig‘ish va uni o‘rganish.

Topshiriqlar:

Talaba mashg‘ulotga qadar mustaqil ravishda quyidagilarni bajarishi lozim :

- Maktabgacha ta’lim muassasasi tarbiyachisining asosiy vazifalari va uning shaxsiga qo‘yiladigan talablar.haqida ma’lumotlarni o‘rganadi .

- Maktabgacha ta’lim muassasasi tarbiyachisining asosiy vazifalari va uning shaxsiga qo‘yiladigan talablar haqida ma’lumotlarni o‘rganadi va taqdimot tayyorlaydi.

Mustaqil ish topshiriqlari:

Maktabgacha ta’lim muassasasi tarbiyachisining asosiy vazifalari va uning shaxsiga qo‘yiladigan talablar.

T – жадвал

T – жадвал қоидалари танишилади. Якка тартибда расмийлаштирилади

T – жадвал
- бита концепция
(маълумот)нинг жиҳати
ўзаро солиштириш ёки
уларни (ҳа/йўқ, ҳа/қарши)
учун.
Танқидий мушоҳада
ривожлантиради

Ажратилган вақт оралиғида тартибда (жуфтликда) тўлдиради, унинг чап томонига сабаблари ёзилади, ўнг томонига эса чап томонда ифода қарама – қарши ғоялар, омиллар ва шў кабилар.

Жадваллар жуфтликда (гурӯҳда) таққосланиши тўлдирилиши

Барча ўқув гурӯҳи ягона T – тузади.

Афзалликлар	Камчиликлар

35

Asosiy va qo‘shimcha o‘quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari Asosiy adabiyotlar

1. Юсупова П. Мактабгача тарбия педагогикаси. Т.: Ўқитувчи. 1993.
2. Хасанбоева О.У. vaboshq. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. Т.: Ilm ziyo. 2006.
3. Sh.A.Sodiqova “Maktabgacha pedagogika”. “Tafakkur sarchashmalari” Т.: 2013
4. N.M.Kayumova “Maktabgacha pedagogika”. “TDPU” nashriyoti Т.: 2013 y

у

6-mashg'ulot: Tarbiya yaxlit pedagogik jarayon sifatida. Tarbiya jarayoni tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar o'rtasida tashkil etiluvchi hamda aniq maqsadga yo'naltirilgan hamkorlik jarayoni.

Ishning maqsadi: Tarbiya jarayoni tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar o'rtasida tashkil etiluvchi hamda aniq maqsadga yo'naltirilgan hamkorlik jarayoni o'rganish.

Vazifa: Tarbiya jarayoni tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar o'rtasida tashkil etiluvchi hamda aniq maqsadga yo'naltirilgan hamkorlik jarayoni haqida ma'lumot yig'ish va uni o'rganish.

Topshiriqlar:

Talaba mashg'ulotga qadar mustaqil ravishda quyidagilarni bajarishi lozim :

- Tarbiya jarayoni tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar o'rtasida tashkil etiluvchi hamda aniq maqsadga yo'naltirilgan hamkorlik jarayoni haqida ma'lumotlarni o'rganadi .

- Tarbiya jarayoni tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar o'rtasida tashkil etiluvchi hamda aniq maqsadga yo'naltirilgan hamkorlik jarayoni haqida ma'lumotlarni o'rganadi va taqdimot tayyorlaydi.

Mustaqil ish topshiriqlari:

Tarbiya jarayoni tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar o'rtasida tashkil etiluvchi hamda aniq maqsadga yo'naltirilgan hamkorlik jarayoni.

Афзалликлар	Камчиликлар

35

Asosiy va qo‘shimcha o‘quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari Asosiy adabiyotlar

1. Юсупова П. Мактабгача тарбия педагогикаси. Т.: Ўқитувчи. 1993.
2. Хасанбоева О.У. vaboshq. Мактабгача та`лим педагогикаси. Т.: Илм зиyo. 2006.
3. Sh.A.Sodiqova “Мактабгача педагогика”. “Тafakkur sarchashmalari” Т.: 2013

y

4. N.M.Kayumova “Мактабгача педагогика”. “TDPU” nashriyoti Т.: 2013 y

7- mashg‘ulot: Tarbiya jarayonini tashkil etishga doir zamonaviy yondoshuvlar va ularning o‘ziga xosliklari.

Ishning maqsadi: Tarbiya jarayonini tashkil etishga doir zamonaviy yondoshuvlar va ularning o‘ziga xosliklari o‘rganish.

Vazifa: Tarbiya jarayonini tashkil etishga doir zamonaviy yondoshuvlar va ularning o‘ziga xosliklari haqida ma’lumot yig‘ish va uni o‘rganish.

Topshiriqlar:

Talaba mashg‘ulotga qadar mustaqil ravishda quyidagilarni bajarishi lozim :

- Tarbiya jarayonini tashkil etishga doir zamonaviy yondoshuvlar va ularning o‘ziga xosliklari haqida ma’lumotlarni o‘rganadi .
- Tarbiya jarayonini tashkil etishga doir zamonaviy yondoshuvlar va ularning o‘ziga xosliklari haqida ma’lumotlarni o‘rganadi va taqdimot tayyorlaydi.

Mustaqil ish topshiriqlari:

Tarbiya jarayonini tashkil etishga doir zamonaviy yondoshuvlar va ularning o‘ziga xosliklari.

T – жадвал

T – жадвал
 - бита концепция
 (маълумот)нинг жиҳати
 ўзаро солиштириш ёки
 уларни (ҳа/йўқ, ҳа/қарши)
 учун.
 Танқидий мушоҳада
 ривожлантиради

T – жадвал қоидалари танишилади.
 Якка тартибда расмийлаштирилади

Ажратилган вақт оралиғида тартибда
 (жуфтликда) тўлдиради, унинг чап
 томонига сабаблари ёзилади, ўнг
 томонига эса чап томонда ифода
 қарама – қарши ғоялар, омиллар ва
 шу кабилар.

Жадваллар жуфтликда (гуруҳда)
 таққосланиши тўлдирилиши

Барча ўқув гуруҳи ягона T – тузади.

Афзалликлар	Камчиликлар

35

Asosiy va qo‘shimcha o‘quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari Asosiy adabiyotlar

1. Юсупова П. Мактабгача тарбия педагогикаси. Т.: Ўқитувчи. 1993.
2. Хасанбоева О.У. vaboshq. Мактабгача та`лим педагогикаси. Т.: Илм зиyo. 2006.
3. Ш.А. Содиқова “Мактабгача педагогика”. “Тafakkur sarchashmalari” Т.: 2013

у

4. N.M. Kayumova “Мактабгача педагогика”. “TDPU” nashriyoti Т.: 2013 y

8- Mashg`ulot :Maktabgacha ta'lim muassasasi xujjatlari.

Yillik, oylik istiqbol rejalar.

Ishning maqsadi:Maktabgacha ta'lim muassasasi xujjatlari.

Yillik, oylik istiqbol rejalaro'rganish.

Vazifa:Maktabgacha ta'lim muassasasi xujjatlari.

Yillik, oylik istiqbol rejalarhaqida ma'lumot yig'ish va uni o'rganish.

Topshiriqlar:

Talaba mashg'ulotga qadar mustaqil ravishda quyidagilarni bajarishi lozim :

- Maktabgacha ta'lim muassasasi xujjatlari.

Yillik, oylik istiqbol rejalarhaqida ma'lumotlarni o'rganadi .

- Maktabgacha ta'lim muassasasi xujjatlari.

Yillik, oylik istiqbol rejalarhaqida ma'lumotlarni o'rganadi va taqdimot tayyorlaydi.

Mustaqil ish topshiriqlari:

Maktabgacha ta'lim muassasasi xujjatlari.

Yillik, oylik istiqbol rejalar.

Афзалликлар	Камчиликлар

35

Asosiy va qo‘shimcha o‘quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari Asosiy adabiyotlar

1. Юсупова П. Мактабгача тарбия педагогикаси. Т.: Ўқитувчи. 1993.
2. Хасанбоева О.У. vaboshq. Мактабгача та`лим педагогикаси. Т.: Илм зиyo. 2006.
3. Ш.А. Содиқова “Мактабгача педагогика”. “Тafakkur sarchashmalari” Т.: 2013 y
4. N.M. Kayumova “Мактабгача педагогика”. “TDPU” nashriyoti Т.: 2013 y

9-Mashg`ulot: Mudira, uslubchi, tarbiyachi va pedagogic jamoa yuritadigan hujjatlar

Ishning maqsadi: Mudira, uslubchi, tarbiyachi va pedagogic jamoa yuritadigan hujjatlar o‘rganish.

Vazifa: Mudira, uslubchi, tarbiyachi va pedagogic jamoa yuritadigan hujjatlar haqida ma’lumot yig‘ish va uni o‘rganish.

Topshiriqlar:

Talaba mashg‘ulotga qadar mustaqil ravishda quyidagilarni bajarishi lozim :

- Mudira, uslubchi, tarbiyachi va pedagogic jamoa yuritadigan hujjatlar haqida ma’lumotlarni o‘rganadi .
- Mudira, uslubchi, tarbiyachi va pedagogic jamoa yuritadigan hujjatlar haqida ma’lumotlarni o‘rganadi va taqdimot tayyorlaydi.

Mustaqil ish topshiriqlari: Mudira, uslubchi, tarbiyachi va pedagogic jamoa yuritadigan hujjatlar

T – жадвал

T – жадвал
 - бита концепция
 (маълумот)нинг жиҳати
 ўзаро солиштириш ёки
 уларни (ха/йўқ, ха/қарши)
 учун.
 Танқидий мушоҳада
 ривожлантиради

T – жадвал қоидалари танишилади.
 Якка тартибда расмийлаштирилади

Ажратилган вақт оралиғида тартибда
 (жуфтликда) тўлдиради, унинг чап
 томонига сабаблари ёзилади, ўнг
 томонига эса чап томонда ифода
 қарама – қарши ғоялар, омиллар ва
 шу кабилар.

Жадваллар жуфтликда (гурӯҳда)
 таққосланиши тўлдирилиши

Барча ўқув гурӯҳи ягона T – тузади.

Афзалликлар	Камчиликлар

35

Asosiy va qo‘shimcha o‘quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari Asosiy adabiyotlar

1. Юсупова П. Мактабгача тарбия педагогикаси. Т.: Ўқитувчи. 1993.
2. Хасанбоева О.У. vaboshq. Мактабгача та`лим педагогикаси. Т.: Илм зиyo. 2006.
3. Sh.A.Sodiqova “Мактабгача педагогика”. “Tafakkur sarchashmalari” Т.: 2013
4. N.M.Kayumova “Мактабгача педагогика”. “TDPU” nashriyoti Т.: 2013 y

у

10-mashg'ulot: Maktabgacha pedagogikaning asosiy kategoriyalari.

Ishning maqsadi: Maktabgacha pedagogikaning asosiy kategoriyalarini o'rganish.

Vazifa: Maktabgacha pedagogikaning asosiy kategoriyalarini haqida ma'lumot yig'ish va uni o'rganish.

Topshiriqlar:

Talaba Mashg'ulotga qadar mustaqil ravishda quyidagilarni bajarishi lozim :

- Maktabgacha pedagogikaning asosiy kategoriyalarini haqida ma'lumotlarni o'rganadi.
- Maktabgacha pedagogikaning asosiy kategoriyalarini o'rganadi va taqdimot tayyorlaydi.

Mustaqil ish topshiriqlari:

Maktabgacha pedagogikaning asosiy kategoriyalari.

Афзалликлар	Камчиликлар

Asosiy va qo‘shimcha o‘quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari Asosiy adabiyotlar

1. Юсупова П. Мактабгача тарбия педагогикаси. Т.: Ўқитувчи. 1993.
2. Xasanboeva O.U. vaboshq. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. Т.: Ilm ziyo. 2006.
3. Sh.A.Sodiqova “Maktabgacha pedagogika”. “Tafakkur sarchashmalari” Т.: 2013

y

4. N.M.Kayumova “Maktabgacha pedagogika”. “TDPU” nashriyoti Т.: 2013 y

11-mashg‘ulot: Maktabgacha pedagogikaning ilmiy-tadqiqot metodlari.

Ishning maqsadi: Maktabgacha pedagogikaning ilmiy-tadqiqot metodlarini o‘rganish.

Vazifa: Maktabgacha pedagogikaning ilmiy-tadqiqot metodlarida ma’lumot yig‘ish va uni o‘rganish.

Topshiriqlar:

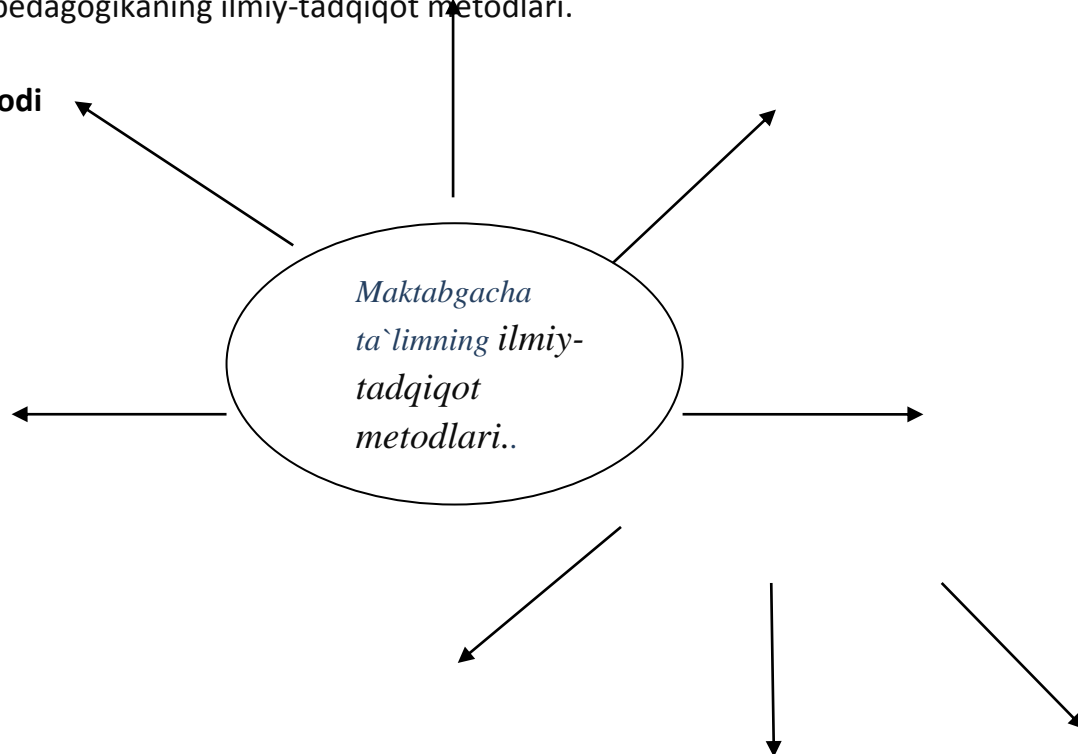
Talaba Mashg‘ulotga qadar mustaqil ravishda quyidagilarni bajarishi lozim :

- Maktabgacha pedagogikaning ilmiy-tadqiqot metodlarida ma’lumotlarni o‘rganadi.
- Maktabgacha pedagogikaning ilmiy-tadqiqot metodlarini o‘rganadi va taqdimot tayyorlaydi.

Mustaqil ish topshiriqlari:

Maktabgacha pedagogikaning ilmiy-tadqiqot metodlari.

Klaster metodi

Asosiy va qo‘shimcha o‘quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari Asosiy adabiyotlar

1. Юсупова П. Мактабгача тарбия педагогикаси. Т.: Ўқитувчи. 1993.
2. Хасанбоева О.У. вaboshq. Мактабгача та`лим педагогикаси. Т.: Илм ziyo. 2006.
3. Sh.A.Sodiqova “Мактабгача педагогика”. “Тafakkur sarchashmalari” Т.: 2013

y

4. N.M.Kayumova “Мактабгача педагогика”. “TDPU” nashriyoti Т.: 2013 y

12-mashg‘ulot: Pedagogik ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish shartlari.

Ishning maqsadi: Pedagogik ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish shartlarini o‘rganish.

Vazifa: Pedagogik ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish shartlariga haqida ma’lumot yig‘ish va uni o‘rganish.

Topshiriqlar:

Talaba Mashg‘ulotga qadar mustaqil ravishda quyidagilarni bajarishi lozim :

- Pedagogik ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish shartlarini o‘rganadi.
- Pedagogik ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish shartlarini o‘rganadi va taqdimot tayyorlaydi.

Mustaqil ish topshiriqlari:

Pedagogik ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish shartlari.

Asosiy va qo‘shimcha o‘quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari Asosiy adabiyotlar

1. Юсупова П. Мактабгача тарбия педагогикаси. Т.: Ўқитувчи. 1993.
2. Хасанбоева О.У. вaboshq. Мактабгача та`лим педагогикаси. Т.: Илм ziyo. 2006.
3. Sh.A.Sodiqova “Мактабгача педагогика”. “Тafakkur sarchashmalari” Т.: 2013

y

4. N.M.Kayumova “Мактабгача педагогика”. “TDPU” nashriyoti Т.: 2013 y

13-mashg‘ulot: MTM da yosh guruhlari

Ilk yosh guruh (2-3 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari

Ishning maqsadi: MTM da yosh guruhlari

Ilk yosh guruh (2-3 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlarini o'rganish.

Vazifa: MTM da yosh guruhlari

Ilk yosh guruh (2-3 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlarini haqida ma'lumot yig'ish va uni o'rganish.

Topshiriqlar:

Talaba Mashg'ulotga qadar mustaqil ravishda quyidagilarni bajarishi lozim :

-MTM da yosh guruhlari

Ilk yosh guruh (2-3 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlarini o'rganadi.

-MTM da yosh guruhlari

Ilk yosh guruh (2-3 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlarini o'rganadi va taqdimot tayyorlaydi.

Mustaqil ish topshiriqlari: MTM da yosh guruhlari

Ilk yosh guruh (2-3 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari

Афзалликлар	Камчиликлар

Asosiy va qo‘shimcha o‘quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari Asosiy adabiyotlar

1. Юсупова П. Мактабгача тарбия педагогикаси. Т.: Ўқитувчи. 1993.
2. Xasanboeva O.U. vaboshq. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. Т.: Ilm ziyo. 2006.
3. Sh.A.Sodiqova “Maktabgacha pedagogika”. “Tafakkur sarchashmalari” Т.: 2013

у

4. N.M.Kayumova “Maktabgacha pedagogika”. “TDPU” nashriyoti Т.: 2013 y

14-mashg‘ulot: Kichik guruh (3-4 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.

Ishning maqsadi: Kichik guruh (3-4 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlarini o‘rganish.

Vazifa: Kichik guruh (3-4 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlarini haqida ma’lumot yig‘ish va uni o‘rganish.

Topshiriqlar:

Talaba Mashg‘ulotga qadar mustaqil ravishda quyidagilarni bajarishi lozim :

- Kichik guruh (3-4 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlarini o‘rganadi.
- Kichik guruh (3-4 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlarini o‘rganadi va taqdimot tayyorlaydi.

Mustaqil ish topshiriqlari: Kichik guruh (3-4 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.

Б/БХ/Б ЖАДВАЛИ

Биламан	Билишни хоҳлайман	Билиб олдим

26

Asosiy va qo‘shimcha o‘quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari Asosiy adabiyotlar

1. Юсупова П. Мактабгача тарбия педагогикаси. Т.: Ўқитувчи. 1993.
2. Xasanboeva O.U. vaboshq. Maktabgacha ta`lim pedagogikasi. Т.: Ilm ziyo. 2006.
3. Sh.A.Sodiqova “Maktabgacha pedagogika”. “Tafakkur sarchashmalari” Т.: 2013
4. N.M.Kayumova “Maktabgacha pedagogika”. “TDPU” nashriyoti Т.: 2013 y

у

15-mashg‘ulot: O‘rta guruh (4-5 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.

Ishning maqsadi: O‘rta guruh (4-5 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlarini o‘rganish.

Vazifa: O‘rta guruh (4-5 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlarini haqida ma’lumot yig‘ish va uni o‘rganish.

Topshiriqlar:

Talaba Mashg‘ulotga qadar mustaqil ravishda quyidagilarni bajarishi lozim :

- O‘rta guruh (4-5 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlarini o‘rganadi.
- O‘rta guruh (4-5 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlarini o‘rganadi va taqdimot tayyorlaydi.

Mustaqil ish topshiriqlari: O'рта guruh (4-5 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.

Б/БХ/Б ЖАДВАЛИ

Биламан	Билишни хоҳлайман	Билиб олдим

26

Asosiy va qo‘shimcha o‘quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari Asosiy adabiyotlar

1. Юсупова П. Мактабгача тарбия педагогикаси. Т.: Ўқитувчи. 1993.
2. Xasanboeva O.U. vaboshq. Maktabgacha ta`lim pedagogikasi. Т.: Ilm ziyo. 2006.
3. Sh.A.Sodiqova “Maktabgacha pedagogika”. “Tafakkur sarchashmalari” Т.: 2013
4. N.M.Kayumova “Maktabgacha pedagogika”. “TDPU” nashriyoti Т.: 2013 y

16-mashg‘ulot: Katta guruh (5-6 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.

Ishning maqsadi: Katta guruh (5-6 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlarini o‘rganish.

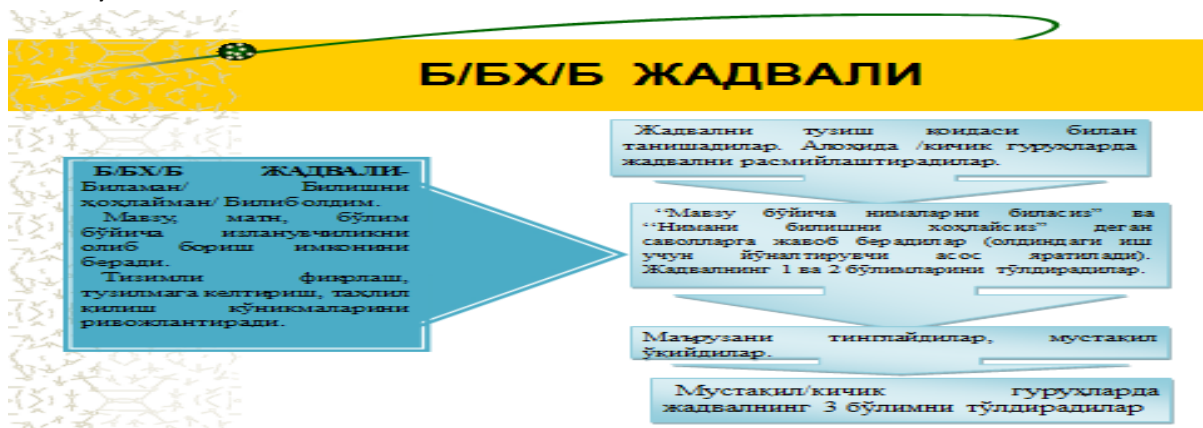
Vazifa: Katta guruh (5-6 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlarohaqida ma'lumot yig'ish va uni o'rganish.

Topshiriqlar:

Talaba Mashg'ulotga qadar mustaqil ravishda quyidagilarni bajarishi lozim :

- Katta guruh (5-6 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlarini o'rganadi.
- Katta guruh (5-6 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlarini o'rganadi va taqdimot tayyorlaydi.

Mustaqil ish topshiriqlari: Katta guruh (5-6 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.

Б/БХ/Б ЖАДВАЛИ

Биаламан	Библиб олдим	Библиб олдим

26

Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari Asosiy adabiyotlar

1. Юсупова П. Мактабгача тарбия педагогикаси. Т.: Ўқитувчи. 1993.
2. Хасанбоева О.У. Vaboshq. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. Т.: Ilm ziyo. 2006.
3. Sh.A.Sodiqova “Maktabgacha pedagogika”. “Tafakkur sarchashmalari” Т.: 2013
4. N.M.Kayumova “Maktabgacha pedagogika”. “TDPU” nashriyoti Т.: 2013 y

y

17-mashg‘ulot: Maktabga tayyorlov guruhi (6-7 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari

Ishning maqsadi: Maktabga tayyorlov guruhi (6-7 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlarini o‘rganish.

Vazifa: Maktabga tayyorlov guruhi (6-7 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlariga ma’lumot yig‘ish va uni o‘rganish.

Topshiriqlar:

Talaba Mashg‘ulotga qadar mustaqil ravishda quyidagilarni bajarishi lozim :

-Maktabga tayyorlov guruhi (6-7 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlarini o‘rganadi.

- Maktabga tayyorlov guruhi (6-7 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlarini o‘rganadi va taqdimot tayyorlaydi.

Mustaqil ish topshiriqlari: Maktabga tayyorlov guruhi (6-7 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari

Б/БХ/Б ЖАДВАЛИ

Биламан	Билишни хоҳлайман	Билиб олдим

Asosiy va qo‘shimcha o‘quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari Asosiy adabiyotlar

1. Юсупова П. Мактабгача тарбия педагогикаси. Т.: Ўқитувчи. 1993.
2. Хасанбоева О.У. vaboshq. Мактабгача ta`lim pedagogikasi. Т.: Ilm ziyo. 2006.
3. Sh.A.Sodiqova “Мактабгача pedagogika”. “Tafakkur sarchashmalari” Т.: 2013

y

4. N.M.Kayumova “Мактабгача pedagogika”. “TDPU” nashriyoti Т.: 2013 y

III. MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTLARI

Mustaqil ta'limni tashkil etishning shakli va mazmuni

Bakalavr mustaqil ta'limni tayyorlashda muayyan fan va modulning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- darslik va o‘quv qo‘llanmalar boyicha fan boblari va mavzularini o‘rganish;
- tarqatma materiallar bo‘yicha ma‘ruzalar qismini o‘zlashtirish;
- nazariy material boyicha misol va masala yechish,
- avtomatlashtirilgan o‘rgatuvchi va nazorat qiluvchi tizimlar bilan ishlash;
- maxsus adabiyotlar bo‘yicha fan bo‘limlari yoki mavzulari ustida ishlash; masofaviy ta'lim.

Talabalar mustaqil ishi

№	Mustaqil ta'lim mavzulari	Berilgan topshiriqlar	soat
1.	Мактабгача ta`limga oid Internet yangiliklari.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	8
2.	«Kadrlar tayyorlash milliy dasturi», «Ta'lim to'g'risidagi qonun» bo'yicha maktabgacha ta'limga oid sahifalarini o'rganib, tahlil qilish.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish.	8
3	O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim to'g'risidagi «Nizom»ni o'rganib tahlil qilish.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	8

4	Tarbiya va bolaning yosh xususiyatlari.a) ilk yoshli bolalarni yosh xususiyatlari	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	10
5	Xukumatimiz tomonidan bolalar sportini rivojlantirishga qaratailgan g'amxo'rliklar.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	10
6	Uch yoshdan yetti yoshgacha bo'lgan bolalarni jismoniy tarbiyalash.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish.	10
7	Har bir guruh uchun mashg'ulot ishlanmasi tuzish.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	10
8	Mashg'ulotlarni haftalar bo'yicha taqsimlash.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish.	10
Jami			74

IV. GLOSSARIY

t/r	0'zbek tilida	Rus tilida	Ingliz tilida
1	Maktabgacha	Дошкольный	Preschool
2	Ta'lim	Образования	Formation
	Pedagogika	Педагогика	Pedagogical
3	An'analar	Традиция	Tradition
4	Axloq	Мораль	Morality
5	Oila	Семья	Family
6	Madaniyat	Культура	Culture
7	Qadriyatlar	Ценность	Value
8	O'quvchi	Ученик	Student
9	Sinf	Класс	Class
10	Shakllantirish	Формирование	Shaping
11	Mafkura	Нравственность	Ideology
12	Avavlash	Беречь	Keep
13	Istiqloq	Независимость	Independence
14	Maqsad	Цель	Purpose

15	Ma'navivat	Духовность	Spirituality
16	Meros	Наследствие	Inheritance
17	Uslub	Стиль	Style
18	Mohivat	Сущность	Essence
19	Dunyoqarash	Мировоззрение	Worldoutlook
20	Xususivat	Особенность	Particularity
21	Samarador	Плодотворный	Seminal
22	Ong	Сознание	Consciousness
23	Kamol	Совершенство	Perfection
24	Tuyg'u	ЧУВСТВО	Feeling
25	Bunvodkorlik	Созидательная деятельность	Creative activity
26	Kelajak	Будущее	Future
27	Porloq	Сияющий	Shining
28	Faxr	Гордость	Pride
29	0'tmish	Прошедший	Passed
30	Milliv	Национальный	National
31	Anglash	Осознавать	Realize
32	Odamlarcha	По человечески	On humanly
33	Bovlik	Богатство	Wealth
34	Asos	Основа	Base
35	Urf-odat	Обычи и традиции	Custom and habits
36	An'ana	Традиция	Tradition
37	Xullas	Одним словом	One word
38	Daxldor	Касающийся	Concerning
39	Barcha	Весь	Whole
40	G'oya	Идея	Idea
41	Namuna	Образец	Sample
42	Tanishish.	Знакомиться	Get acquainted
43	Kuzatuv	Наблюдать	Observe

44	Ajovib	Удивительный	Amazing
45	Qobiliyat	Способность	Ability
46	Orzu	Мечта	Daydream
47	Umid	Надежда	Hope
48	Intilish	Стремиться	Strive
49	Qalb	Душа	Soul
50	Ezgulik	Благодееание	Good deed
51	Xulq	Поведения	Behaviour
52	Yo'naltirish	Направления	Direct
53	Ayniqsa	Особенно	Particularly
54	Xolis	Беспристрастно	Impartial
55	Talqin	Интерпретация	Interpretation
56	Tushunish	Понимать	Understand
57	O'zlashtirish	Осваиваться	It Be Masterred
58	Ta'sir	Влияние	Influence
59	Muruvvat	Человечность	Humanity
60	Tasawur	Представление	Presentation
61	Ijtimoiy	Общественный	Public
62	Siyosiy	Политический	Political
63	Sadoqat	Преданность	Devotion
64	Nazariva	Теория	Theory
65	Asosiv	Основной	Main
66	Moyil	Склонность	Sklonnost'
67	Obyektiv	Объектив	Lens
68	Yondashuv	Подход	Approach
69	Baholash	Оценить	Value
70	Tadqiqot	Исследования	Study
71	Jaravon	Процесс	Process
72	Bog'cha	Детский сад	Kinder garden

V. ILOVALAR
5.1. Fan dasturi

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA’LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

“TASDIQLAYMAN”

_____SH.SHaripov

2018yil“ ___ ” _____

“KELISHILDI”

Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi

2018 yil “ ___ ” _____

Ro‘yhatga olindi: BD -5111800-3.05

2018 -yil“ ___ ” _____

Maktabgacha pedagogika

FAN DASTURI

Bilim sohasi:	100 000	-	Gumanitar
Ta`lim sohasi:	110000	-	Pedagogika
Ta`limyo`nalishi:	5111800	-	Maktabgacha ta`lim

Toshkent – 2018

Fan dasturi Oliy va o`rta maxsus, kasb-hunar ta`limi yo`nalishlari bo`yicha O`quv-uslubiy birlashmalar faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashning 2018-yil “_____” _____dagi _____-sonli bayonnomasi bilan ma`qullangan.

O`zbekiston Respublikasi Oliy va o`rta maxsus ta`lim vazirligining 2018-yil “_____” _____dagi _____-sonli buyrug`i bilan ma`qullangan fan dasturlarini tayanch oliy ta`lim muassasasi tomonidan tasdiqlashga rozilik berilgan.

Fan dasturi Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universitetida ishlab chiqildi.

Tuzuvchilar:

G.E.Djanpeisova

Nizomiy nomli TDPU “Maktabgacha ta`lim metodikasi” kafedrasida dotsenti,
pedagogika fanlari nomzodi

Sh.A.Sodiqova

Nizomiy nomli TDPU “Maktabgacha ta`lim” kafedrasida p.f.n

Taqrizchilar:

Sh.Shodmonova

“Pedagogika ” fanlarinomzodi professor

M.X. Tadjiyeva

Toshkent Pedagogika kolleji direktori
dotsent

Fan dasturi Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti O‘quv -uslubiy Kengashida ko‘rib chiqilgan va tavsiya qilingan (201_ - yil “ _____ ” _____dagi __-sonli bayonnoma).

I. O‘quv fanining dolzarbligi va oliy kasbiy ta’limdagi o‘rni

Dasturda maktabgacha yoshdagi bolalarni ma’naviy, jismoniy, aqliy – ahloqiy, iqtisodiy, huquqiy, ekologik ta’limini amalga oshirishning metod va vositalarini asoslab berilgan. O‘zbekistonda ijtimoiy maktabgacha ta’limni tashkil etishning asosiy bosqichlari, asosiy xususiyatlari va maktabgacha ta’lim bo‘yicha yuqori malakali rahbar, metodist-nazoratchi va tarbiyachilarni tayyorlash vazifalari, usul-uslublari, xalq ta’limi bo‘limining asosiy vazifalari metodik rahbarlik qilish tamoyillari bu o‘quv dasturining mazmunini tashkil etadi.

II.O‘quv fanining maqsad va vazifalari

Maktabgacha pedagogika fanining maqsadi:

Maktabgacha pedagogika fani bo‘lajak tarbiyachilarni ta’lim-tarbiya qonuniyatlari bilan yaqindan tanishtirish. Shuningdek, u maktabgacha ta’limga qo‘yilgan talablari, tamoyillari, mazmuni va tarbiyachining shakllantirishni pedagogik asoslarini o‘rgatadi.

Maktabgacha pedagogika fanining vazifalari:

- Bo‘lajak tarbiyachi oldiga qo‘yiladigan maqsad va vazifalar O‘zbekiston istiqboli va istiqloli uchun barkamol avlodni tarbiyalashning dastabki bosqichi:

- maktabgacha pedagogikaning mazmuni, o‘zi xos xususiyatlari, ta’limiy-tarbiyaviy jihatlarini topishi, hamda kasbiga bo‘lgan munosabatni tarbiyalash. Tarbiyachining kasbiy xususiyati va unga qo‘yilgan talablar:

- maktabgacha pedagogika kursini maqsadi: bulajak tarbiyachi, pedagogik kollej uqituvchilariga maktabgacha pedagogika fanini nazariy milliy asoslari bilan qurollantiradi;

-O'qitish jarayonida mutaxassislik bo'yicha mahorat, tashkiliy metodik malaka, bolalarni jonajon yurtimizni sevish, asrab-avaylash ruhida tarbiyalash jarayonida bilimlarini amalda tadbqiq qila bilish qobiliyatini rivojlantirish.

Bakalavr:

- maktabgacha ta'limning tarixi;
- maktabgacha pedagogikaning rivojlanish boskichlari;
- davlatga qarashli va qarashli bulmagan maktabgachata'lim muassasalari;
- maktabgachata'limning ta'lim tizimida tutgan o'rni;
- maktabgachata'lim bo'yicha kasbiy faoliyatning umumiy tamoyillari;
- maktabgacha yoshdagi bolaning xartomonlari rivojlanish konsepsiyasi;
- maktabgacha pedagogikaning rivojlanish tamoyillari
- bolalarni oilaga, maktabgacha ta'lim muassasalariga va ijtimoiy jamiyatga moslashtirish;
- bolaning jismoniy rivojlanish ko'rsatkichlari;
- bolaning shaxsiy pedagogik-psixologik rivojlanish ko'rsatkichlari;
- intellektual, aqliy rivojlanish ko'rsatkichlari;
- bola shaxsini maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasiga qo'yiladigan davlat talablariga muvofiq sog'lom va yetuk, maktabda o'qishga tayyorlangan tarzda shakllantirish;
- bolaning maktabga tayyorgarlik darajasi qo'yiladigan minimal talablar;
- oiladagi rivojlantiruvchi va tarbiyalovchi muxit;
- bolaning maktab ta'limiga umumiy va maxsus tayyorgarligi **bilimga**;
- maktabgachata'limning asosiy tamoyillari;
- maktabgacha pedagogika fansifatida;
- maktabgacha pedagogika ob'ekti, predmeti, funksiyalari;
- maktabgacha pedagogika qo'yiladigan asosiy talablar;
- maktabgacha pedagogikaning mazmuni, ilmiy-tadqiqot metodlari;
- maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishning falsafiy asoslari;
- maktabgacha yoshdagi bolalarni ijtimoiy faoliyatga unaltirish;
- maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishni rivojlantirish maktabgacha pedagogikaning asosiy funksiyasi;
- maktabgacha yoshdagi bolalarga aqliy, axloqiy va jismoniy tarbiya berish;
- maktabgacha yoshdagi bolalarni nutkni ustirish va uzgatilga urgatish;
- maktabgacha yoshdagi bolalarga xukukiy, iktisodiy va estetik tarbiyalash;
- maktabgachata'limning uzviy ligi va uzluksizligi;
- bola maktabgacha tarbiyaning - ob'ekti, rivojlanish va tarbiya - sub'ekti;
- bolavasiotium;
- maktabgachata'lim muassasalari, maktab, oila va maxalla tarbiya jarayonini tashkilotish shart-sharoitlarini
- bolani maktab ta'limiga tayyorlashga ta'sir etuvchi omillar;
- bolani maktabga tayyorlashda maktabgacha ta'lim muassasasi, maktab va oilaning xamkorligi;
- maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni maktab ta'limiga moslashtirish metod, vosita va usullarni **ko'nikma**;

- maktabgacha pedagogikaning nazariy va amaliy bilimlarini egallash;
- ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim- tarbiya berish mazmun va texnologiyalarini egallash;
- zamonaviy vachet el maktabgacha ta'lim tizimida bilimni egallatish;
- maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishida vachet el tarbiya berishda zamonaviy vachet el maktabgacha ta'lim tizimidan foydalanish
- maktabgacha yoshdagi bolalarni o'yin va o'yinchoqlar orqali rivojlantiruvchi muxit yaratish;
- bolani intellektual zukko bulishini ta'minlash;
- bolani aqliy, axloqiy va jismoniy rivojlanishga yunaltirish;
- maktabgacha yoshdagi bola maktab ta'limiga tayyorlash;
- maktabgacha ta'lim muassasalarining bola xavfsizligini ta'minlashdagi majburiyatlari;
- bolani maktabgacha ta'lim muassasalarida sog'lomlashtirish;
- bolaning maktab ta'limiga tayyorgarligini aniqlash va taxlil qilish usullari;
- bolani maktabga tayyorlash metodi va usullari;
- maktabgacha ta'lim muassasalarida bolani maktabga tayyorligini aniqlash *malakasiga ega bo'lishi* kerak.

III. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

1-modul Maktabgacha ta'limga kirish

1-mavzu Maktabgacha pedagogikaning predmeti va vazifalari; Maktabgacha pedagogikaning umumiy asoslari. Kadrlar tayyorlash milliy modeli. Maktabgacha ta'limga kirish. Maktabgacha ta'lim – uzluksiz ta'limning alohida turi sifatida. Maktabgacha ta'lim Konsepsiyasi.

2-mavzu Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning tarbiyasi. O'zbekistonda maktabgacha ta'limning vujudga kelishi va taraqqiyot bosqichlari. Maktabgacha pedagogikaning obyekti, predmeti, maqsad va vazifalari.

3-mavzu Maktabgacha pedagogikada ilmiy-tadqiqot metodlari. Maktabgacha pedagogikaning asosiy kategoriyalari. Maktabgacha pedagogikaning boshqa fanlar bilan aloqasi. Jahon mamlakatlari ta'lim tizimida maktabgacha ta'limning tutgan o'rni.

2-modul Maktabgacha yoshdagi bola shaxsining rivojlanishi.

4-mavzu Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar. Hozirgi jamiyatda murabbiy tarbiyachilarga qo'yilgan talab va vazifalari. Tarbiyachilik kasbi uning axloqiy sifatleri. Davlatimiz tomonidan yosh avlod tarbiyasiga qo'yilgan talablar, vazifalar.

5-mavzu Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning yosh guruhlari. Maktabgacha ta'lim muassasasi tarbiyachisining asosiy vazifalari va uning shaxsiga qo'yiladigan talablar. Zamonaviy tarbiyachilar kasbiy kompetentligining uch aspekti. Zamonaviy pedagogikada shaxs shakllanishiga doir yondoshuvlar.

3-modul Maktabgacha ta'lim muassasasida bolalar qobiliyatlarini rivojlantirish

6-mavzu Bolalarda tashabbusni namoyon etish va o'zaro muloqot jarayoni; ta'lim-tarbiya jarayonining mazmuni va vositalari, uni tashkil etishning metod va usullari.

7-mavzu Bolani maktabga tayyorlashda maktabgacha ta'lim muassasasi, maktab va oilaning xamkorligi. Sotsial tarbiya jarayonining mazmun-mohiyati. Tarbiya qonuniyatlari. Tarbiya jarayoni tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar o'rtasida tashkil etiluvchi hamda aniq maqsadga yo'naltirilgan hamkorlik jarayonidir.

8-mavzu Kasbiy ijodiy tafakkuri, bilimlarini to'ldirish va yangilashga bo'lgan ehtiyojlarini rivojlantirish. Tarbiyaning maqsadi – har tomonlama barkamol shaxsni shakllantirish. Tarbiya mazmuni, qo'yilgan maqsad va vazifalar bilan bog'liqlikda tarbiyalanuvchilarning egallashi lozim bo'lgan bilim, malaka, e'tiqod, shaxs sifati va xarakteri, xulq-atvor tizimi.

4-modul Maktabgacha ta'lim muassasasi, maktab, oila hamkorligi

9-mavzu bolalar rivojlanishida oila, maktab, maktabgacha ta'lim muassasasi va mahallaning o'rni. Tarbiyaning umumiy vazifalari. Talabalarning kasbiy yo'nalganligini shakllantirish, pedagogik qobiliyat, bilishga bo'lgan intilishi va ehtiyojlarni rivojlantirish.

10-mavzu Bolalar bog'chasida, oilada olib boriladigan ta'lim ishining metod va shakllari mazmuni uzviyligi. Tarbiya jarayonini tashkil etishga doir zamonaviy yondoshuvlar va ularning o'ziga xosliklari. Tarbiya turlarining umumiy tasnifi. Kasb turlari, kasbiy mahorat, tarbiyachi, uslubchi, mudira faoliyati va uni boshqaruvi.

11-mavzu Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash. Maktabgacha ta'lim yo'nalishi ijodiy tashkil qilish va uni boshqarish turlari. Tarbiyachi mahorati. Uslubchi mahorati. Mudira mahorati.

12-mavzu Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni maktab ta'limiga moslashtirish metod, vosita va usullari. Maktabgacha ta'lim muassasasi xujjatlari. Tarbiyachining ish xujjatlari. Yillik, oylik istiqbol rejalar. Uslubchining ish xujjatlari.

IV. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Zamonaviy bosqichda bolalarda nutqni rivojlantirishning vazifalari va uning eng muxim muammolari O'zbekiston Respublikasida maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqni rivojlantirishni tadqiq qilishning asosiy yo'nalishlari.

1. Maktabgacha pedagogikaning umumiy asoslari.

O'zbekistonda maktabgacha ta'limning vujudga kelishi va taraqqiyot bosqichlari.

Maktabgacha pedagogikaning obyeksi, predmeti, maqsad va vazifalari.

2. Murabbiylik va tarbiyachilik kasbi va uning jamiyatda tutgan o'rni

Hozirgi jamiyatda murabbiy tarbiyachilarga qo'yilgan talab va vazifalari. Maktabgacha ta'lim muassasasi tarbiyachisining asosiy vazifalari va uning shaxsiga qo'yiladigan talablar.

3. Tarbiya yaxlit pedagogic jarayon sifatida

Tarbiya jarayoni tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar o'rtasida tashkil etiluvchi hamda aniq maqsadga yo'naltirilgan hamkorlik jarayon.

Tarbiya jarayonini tashkil etishga doir zamonaviy yondoshuvlar va ularning o'ziga xosliklari.

4. Maktabgacha ta'lim muassasasi xujjatlari.

Yillik, oylik istiqbol rejalar.

Mudira, uslubchi, tarbiyachiva pedagogic jamoayuritadiganhujjatlar

5. Maktabgacha pedagogikaning asosiy kategoriyalari.

Maktabgacha pedagogikaning ilmiy-tadqiqot metodlari.

Pedagogik ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish shartlari.

6. MTM da yoshguruhlari

Ilk yosh guruh (2-3 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.

Kichik guruh (3-4 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.

O`rta guruh (4-5 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.

Katta guruh (5-6 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.

Maktabga tayyorlov guruhi (6-7 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari

7. Tarbiya turlari

Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy tarbiyasi, Aqliy tarbiya, Sensor tarbiya, Axloqiy tarbiya, Mehnat tarbiyasi. Estetik tarbiya., Huquqiy tarbiya, Ekologik tarbiya.

8. Bolalarni tarbiyalashda oilaning o`rni.

Oilada aqliy, axloqiy, jismoniy, estetik tarbiya berish mazmuni;ota-onaning bola shaxsini tarbiyalashdagi o`rni;oilada ta`lim-tarbiya berish an`analari.

9. Maktabga tayyor bolalarga qo`yiladigan davlat talablari.Bolalarni maktab ta`limiga tayyorgarligi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar ta`lim-tarbiyasiga qo`yiladigan davlat talablariga muvofiq sog`lom va yetuk, maktabda o`qishga tayyorlangan tarzda shakllantirish; bolaning maktabga tayyorgarlik darajasi qo`yiladigan minimal talablar;bolaning jismoniy rivojlanish ko`rsatkichlari;bolaning shaxsiy pedagogik-psixologik rivojlanish ko`rsatkichlari; intellektual, aqliy rivojlanish ko`rsatkichlari;bolaning maktab ta`limiga umumiy va maxsus tayyorgarligi;bolani maktab ta`limiga tayyorlashga ta`sir etuvchi omillar;

10. Tarbiya va o`qitish jarayonlarining birligi va o`zaro aloqasini amalga oshirish va tarbiya vositasida bolalarni rivojlantirish.

Tarbiyaning ijtimoiy hodisa va pedagogic jarayon sifatida shaxs kamolotiga tasiri.

Ta`lim va tarbiya birligi, ularning uzluksizligi

11. Maktabgacha pedagogika tarixi.

Tarbiyalash jarayonining vujudga kelishi, maktabgacha pedagogikaning paydo bo`lishi va rivojlanishi. maktabgacha pedagogikaning yurtimizda rivojlanishi

12. O`zbekiston Respublikasida maktabgacha ta`lim muassasalari tizimi

Maktabgacha ta`lim muassasalari tizimi

tashkil etishning zamonaviy usullari, uslublari, mudira va uslubchi tomonidan ta`lim-tarbiyaviy va metodik ishlarni tashkil etish tamoyillari

13. Nodavlat maktabgacha ta`lim muassasalarini tashkil etish tamoyillari va rahbarlik usullari

Nodavlat maktabgacha ta'lim muassasalarini tashkil etish, Nodavlat maktabgacha ta'lim muassasalarini boshqarish, Nodavlat maktabgacha ta'lim muassasalarining o'ziga xosliklari

14. Maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasiga qo'yiladigan Davlat talablariga muvofiq sog'lom va yetuk, maktabda o'qishga tayyorlangan tarzda shakllantirish.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishi va ta'lim tarbiyasi, maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari, maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari asosida bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash

15. Bolani maktab ta'limiga tayyorlashga ta'sir etuvchi omillar.

Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda oila, maktab va MTM hamkorligi, bolaning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar

16. Bolaning maktab ta'limiga tayyorgarligini aniqlash va taxlil qilish usullari.

Bolani maktab ta'limiga tayyorligini turli pedagogic va psixologik usullar, metodlar orqali aniqlash

17. Oilada bolani maktabga tayyorlash metodi.

Bolani oilada sog'lomlashtirish, oilada bolalarning insoniylik tuygularini tarbiyalash, oilada bolani maktabga tayyorlash metodi va usullari.

18. Bolaning maktabda ta'lim olishga tayyorligini tashxislash usullari.

Maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasiga qo'yiladigan Davlat talablari va Maktabga tayyor bolalarga qo'yiladigan davlat talablariga muvofiq bolalarni maktab ta'limiga tayyorligini tashxislash

19. O'yinning bolalar faoliyatining asosiy turi sifatidagi o'ziga xosligi.

O'yin- bola faoliyatining asosiy turi sifatida o'rganish, o'yin turlari ularning bola ta'lim-tarbiyasidagi roli

20. Maktabgacha ta'lim muassasasi va ota-onalar o'rtasida olib boriladigan ishlarning mazmun va mohiyati.

Maktabgacha tarbiya muassasalarining oila bilan ishlash shart-sharoitlari. Oila bilan ishlashda yakka va jamoatchilik bilan ishlash. Ota-onalar yigilishlarini tashkil qilish va o'tkazish metodikasi. Ota-onalar bilan ishlashni rejalashtirish va xisobga olish.

V. Seminarmashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatmalar

Seminar mashg'ulotlarda talabalar ilmiy ijodiy faoliyat bilan shug'ullanib, fan sohasidagi yangiliklar bilan seminar mashg'ulotlarini mazmunini boyitadilar.

Seminarmashg'ulotlarning ahamiyat mavzulari

1. "Bolajon" dasturi asosida MTMni yosh guruhlaridagi faoliyatlar tahlili, mashg'ulotlarini guruhlar bo'yicha taqsimlanishi, bolalarni jismoniy rivojlanish ko'rsatkichlari
 2. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ekskursiyani o'tkazish metodikasi
 3. MTMni ota-onalar bilan ishlash yillik rejasi
 4. MTMda ta'lim tarbiya ishlarini rejalashtirish
- "Bolajon" dasturi asosida bolalarni jismoniy rivojlanish ko'rsatkichlari

VI. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Talaba mustaqil ishni tayyorlashda muayyan fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- darslik va o'quv qo'llanmalar bo'yicha fan boblari va mavzularini o'rganish;
- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruzalar qismini o'zlashtirish;
- maxsus adabiyotlar bo'yicha fanlar bo'limlari yoki mavzulari ustida ishlash;
- masofaviy ta'lim;

Tavsiya etilayotgan mustaqil ishlarning mavzulari:

1. Maktabgachata'limga oid Internet yangiliklari.
2. «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi», «Ta'lim to'g'risidagi qonun» bo'yicha maktabgachata'limga oid sahifalarini o'rganib, tahlil qilish.
3. O'zbekiston Respublikasida maktabgachata'lim to'g'risidagi «Nizom»ni o'rganib tahlil qilish.
4. Tarbiya va bolaning yosh xususiyatlari. a) ilk yoshli bolalarning yosh xususiyatlari
5. Xukumatimiz tomonidan bolalar sportini rivojlantirishga qaratilgan g'amxo'rliklar.
6. Uch yoshdani yeti yoshgacha bo'lgan bolalarning jismoniy tarbiyasi.
7. Har bir guruh uchun mashg'ulot ishlanmasi tuzish.
8. Mashg'ulotlarni haftalar bo'yicha taqsimlash.
9. Xalq to'g'risidagi mehnatsevarlik tarbiyasi.
10. Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning mehnat tarbiyasi. Bolalarning mehnat qilishi.
11. «Bolalar huquqlarini himoya qilish konvensiyasi»ni o'qib o'rganish.
12. Bolalarning oilada, MTMda tejama korlikka, ishbilarmonlikka o'rgatish.
13. «Avesto»da tabiatgamer tarbiyasi.
14. MTMda pedagogik jarayonni tashkilotish.
15. Davlatga qarashli bo'lmagan maktabgacha muassasalarni tashkilotish.
16. Maktabgachata'limni moliyaviy ta'minlashning nazariyasi va asoslari.
17. Taom nomasi - tuzish metodikasi.
18. Bolalar bilimni diagnostika qilishning pedagogikasi va asoslari.
19. Maktabgachata'lim tizimida monitoring tizimini tashkilotish.
20. Maktabgachata'lim muassasasining yillik ish rejasini tuzish metodikasi.

VI. Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlari hamda axborot manbaalari

Asosiy adabiyotlar

1. Y. Usupova P. Maktabgacha tarbiya pedagogikasi. T.: O'qituvchi. 1993.
2. Xasanboeva O.U. vaboshq. Maktabgachata'lim pedagogikasi. T.: Ilmziyo. 2006.
3. Sh.A. Sodiqova "Maktabgacha pedagogika". "Tafakkursarchashmalari" T.: 2013
4. N.M. Kayumova "Maktabgacha pedagogika". "TDPU" nashriyoti T.: 2013 y

Qo'shimcha adabiyotlar

5. Mirziyoyev Sh.M. "Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligi garovi" mavzusidagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruzasi. – T.: "O'zbekiston", 2017. – 48 b.

6. Sh.M. Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. –T.: “O‘zbekiston”. – 2017.– 102b.

7.Sh.M. Mirziyoyev Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.

8. Sh. M. Mirziyoyev 7 fevral 2017 yil kuni “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-4947 sonli farmonni

9. Sh.M. Mirziyoyevning “2017-2021-yillarda maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. T.: -2016y. 29-dekabr

10. “Bolangiz maktabga tayyormi?” metodik qo‘llanma. T.;, 2001.

11.F.Qodirova, SH.Toshpo‘latova, M.A‘zamova. “Maktabgacha pedagogika”.-T., “Ma’naviyat”. 2013

12.SH.Shodmonova. maktabgacha ta’lim pedagogikasi. fan va texnologiya. -T.;, 2008.

Internet saytlari

13. www. tdpu. uz

14.www. pedagog. uz

15.www. Ziyonet.uz

16.www. edu. uz

17. tdpu-INTRANET. Ped

5.2. Fanning ishchi o‘quv dasturi

**O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O`RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

**TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI
PEDAGOGIKA FAKULTETI**

«MAKTABGACHA TA`LIM METODIKASI» KAFEDRASI

Ro`yxatga olindi
№ BD -5111800-

Tasdiqlayman
O`quv ishlari bo`yicha prorektor
_____ dots. O`Ahmedov
“-----”-----2018 yil

“MAKTABGACHA PEDAGOGIKA”

fanidan
ISHCHI O`QUV DASTURI

Bilim soxasi: 100000 - Gumanitar

Ta`lim soxasi: 110000 - Pedagogika

Bakalavriat yo`nalishi: 5111800 – Maktabgacha ta`lim

Umumiy yuklama hajmi – 146 soat

Ma`ruza - 26 soat

Amaliy mashg`ulot - 46 soat

Mustaqil ta`lim soati - 74 soat

Termiz-2018

Fanning ishchi o`quv dasturi o`quv reja, ishchi o`quv reja va Malaka talablari hamda Oliy va o`rta maxsus ta`lim vazirligining 20__ yil ___avgustdagi ___- sonli buyrug`i bilan tasdiqlangan fan dasturiga muvofiq ishlab chiqildi.

Tuzuvchi: M.Norbosheva -Maktabgacha ta`lim kafedrasi katta o`qituvchisi

Taqrizchilar: O.Ergashyeva – Pedagogika kafedrasi katta o`qituvchisi

M.O. Norbosheva - Maktabgacha ta`lim kafedrasi mudiri

Fanning ishchi o`quv dasturi Maktabgacha ta`lim metodikasi kafedrasining 2018 yil “__” __dagi 1-sonli yig`ilishida muhokamadan o`tgan va fakultet kengashida muhokama qilish uchun tavsiya etilgan.

Kafedra mudiri: dots M.O. Norbosheva

Fanning ishchi o`quv dasturi Pedagogika fakulteti kengashida muhokama etilgan va foydalanishga tavsiya qilingan (2018 yil “__” __dagi __-son bayonnoma)

Fakultet kengashi raisi: dots . M. Mirzayev

O`quv uslubiy boshqarma boshlig`i _____ U.O` Mustafoyev

Kirish

Dasturda maktabgacha pedagogika fanining nazariy jixatlari asoslab berilgan. Maktabgacha ta`limda mutaxassislikka kirish o`quv fanini o`zlashtirish uchun zarur bo`lgan birlamchi ma`lumotlar yoritilgan. O`zbekistonda ijtimoiy maktabgacha ta`limni tashkil etishning asosiy bosqichlari, asosiy xususiyatlari va maktabgacha ta`lim bo`yicha yuqori malakali rahbar, metodist-nazoratchi va tarbiyachilar tayyorlash vazifalari, xalq ta`limi bo`limining asosiy vazifalari, metodik rahbarlik qilish tamoyillari kabi masalalar o`quv dasturining mazmunini tashkil etadi.

III. O`quv fanining dolzarbligi va oliy kasbiy ta`limdagi o`rni

Dasturda maktabgacha yoshdagi bolalarni ma`naviy, jismoniy, aqliy – ahloqiy, iqtisodiy, huquqiy, ekologik ta`limini amalga oshirishning metod va vositalarini asoslab berilgan. O`zbekistonda ijtimoiy maktabgacha ta`limni tashkil etishning asosiy bosqichlari, asosiy xususiyatlari va maktabgacha ta`lim bo`yicha yuqori malakali rahbar, metodist-nazoratchi va tarbiyachilarni tayyorlash vazifalari, usul-uslublari, xalq ta`limi bo`limining asosiy vazifalari metodik rahbarlik qilish tamoyillari bu o`quv dasturining mazmunini tashkil etadi.

IV. O`quv fanining maqsad va vazifalari

Maktabgacha pedagogika fanining maqsadi:

Maktabgacha pedagogika fani bo'lajak tarbiyachilarni ta'lim-tarbiya qonuniyatlari bilan yaqindan tanishtirish. Shuningdek, u maktabgacha ta'limga qo'yilgan talablari, tamoyillari, mazmuni va tarbiyachining shakllantirishni pedagogik asoslarini o'rgatadi.

Maktabgacha pedagogika fanining vazifalari:

- Bo'lajak tarbiyachi oldiga qo'yiladigan maqsad va vazifalar O'zbekiston istiqboli va istiqloli uchun barkamol avlodni tarbiyalashning dastabki bosqichi:

- maktabgacha pedagogikaning mazmuni, o'zi xos xususiyatlari, ta'limiy-tarbiyaviy jihatlarini topishi, hamda kasbiga bo'lgan munosabatni tarbiyalash. Tarbiyachining kasbiy xususiyati va unga qo'yilgan talablar:

- maktabgacha pedagogika kursini maqsadi: bulajak tarbiyachi, pedagogik kollej uqituvchilariga maktabgacha pedagogika fanini nazariy milliy asoslari bilan qurollantiradi;

-O'qitish jarayonida mutaxassislik bo'yicha mahorat, tashkiliy metodik malaka, bolalarni jonajon yurtimizni sevish, asrab-avaylash ruhida tarbiyalash jarayonida bilimlarini amalda tadbiiq qila bilish qobiliyatini rivojlantirish.

Bakalavr:

- maktabgacha ta'limning tarixi;
- maktabgacha pedagogikaning rivojlanish boskichlari;
- davlatga qarashli va qarashli bulmagan maktabgacha ta'lim muassasalari;
 - maktabgacha ta'limning ta'lim tizimida tutgan o'rni;
 - maktabgacha ta'lim bo'yicha kasbiy faoliyatning umumiy tamoyillari;
 - maktabgacha yoshdagi bolaning xar tomonlama rivojlanish konsepsiyasi;
 - maktabgacha pedagogikaning rivojlanish tamoyillari
- bolalarni oilaga, maktabgacha ta'lim muassasalariga va ijtimoiy jamiyatga moslashtirish;
- bolaning jismoniy rivojlanish ko'rsatkichlari;
- bolaning shaxsiy pedagogik-psixologik rivojlanish ko'rsatkichlari;
- intellektual, aqliy rivojlanish ko'rsatkichlari;
- bola shaxsini maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasiga qo'yiladigan davlat talablariga muvofiq sog'lom va yetuk, maktabda o'qishga tayyorlangan tarzda shakllantirish;
- bolaning maktabga tayyorgarlik darajasi qo'yiladigan minimal talablar;
- oiladagi rivojlantiruvchi va tarbiyalovchi muxit;
- bolaning maktab ta'limiga umumiy va maxsus tayyorgarligi **bilimga**;
 - maktabgacha ta'limning asosiy tamoyillari;
 - maktabgacha pedagogika fan sifatida;
 - maktabgacha pedagogika ob'ekti, predmeti, funksiyalari;
 - maktabgacha pedagogikaga qo'yiladigan asosiy talablar;
 - maktabgacha pedagogikaning mazmuni, ilmiy-tadqiqot metodlari;
 - maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishning falsafiy asoslari;
 - maktabgacha yoshdagi bolalarni ijtimoiy faoliyatga yunaltirish;

- maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berish va rivojlantirish maktabgacha pedagogikaning asosiy funksiyasi;
- maktabgacha yoshdagi bolalarga aqliy, axloqiy va jismoniy tarbiya berish;
- maktabgacha yoshdagi bolalarni nutkni ustirish va uzga tilga urgatish;
- maktabgacha yoshdagi bolalarga xukukiy, iktisodiy va estetik tarbiyalash;
- maktabgacha ta'limning uzviyligi va uzluksizligi;
- bola maktabgacha tarbiyaning - ob'ekti, rivojlanish va tarbiya - sub'ekti;
- bola va sotsium;
- maktabgacha ta'lim muassasalari, maktab, oila va maxalla tarbiya jarayonini tashkil etish shart-sharoitlarini
- bolani maktab ta'limiga tayyorlashga ta'sir etuvchi omillar;
- bolani maktabga tayyorlashda maktabgacha ta'lim muassasasi, maktab va oilaning xamkorligi;
 - maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni maktab ta'limiga moslashtirish metod, vosita va usullarni **ko'nikma**;
 - maktabgacha pedagogikaning nazariy va amaliy bilimlarini egallash;
 - ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berish mazmuni va texnologiyalarini egallash;
 - zamonaviy va chet el maktabgacha ta'lim tizimi xakida bilimga ega bulish;
 - maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishida va ta'lim-tarbiya berishda zamonaviy va chet el maktabgacha ta'lim tizimidan foydalana olish
 - maktabgacha yoshdagi bolalarni o`yin va o`yinchoqlar orqali rivojlantiruvchi muxit yaratish; bolani intellektual zukko bulishini ta'minlash;
 - bolani aqliy, axloqiy va jismoniy rivojlanishga yunaltirish; maktabgacha yoshdagi bola maktab ta'limiga tayyorlash;
 - maktabgacha ta'lim muassasalarining bola xavfsizligini ta'minlashdagi majburiyatlari; bolani maktabgacha ta'lim muassasalarida sog'lomlashtirish;
 - bolaning maktab ta'limiga tayyorgarligini aniqlash va taxlil qilish usullari; bolani maktabga tayyorlash metodi va usullari;
 - maktabgacha ta'lim muassasalarida bolani maktabga tayyorligini aniqlash **malakasiga ega bo'lishi** kerak .

“**Maktabgacha pedagogika**” kursini loyixalashtirishda quyidagi asosiy kontseptual yondoshuvlardan foydalaniladi:

SHaxsga yo`naltirilgan ta'lim. Bu ta'lim uz moxiyatiga kura ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilarini tulakonli rivojlanishlarini kuzda tutadi. Bu esa ta'limni loyixalashtirilayotganda, albatta, ma'lum bir ta'lim oluvchining shaxsini emas, avvalo, kelgusidagi mutaxassislik faoliyati bilan bog'lik o`qish maqsadlaridan kelib chiqqan xolda yondoshilishni nazarda tutadi.

Tizimli yondoshuv. Ta'lim texnologiyasi tizimning barcha belgilarini o`zida mujassam etmogi lozim: jarayonning mantiqiyliqi, uning barcha bo`g`inlarini o`zaro bog`langanligi, yaxlitligi.

Faoliyatga yunaltirilgan yondoshuv. Shaxsning jarayonli sifatlarini shakllantirishga, ta'lim oluvchining faoliyatni aktivlashtirish va intensivlashtirish, o`quv jarayonida uning barcha qobiliyati va imkoniyatlari, tashabbuskorligini ochishga yunaltirilgan ta'limni ifodalaydi.

Dialogik yondoshuv. Bu yondoshuv o`quv munosabatlarini yaratish zaruriyatini bildiradi. Uning natijasida shaxsning o`z- o`zini faollashtirishi va o`z-o`zini ko`rsata olishi kabi ijodiy faoliyati kuchayadi.

Hamkorlikdagi ta'limni tashkil etish. Demokratik, tenglik, ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi faoliyat mazmunini shakllantirishda va erishilgan natijalarni baholashda birgalikda

ishlashni joriy etishga e'tiborni karatish zarurligini bildiradi.

Muammoli ta'lim. Ta'lim mazmunini muammoli tarzda takdim qilish orqali ta'lim oluvchi faoliyatini aktivlashtirish usullaridan biri. Bunda ilmiy bilimni ob'ektiv qarama-qarshiligi va uni xal etish usullarini.

dialektik mushoxddani shakllantirish va rivojlantirishni, amaliy faoliyatga ularni ijodiy tarzda k;ullashni mustakil ijodiy faoliyati ta'minlanadi.

Axborotni takdim qilishni zamonaviy vositalari va usullarini qo'llash - yangi kompyuter va axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga qo'llash.

O'qitishning usullari va texnikasi. Ma'ruza (kirish, mavzuga oid, vizuallashtirish), muammoli ta'lim, keys-stadi, pinbord, paradoks va loyixalash usullari, amaliy ishlar.

Ukitishni tashkil etish shakllari: dialog, polilog, mulokot xamkorlik va uzaro o'rganishga asoslangan frontal, kollektiv va gurux.

O'qitish vositalari: o'qitishning anaviy shakllari (darslik, ma'ruza matni) bilan bir qatorda - kompyuter va axborot texnologiyalari.

Kommunikatsiya usullari: tinglovchilar bilan operativ teskari aloqaga asoslangan bevosita o'zaro munosabatlar.

Teskari aloqa usullari va vositalari: kuzatish, blits-so'rov, oraliq va joriy va yakunlovchi nazorat natijalarini taxlili asosida o'qitish diagnostikasi.

Boshqarish usullari va vositalari: o'quv mashg'uloti bosqichlarini belgilab beruvchi texnologik karta ko'rinishidagi o'quv mashg'ulotlarini rejalashtirish, qo'yilgan maksadga erishishda o'qituvchi va tinglovchining birgalikdagi harakati, nafakat auditoriya mashg'ulotlari, balki auditoriyadan tashqari mustaqil ishlarning nazorati.

Monitoring va baholash: O'quv mashg'ulotida ham butun kurs davomida ham o'qitishning natijalarini rejali tarzda kuzatib borish. Kurs oxirida test topshiriqlari yoki yozma ish variantlari yordamida tinglovchilarning bilimlari baholanadi.

"Maktabgacha pedagogika" fanini o'qitish jarayonida kompyuter texnologiyasidan, "Excel" elektron jadvallar dasturlaridan foydalaniladi. Ayrim mavzular buyicha talabalar bilimni baxolash test asosida va kompyuter yordamida bajariladi. "Internet" tarmogidagi rasmiy iqtisodiy k;zsatkichlaridan foydalaniladi, tarkatma materiallar tayyorlanadi, test tizimi kamda tayanch suz va iboralar asosida oralik va yakuniy nazoratlar utkaziladi.

Asosiy qism

Fanning nazariy mashg'ulotlari mazmuni

1-modul Maktabgacha ta'limga kirish

1-mavzu: Maktabgacha pedagogikaning predmeti va vazifalari; Maktabgacha pedagogikaning umumiy asoslari. Kadrlar tayyorlash milliy modeli. Maktabgacha ta'limga kirish. Maktabgacha ta'lim – uzluksiz ta'limning alohida turi sifatida. Maktabgacha ta'lim Konsepsiyasi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyasi: Aqli hujum, muammoli ta'lim, klastr, dialogik yondoshuv.

Adabiyotlar. A1, A2, A3, Q1, Q2, Q3,

2-mavzu: Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning tarbiyasi. O'zbekistonda maktabgacha ta'limning vujudga kelishi va taraqqiyot bosqichlari. Maktabgacha pedagogikaning obyekti, predmeti, maqsad va vazifalari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyasi: T sxemasi, muammoli ta'lim, klastr, dialogik yondoshuv.

Adabiyotlar. A2, A3, A4, Q1, Q2, Q3.

3-mavzu: Maktabgacha pedagogikada ilmiy-tadqiqot metodlari. Maktabgacha pedagogikaning asosiy kategoriyalari. Maktabgacha pedagogikaning boshqa fanlar bilan aloqasi. Jahon mamlakatlari ta'lim tizimida maktabgacha ta'limning tutgan o'rni.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyasi: Venn diagrammasi, aqli hujum, muammoli ta'lim, klastr, diologik yondoshuv.

Adabiyotlar. A1, A2, A3, Q1, Q2, Q3.

Ma'ruza mashg'ulotining kalendar tematik rejasi

№	Modul mavzulari	Ma'ruza
1	Maktabgacha pedagogikaning predmeti va vazifalari	2
2	Maktabgacha pedagogikaning umumiy asoslari.	2
3	Kadrlar tayyorlash milliy modeli.	2
4	Maktabgacha ta'limga kirish.	2
5	Maktabgacha ta'lim – uzluksiz ta'limning alohida turi sifatida.	2
6	Maktabgacha ta'lim Konsepsiyasi	2
7	Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning tarbiyasi	2
8	O'zbekistonda maktabgacha ta'limning vujudga kelishi va taraqqiyot bosqichlari.	2
9	Maktabgacha pedagogikaning obyekti, predmeti, maqsad va vazifalari.	2
10	Maktabgacha pedagogikada ilmiy-tadqiqot metodlari.	2
11	Maktabgacha pedagogikaning asosiy kategoriyalari.	2
12	Maktabgacha pedagogikaning boshqa fanlar bilan aloqasi.	2
13	Jahon mamlakatlari ta'lim tizimida maktabgacha ta'limning tutgan o'rni.	2
Jami:		26

Amaliymashg'ulotining mavzular va soatlar bo'yicha taqsimlanishi.

№	Mavzular	Soat
1	Maktabgacha pedagogikaning umumiy asoslari. O'zbekistonda maktabgacha ta'limning vujudga kelishi va taraqqiyot bosqichlari	2
2	Maktabgacha pedagogikaning obyekti, predmeti, maqsad va vazifalari	2 2
3	Murabbiylik va tarbiyachilik kasbi va uning jamiyatda tutgan o'rni	2
4	Hozirgi jamiyatda murabbiy tarbiyachilarga qo'yilgan talab va vazifalari.	2
5	Maktabgacha ta'lim muassasasi tarbiyachisining asosiy vazifalari va uning shaxsiga qo'yiladigan talablar.	2 2

6	Tarbiya yaxlit pedagogik jarayon sifatida. Tarbiya jarayoni tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar o'rtasida tashkil etiluvchi hamda aniq maqsadga yo'naltirilgan hamkorlik jarayon.	2 2
7	Tarbiya jarayonini tashkil etishga doir zamonaviy yondoshuvlar va ularning o'ziga xosliklari.	2 2
8	Maktabgacha ta'lim muassasasi xujjatlari. Yillik, oylik istiqbol rejalar.	2 2
9	Mudira, uslubchi, tarbiyachi va pedagogic jamoa yuritadigan hujjatlar	2 2
10	Maktabgacha pedagogikaning asosiy kategoriyalari.	2
11	Maktabgacha pedagogikaning ilmiy-tadqiqot metodlari.	2
12	Pedagogik ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish shartlari.	2
13	MTM da yosh guruhleri Ilk yosh guruh (2-3 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari	2
14	Kichik guruh (3-4 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.	2
15	O'rta guruh (4-5 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.	2
16	Katta guruh (5-6 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.	2
17	Maktabga tayyorlov guruhi (6-7 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari	2
	Jami:	46

Mustaqil ta'limni tashkil etishning shakli va mazmuni

Bakalavr mustaqil ta'limni tayyorlashda muayyan fan va modulning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- darslik va o'quv qo'llanmalar boyicha fan boblari va mavzularini o'rganish;
 - tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruzalar qismini o'zlashtirish;
 - nazariy material boyicha misol va masala yechish,
 - avtomatlashtirilgan o'rgatuvchi va nazorat qiluvchi tizimlar bilan ishlash;
 - maxsus adabiyotlar bo'yicha fan bo'limlari yoki mavzulari ustida ishlash;
- masofaviy ta'lim.

Tavsiya etilayotgan mustaqil ishlarning mavzulari:

1. Maktabgacha ta'limga oid Internet yangiliklari.
2. «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi», «Ta'lim to'g'risidagi qonun» bo'yicha maktabgacha ta'limga oid sahifalarini o'rganib, tahlil qilish.
3. O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim to'g'risidagi «Nizom»ni o'rganib tahlil qilish.

4. Tarbiya va bolaning yosh xususiyatlari.a) ilk yoshli bolalarni yosh xususiyatlari
5. Xukumatimiz tomonidan bolalar sportini rivojlantirishga qaratailgan g'amxo'rliklar.
6. Uch yoshdan yetti yoshgacha bo'lgan bolalarni jismoniy tarbiyalash.
7. Har bir guruh uchun mashg'ulot ishlanmasi tuzish.
8. Mashg'ulotlarni haftalar bo'yicha taqsimlash.

Talabalar mustaqil ishi mavzulari taqsimoti

№	Mustaqil ta'lim mavzulari	Berilgan topshiriqlar	soat
1.	Maktabgacha ta'limga oid Internet yangiliklari.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish Slayd tayyorlash	8
2.	«Kadrlar tayyorlash milliy dasturi», «Ta'lim to'g'risidagi qonun» bo'yicha maktabgacha ta'limga oid sahifalarini o'rganib, tahlil qilish.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish Slayd tayyorlash	8
3	O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim to'g'risidagi «Nizom»ni o'rganib tahlil qilish.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	8
4	Tarbiya va bolaning yosh xususiyatlari.a) ilk yoshli bolalarni yosh xususiyatlari	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	10
5	Xukumatimiz tomonidan bolalar sportini rivojlantirishga qaratailgan g'amxo'rliklar.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	10
6	Uch yoshdan yetti yoshgacha bo'lgan bolalarni jismoniy tarbiyalash.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish. Slayd tayyorlash	10
7	Har bir guruh uchun mashg'ulot ishlanmasi tuzish.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish Slayd tayyorlash	10
8	Mashg'ulotlarni haftalar bo'yicha taqsimlash.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	10
	Jami		74

Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari

Asosiy adabiyotlar

- 1.YUsupovaP. Maktabgachatarbiyapedagogikasi. T.: O'qituvchi. 1993.
- 2.Xasanboeva O.U. va boshq. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. T.: Ilm ziyo. 2006.
- 3.Sh.A.Sodiqova "Maktabgacha pedagogika". "Tafakkur sarchashmalari" T.: 2013 y
- 4.N.M.Kayumova "Maktabgacha pedagogika". "TDPU" nashriyoti T.: 2013 y

Qo'shimcha adabiyotlar

5. Mirziyoyev Sh.M. "Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligi garovi" mavzusidagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruzasi. – T.: "O'zbekiston", 2017. – 48 b.
6. Sh.M. Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. –T.: "O'zbekiston". – 2017.– 102b.

7.Sh.M. Mirziyoyev Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.

8. Sh. M. Mirziyoyev 7 fevral 2017 yil kuni “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-4947 sonli farmonni

9. Sh.M. Mirziyoyevning “2017-2021-yillarda maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. T.: -2016y. 29-dekabr

10. “Bolangiz maktabga tayyormi?” metodik qo‘llanma. T., 2001.

11.F.Qodirova, SH.Toshpo‘latova, M.A’zamova. “Maktabgacha pedagogika”.-T., “Ma’naviyat”. 2013

12.SH.Shodmonova. maktabgacha ta’lim pedagogikasi. fan va texnologiya. -T:, 2008.

Internet saytlarii

13. www. tdpu. uz

14.www. pedagog. uz

15.www. Ziyonet.uz

16.www. edu. uz

17. tdpu-INTRANET. Ped

“Maktabgacha pedagogika” faniidan talabalar bilimni nazorat qilish reyting ishlanmasi va baholash mezonlari

№	Nazorat turlari	Soni	Ball	Jami ball
I.	<i>Joriy nazorat:</i>			
	1.1 Amaliy mashg`ulotlarini bajarish (og`zaki)	23	23x1	23
	1.2.Amaliy mashgulot bo'yicha mustaqil ish tayyorgarligi uchun	1	1x17	17
	<i>Oraliq nazorat:</i>			

II.	2.1. Yozma ish	1	3x5	15
	2.2. TMI – yozma referat tayyorlash	1	15	15
III.	<i>Yakuniy nazorat:</i>			
	3.1. Yakuniy baholash Test(30 ta)	1	(3x10=30)	30
Jami:				100

“Maktabgacha pedagogika” fanidan baholash mezonlari

1. Joriy nazorat

1.1 Amaliy mashg`ulotda qatnashib, uning topshiriqlarini to`la sifatli bajargan hamda og`zaki javob bergan talabaga **4** ball beriladi. Jami maks- 23 ball.

Har bir mashg`ulotga 1-ball ajratilgan.

- Topshiriqlarni t o`liq, sifatli ijody tarzda bajarsa 21-23 ballgacha:
- Sifatli va me`yor talablari darajasida bol`sa 18-20 ballgacha:
- O`rta darajada - 15-17 ballgacha beriladi

1.3 Amaliy mashg`ulotda qatnashib, TMI topshiriqlarini to`la sifatli bajargan hamda og`zaki javob bergan talabaga **17** ball beriladi

Har bir mashg`ulotga 4,4-ball ajratilgan.

- Topshiriqlarni t o`liq, sifatli ijody tarzda bajarsa 15 -17 ballgacha:
- Sifatli va me`yor talablari darajasida bol`sa 12-14 ballgacha:
- O`rta darajada -9-11 ballgacha beriladi

2. Oraliq nazorat

2.1 Oraliq nazorat yozma tarzda o`tkazilib, unda 3 ta savoldan iborat variant beriladi . Har bir to`liq javob 5 ball .

-Savollarga t o`liq, sifatli ijody tarzda javob bersa sa 13 -15 ballgacha:

-Sifatli va me`yor talablari darajasida bol`sa 10,6-12,8 ballgacha:

-O`rta darajada 8,2-10,5 ballgacha beriladi

2.2 Berilgan mavzular yuzasidan referat tayyorlash.

- Referat mohiyati to`la ochilgan bo`lsa, javoblari to`liq va aniq hamda ijodiy fikrlari bo`lsa-13-15 ballgacha

- Referat mohiyati umumiy ochilgan asosiy faktlar to`g`ri bayon etilgan bo`lsa 10,6 - 12,8 ballgacha

- Referat bajarishga harakat qilingan ammo chalkashliklar bo`lsa, ayrim faktlar to`liq yoritilmagan bo`lsa- 8,2 -10,5 ballgacha

3. Yakuniy baholash

3.1 Yakuniy nazoratda talaba 5 ta savoliga javob berishi lozim. Savolning har bir to`g`ri javobi 6 ball.

-Savollarga t o`liq, sifatli ijody tarzda javob bersa sa 5,1 -6 ballgacha:

-Sifatli va me`yor talablari darajasida bol`sa 4,3 -5 ballgacha:

-O`rta darajada 3,3- 4 ballgacha beriladi.

Jami 30 ball. Savollar mazmuniga qarab ballar umumiy lashtiriladi.

5.2. ISHCHI FAN DASTURI

O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI

OLIV VA O`RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI

PEDAGOGIKA FAKULTETI

«MAKTABGACHA TA'LIM METODIKASI» KAFEDRASI

Ro`yxatga olindi
№ BD -5111800-

Tasdiqlayman
O`quv ishlari bo`yicha prorektor
_____dots. O`Ahmedov
“-----”-----2018 yil

“MAKTABGACHA PEDAGOGIKA” fanidan ISHCHI O`QUV DASTURI

Bilim soxasi: 100000 - Gumanitar
Ta`lim soxasi: 110000 - Pedagogika
Bakalavriat yo`nalishi: 5111800 – Maktabgacha ta`lim

Umumiy yuklama hajmi – 146 soat
Ma`ruza - 26 soat
Amaliy mashg`ulot - 46 soat
Mustaqil ta`lim soati - 74 soat

Termiz-2018

Fanning ishchi o`quv dasturi o`quv reja, ishchi o`quv reja va Malaka talablari hamda Oliy va o`rta maxsus ta`lim vazirligining 20__ yil __ avgustdagi __- sonli buyrug`i bilan tasdiqlangan fan dasturiga muvofiq ishlab chiqildi.

Tuzuvchi: M.Norbosheva -Maktabgacha ta`lim kafedrası katta o`qituvchisi

Taqrizchilar: O.Ergashyeva – Pedagogika kafedrası katta o`qituvchisi
M.O. Norbosheva - Maktabgacha ta`lim kafedrası mudiri

Fanning ishchi o`quv dasturi Maktabgacha ta`lim metodikasi kafedrasining 2018 yil “__” __dagi 1-sonli yig`ilishida muhokamadan o`tgan va fakultet kengashida muhokama qilish uchun tavsiya etilgan.

Kafedra mudiri:

dots M.O. Norbosheva

Fanning ishchi o`quv dasturi Pedagogika fakulteti kengashida muhokama etilgan va foydalanishga tavsiya qilingan (2018 yil “__” ___ dagi __-son bayonnoma)

Fakultet kengashi raisi:

dots . M. Mirzayev

O`quv uslubiy boshqarma boshlig`i _____ U.O` . Mustafoyev

Kirish

Dasturda maktabgacha pedagogika fanining nazariy jixatlari asoslab berilgan. Maktabgacha pedagogika o`quv fanini o`zlashtirish uchun zarur bo`lgan birlamchi ma`lumotlar yoritilgan. O`zbekistonda ijtimoiy maktabgacha ta`limni tashkil etishning asosiy bosqichlari, asosiy xususiyatlari va maktabgacha ta`lim bo`yicha yuqori malakali rahbar, metodist-nazoratchi va tarbiyachilar tayyorlash vazifalari, xalq ta`limi bo`limining asosiy vazifalari, metodik rahbarlik qilish tamoyillari kabi masalalar o`quv dasturining mazmunini tashkil etadi.

V. O`quv fanining dolzarbligi va oliy kasbiy ta`limdagi o`rni

Dasturda maktabgacha yoshdagi bolalarni ma`naviy, jismoniy, aqliy – ahloqiy, iqtisodiy, huquqiy, ekologik ta`limini amalga oshirishning metod va vositalarini asoslab berilgan. O`zbekistonda ijtimoiy maktabgacha ta`limni tashkil etishning asosiy bosqichlari, asosiy xususiyatlari va maktabgacha ta`lim bo`yicha yuqori malakali rahbar, metodist-nazoratchi va tarbiyachilarni tayyorlash vazifalari, usul-uslublari, xalq ta`limi bo`limining asosiy vazifalari metodik rahbarlik qilish tamoyillari bu o`quv dasturining mazmunini tashkil etadi.

VI. O‘quv fanining maqsad va vazifalari

Maktabgacha pedagogika fanining maqsadi:

Maktabgacha pedagogika fani bo‘lajak tarbiyachilarni ta’lim-tarbiya qonuniyatlari bilan yaqindan tanishtirish. Shuningdek, u maktabgacha ta’limga qo‘yilgan talablari, tamoyillari, mazmuni va tarbiyachining shakllantirishni pedagogik asoslarini o‘rgatadi.

Maktabgacha pedagogika fanining vazifalari:

- Bo‘lajak tarbiyachi oldiga qo‘yiladigan maqsad va vazifalar O‘zbekiston istiqboli va istiqloli uchun barkamol avlodni tarbiyalashning dastabki bosqichi:

- maktabgacha pedagogikaning mazmuni, o‘zi xos xususiyatlari, ta’limiy-tarbiyaviy jihatlarini topishi, hamda kasbiga bo‘lgan munosabatni tarbiyalash. Tarbiyachining kasbiy xususiyati va unga qo‘yilgan talablar:

- maktabgacha pedagogika kursini maqsadi: bulajak tarbiyachi, pedagogik kollej uqituvchilariga maktabgacha pedagogika fanini nazariy milliy asoslari bilan qurollantiradi;

-O‘qitish jarayonida mutaxassislik bo‘yicha mahorat, tashkiliy metodik malaka, bolalarni jonajon yurtimizni sevish, asrab-avaylash ruhida tarbiyalash jarayonida bilimlarini amalda tadbqiq qila bilish qobiliyatini rivojlantirish.

Bakalavr:

- maktabgacha ta’limning tarixi;
- maktabgacha pedagogikaning rivojlanish boskichlari;
- davlatga qarashli va qarashli bulmagan maktabgacha ta’lim muassasalari;
- maktabgacha ta’limning ta’lim tizimida tutgan o‘rni;
- maktabgacha ta’lim bo‘yicha kasbiy faoliyatning umumiy tamoyillari;
- maktabgacha yoshdagi bolaning xar tomonlama rivojlanish konsepsiyasi;
- maktabgacha pedagogikaning rivojlanish tamoyillari
- bolalarni oilaga, maktabgacha ta’lim muassasalariga va ijtimoiy jamiyatga moslashtirish;
- bolaning jismoniy rivojlanish ko`rsatkichlari;
- bolaning shaxsiy pedagogik-psixologik rivojlanish ko`rsatkichlari;
- intellektual, aqliy rivojlanish ko`rsatkichlari;
- bola shaxsini maktabgacha yoshdagi bolalar ta’lim-tarbiyasiga qo‘yiladigan davlat talablariga muvofiq sog‘lom va yetuk, maktabda o‘qishga tayyorlangan tarzda shakllantirish;
- bolaning maktabga tayyorgarlik darajasi qo`yiladigan minimal talablar;
- oiladagi rivojlantiruvchi va tarbiyalovchi muxit;
- bolaning maktab ta’limiga umumiy va maxsus tayyorgarligi **bilimga**;

- maktabgacha ta'limning asosiy tamoyillari;
- maktabgacha pedagogika fan sifatida;
- maktabgacha pedagogika ob'ekti, predmeti, funksiyalari;
- maktabgacha pedagogikaga qo'yiladigan asosiy talablar;
- maktabgacha pedagogikaning mazmuni, ilmiy-tadqiqot metodlari;
- maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishning falsafiy asoslari;
- maktabgacha yoshdagi bolalarni ijtimoiy faoliyatga yunaltirish;
- maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berish va rivojlantirish maktabgacha pedagogikaning asosiy funksiyasi;
- maktabgacha yoshdagi bolalarga aqliy, axloqiy va jismoniy tarbiya berish;
- maktabgacha yoshdagi bolalarni nutkni ustirish va uzga tilga urgatish;
- maktabgacha yoshdagi bolalarga xukukiy, iktisodiy va estetik tarbiyalash;
- maktabgacha ta'limning uzviyligi va uzluksizligi;
- bola maktabgacha tarbiyaning - ob'ekti, rivojlanish va tarbiya - sub'ekti;
- bola va sotsium;
- maktabgacha ta'lim muassasalari, maktab, oila va maxalla tarbiya jarayonini tashkil etish shart-sharoitlarini
- bolani maktab ta'limiga tayyorlashga ta'sir etuvchi omillar;
- bolani maktabga tayyorlashda maktabgacha ta'lim muassasasi, maktab va oilaning xamkorligi;
 - maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni maktab ta'limiga moslashtirish metod, vosita va usullarni **ko'nikma**;
 - maktabgacha pedagogikaning nazariy va amaliy bilimlarini egallash;
 - ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berish mazmuni va texnologiyalarini egallash;
 - zamonaviy va chet el maktabgacha ta'lim tizimi xakida bilimga ega bulish;
 - maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishida va ta'lim-tarbiya berishda zamonaviy va chet el maktabgacha ta'lim tizimidan foydalana olish
 - maktabgacha yoshdagi bolalarni o`yin va o`yinchoqlar orqali rivojlantiruvchi muxit yaratish;
- bolani intellektual zukko bulishini ta'minlash;

- bolani aqliy, axloqiy va jismoniy rivojlanishga yunaltirish;
- maktabgacha yoshdagi bola maktab ta'limiga tayyorlash;
 - maktabgacha ta'lim muassasalarining bola xavfsizligini ta'minlashdagi majburiyatlari;
- bolani maktabgacha ta'lim muassasalarida sog'lomlashtirish;
 - bolaning maktab ta'limiga tayyorgarligini aniqlash va taxlil qilish usullari;
- bolani maktabga tayyorlash metodi va usullari;
 - maktabgacha ta'lim muassasalarida bolani maktabga tayyorligini aniqlash *malakasiga ega bo'lishi* kerak .

“**Maktabgacha pedagogika**” kursini loyixalashtirishda quyidagi asosiy kontseptual yondoshuvlardan foydalaniladi:

SHaxsga yo'naltirilgan ta'lim. Bu ta'lim uz moxiyatiga kura ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilarini tulakonli rivojlanishlarini kuzda tutadi. Bu esa ta'limni loyixalashtirilayotganda, albatta, ma'lum bir ta'lim oluvchining shaxsini emas, avvalo, kelgusidagi mutaxassislik faoliyati bilan bog'lik o'qish maqsadlaridan kelib chiqqan xolda yondoshilishni nazarda tutadi.

Tizimli yondoshuv. Ta'lim texnologiyasi tizimning barcha belgilarini o'zida mujassam etmogi lozim: jarayonning mantiqiyliigi, uning barcha bo'g'inlarini o'zaro bog'langanligi, yaxlitligi.

Faoliyatga yunaltirilgan yondoshuv. Shaxsning jarayonli sifatlarini shakllantirishga, ta'lim oluvchining faoliyatni aktivlashtirish va intensivlashtirish, o'quv jarayonida uning barcha qobiliyati va imkoniyatlari, tashabbuskorligini ochishga yunaltirilgan ta'limni ifodalaydi.

Dialogik yondoshuv. Bu yondoshuv o'quv munosabatlarini yaratish zaruriyatini bildiradi. Uning natijasida shaxsning o'z- o'zini faollashtirishi va o'z- o'zini ko'rsata olishi kabi ijodiy faoliyati kuchayadi.

Hamkorlikdagi ta'limni tashkil etish. Demokratik, tenglik, ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi faoliyat mazmunini shakllantirishda va erishilgan natijalarni baholashda birgalikda ishlashni joriy etishga e'tiborni karatish zarurligini bildiradi.

Muammoli ta'lim. Ta'lim mazmunini muammoli tarzda takdim kilish orkali ta'lim oluvchi faoliyatini aktivlashtirish usullaridan biri. Bunda ilmiy bilimni ob'ektiv qarama-qarshiligi va uni xal etish usullarini. dialektik mushoxddani shakllantirish va rivojlantirishni, amaliy faoliyatga ularni ijodiy tarzda k;ullashni mustakil ijodiy faoliyati ta'minlanadi.

Axborogni takdim kilishiiig zamonaviy vositalari va usullarini qo'llash - yangi kompyuter va axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga qo'llash.

O'qitishning usullari va texnikasi. Ma'ruza (kirish, mavzuga oid, vizuallash),

muammoli ta'lim, keys-stadi, pinbord, paradoks va loyixalash usullari, amaliy ishlar.

Ukitishni tashkil etish shakllari: dialog, polilog, mulokot xamkorlik va uzaro o'rganishga asoslangan frontal, kollektiv va gurux.

O'qitish vositalari: o'qitishning anaviy shakllari (darslik, ma'ruza matni) bilan bir qatorda - kompyuter va axborot texnologiyalari.

Kommunikatsiya usullari: tinglovchilar bilan operativ teskari alokaga asoslangan bevosita o'zaro munosabatlar.

Teskari aloqa usullari va vositalari: kuzatish, blits-so'rov, oraliq va joriy va yakunlovchi nazorat natijalarini taxlili asosida o'qitish diagnostikasi.

Boshqarish usullari va vositalari: o'quv mashg'uloti bosqichlarini belgilab beruvchi texnologik karta ko'rinishidagi o'quv mashg'ulotlarini rejalashtirish, qo'yilgan maksadga erishishda o'qituvchi va tinglovchining birgalikdagi harakati, nafakat auditoriya mashg'ulotlari, balki auditoriyadan tashqari mustaqil ishlarning nazorati.

Monitoring va baholash: O'quv mashg'ulotida ham butun kurs davomida ham o'qitishning natijalarini rejali tarzda kuzatib borish. Kurs oxirida test topshiriqlari yoki yozma ish variantlari yordamida tinglovchilarning bilimlari baholanadi.

“Maktabgacha pedagogika” fanini o'qitish jarayonida kompyuter texnologiyasidan, “Excel” elektron jadvallar dasturlaridan foydalaniladi. Ayrim mavzular buyicha talabalar bilimni baxolash test asosida va kompyuter yordamida bajariladi. “Internet” tarmogidagi rasmiy iktisodiy kuzatkichlaridan foydalaniladi, tarkatma materiallar tayyorlanadi, test tizimi kamda tayanch suz va iboralar asosida oralik va yakuniy nazoratlar utkaziladi.

Asosiy qism

Fanning nazariy mashg'ulotlari mazmuni

1-modul Maktabgacha ta'limga kirish

1-mavzu: Maktabgacha pedagogikaning predmeti va vazifalari; Maktabgacha pedagogikaning umumiy asoslari. Kadrlar tayyorlash milliy modeli. Maktabgacha ta'limga kirish. Maktabgacha ta'lim – uzluksiz ta'limning alohida turi sifatida. Maktabgacha ta'lim Konsepsiyasi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyasi: Aqli hujum, muammoli ta'lim, klastr, diologik yondoshuv.

Adabiyotlar. A1, A2, A3, Q1, Q2, Q3,

2-mavzu: Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning tarbiyasi. O'zbekistonda maktabgacha ta'limning vujudga kelishi va taraqqiyot bosqichlari. Maktabgacha pedagogikaning obyekti, predmeti, maqsad va vazifalari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyasi: T sxemasi, muammoli ta'lim, klastr, diologik yondoshuv.

Adabiyotlar. A2, A3, A4, Q1, Q2, Q3.

3-mavzu: Maktabgacha pedagogikada ilmiy-tadqiqot metodlari. Maktabgacha pedagogikaning asosiy kategoriyalari. Maktabgacha pedagogikaning boshqa fanlar bilan aloqasi. Jahon mamlakatlari ta'lim tizimida maktabgacha ta'limning tutgan o'ri.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyasi: Venn diagrammasi, aqli hujum, muammoli ta'lim, klastr, diologik yondoshuv.

Adabiyotlar. A1, A2, A3, Q1, Q2, Q3.

Ma`ruza mashg`ulotining kalendar tematik rejasi

Modul mavzulari	Ma`ruza
Maktabgacha pedagogikaning predmeti va vazifalari	2
Maktabgacha pedagogikaning umumiy asoslari.	2
Kadrlar tayyorlash milliy modeli.	2
Maktabgacha ta'limga kirish.	2
Maktabgacha ta'lim – uzluksiz ta'limning alohida turi sifatida.	2
Maktabgacha ta'lim Konsepsiyasi	2
Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning tarbiyasi	2
O'zbekistonda maktabgacha ta'limning vujudga kelishi va taraqqiyot bosqichlari.	2
Maktabgacha pedagogikaning obyekti, predmeti, maqsad va vazifalari.	2
Maktabgacha pedagogikada ilmiy-tadqiqot metodlari.	2
Maktabgacha pedagogikaning asosiy kategoriyalari.	2

	Maktabgacha pedagogikaning boshqa fanlar bilan aloqasi.	2
	Jahon mamlakatlari ta'lim tizimida maktabgacha ta'limning tutgan o'rni.	2
	Jami:	26

Amaliymashg`ulotining mavzular va soatlar bo`yicha taqsimlanishi.

<u>Mavzular</u>	Soat
Maktabgacha pedagogikaning umumiy asoslari.O'zbekistonda maktabgacha ta'limning vujudga kelishi va taraqqiyot bosqichlari	2
Maktabgacha pedagogikaning obyekti, predmeti, maqsad va vazifalari	2
Murabbiylik va tarbiyachilik kasbi va uning jamiyatda tutgan o'rni	2
Hozirgi jamiyatda murabbiy tarbiyachilarga qo'yilgan talab va vazifalari.	2
Maktabgacha ta'lim muassasasi tarbiyachisining asosiy vazifalari va uning shaxsiga qo'yiladigan talablar.	2
Tarbiya yaxlit pedagogik jarayon sifatida.	2
Tarbiya jarayoni tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar o'rtasida tashkil etiluvchi hamda aniq maqsadga yo'naltirilgan hamkorlik jarayon.	2
Tarbiya jarayonini tashkil etishga doir zamonaviy yondoshuvlar va ularning o'ziga xosliklari.	2
Maktabgacha ta'lim muassasasi xujjatlari.	2
Yillik, oylik istiqbol rejalar.	2
Mudira, uslubchi, tarbiyachi va pedagogik jamoa yuritadigan hujjatlar	2
Maktabgacha pedagogikaning asosiy kategoriyalari.	2
Maktabgacha pedagogikaning ilmiy-tadqiqot metodlari.	2

	Pedagogik ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish shartlari.	2
	MTM da yosh guruhleri Ilk yosh guruh (2-3 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari	2
	Kichik guruh (3-4 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.	2
	O'rta guruh (4-5 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.	2
	Katta guruh (5-6 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.	2
	Maktabga tayyorlov guruhi (6-7 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlar	2
	Jami:	46

Mustaqil ta'limni tashkil etishning shakli va mazmuni

Bakalavr mustaqil ta'limni tayyorlashda muayyan fan va modulning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- darslik va o'quv qo'llanmalar boyicha fan boblari va mavzularini o'rganish;
- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruzalar qismini o'zlashtirish;
- nazariy material boyicha misol va masala yechish,
- avtomatlashtirilgan o'rgatuvchi va nazorat qiluvchi tizimlar bilan ishlash;
- maxsus adabiyotlar bo'yicha fan bo'limlari yoki mavzulari ustida ishlash; masofaviy ta'lim.

Tavsiya etilayotgan mustaqil ishlarning mavzulari:

21. Maktabgacha ta'limga oid Internet yangiliklari.
22. «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi», «Ta'lim to'g'risidagi qonun» bo'yicha maktabgacha ta'limga oid sahifalarini o'rganib, tahlil qilish.
23. O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim to'g'risidagi «Nizom»ni o'rganib tahlil qilish.
24. Tarbiya va bolaning yosh xususiyatlari.a) ilk yoshli bolalarni yosh xususiyatlari
25. Xukumatimiz tomonidan bolalar sportini rivojlantirishga qaratailgan g'amxo'rliklar.
26. Uch yoshdan yetti yoshgacha bo'lgan bolalarni jismoniy tarbiyalash.
27. Har bir guruh uchun mashg'ulot ishlanmasi tuzish.
28. Mashg'ulotlarni haftalar bo'yicha taqsimlash.

Talabalar mustaqil ishi mavzulari taqsimoti

№	Mustaqil ta'lim mavzulari	Berilgan topshiriqlar	soat
---	---------------------------	-----------------------	------

1.	Maktabgacha ta'limga oid Internet yangiliklari.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish Slayd tayyorlash	8
2.	«Kadrlar tayyorlash milliy dasturi», «Ta'lim to'g'risidagi qonun» bo'yicha maktabgacha ta'limga oid sahifalarini o'rganib, tahlil qilish.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish Slayd tayyorlash	8
3	O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim to'g'risidagi «Nizom»ni o'rganib tahlil qilish.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	8
4	Tarbiya va bolaning yosh xususiyatlari.a) ilk yoshli bolalarni yosh xususiyatlari	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	10
5	Xukumatimiz tomonidan bolalar sportini rivojlantirishga qaratailgan g'amxo'rliklar.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	10
6	Uch yoshdan yetti yoshgacha bo'lgan bolalarni jismoniy tarbiyalash.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish. Slayd tayyorlash	10
7	Har bir guruh uchun mashg'ulot ishlanmasi tuzish.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish Slayd tayyorlash	10
8	Mashg'ulotlarni haftalar bo'yicha taqsimlash.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	10
	Jami		74

Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari

Asosiy adabiyotlar

- 1.YUsupovaP. Maktabgachatarbiyapedagogikasi. T.: O'qituvchi. 1993.
- 2.Xasanboeva O.U. va boshq. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. T.: Ilm ziyo. 2006.
- 3.Sh.A.Sodiqova "Maktabgacha pedagogika". "Tafakkur sarchashmalari" T.: 2013 y

4.N.M.Kayumova “Maktabgacha pedagogika”. “TDPU” nashriyoti T.: 2013
y

Qo’shimcha adabiyotlar

5. Mirziyoyev Sh.M. “Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligi garovi” mavzusidagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi ma’ruzasi. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 48 b.

6. Sh.M. Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. –T.: “O‘zbekiston”. – 2017.– 102b.

7.Sh.M. Mirziyoyev Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.

8. Sh. M. Mirziyoyev 7 fevral 2017 yil kuni “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-4947 sonli farmonni

9. Sh.M. Mirziyoyevning “2017-2021-yillarda maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. T.:2016y. 29-dekabr

10.“Bolangiz maktabga tayyormi?” metodik qo‘llanma. T., 2001.

11.F.Qodirova, SH.Toshpo‘latova, M.A’zamova. “Maktabgacha pedagogika”.-T., “Ma’naviyat”. 2013

12.SH.Shodmonova. maktabgacha ta’lim pedagogikasi. fan va texnologiya. -T.:, 2008.

Internet saytlarii

13. www. tdpu. uz

14.www. pedagog. uz

15.www. Ziyonet.uz

16.www. edu. uz

17. tdpu-INTRANET. Ped

5.3.Tarqatma materiallar

Keys 1

Shahzoda 6 yoshda. U MTM datayyorlov guruxida tarbiyalanadi. Shahzoda o'qishni, sher aytishni, yozishni, ashula aytishni yaxshi ko'radi. Uning onasi maktabda onatili va adabiyotidan dars beradi. U qizidan juda mamnun. Shahzoda rasm chizishga juda qiynaladi. Onasi u bilan shug'ullanmaydi. Tarbiyachi bola bilan alohida shug'ullanmaydi. U hamma bolalar bilan birdek shug'ullanadi. Buning evaziga Shahzoda hech nima o'rgana olmaydi.

SAVOL: Bu holda qanday yo'l tutish kerak?

Keys 2

Akrom 4 yoshda. U MTM ning kichik gurux tarbiyalanuvchisi. Oilaviy sharoiti boshqa oilalardan farq qiladi. Oilasida 5 farzand. Uning guruhida bolalar har kuni

ertalab o'zlari yeyishlari uchun turli shirinliklar ichimliklar(coca cola) olib kelishadi. Akromning onasi hech narsa berib yubormaydi. O'rtoqlari yeyotganlarida u termulib turadi. Tarbiyachi hech qachon bolalarga olib kekmanlar demaydi. Bu holat tarbiyachiga yoqadi. Sababi bolalar tarbiyachiga ham shirinliklar olib kelishadi.

Akrom guruxida yakkalanib qoladi.

SAVOL: Akromning onasi qanday yo'l tutishi kerak? Tarbiyachining bu harakati to'g'rimi?

Keys 3

MTM da har seshanba kuni turli taniqli rassomlar bilan uchrashuv uyushtirilgan bo'lib tarbiyachi ota-onalarni ham taklif qilgan. Laziz ismli bolaning ota-onasi bu uchrashuvda qatnashishmadi. Tarbiyachi ular bilan suhbatlashganda ular bizning o'g'limiz rasmni yaxshi chizadi bizning vaqtimiz yo'q degan javobni berishadi.

Chindan xam Laziz suratlarni juda yaxshi chizadi. Lekin ota-onasi kelmaganga ko'ngli o'ksib qoldi. Sababi o'rtoqlarining ota-onalari kelishgan edi.

SAVOL: Qaysi yo'l to'g'ri?

Keys 4

Shodmonovlar oilasi mahalladagi ibratli oilalardan biri hisoblanadi. Ular doim boshqalarga o'rnak bo'lishgan. Farzandlariga juda yaxshi tarbiya berishgan. Oilada ota-ona bir-birini sizlab gapirishadi. Ular bolalariga hech qachon qattiq gapirishmagan. Baqirishmagan. Aytish kerakki odob bilan bir qatorda farzandlar erkalatilgan. Farzandlar birin ketin ulg'ayishadi. Maktabga chiqishganda ustozlarining bazi bir dakkilari, o'rtoqlari va do'stlari bilan bo'lgan munosabatlarda ba'zan kutilmagan holatlarda keyinchalik yechim bo'lmaydigan masalalarda voqea-hodislarda qiynalishadi.

SAVOL: Bu holatni qanday baholaysiz? Ota-ona qayerda xato qilgan deb o'ylaysiz? Yoki aksinchami farzand xayot qiyinchiliklarini o'zi yengishi kerakmi?

Keys 5

Feruza 6 yoshda u tasviriy faoliyat mashg'ulotida rasim chizib o'tirgan edi shu payitda o'ktam sanamdan qalamini so'radi sanam yo'q deb bermadi

O'ktam sanamni chizayotgan rasimiga chizib tashladi .sanam buni ko'rib yig'lab qoldi.

Bu xolda tarbiyachi qanday yo'l tutish kerak.

Keys 6

O'rta guruh bolalari Ravshanbek va Maftunalarning kiyim-kechak javonlari yonma – yon joylashgan.Bu ikki bola janjallashib, bir-birlariga xalaqit beradilar. Vaziyatni yengillashtirish maqsadida tarbiyachi, bolalarga qulay bo'lishni ko'zlab

stulchalarini uzoqlashtirdi, lekin bolalar tortishuvni davom ettirishyapti. Bu hol har kun takrorlanyapti.

SAVOL: Tarbiyachi nima qilishi kerak.

Keys 7

Maktabgacha ta'lim muassasasi bolalari ota-onalarini bolalar maydonchasida kutib oladilar. Ota-onalar kelgunlariga qadar bolalar quvlashmachoq o'ynaydilar. Ravshanbek va Muxlisa yugurish mobaynida to'qnashib ketib, bir-birlariga urildilar. Muxlisa yig'lab tarbiyachi oldiga keladi va Ravshanbek itarib yuborganini aytadi.

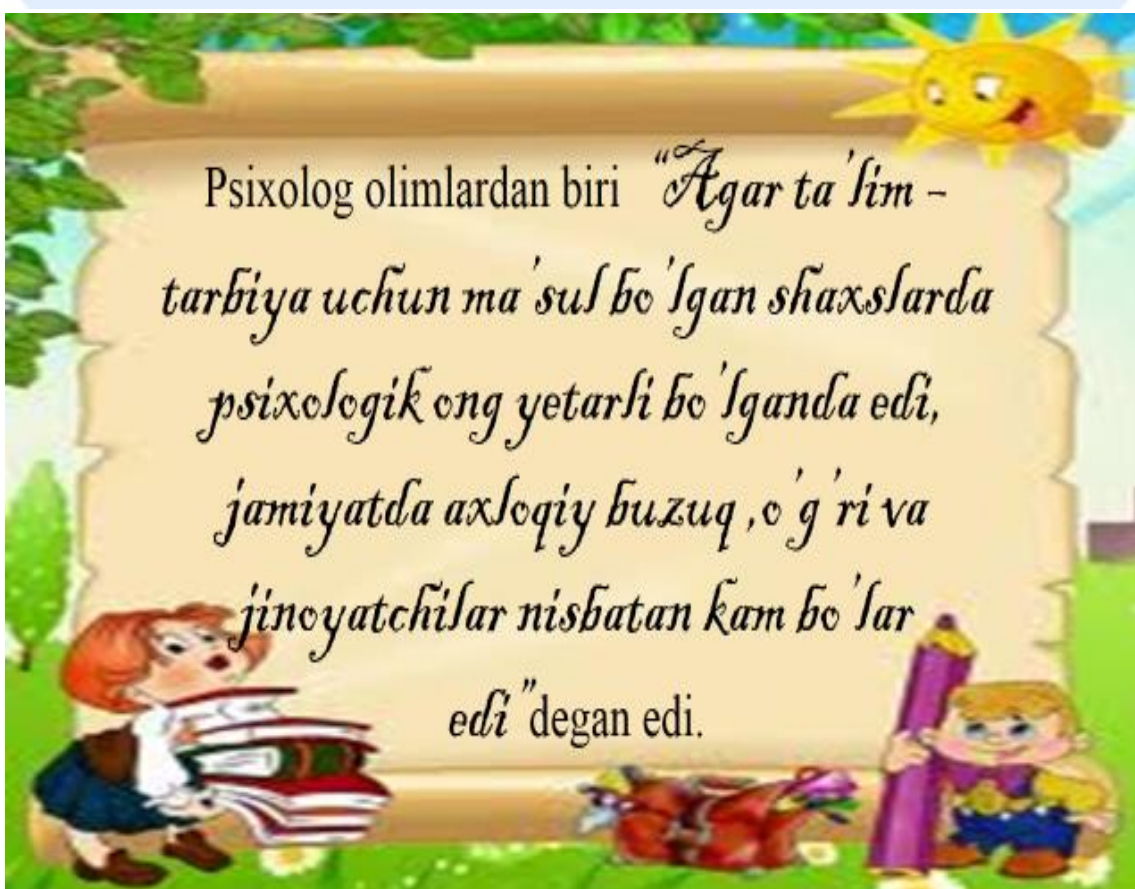
Keysga savol-vazifa: Bu vaziyatda qanday yo'l tutishi kerak?

Slaydlar

O'qituvchi va tarbiyachilar, shuningdek
ota-onalar bolalarni kichik yoshdan
boshlab o'zini o'zi eplash, tuta bilish,
odamlar
bilan qay yo'sinda muomala qilish, rost
so'zlash, kattalarga hurmatda bo'lish,
o'zidan kichiklarga mehribonlik
ko'rsatish kabilarga o'rgatib, odatlantirib
borishlari lozim.
Bola o'zini-o'zi tarbiyalamasa, aql-
farosatini ishga solmasa,
tarbiyadan ko'zlangan natijaga erishib
bo'lmaydi.

Psixolog olimlardan biri *"Agar ta'sim -
tarbiya uchun ma'sul bo'lgan shaxslarda
psixologik ong yetarli bo'lganda edi,
jamiyatda axloqiy buzuq, o'g'ri va
jinoatchilar nisbatan kam bo'lar
edi"* degan edi.

5.4. Testlar

1. Qaysi asarda axloq-odob masalalari keng yoritilgan?

- E) "Qobusnoma" da
- F) "Qutadg' u bilik" va "Hibatul Haqoyiq" da
- G) "Al-Adab Al-Mufrad" da
- H) Barchasida

2. Bolaning qo'l mehnati deganda nimani tushnmasiz?

- E) Qo'lda bajariladigan ishlar
- F) Turli faoliyat uchun zarur bo'lgan o'yinchoq va qurilmalarni tayyorlash
- G) Qog'oz qiyqimlarini qiyish
- H) Bog'cha maydonchasida bajariladigan qo'l ishlari

3. Ekskursiyada asosan qaysi uslubdan foydalaniladi?

- A) Og'zaki
- B) Amaliy
- C) Ko'rgazmali, kuzatish
- D) Barcha javoblar to'g'ri

4. 0'rta yosh guruhi bolalari qanday iqtisodiy tushunchalar bilan tanishtiriladi?

- A) Boshqaruv, savdo, pul va mahsulot
- B) Mulkiy munosabatlar, bozor
- C) Iqtisod, mehnat, boylik, bozor, pul
- D) Qoida va tartibni saqlash, jamiyat va iqtisod

5. 2008-yil 7-yanvarda O'zbekiston Respublikasining qanady qo-nuni qabul qilindi?

- A) "Bolalar huquqiy madaniyatini rivojlantirish" to'g'risidagi
- B) "Bolalar huquqlarini himoya qilish" to'g'risidagi
- C) "Bolalar huquqlarining kafolatlari" to'g'risidagi
- D) "Bolalar huquqlari to'g'risidagi" konvensiya

6. Ta'limning tashkiliy-metodik tamoyillari to'g'ri berilgan javobni aniqlang?

- A) Ta'limning izchillik, onglik va ko'rgazmalilik tamoyili
- B) Ta'limning tarbiyalanuvchanlik, ilmiylik tamoyili
- C) Ta'limning talabchanlik, tushunarlik va tabiat bilan uyg'unlik tamoyili
- D) Ta'limning insonparvarlik, tushunarlik tamoyili

7. Mashg'ulotning asosiy maqsadi nima?
- A) Bolalarga bilim berish
 - B) Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarga har tomonlama bilim berish
 - C) Bolalarni bilim, ko'nikma, malakalar bilan qurolantirish
 - D) Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash

8. Maktabgacha ta'limda o'qitish uslublari to'g'ri berilgan javobni aniqlang?
- A) Hikoya, kuzatish. mashq
 - B) Suhbat, ko'rgazmali, mashq
 - C) Ko'rsatma berish, harakatlar namoyishi, modellashtirish
 - D) Og'zaki, ko'rgazmali va amaliy

9. Didaktik o'yinlar to'g'ri herilgan qatorni aniqlang.

- A) Buyum va o'yinchoqlar bilan o'ynaladigan
- B) Stol-bosma
- C) Og'zaki so'z o'yinlari
- D) Barcha javoblar to'g'ri

10. Maktabgacha ta'lim muassasalarida kim oilalarga ko'rsatiladigan ijtimoiy-pedagogik yordamning uch asosiy xususiyati (ta'limiv, psixologik, vositachilik)ga ega bo'ladi?

- A) Mudira
- B) Uslubchi
- C) Tarbiyachi
- D) Enaga

11. O'quv qo'llanmasi nima?

- A) O'quvchi-talabalarga mo'ljallab yozilgan uquv adabiyoti
- B) O'qituvchilarga yozilgan adabiyot
- V) O'quvchilarga mo'ljallangan asar
- G) Badiiy asar

12. Fanning bir va bir necha bo'limlari bo'yicha yutuqlarni aniqlash va baqolash__

- A) Oraliq nazorat
- B) Yozma nazorat
- V) Joriy nazorat
- G) Yakuniy nazorat

13. Ta'lim sifati nima bilan belgilanadi?

- A) Talabalar bilimi bilan
- B) O'qituvchilar bilimi bilan

- V) Professor-o`qituvchilar bilan
- G) Oliy o`quv yurti bilan

14.O'zbekiston Respublikasida davlat maktabgacha ta'lim muassasasi to'g'risida nizom IV- bo'limini belgilang.

- A)Maktabgacha ta'lim muassasasi faoliyatini tashkil etish
- B) Ta'lim jarayoni qatnashchilari
- V) Maktabgacha ta'lim muassasasini tashkil etish tartibi
- G) Maktabgacha ta'lim muassasasini butlash

15.Kadrlar tayyorlash Milliy dasturini ro'yobga chiqarishning uchinchi bosqichi qaysi yillarga mo'ljallangan

- A) 2005 y va undan keyin
- B) 2001-2005 yillar
- V) 2001 yil
- G) 1997-2001 yil

16.O'zbekiston Respublikasida davlat maktabgacha ta'lim muassasasi to'g'risida nizom III- bo'limini belgilang.

- A)Maktabgacha ta'lim muassasasi faoliyatini tashkil etish
- B) Ta'lim jarayoni qatnashchilari
- V) Maktabgacha ta'lim muassasasini tashkil etish tartibi
- G) Maktabgacha ta'lim muassasasini boshqarish

17.O'zbekiston respublikasida 1997-yil 29-avgustda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risidagi "Qonun nechta moddadan iborat?"

- A) 41ta
- B) 34ta
- D) 44ta
- S) 40ta

18.Vazirlar Mahkamasining uzluksiz ta'lim tizimi uchun DTS ishlab chiqish va joriy etish to'g'risidagi qarori qachon qabul qilingan?

- A)1998-yil 5-yanvar 5-sonli qarori bilan
- B) 1997-yil 5-yanvar 5-sonli qarori bilan
- D) 1996-yil 5-yanvar 5-sonli qarori bilan
- S) 1995-yil 5-yanvar 5-sonli qarori bilan

19.O'zbekistonda maktabgacha, umumiy o'rta, uch yillik, oliy ta'lim tizimining asosiy me'yoriy huquqiy hujjatlariga nimalar kiradi?

- A)DTS
- B)Davlat talablari
- D)O'quv rejalari
- S)Namunaviy oo'quv reja

20. Ta'lim to'g'risidagi Qonunning 8-moddasida nima haqida berilgan?

- A) "Ta'lim berish tili" haqida
- B) Ta'lim mazmuni haqida
- D) Ta'lim va tarbiya haqida
- S) DTS haqida

21. O'zbekiston Respublikasida davlat maktabgacha ta'lim muassasasi to'g'risida nizom II-bo'limini belgilang.

- A) Maktabgacha ta'lim muassasasi faoliyatini tashkil etish
- B) Ta'lim jarayoni qatnashchilari
- V) Maktabgacha ta'lim muassasasini tashkil etish tartibi
- G) Maktabgacha ta'lim muassasasini boshqarish

22. Fuqorolarga ta'lim –tarbiya berish, kasb-hunar o'rgatishning huquqiy asoslarini va har kimning bilim olishdan iborat konstitutsiyaviy huquqini ta'minlash qaysi Qonunning maqsadi hisoblanadi.

- A) Ta'lim to'g'risidagi Qonunning
- B) Oila kodeksining
- D) "Ommaviy axborot vositalari" to'g'risidagi qonunning.
- S) O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining

23. O'zbekistonda ta'lim muassasalari, ta'lim muammolari yuzasidan xalqaro hamkorlik haqida qaysi Qonunda ko'rsatilgan.

- A) Ta'lim to'g'risidagi Qonunda
- B) Oila kodeksida
- D) Ommaviy axborot vositalari to'g'risidagi Qonunda
- S) O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida

24. Yaponiyada nechanchi yilda "Ta'lim haqida" Qonun qabul qilingan.

- A) 1870-yilda
- B) 1871-yilda
- D) 1872-yilda
- S) 1873-yilda

25. Bolani 6 yoshga qadar Onalar maktabida tarbiyalashni qaysi mutafakkir taklif qilgan.

- A) Ya.A. Komenskiy
- B) J. Russo
- D) Pitalotsi
- S) I.G. Ushinskiy

26. "Ta'lim to'g'risidagi" Qonuning 4-moddasida nima haqida berilgan.

- A) Ta'lim tarbiya haqida
- B) Dars haqida

- D) Ta'lim sifati haqida
- S) Bilim olish huquqi haqida

27. Oliy ta'lim necha bosqichdan iborat?

- A) Bakalavr.
- B) Bakalavr, Magistratura.
- V) Magistratura, aspirantura.
- G) Bakalavr, aspirantura

28. «Ta'lim to'g'risida»gi Qonunning asosiy maqsadini aniqlang.

- A) O'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatish.
- B) Ta'lim tizimini tubdan isloh qilish.
- V) Barkamol avlodni shakllantirish.
- G) Milliy kadrlarni tayyorlash.

29. Kadrlar tayyorlash milliy modelining tarkibiy qismini ayting?

- A) ta'limiy, tarbiya, ma'lumot, bilish, rivojlanish.
- B) shaxs, davlat va jamiyat, uzluksiz ta'lim, Fan, ishlab chiqarish
- V) davlat, korxonalar, ta'lim muassasasi, maktab,
- G) bilim, idrok, xotira, ishlab chiqarish, fan

30. «Ta'lim to'g'risi»dagi qonunning qaysi moddasida pedagogik faoliyat bilan shug'ullanuvchi kishilar huquqi haqida yozilgan?

- A) 4—moddasida B) 5—moddasida
- V) 41—moddasida G) 43—moddasida

NAZORAT SAVOLLARI:

1. Axloq deganda nimani tushunasiz?
2. Axloq qanday unsurlarni o'z ichiga oladi?
3. Axloqiy tarbiya deganda nimani tushunasiz?
4. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni axloqiy tarbiyalash mazmuni nimadan iborat?
5. «Ta'lim uslublari», «ta'lim usullari» va «qoida» tushunchalarini izohlang.
6. Ta'lim uslublarni tanlab olish shart-sharoitlariga nimalar kiradi?
7. Zamonaviy didaktikada ta'lim uslublarni tasniflashga doir qanday yondashuvlar mavjud?
8. Maktabgacha ta'limda o'qitishning eng keng tarqalgan uslub va usullariga nimalar kiradi?
9. Maktabgacha ta'limda qo'llaniladigan ta'limning og'zaki uslublarni sanang va ularning har biriga izoh bering.
10. Maktabgacha ta'limda o'qitishning qanday ko'rgazmali uslublardan foydalaniladi?

11. Maktabgacha ta'limda qo'laniladigan o'qitishning uslub va usullariga nimalar kiradi?
12. Kadrlar tayyorlash milliy dasturining maqsadi va vazifasini tushuntiring.
13. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi nechta bosqichni o'z ichiga oladi.
14. Kadrlar tayyorlashning milliy modeli va uning asosiy komponentlari
15. Tarbiyachi - pedagoglik kasbi qanday kasb va bunga sizning munosabatingiz?
16. Tarbiyachining shaxsiy sifatlari va pedagogning odobi qanday bo'lishi kerak?
17. Hozirgi davr o'qituvchisiga qo'yilgan pedagogik talab nimalardan iborat ?
18. Kasbiy layoqat deganda nimani tushunasiz?
19. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi predmeti nima?
20. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi maqsad va vazifalari haqida nimalarni bilasiz?
21. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi qaysi fanlar bilan alokador?
22. Ilmiy tadqiqot mctodlaridan kimlar fovdalanadilar, ular qaysilar?

5.5. Baholash mezonlari

“Maktabgacha pedagogika” fani Mutaxassislikka kirish modulidan talabalar bilimni nazorat qilish reyting ishlanmasi va baholash mezonlari

<u>№</u>	<u>Nazorat turlari</u>	<u>Soni</u>	<u>Ball</u>	<u>Jami ball</u>
<u>I.</u>	<i>Joriy nazorat:</i>			
	1.1 Amaliy mashg`ulotlarini bajarish (og`zaki)	<u>23</u>	<u>23x1</u>	<u>23</u>
	1.2. Amaliy mashg`ulot bo`yicha mustaqil ish tayyorgarligi uchun	<u>1</u>	<u>1x17</u>	<u>17</u>
<u>II.</u>	<i>Oraliq nazorat:</i>			
	2.1. Yozma ish	<u>1</u>	<u>3x5</u>	<u>15</u>
	2.2. TMI – yozma referat tayyorlash	<u>1</u>	<u>15</u>	<u>15</u>
<u>III.</u>	<i>Yakuniy nazorat:</i>			
	3.1. Yakuniy baholash Test(30 ta)	<u>1</u>	<u>(3x10=30)</u>	<u>30</u>
Jami:				100

“Maktabgacha ta’limda mutaxassislikka kirish” fanidan baholash mezoni

1. Joriy nazorat

1.1 Amaliy mashg`ulotda qatnashib, uning topshiriqlarini to`la sifatli bajargan hamda og`zaki javob bergan talabaga **4** ball beriladi. Jami maks- 23 ball.

Har bir mashg`ulotga 1-ball ajratilgan.

- Topshiriqlarni to`liq, sifatli ijody tarzda bajarsa 21-23 ballgacha:

- Sifatli va me`yor talablari darajasida bol`sa 18-20 ballgacha:

- O`rta darajada - 15-17 ballgacha beriladi

1.2. Amaliy mashg`ulotda qatnashib, TMI topshiriqlarini to`la sifatli bajargan hamda og`zaki javob bergan talabaga **17** ball beriladi

Har bir mashg`ulotga 4,4-ball ajratilgan.

- Topshiriqlarni to`liq, sifatli ijody tarzda bajarsa 15 -17 ballgacha:

- Sifatli va me`yor talablari darajasida bol`sa 12-14 ballgacha:

- O`rta darajada -9-11 ballgacha beriladi.

2. Oraliq nazorat

2.1 Oraliq nazorat yozma tarzda o`tkazilib, unda 3 ta savoldan iborat variant beriladi . Har bir to`liq javob 5 ball .

-Savollarga to`liq, sifatli ijody tarzda javob bersa sa 13 -15 ballgacha:

-Sifatli va me`yor talablari darajasida bo`lsa 10,6-12,8 ballgacha:

-O`rta darajada 8,2-10,5 ballgacha beriladi

2.2 Berilgan mavzular yuzasidan referat tayyorlash.

- Referat mohiyati to`la ochilgan bo`lsa, javoblari to`liq va aniq hamda ijodiy fikrlari bo`lsa-13-15 ballgacha

- Referat mohiyati umumiy ochilgan asosiy faktlar to`g`ri bayon etilgan bo`lsa 10,6 -12,8 ballgacha

- Referat bajarishga harakat qilingan ammo chalkashliklar bo`lsa, ayrim faktlar to`liq yoritilmagan bo`lsa- 8,2 -10,5 ballgacha

3. Yakuniy baholash

3.1 Yakuniy nazoratda talaba 5 ta savoliga javob berishi lozim. Savolning har bir to`g`ri javobi 6 ball.

-Savollarga to`liq, sifatli ijodiy tarzda javob bersa sa 5,1 -6 ballgacha:

-Sifatli va me`yor talablari darajasida bo`lsa 4,3 -5 ballgacha:

-O`rta darajada 3,3- 4 ballgacha beriladi.

Jami 30 ball. Savollar mazmuniga qarab ballar umumiy lashtiriladi.